

WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA

im. Jarosława Dąbrowskiego

ROZPRAWA DOKTORSKA

Temat: **Polska i Węgry w systemie bezpieczeństwa europejskiego**

Autor:

mgr Olivér BALOGH

Promotor:

**prof. dr hab. Bogusław
JAGUSIAK**

Promotor pomocniczy:

dr Natalia MOCH

Warszawa 2022

OŚWIADCZENIE DOKTORANTA
dotyczące zgody na udostępnienie rozprawy doktorskiej

Wyrażam zgodę na udostępnienie rozprawy doktorskiej nt. „Polska i Węgry w systemie bezpieczeństwa europejskiego” przez Bibliotekę Główną Wojskowej Akademii Technicznej w wybranej przez siebie formie:

- ☐ w czytelni naukowej
- ☐ na rewers biblioteczny
- ☐ w komórce kserograficznej
- ☐ za każdorazową zgodą

.....

(data)

.....

(podpis doktoranta)

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.:

„Polska i Węgry w systemie bezpieczeństwa europejskiego”

Polska i Węgry są elementem składowym systemu bezpieczeństwa europejskiego. Fakt ten wynika z geograficznego położenia w Europie, a także z członkostwa w znaczących organizacjach międzynarodowych (NATO, EU), które odgrywają istotną rolę w kreowaniu bezpieczeństwa europejskiego.

W pracy poddano analizie rolę Polski i Węgier w systemie bezpieczeństwa europejskiego w okresie 2015-2020. Praca skierowana jest do analityków bezpieczeństwa europejskiego oraz badaczy polityki bezpieczeństwa Polski i Węgier. Głównym celem badań, których wyniki zostały w niej zaprezentowane, była analiza i ocena wpływu polityki Polski i Węgier na system bezpieczeństwa europejskiego.

Układ pracy ma charakter analizy problemowej, zaprezentowanej w siedmiu rozdziałach: dwóch rozdziałach teoretyczno-metodologicznych oraz pięciu rozdziałach poznawczo-empirycznych. Pierwszy rozdział przedstawia teoretyczne podstawy badań polityki zagranicznej państw w kontekście bezpieczeństwa, a także analizę pojęć i definicji bezpieczeństwa i obronności w polskiej i węgierskiej literaturze. Drugi rozdział przedstawia założenia metodologiczne.

Kolejne rozdziały mają charakter poznawczo-empiryczny. W rozdziale trzecim przedstawiono najważniejsze aspekty bezpieczeństwa europejskiego wraz ze zdefiniowaniem samego pojęcia. Czwarty rozdział poświęcony został zaprezentowaniu determinantów i celów polityki zagranicznej Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego. Piąty rozdział przybliży tematykę roli Polski i Węgier w organizacjach i na forach współpracy dla bezpieczeństwa europejskiego. Szósty rozdział skupia się na dwustronnych relacjach polsko-węgierskich

w kontekście bezpieczeństwa europejskiego. Ostatni rozdział poznawczo-empiryczny przedstawia wnioski oraz wyniki badań przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania niniejszej pracy.

Badania zostały przeprowadzone za pomocą indywidualnych wywiadów pogłębionych, przeprowadzonych z polskimi i węgierskimi ekspertami. W pracy została sporządzona prognoza kierunków współpracy polsko-węgierskiej na rzecz bezpieczeństwa europejskiego za pomocą analizy SWOT i PESM.

**Summary of doctoral dissertation titled:
„Poland and Hungary in the European security system”**

Poland and Hungary are a component of the European system. This fact results from the geographical location of these countries in Europe as well as their membership of international organizations (NATO, EU), which play a significant role in European security. This dissertation analyzed the role of Poland and Hungary in the European security system between 2015 and 2020. The work is addressed for security analysts and researchers of the security policy of Poland and Hungary. The main objective of the dissertation was to analyze and evaluate the impact of Poland's and Hungary's policy on the European security system.

The layout of the dissertation is characterized as a problem analysis, presented in seven chapters: two theoretical-methodological chapters and five cognitive-empirical chapters. The first chapter presents the theoretical foundations of foreign policy and analyzes its context in security, as well as analyzes the concepts and definitions of security and defense in Polish and Hungarian literature. The second chapter presents the methodological assumptions.

The next four chapters are characterized as cognitive-empirical ones, and they will be as follows: The third chapter will headline the most important aspects of European security along with the definition of the concept itself. The fourth chapter presents the determinants and objectives of the foreign policy of Poland and Hungary in the context of European security. The fifth chapter underlines the issues of the role of Poland and Hungary in international organizations and forums of cooperation for security. The sixth chapter presents bilateral Polish-Hungarian relations in the context of European security. The last cognitive-empirical chapter shows the conclusions and the results of the research carried out to prepare this work.

The research was conducted by using individual in-depth interviews with Polish and Hungarian experts. The dissertation presents a forecasted evaluation of the directions of Polish-Hungarian cooperation for European security by using SWOT analysis and political, economic, social and military studies.

Spis treści

Wykaz użytych skrótów	8
Wstęp	9
Rozdział I. Teoretyczne podstawy badań polityki zagranicznej państw w kontekście bezpieczeństwa	12
1.1. Polityka zagraniczna państwa w kontekście jego interesów narodowych oraz celów strategicznych	12
1.2. Analiza pojęcia i definicji bezpieczeństwa oraz obronności w nomenklaturze polskiej i węgierskiej.....	19
1.3. Wnioski	27
Rozdział II. Założenia metodologiczne	28
2.1 Uzasadnienie podjęcia badań.....	28
2.2 Przedmiot i cel badań.....	29
2.3 Problemy i hipotezy badawcze	30
2.4 Ograniczenia badawcze oraz zmienne	33
2.5 Metody badawcze oraz procedura przeprowadzenia badań.....	34
2.6 Krytyczna analiza literatury przedmiotu.....	36
Rozdział III. Wymiary systemu bezpieczeństwa europejskiego i ich ewaluacja	40
3.1. Geograficzne i historyczno-kulturowe uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego.....	40
3.2. Geopolityczne determinanty bezpieczeństwa europejskiego.....	52
3.3. Wyznaczniki funkcjonalno-strukturalne systemu bezpieczeństwa europejskiego.....	61
3.4. Ewaluacja systemu bezpieczeństwa europejskiego w kontekście obecnych i prognozowanych wyzwań	71
3.5. Wnioski	84

Rozdział IV. Determinanty i cele polityki zagranicznej Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego	89
4.1. Specyfika potencjałów bezpieczeństwa Polski i Węgier.....	89
4.1.1. Uwarunkowania geopolityczne	89
4.1.2. Uwarunkowania gospodarcze	91
4.1.3. Uwarunkowania prawno-ustrojowe i instytucjonalne.....	102
4.1.4. Uwarunkowania społeczno-kulturowe	113
4.1.5. Uwarunkowania militarne	122
4.2. Interesy narodowe, cele strategiczne oraz ocena potencjałów Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego	136
4.3. Wnioski.....	146
Rozdział V. Polska i Węgry w realizacji zadań na rzecz bezpieczeństwa europejskiego podejmowanych przez organizacje międzynarodowe.....	150
5.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych	150
5.2. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego.....	153
5.3. Unia Europejska	157
5.4. Grupa Wyszehradzka (V4).....	168
5.5. Inne płaszczyzny i formy współpracy	174
5.6. Wnioski.....	179
Rozdział VI. Dwustronne relacje polsko-węgierskie w kontekście bezpieczeństwa europejskiego	183
6.1. Historyczne uwarunkowania i determinanty współpracy.....	183
6.2. Zasadnicze obszary we współpracy polsko-węgierskiej	192
6.3. Relacje Polski i Węgier z wybranymi państwami w kontekście wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa.....	197

6.4. Specyfika strategii bezpieczeństwa narodowego Polski i Węgier względem bezpieczeństwa europejskiego.....	213
6.5. Wnioski	223
Rozdział VII. Rola Polski i Węgier w formułowaniu bezpieczeństwa europejskiego	226
7.1. Synteza ewaluacji aktualnego stanu bezpieczeństwa europejskiego	226
7.2. Wnioski i rekomendacje wypracowania nowych kierunków (płaszczyzn) współpracy Polski i Węgier na rzecz bezpieczeństwa	235
7.3. Scenariusze rozwoju (<i>de lege ferende</i>) polskiej i węgierskiej polityki wpływające na jakość bezpieczeństwa europejskiego	243
7.4. Wnioski	250
Zakończenie.....	252
Bibliografia.....	259
Wykaz rysunków	269
Wykaz tabel	270
Wykaz map	271
Wykaz wykresów	272
Załączniki	272

Wykaz użytych skrótów

ChRL – Chińska Republika Ludowa

eFP – wzmocniona Wysunięta Obecność sił NATO

Europol – Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania

FR – Federacja Rosyjska

KBWE – Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

MFW – Międzynarodowy Fundusz Walutowy

NATO – Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego

OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

ODA - Oficjalna Pomoc Rozwojowa

ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych

PKB – Produkt Krajowy Brutto

PKW – Polski Kontyngent Wojskowy

RFN – Republika Federacji Niemiec

tFP – dostosowana Wysunięta Obecność sił NATO

UE – Unia Europejska

UNEF II – Drugie Doraźne Siły Pokojowe ONZ (Egipt, Izrael)

UNIFIL – Tymczasowe Siły Zbrojne ONZ w Libanie

UNIMOG – Grupa Obserwatorów Wojskowych ONZ w Iranie i Iraku

V4 – Grupa Wyszehradzka (Polska, Węgry, Słowacja, Czechy)

WRF – Wieloletnie Ramy Finansowe

Wstęp

Problematyka systemu bezpieczeństwa europejskiego jest interesującym obszarem analiz, bezpośrednio odnoszącym się do polityki bezpieczeństwa i obronności Polski oraz Węgier. Większość państw regionu Europy Środkowej charakteryzuje się podobną sytuacją bezpieczeństwa mimo różnicowanych wyzwań i zagrożeń wynikające z położenia danego państwa. Wyzwania i zagrożenia występujące i powstające w otoczeniu Europy jak i regionu Europy Środkowej uruchomiły wielopostaciowy proces przekształcania się obecnego systemu bezpieczeństwa europejskiego, a także wpłynęły na jego elementy składowe. Polityka zagraniczna i polityka bezpieczeństwa poszczególnych państw mają znaczący wpływ na ukształtowanie środowiska bezpieczeństwa czy niebezpieczeństwa. Lata 2015–2020 charakteryzują się z wieloma konfliktami i kryzysami, wśród których warto podkreślić wojnę domową na Ukrainie, kryzys migracyjny, spór wewnątrz Unii Europejskiej, a także spór wewnątrz NATO. Wskazane wyzwania oraz zagrożenia miały szczególny wpływ na architekturę bezpieczeństwa europejskiego, ujawniając jej słabe i mocne strony. Największym zagrożeniem nie tylko dla Europy, ale także dla całej ludzkości, stała się pandemia wirusa SARS-CoV-2, zmieniając dotychczasowy ład.

Naczelnym celem każdego państwa w ramach polityki zagranicznej jest zapewnienie bezpieczeństwa narodu jak i państwa w stosunkach międzynarodowych. Cel ten wynika z konieczności zaspokojenia egzystencjalnych interesów i potrzeb dotyczących przetrwania narodu, systemu państwowego, jak i atrybutów tożsamości. Ze względu na powyższe Polska i Węgry powinny kierować się tymi zasadami, uwzględniając przy tym sytuację międzynarodową i miejsce tych państw w systemie bezpieczeństwa europejskiego. W tym przypadku można mówić nie tylko o bezpieczeństwie międzynarodowym jakim jest bezpieczeństwo europejskie, lecz także o bezpieczeństwie narodowym dotyczącym bezpieczeństwa Polski i Węgier. Bezpieczeństwo europejskie posiada szerszy zakres treści niż bezpieczeństwo Polski czy Węgier. Nie możemy jednak mówić o bezpieczeństwie europejskim jako sumie bezpieczeństwa państw należących do kręgu europejskiego, ponieważ oznaczałoby to zawężenie pojęcia.

Nadrzędnym celem systemu bezpieczeństwa europejskiego jest eliminowanie zagrożeń, a w razie jego występowania – reagowanie na nie. Dotychczas Europę można było określić jako region bezpieczny, mimo licznych konfliktów zbrojnych i politycznych oraz

różnorodnych kryzysów, co nie zmieniło się w latach 2015–2020¹. Region musiał przeciwstawić się licznym wyzwaniom i zagrożeniom, nie doprowadziło to jednak do upadku czy osłabienia współpracy między państwami w takim stopniu, by nie reagować wspólnymi siłami na występujące wyzwania. Warto zaznaczyć różnice w interesach narodowych, które nie zawsze wpływają pozytywnie na poziom bezpieczeństwa europejskiego, natomiast jak dotychczas te interesy i decyzje na szczeblu państwowym nie przyczyniły się do stanowczego pogorszenia poziomu bezpieczeństwa europejskiego, a co ważniejsze – nie doprowadziły do wojny w Europie do końca 2020 roku². Mimo licznych konfliktów zbrojnych, Europa unikała wojny po drugiej wojnie światowej, z wyjątkiem wojen na Bałkanach. Organizacje międzynarodowe pozytywnie wpłynęły na poziom bezpieczeństwa militarnego. Konflikty zbrojne, w tym wojny, są najbardziej destrukcyjnym zagrożeniem nie tylko dla Europy, ale także dla całej ludzkości. Z tego wynika, że naczelnym wyzwaniem systemu bezpieczeństwa europejskiego, wraz z decydentami Polski i Węgier, powinno być utrzymanie pokoju w dalszym i bliższym otoczeniu.

Podjęty w niniejszej pracy problem badawczy stanowi istotny wkład do zrozumienia roli Polski i Węgier w systemie bezpieczeństwa europejskiego. Praca skierowana jest do analityków bezpieczeństwa europejskiego oraz badaczy polityki bezpieczeństwa Polski i Węgier.

Układ pracy ma charakter analizy problemowej, zaprezentowanej w siedmiu rozdziałach: dwóch rozdziałach teoretyczno-metodologicznych oraz pięciu rozdziałach poznawczo-empirycznych. Pierwszy rozdział przedstawia teoretyczne podstawy badań polityki zagranicznej państw w kontekście bezpieczeństwa. Rozdział ten obejmuje także analizy pojęć i definicji bezpieczeństwa oraz obronności w nomenklaturze polskiej i węgierskiej. Drugi rozdział natomiast przedstawia założenia metodologiczne wraz z uzasadnieniem podjęcia badań, przedmiotem oraz celem badań, problemami i hipotezami badawczymi, ograniczeniami w badaniu oraz obejmuje krytyczną analizę literatury przedmiotu – polskiej i węgierskiej.

¹ Praca ta obejmuje lata do końca 2020 roku, dlatego analizie nie poddano trwającej od 24 lutego 2022 r. wojny na Ukrainie. Od tego czasu Europy nie można określić jako bezpieczny kontynent. Wraz z inwazją na Ukrainę system bezpieczeństwa europejskiego przechodzi drastyczną ewolucję.

² Do wojny w Europie doszło 24 lutego 2022 roku między Ukrainą a Federacją Rosyjską po tym jak siły rosyjskie rozpoczęły inwazję na Ukrainę. Wojna ta do zakończenia niniejszej pracy nadal trwała.

W trzecim rozdziale zaprezentowano najważniejsze aspekty bezpieczeństwa europejskiego wraz ze definiowaniem samego pojęcia. Na wstępie przeanalizowano geograficzne i historyczno-kulturowe uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego. Następnie opisano geopolityczne determinanty tegoż bezpieczeństwa. W rozdziale podkreślono też ewolucję systemu bezpieczeństwa w kontekście prognozowanych i obecnych wyzwań.

Czwarty rozdział przedstawia determinanty i cele polityki zagranicznej Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego. W pierwszej kolejności przedstawiono potencjał Polski i Węgier w celu zobrazowania różnic i podobieństw w potencjale tych państw. Przeanalizowano także interesy narodowe i cele strategiczne obu państw oraz dokonano oceny potencjału tych państw.

Piąty rozdział przybliża tematykę roli Polski i Węgier w organizacjach i forach wpływających na poziom bezpieczeństwa europejskiego. Przedstawiono nie tylko rolę tych organizacji, ale także miejsce jakie zajmują w nich Polska i Węgry.

Szósty rozdział przedstawia dwustronne relacje polsko-węgierskie w kontekście bezpieczeństwa europejskiego. Po krótkim zaprezentowaniu najważniejszych uwarunkowań i determinantów historycznych, przedstawiono obszary współpracy polsko-węgierskiej wraz z perspektywami efektywniejszej współpracy. Analizowano znaczenie polityki historycznej jak i polityki dwustronnej z wybranymi państwami, a także przedstawiono specyfikę strategii bezpieczeństwa narodowego Polski i Węgier.

Ostatni rozdział przedstawia wnioski oraz wyniki badań przeprowadzonych do przygotowania poniższej pracy. Przedstawiono syntezę ewaluacji aktualnego stanu bezpieczeństwa europejskiego nie uwzględniając trwającego konfliktu zbrojnego na Ukrainie od 24 lutego 2022 roku. Na podstawie przeprowadzonych badań sporządzono prognozę kierunków współpracy Polski i Węgier na rzecz bezpieczeństwa, a także przedstawiono, jak te kraje wpływają na jakość bezpieczeństwa europejskiego.

Przeprowadzone rozważania uzupełniają rysunki, mapy, tabele, wykresy oraz załączniki, mające na celu wzbogacenie prezentowanych treści.

Rozdział I. Teoretyczne podstawy badań polityki zagranicznej państw w kontekście bezpieczeństwa

Celem analizy polityki zagranicznej jest zrozumienie i zbadanie procesu decyzyjnego oraz działań podejmowanych w jej ramach między podmiotami stosunków międzynarodowych. Najważniejsze w tym przypadku jest zobrazowanie wszystkich aspektów, które przyczyniły się do podjęcia przez władzę państwową decyzji w stosunkach z innym podmiotem. W podstawowej analizie szukamy odpowiedzi na pytanie „kto?” i „dlaczego?” podjął taką a nie inną decyzję, natomiast w stosunkach międzynarodowych nie tylko te pytania są niezbędne do zobrazowania polityki zagranicznej, lecz również: „jak bądź jakimi środkami?”; „w jakim celu?”; „w jaki sposób?”; „z jakim skutkiem?”. Odpowiedzi na te pytania przybliżą nam naukową analizę polityki zagranicznej podmiotów w stosunkach międzynarodowych³. Sposoby realizacji, środki wraz z rozwojem technologii informacyjnych ewaluują, natomiast w stosunkach międzynarodowych na najwyższym szczeblu spotkań pozostały kontakty bezpośrednie między osobami kierującymi polityką zagraniczną, jakimi w kraju są władza państwa, ministrowie, organy państwowe. Jednym z najpopularniejszych forów w drugiej dekadzie XXI wieku stały się fora społecznościowe, jak Facebook czy Twitter, które stały się nowymi kanałami rozmów zagranicznych władz państwowych czy osób kierujących polityką zagraniczną. Rozmowy telefoniczne od okresu zimnej wojny nadal są bardzo ważnym środkiem komunikacji, lecz wejście polityki w fora społecznościowe zrewolucjonizowały stosunki międzynarodowe.

1.1. Polityka zagraniczna państwa w kontekście jego interesów narodowych oraz celów strategicznych

Podmiotami polityki zagranicznej są między innymi państwa należące do społeczności międzynarodowej. Społeczność międzynarodową można określić „jako grupę państw świadomych istnienia wspólnych dla nich wszystkich interesów i wyznających wspólne wartości”⁴. Ze względu na przedmiot badań analiza społeczności międzynarodowej dotyczy Polski i Węgier, a także państw należących do Unii Europejskiej i NATO, ponieważ organizacje

³ Określono tej analizy pod hasłem 5W, czyli Who, What, When, Where, Why. O analizie polityki zagranicznej najlepszą pozycją węgierską jest: P. Marton, *A külpolitika elemzése*, Wyd. Antall József Tudásközpont, Budapest 2013.

⁴ P. Olszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2008, s. 13.

te oraz ich państwa członkowskie warunkują i są najważniejszymi elementami systemu bezpieczeństwa europejskiego. Biorąc pod uwagę powyższe, Polska i Węgry należą do społeczności europejskiej, ponieważ są świadome, że posiadają wspólne interesy (bezpieczeństwo) i wspólne wartości (historyczne, chrześcijańskie, prawne itp.) z innymi państwami europejskimi, w szczególności z członkami Unii Europejskiej i NATO.

W stosunkach międzynarodowych narzędziem państwa jest polityka zagraniczna, która warunkuje stosunki zewnętrzne z innymi podmiotami tych stosunków. Politykę zagraniczną można zdefiniować na wiele sposobów, co w każdym kraju badacze określają i ustosunkowują do potrzeb poszczególnych państw. Pewne aspekty pojawiają się jednak w wielu definicjach, stanowiąc ich podstawowe elementy. Takimi są podmioty, przez które prowadzona jest polityka zagraniczna. Są nimi państwa i organizacje międzynarodowe. Polityka zagraniczna jest także procesem formułowania i realizacji celów wewnątrzpaństwowych na zewnątrz, w taki sposób, by wpływały one na inne podmioty stosunków międzynarodowych. Polityka zagraniczna przede wszystkim ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony państwa, a także ochronę interesów ekonomicznych, co nasila bądź osłabia stosunki z innymi podmiotami. Władze państwa powinny prowadzić taką politykę, która skutecznie przeciwdziała negatywnym oddziaływaniom na państwo, jakimi są manipulacje czy „napaść” w znaczeniu pozamilitarnym albo militarnym ze strony obcych podmiotów⁵. Warto też podkreślić, że politykę zagraniczną kreują i realizują ludzie, natomiast rozwój sztucznej inteligencji w przyszłości może stanowić podstawę do zmiany tego twierdzenia.

Po rozpadzie bloku wschodniego, zmieniło się postrzeganie polityki zagranicznej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Państwa odzyskujące suwerenność zaczęły prowadzić własną politykę zagraniczną głównie z państwami sąsiadującymi, które wchodziły w najbliższy zakres interesów państwa. Politykę zagraniczną możemy podzielić na aktywną i pasywną⁶. Polska i Węgry prowadziły pasywną politykę zagraniczną w okresie świata dwubiegunowego, należąc do Układu Warszawskiego. W tym czasie, państwa podlegały władzom decyzyjnym Układu i ZSRR. Nie prowadziły suwerennej polityki uwzględniającej wewnętrzne interesy, lecz jedynie pod wpływem zewnętrznych nacisków. Aktywna polityka

⁵ Czytaj więcej w: J. Nowak, *Polityka zagraniczna*, [w:] Ł. Malendowski, Cz. Mojsiewicz (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, wyd. Fundacja Humaniora, Poznań 1996, s. 51–68.

⁶ J.Z. Pietraś, *Polityka zagraniczna*, [w:] T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie-systemy-uczestnicy*, Wrocław 2000, s. 54.

wynika z wewnętrznych interesów i potrzeb państwa, a polityka zagraniczna jest metodą ich osiągnięcia. Po zmianach ustrojowych możemy politykę zagraniczną Polski i Węgier uznać za aktywną, ponieważ tylko w pewnych przypadkach zewnętrzni gracze stosunków międzynarodowych wywierają na nią wpływ⁷. Szczególne przypadki wynikają z członkostwa w Unii Europejskiej i NATO, gdzie organizacje te w określony sposób wpływają na politykę zagraniczną państw członkowskich⁸.

Wiele dokumentów określa interesy państw, natomiast biorąc pod uwagę problematykę podjętą w niniejszej pracy, podstawowymi są strategie bezpieczeństwa narodowego oraz strategie sektorowe, które określają konkretne cele i związane są z nimi interesy narodowe. Występują w tych dokumentach podobieństwa i charakterystyczne aspekty związane ze specyfiką położenia geopolitycznego, narodowego i gospodarczego. Polska i Węgry należą do euroatlantyckiej struktury bezpieczeństwa, dlatego dokumenty te nie powinny różnić się od siebie wobec wyzwań i zagrożeń w dużym stopniu, podobnie przy określeniu środowiska bezpieczeństwa.

Interes w polskiej i węgierskiej nomenklaturze związany jest z pojęciem wartości, które mogą stanowić cele narodowe. Interes jest związany z aktywnością, którą podejmuje się w celu osiągnięcia wartości narodowej. Przykładem może być stabilność państwa, którą otrzymamy w sytuacji, gdy osiągniemy interesy narodowe, jakimi są bezpieczeństwo czy pokój. Interes można określić jako osiągalny cel, który społeczeństwo i polityczni przywódcy kraju chcą osiągnąć, dlatego przeznaczają na to niezbędne zasoby wraz ze środkami oraz podejmują konkretne działania. Interes narodowy można opisać praktycznymi cechami. Istnieją interesy narodowe, które są specyficzne dla danego kraju, a także interesy uniwersalne (pokój, bezpieczeństwo, rozwój gospodarczy)⁹.

⁷ Przykładem może być tutaj wywieranie wpływu przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), który udzielił kredytu dla rządu Węgier. Kredyt ten początkowo umożliwił zatrzymanie skutków kryzysu finansowego w Europie, który na Węgrzech był odczuwalny w dużym stopniu, doprowadzając do osłabienia węgierskiej waluty (forint) oraz pogorszenia sytuacji gospodarczej Węgier. Wraz z zaciągnięciem kredytu MFW, zaczął on w dużym stopniu wpływać na politykę wewnętrzną Węgier, co doprowadziło do pogorszenia się stosunków rządu Fideszu od 2010 roku z MFW.

⁸ Wraz z dołączeniem do Unii Europejskiej, państwa członkowskie przekazały swoje kompetencje do ustawodawstwa w pewnych dziedzinach, jak np. unia celna, reguły konkurencji, a także pewne obszary, na które wpływ ma Unia, jak i państwa członkowskie, do których należą m.in. jednolity rynek, środowisko (czytaj więcej w rozdziale 3.4 Ewolucja systemu bezpieczeństwa europejskiego w kontekście obecnych i prognozowanych wyzwań).

⁹ Charakterystyka oraz rola interesu państw zostały określone na podstawie przeprowadzonych z ekspertami badań do niniejszej pracy.

W teorii o stosunkach międzynarodowych interes narodowy i cel polityki zagranicznej są poddawane analizie i debacie najczęściej wśród badaczy. Interes narodowy analizowany jest nie tylko pod względem przedmiotowym, ale też podmiotowym, przy czym należy zaznaczyć, iż występuje tu szeroko pojęta kategoryzacja. Rozważania podjęte w niniejszej pracy nie mają na celu szerszego opisu tych elementów, ponieważ są one opisane w wielu publikacjach w teorii stosunków międzynarodowych¹⁰. Mają jedynie przybliżyć niezbędne elementy do analizy interesów narodowych i celów polityki zagranicznej, które warunkują poziom bezpieczeństwa europejskiego.

Warto wskazać, że interes narodowy jest często przedmiotem walk i gier politycznych o władzę w państwie. Pod tym względem powinien być pojmowany jako interes całego narodu czy państwa. Mimo przypisania interesów całemu narodowi, w wielu przypadkach ograniczone jest to tylko do interesu grupy decydentów polityki zagranicznej, z wykluczeniem opozycji i wraz z nimi społeczeństwo popierające politykę opozycji. Wynika to między innymi z tego, że polityka zagraniczna jest prowadzona w wielu przypadkach przez partię rządzącą w danym państwie, która definiuje oraz realizuje interes narodowy za pomocą narzędzi polityki i dyplomacji. Z tego powodu interes narodowy nie zawsze pokrywa się z rzeczywistym interesem całego narodu i społeczeństwa¹¹.

W praktyce wskazać można wiele celów polityki zagranicznej, natomiast nadrzędnym jej celem jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Bezpieczeństwo państwa możemy odnosić do suwerenności władzy, integralności terytorialnej państwa, a także bezpieczeństwa ludności zamieszkującej terytorium państwa. W celu umożliwienia bezpieczeństwa i rozwoju niezbędne jest zapewnienie możliwości realizacji interesów gospodarczych państwa.

Dla Polski i Węgier szczególnie ważny jest cel opierający się na ochronie wartości narodowych – wynikający z doświadczeń historycznych: rozbiór Polski, Imperium Habsburskie w XVII–XIX wieku, wojny światowe. Strzeżenie tajemnic państwowych ma na celu niedopuszczenie, aby przeciwnicy polityczni pozyskali informacje czy dane, za pomocą których z łatwością mogliby ich przewyższyć. Ostatni cel natomiast odnosi się do miejsca państwa na

¹⁰ E. Cziomera (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wyd. Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2008, Ł. Malendowski, Cz. Mojsiewicz (red.), *Międzynarodowe...*, *op.cit.*, wyd. Fundacja Humaniora, Poznań 1996, P. Marton, *A külpolitika...*, *op.cit.*; P. Olszewski, *Międzynarodowe stosunki...*, *op.cit.*

¹¹ Szerzej o analizie interesu narodowego w: S. Bieleń, *Rozważania o polskim interesie narodowym*, [w:] „Stosunki międzynarodowe – International Relations” 2014, nr 2, t. 50, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

forum międzynarodowym i możliwości walki dla swojego państwa o pozytywny wizerunek i uznanie¹². Cele powyższe powinny być przeanalizowane przed podjęciem decyzji dyplomatycznych.

Uwzględniając powyższe, polityka zagraniczna powinna¹³:

- wytyczać i realizować politykę państwa;
- być prowadzona jako odpowiedź na zmiany zachodzące w środowisku międzynarodowym, aby osiągnąć zamierzone cele;
- być wykonywana za pomocą aparatu wyspecjalizowanego (organy dyplomacji), a także osób reprezentujących państwo na zewnątrz;
- posiadać specjalny proces decyzyjny.

W celu przeprowadzenia całościowej analizy polskiej i węgierskiej polityki zagranicznej niezbędne jest uwzględnienie następujących aspektów¹⁴:

- struktura polityki zagranicznej – kompetencje organów władzy państwowej, system państwowy;
- procesualny charakter prowadzenia polityki zagranicznej, procesy decyzyjne;
- zmiany ustrojowe na Węgrzech i w Polsce – zwracając uwagę na polską i węgierską świadomość narodową;
- członkostwo Polski i Węgier w NATO i UE i w innych organizacjach oraz forach współpracy międzynarodowej;
- cele polityki zagranicznej w porównaniu z celami strategicznymi;
- analiza danych musi uwzględniać dane krajowe i zagraniczne.

Następnym elementem umożliwiającym zrozumienie polityki zagranicznej jest analiza przyczyn leżących u podstaw decyzji podejmowanych przez decydenta na państwowym szczeblu, a więc zrozumienie przyczyn oraz skutków takiej, a nie innej decyzji. Całokształt polityki zagranicznej nie ogranicza się tylko do rozumowania decydenta, ale także do identyfikacji kontekstu – czyli sytuacji, w jakiej znalazło się państwo i decydenci. Z uwagi na przyjęty problem badawczy, konieczne jest uwzględnienie w tym przypadku wymogów bezpieczeństwa politycznego, militarnego, ekonomicznego, co ze względu na wielość kategorii

¹² P. Olszewski, *op.cit.*, s. 48.

¹³ *Ibidem*, s. 49.

¹⁴ R. Stemplowski, *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2006, s. 213–214.

może utrudniać przeprowadzenie analizy. Podmiot kierujący polityką zagraniczną w większości państw został ściśle określony w konstytucji, ustawie zasadniczej. W wielu państwach jest nim głowa państwa, premier bądź minister spraw zagranicznych, natomiast w państwach niedemokratycznych polityką zagraniczną kieruje jednoosobowa czy zbiorowa władza polityczna. Warto zaznaczyć, że w wielu państwach polityka ustawodawcza posiada też możliwości oddziaływania na politykę zagraniczną. W państwach demokratycznych bez zgody parlamentu nie można wypowiedzieć wojny, a w wielu z nich nie ma możliwości tworzenia sojuszy czy dołączenia do organizacji międzynarodowej. Ponieważ w wielu państwach głowa państwa prowadzi rozmowy dwu- i wielostronne, stanowi tzw. *unit act*, czyli podmiot oddziałujący na politykę zagraniczną. Decydentami polityki zagranicznej, jak już wcześniej zostało ustalone, są ludzie, dlatego szczególnego znaczenie nabiera ich charakter i charyzma. Osoby kierujące i promujące interesy narodowe za granicą powinny więc charakteryzować się cechami, które umożliwiają prowadzenie skutecznej polityki w środowisku międzynarodowym, umożliwiającej rozwój i zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Aby decydenci mogli podejmować właściwe decyzje, niezbędne są wiarygodne informacje, które często są nieosiągalne bądź są jedynie częściowymi danymi.

Na decyzje polityczne poszczególnych krajów ma wpływ położenie geograficzne i doświadczenia historyczne. W mediach decydenci państwowi często używają pojęcia „partner strategiczny” albo „państwo strategiczne” bez szczególnego określania miana „strategiczny”. Pojęcia te używane są podczas spotkań dwustronnych, gdzie dyplomaci, głowy państw czy ministrowie chcą pozytywnie wpłynąć na drugą stronę bądź pokazać innym państwom dążenie do zbliżenia się. Partner strategiczny pojawia się także w oficjalnych dokumentach czy strategiach bez szczególnego określenia. Zdaniem autora partnerem strategicznym w stosunkach międzynarodowych można określić państwo, z którym dane państwo ma dobre stosunki polityczne, występuje współpraca dwustronna i w ramach organizacji międzynarodowych wraz ze ścisłą współpracą gospodarczą, militarną, kulturową czy w innych sektorach, które mają szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa i współpracy.

Ostatnim elementem, który jest niezbędny do przeprowadzenia obiektywnej analizy polityki zagranicznej, są środki i metody jej prowadzenia. Wśród współczesnych wymienia się środki militarne, sposobności penetracji i interwencji oraz środki dyplomatyczne. Warto zaznaczyć, że środki te mogą oddziaływać w większym lub mniejszym stopniu na poszczególne

podmioty, co ściśle zależy od potencjału państwa i prowadzonej władzy państwowej. Można twierdzić, że wiele państw nie posiada silnych środków prowadzenia polityki zagranicznej, jak na przykład państwa afrykańskie, co wynika często ze słabej decentralizowanej władzy państwowej bądź z potencjału i sytuacji państwa – biedne państwa, państwa dotknięte wojną domową czy zdecentralizowane państwa

Środki militarne są często wykorzystywane przez mocarstwa wywierające swoje wpływy na słabsze państwa. Państwa o większym potencjale militarnym mogą wpływać na decydentów polityki zagranicznej przez groźbę użycia siły militarnej, a nawet jej faktyczne użycie. Instrument arsenału militarnego często określa rolę państwa na arenie międzynarodowej czy w regionie. Natomiast penetracja i interwencja często są połączone z tzw. *soft power*, który wywiera wpływ na sytuację wewnętrzną danego kraju, manipulując decydentów, społeczeństwo, by osiągnąć określone cele. Do wywierania wpływu na sprawy wewnętrzne kraju często dochodzi za pomocą środków ekonomicznych (embarga, presja na waluty narodowe itp.). Ostatnią metodą, najbardziej widoczną, są środki dyplomatyczne. Tworzą one strukturę współpracy i wymiany informacji między państwami.

Racja stanu jest elementem, o którym często zapomina się przy analizie polityki zagranicznej, ponieważ w okresie pozimnowojennym środowisko międzynarodowe było w stanie stagnacji i uznano, że każde państwo posiada rację stanu i temat ten jest nienaruszalny aż do momentu złamania prawa międzynarodowego przez mocarstwa w ramach zdobycia terytorium, wywołania wojny i wywierania nacisku na poszczególne państwa. Pojęcie to określa nadrzędność interesów państwowych jako całości i jedności. Współcześnie możemy określić, że do racji stanu należą takie pojęcia, jak niepodległość, nienaruszalność terytorium, wolność, bezpieczeństwo i rozwój. Bez zapewnienia tych elementów, państwo nie może posiadać racji stanu, co z kolei może doprowadzić do utraty charakteru państwowości bądź jej osłabienia.

Każde państwo powinno posiadać własną strategię polityki zagranicznej, ściśle związaną ze strategią bezpieczeństwa narodowego. Pierwszy dokument powinien nie tylko określać kierunki współpracy i zagrożeń dla kraju, lecz także wskazywać szanse dla rozwoju i zapewnienia suwerenności i bezpieczeństwa. Powinien posiadać ambitną, a zarazem realistyczną wizję celów i zadań stojących przed polityką zagraniczną oraz określać narzędzia ich realizacji. Współcześnie żaden kraj nie ma możliwości prowadzenia polityki w pojedynkę. Nawet mocarstwa potrzebują sojuszników, nie tylko politycznych

i militarnych, lecz także gospodarczych. Współpraca ta powinna opierać się na fundamencie solidarności i wspólnoty wartości określonym w Karcie NZ i Akcie Końcowym KBWE. Fundamentem tego jest przeciwstawienie się wszelkim próbom rewizji współczesnego ładu, traktowanie wojny jako narzędzia do celów politycznych oraz budowy stref wpływów przez zwasalizowanie słabszego podmiotu.

1.2. Analiza pojęcia i definicji bezpieczeństwa oraz obronności w nomenklaturze polskiej i węgierskiej

Pod względem etymologicznym termin bezpieczeństwo wywodzi się z łacińskiego słowa *sine cura* albo *securitas*, co oznacza stan bez pieczy¹⁵. Etymologiczne pochodzenie słowa „bezpieczeństwo” jest powszechnie uznane w literaturze polskiej jak i węgierskiej, a literatura w tym temacie jest obszerna¹⁶, dlatego dalsza analiza nie jest wymagana.

W nomenklaturze węgierskiej słowo *biztonság* (bezpieczeństwo) pochodzi od słowa węgierskiego *bíz-bízik* (wierzyć w coś, w kogoś) – czasownika, który należy do obszernej rodziny słów. Słowo *bíz-bízik* zostało poszerzone, tworząc nową rodzinę słów: *bizton*¹⁷ – oznaczające pewność, pewne. Wraz z dołożeniem afiksu *-ság* do słowa *bizton* otrzymamy rzeczownik *biztonság*. Według słownika interpretacyjnego języka węgierskiego, słowo *biztonság* posiada dwa znaczenia: (1) „Czyjeś, czegoś chroniony stan, pozycja (przed niebezpieczeństwem, krzywdą, bezprawną ingerencją, krzywdą.”¹⁸; (2) obrona, ochrona.

Słowo *védelem* (obronność) pochodzi od starowęgierskiego czasownika *vend-, véd-*, czyli bronić przeciwko agresji. Wraz z afiksem *-elem* otrzymamy rzeczownik obronność. Słowa *védelem* i *biztonság* w języku potocznym często są uznane jako synonimy. Aby możliwe było wskazanie różnic między tymi pojęciami, konieczne jest podjęcie szerszych badań. Do

¹⁵ Więcej na temat znaczeniu nazwy bezpieczeństwo w języku polskim czytaj w: J. Świniarski, P. Kawalerski, *Drogi i bezdroża securitologii*, Wyd. WAT, Warszawa 2019, s. 26–27.

¹⁶ Np. J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa–Pruszków 1997., J. Świniarski, P. Kawalerski, *Drogi i bezdroża securitologii*, Wyd. WAT, Warszawa 2019., A. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, [w:] „*Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne*” 14/1, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2007., J. Stańczyk, *Formułowanie kategorii pojęciowej bezpieczeństwa*, Wyd. FNCE, Poznań 2017.

¹⁷ Według językoznawców słowo *bizton* pochodzi z języka starowęgierskiego.

¹⁸ Interpretacja słowa *biztonság* na portalu Arcanum (tłumaczenie przez autora) ze strony <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/b-1EF8E/biztonsag2119D/?list=eyJmaWx0ZXJzIjogeyJNVSI6IFsiTkZPX0xFWF9MZXMhpa29ub2tfMUJFOEiXX0sICJxdWVyeSI6ICJiaXp0b25zXHUwMGUxZyJ9>, [dostęp: 15.05.2020].

szczegółowej analizie trzeba doprecyzować dwa pojęcia: interes (*érdek*)¹⁹ i wartość (*érték*)²⁰. Bezpieczeństwo znaczy w tym przypadku jedną z wartości podmiotu wraz z jego poziomem zagrożenia. Obronność natomiast jest serią czynności, które kierują, rozwijają, utrzymują i doprowadzają do stanu bezpiecznego.

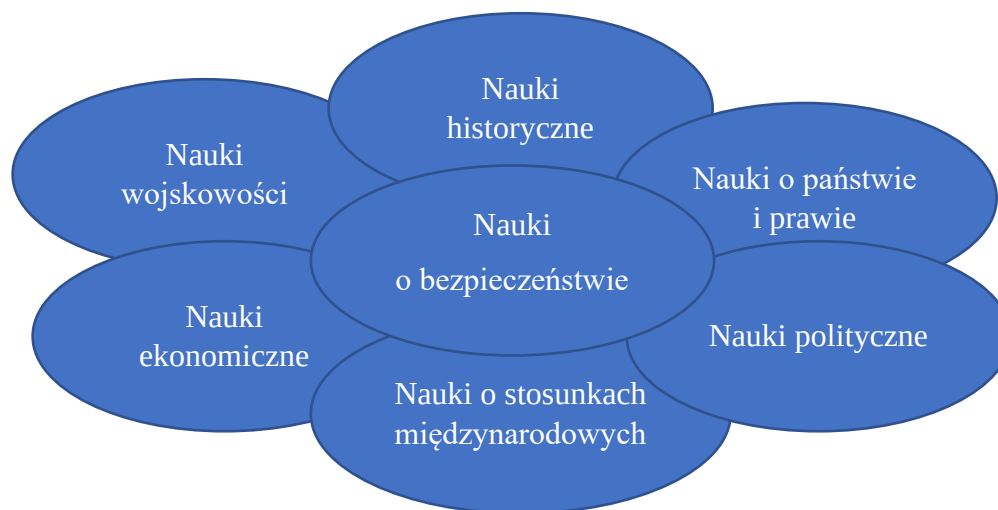
Na Węgrzech nauka o bezpieczeństwie jest młodą dyscypliną należącą do nauk społecznych. Do rozwoju nauk o bezpieczeństwie doszło po uruchomieniu w 1996 roku kierunku studiów polityka bezpieczeństwa i obronności (*védelem- és biztonságpolitika*) na Uniwersytecie Obrony Narodowej im. Zrinyiego Miklósa w Budapeszcie²¹. W węgierskiej nomenklaturze naukowej częściej spotykamy się z hasłem „polityka bezpieczeństwa i obronności” niż samym hasłem bezpieczeństwo. Podstawy nauki o bezpieczeństwie powstały w wojskowym ośrodku badawczym, ponieważ w latach 90. XX wieku bezpieczeństwo dalej było uznawane jako bezpieczeństwo ściśle militarne i polityczne. Do poszerzenia przedmiotu pojęcia i podmiotowości doszło wraz z rozwojem nauki ze strony zagranicznej literatury. Na początku XXI, wieku wraz z podbojem teorii szkoły kopenhaskiej, nauki o bezpieczeństwie na Węgrzech poszerzono o zakres podmiotowy i przedmiotowy bezpieczeństwa. Nauki o bezpieczeństwie stały się interdyscyplinarną nauką wewnątrz nauk społecznych. Według Ferencza Gazdaga, nauki o bezpieczeństwie graniczą z naukami takimi jak: stosunki międzynarodowe, nauki polityczne, nauki o państwie i prawie, nauki wojskowości, nauki historyczne i nauki ekonomiczne. Interdyscyplinarne więzi nauk o bezpieczeństwie z innymi naukami zostały zaprezentowane na rysunku 1.

¹⁹ Wartość w tym przypadku oznacza jest podstawowym warunkiem niezbędnym do funkcjonowania współczesności ludzkiej jak suwerenność, pokój, bezpieczeństwo, demokracja, stabilność.

²⁰ Interes dotyczy procesu, narzędzi i metod opracowywania i utrzymania wartości.

²¹ F. Gazdag, É. Remek, *A biztonság tanulmányok alapjai*, Wyd. Dialóg Campus, Budapest 2018, s. 3.

Rysunek 1. Miejsce interdyscyplinarnych nauk o bezpieczeństwie wśród nauk społecznych na Węgrzech

Źródło: F. Gazdag, *Biztonságpolitika – biztonsági tanulmányok*, Wyd. ZMNE, Budapest 2011, s. 20.

Polityka bezpieczeństwa ma szczególne znaczenie w nomenklaturze węgierskiej. Według Ferenca Gazdaga, polityka bezpieczeństwa stanowi sumę celów politycznych, strategicznych i środków, które z jednej strony utrzymują pokój, nie dopuszczają do wojny, z drugiej natomiast przeciwstawiają się zagrożeniom i wyzwaniom, służąc do tworzenia warunków obrony kraju²². Pojęcie polityki bezpieczeństwa pojawiło się w latach 80. ubiegłego wieku w ramach stosunków międzynarodowych, później nauk wojskowych. W latach 90. w nomenklaturze węgierskiej pojawiło także pojęcie: *védelempolitika* (polityka obronności). Oznaczało ono politykę, która miała na celu budowę, utrzymanie i rozwój systemu obronnego, sił militarnych i sektora obronnego. Współcześnie wyrażenie „obrona kraju” poszerzyło się o znaczenie nie tylko obrony militarnej, lecz także ochrony przed klęskami i katastrofami. Przed zmianami ustrojowymi politykę obronności nazywano polityką wojskową

²² *Ibidem*, s. 18.

(węg. *katonapolitika*)²³, a po niej – polityką obrony narodowej (węg. *honvédelmi politika*)²⁴. Pierwszą z nich ograniczono ściśle do polityki związanej z wojskiem, natomiast drugie pojęcie zostało poszerzone na obszar całego kraju. Współczesną definicję polityki obronności podał były Szef Sztabu Wojskowego Wojska Węgierskiego Zoltán Szenes, według którego „polityka obronna analizuje działania związane z przygotowaniem państwa i sojuszu do wojny za pomocą rozwoju, użyciu i utrzymaniu sił zbrojnych. Obejmuje cele, strategie, procedury i narzędzia polityki obronnej. Polityka obronna wywodzi się z polityki bezpieczeństwa”²⁵.

Węgierska literatura w mniejszym stopniu zajmuje się analizą pojęcia bezpieczeństwa. Źródła analiz pochodzą z zagranicznej literatury –podejść realnych, liberalnych i szkoły kopenhaskiej. Węgierscy uczeni zajmujący się naukami o bezpieczeństwie dochodzą do podobnych dylematów, co eksperci zachodni, tworząc debatę na temat interpretacji słowa „bezpieczeństwo”. Pojęcie to jest w większości interpretowane w znaczeniu wąskim, czyli brak percepcji zagrożenia dla podmiotu. Współcześnie słowo „bezpieczeństwo” jest interpretowane w ujęciu pozytywnym, natomiast, jak na to zwracają uwagę Péter Tálas i Ferenc Gazdag²⁶, bezpieczeństwo jest uznane jako stan, który jest zawsze lepszy od zagrożenia, przeciwko któremu podmiot nie ma możliwości podjęcia działania. Hasło „bezpieczeństwo” w sferze politycznej często wiąże się z mechanizmami uruchomienia konieczności nadzwyczajnych, co nie zawsze jest stanem pozytywnym. Nadużywanie przez politykę środków ukrytych pod hasłami bezpieczeństwa jest działaniem charakterystycznym dla władzy totalitarnej i autorytarnej. Gdy polityka skorzysta z pojęcia bezpieczeństwa, rozpocznie proces sekularyzacji, stworzy prawo do oddziaływania wszystkimi środkami na zatrzymanie zagrożenia.

²³ „Polityka wojskowa jest częścią polityki bezpieczeństwa państwa i partii, której celem jest przygotowanie i rozwój możliwości obronnej wraz z rozwojem techniczno-bojową sił zbrojnych. Bada poza tym współpracę wojskową wewnątrz sojuszu i z innymi państwami partnerskimi w zmieniającym środowisku międzynarodowym. Polityka wojskowa może być niezależna (neutralna lub niezaangażowana) lub częścią sojuszu wojskowego”. Z. Szenes, *A védelempolitika fogalma, tartalma és határai*, [w:] P. Tálas (red.), „Nemzet és biztonság”, 2008 numer 2, Budapest 2008, s. 28.

²⁴ „Polityka obrony narodowej jest szerszą, bardziej kompleksową koncepcją, która obejmuje politykę wojskową, politykę przygotowania ludności, gospodarki narodowej i organów państwowych do zadań związanych do czasu wojny i stanów nadzwyczajnych”. Definicja podana przez Z. Szenes w: P. Tálas (red.), „Nemzet és biztonság” 2008, nr 2, Budapest 2008, s. 28.

²⁵ Z. Szenes, *A védelempolitika fogalma...*, op.cit., s. 28.

²⁶ F. Gazdag, P. Tálas, *A biztonság fogalmának hatáiról*, [w:] P. Tálas (red.), „Nemzet és biztonság” 2008, nr 1, Budapest 2008, s. 3–9.

Z analizy bezpieczeństwa związane są najważniejsze dylematy, czy zwiększyć potencjał przeciwko zagrożeniom w celu przewyższania oddziaływań negatywnych na bezpieczeństwo, czy raczej uwzględniać na zagrożenia i wyzwania w celu obniżenia ich skutków. Jest to dylemat niezmiernie ważny, ponieważ, jak zauważono w historii, rozwój sił zbrojnych jednego państwa wywoływał zwiększenie armii w drugim kraju, co skutkowało obniżeniem poziomu bezpieczeństwa i powodowało często wojny. Natomiast polityka ta nie może być skuteczna przeciwko zagrożeniom niemilitarnym, ponieważ wraz z położeniem większego wysiłku na zwalczanie zagrożeń niemilitarnych (np. powódź, kryzys gospodarczy, nielegalna masowa migracja) nie zawsze osiągnie się obniżenie ryzyka powstania zagrożenia, a koszty które się poniesie, uniemożliwią przeciwdziałanie innym zagrożeniom²⁷.

W polskiej nomenklaturze etymologia słowa bezpieczeństwa pochodzi ze słowa „bezpieczy”, bez wystarczającej ochrony, bez opieki. Jest ona wyrazem poczucia zagrożenia wobec poczucia pewności swojej ochrony²⁸.

Polska literatura obejmująca teorię bezpieczeństwa jest obszerniejsza w porównaniu do węgierskiej. Wśród badaczy znaczenia słowa „bezpieczeństwo” warto wymienić: Jerzego Stańczyka, Mariana Cieślarczyka, Ryszarda Ziębę, Adama Kołodziejczyka, Janusza Świniarskiego i innych. Według Janusza Świniarskiego „Bezpieczeństwo jest formą istnienia danego stanu rzeczy osiąganą przez eliminowanie, unikanie i przeciwstawianie się zagrożeniom w celu prolongaty tego istnienia”²⁹. Biorąc pod uwagę tę definicję, można twierdzić, że bezpieczeństwo stanowi holistyczne spektrum czterech kategorii:

- proces rozwoju podmiotu;
- stan;
- wartość;
- konstrukt społeczny.

Adam Kołodziejczyk dochodzi do pięciu wniosków dotyczących ogólnego pola problemowego pojęcia bezpieczeństwa³⁰:

²⁷ O tym dylemacie w myśleniu o bezpieczeństwie wspomina Paul D. Williams w publikacji pod jego redakcją: *Studia Bezpieczeństwa*, P.D. Williams, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydanie I, Kraków 2012, s. 6.

²⁸ J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996, s. 15.

²⁹ J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa–Pruszków 1997, s. 173.

³⁰ A. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, [w:] „Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne” 14/1, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2007, s. 227–228, ze strony <http://bazhum.muzhp.pl/>, [dostęp: 14.07.2020].

- bezpieczeństwo jest atrybutem istnienia różnych podmiotów;
- jest ono ujmowane jako stan obiektywny wyrażający się w braku zagrożenia dla podmiotu;
- bezpieczeństwo jako stan wewnętrzny podmiotów oraz subiektywne poczucie zagrożenia bądź jego braku;
- wartość i potrzeba stymulująca działanie podmiotów indywidualnych jak i zbiorowych;
- element ludzkiej działalności jako ważny cel działania w zapewnieniu bezpieczeństwa przed zagrożeniem zewnętrznym.

W teorii występują dwa pojęcia ujmujące „bezpieczeństwo” jako stan albo proces. Różnice w teoriach można odnaleźć w tym, że stan bezpieczeństwa nie jest osiągalny ze względu na zmieniający się charakter wpływu zagrożeń na podmioty więc wymagany jest szereg oddziaływań na nie, którego określamy procesami. W razie braku angażowania się podmiotu w przeciwstawieniu się zagrożeniom stan bezpieczeństwa staje się nieosiągalny. Stan w tym przypadku został określony statycznie, a proces dynamicznie. Bezpieczeństwo w ujęciu procesu – jest to określenie aktywności podmiotów, w celu osiągnięcia idealnego stanu, czyli bezpieczeństwa. Natomiast ze względu na dynamiczne zmiany zachodzące w środowisku czy wewnątrz podmiotu, stan ten jest nieosiągalny – możemy jedynie zapewnić bezpieczeństwo przy stałej aktywności podmiotu, reagujące na elementy zagrażające jego bezpieczeństwu. Teoretycy, którzy popierają definicję bezpieczeństwa jako stanu twierdzą, że celem podmiotu jest osiągnięcie tego stanu dzięki oddziaływaniom na zewnętrzne i wewnętrzne czynniki³¹.

Potocznie bezpieczeństwo ujmowane jest w ujęciu negatywnym: brak zagrożenia³², natomiast ujęcie pozytywne ujmuje także pewność jako stan przeciwstawny zagrożeniom. Jak to określił Ryszard Zięba, bezpieczeństwo jest potrzebą podmiotową mającą charakter egzystencjonalny, złożony i obejmuje zaspokojenie potrzeb następujących: „trwanie, całość,

³¹ Jerzy Stańczyk w swojej książce rozróżnia siedem sposobów definiowania bezpieczeństwa. Do nich należą definicje: antonimiczne, horyzontalne, kontekstowe, wertykalne, paradygmatowe, typologiczne, alternatywne. J. Stańczyk, *Formułowanie...*, op.cit., s. 89.

³² Antonimiczna definicja bezpieczeństwa.

tożsamość, niezależność, spokój, posiadanie oraz pewność funkcjonowania i rozwoju”³³. Podobnie do węgierskiej nomenklatury, bezpieczeństwo na początku było utożsamiane z siłą militarną i bezpieczeństwem przeciwko agresji zbrojnej. Dopiero w wyniku rozwoju badań i dotarciu teorii szkoły kopenhaskiej do Polski i Węgier rozpoczęto poszerzać znaczenie bezpieczeństwa. Wraz z nim w analizach teoretycznych pojawiły się analizy bezpieczeństwa w trzech wymiarach: podmiotowym, przedmiotowym i funkcjonalnym. Co do typologii, badacze ujmowali i wyodrębniali mniej lub więcej kategorii bezpieczeństwa w ujęciu podmiotowym i przedmiotowym. Ze względu na ujęcie funkcjonalne, w dalszej części zwrócono szczególną uwagę na zmienność w czasie dynamiki procesów, które skłaniają państwa do stałej troski o własne bezpieczeństwo. „Główną siłą sprawczą owej zmienności i ewolucji jest polityka bezpieczeństwa państw i instytucji międzynarodowych”³⁴. Niezbędne jest więc wskazanie, jakie siły i wydarzenia wpłynęły na zmienność sytuacji podmiotu bezpieczeństwa.

Pojęcie bezpieczeństwa może posiadać również inne znaczenie, w zależności od dyscypliny naukowej. Powstaje więc dylemat i charakterystyka bezpieczeństwa pod względem jego interdyscyplinarności czy transdyscyplinarności. Według Adama Kołodziejczyka pojęcie bezpieczeństwa możemy określić jako „wędrujące” pojęcie. Tłumaczy to następująco: „Mimo że jest ono obecnie przyporządkowywane do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie” i dziedziny nauk społecznych, to jednak wykracza poza przypisaną jej dyscyplinę, jak i dziedzinę nauk społecznych”³⁵. Według autora można określić, iż bezpieczeństwo przekraczające swoją dyscyplinarną barierę otwiera nowe możliwości do interpretacji nie tylko teraźniejszości i przyszłości, lecz także przeszłości. Pojęcie bezpieczeństwa, jako wędrujące, stale się rozwija i nabiera innego znaczenia, w zależności od analizy tegoż pojęcia i dyscypliny. Z jednej strony możemy określić, że „wędrowanie” pojęcia bezpieczeństwa do różnych dyscyplin tworzy w obecnej nomenklaturze nowe elementy przedmiotu bezpieczeństwa w teoriach bezpieczeństwa.

W tym przypadku jest to więc zbiór niedomknięty i wraz z rozwojem pojęć i rozważań nad

³³ R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 15.

³⁴ *Ibidem*, s. 20–21.

³⁵ A. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo jako „wędrujące” pojęcie*, [w:] B. Jagusiak, A. Jagiełło-Tondera (red.), *Język w dyskursie o bezpieczeństwie*, Wyd. Elipsa, Warszawa 2020., s. 200.

hasłami bezpieczeństwa będzie się on rozwijał. Duże znaczenie będzie tutaj miał rozwój nie tylko metodologii, lecz także teorii badawczych na świecie.

Współczesne definicje pojęcia obronności, podobnie w Polsce jak i na Węgrzech, tworzyły osoby mające doświadczenia w siłach zbrojnych. Stanisław Koziej zaproponował definicję obronności wskazując, że jest to „dziedzina bezpieczeństwa narodowego obejmująca zintegrowane przeciwstawianie się zagrożeniom polityczno-militarnym przy wykorzystaniu wszystkich – wojskowych i cywilnych – zasobów państwa, zorganizowanych w system obronności”³⁶. Analizując tę definicję można wywnioskować, że obronność jest podzbiorem bezpieczeństwa obejmującego aspekt militarno-polityczny, czyli zwężony zakres, który był charakterystyczny dla definiowania pojęcia bezpieczeństwa do końca zimnej wojny. Według Stanisława Kozieja obrona narodowa jest synonimem obronności³⁷. Waldemar Kitler zdefiniował obronę narodową jako całokształt systemu obronnego i systemu pozamilitarnego, który zapewnia bezpieczeństwo narodowe przeciwko zagrożeniom. W tej definicji natomiast brakuje jednoznacznego twierdzenia, iż zagrożenia te wywodzą się głównie z charakteru militarnego. Korelacja między definicją bezpieczeństwa i obronności wywodzi się z tego, że oba analizują podobne obszary w zwężonym zakresie³⁸. Współcześnie twierdzi się, że bezpieczeństwo jest funkcją obronności. Problemem jest to, że oba obszary mają wiele wspólnych elementów i aspektów badawczych: zagrożenia, możliwości użycia środków przeciwdziałania zagrożeniom, systemowe ujęcie. Jeden z autorów ujmuje obronność w węższym i szerszym zakresie. W węższym znaczeniu określono go jak obrona narodowa, utożsamiane z obroną przeciwko agresji czyli zagrożeniom militarnym. W szerszym zakresie jest to „zespół cech i atrybutów danego podmiotu (człowieka, jednostek, grup, społeczeństw) oraz podejmowanych przez niego działań i stwarzanych sytuacji w odniesieniu do rzeczywistości, które mają służyć umacnianiu i zapewnieniu bezpieczeństwa”³⁹. Obronność często uznawana jest jako element bezpieczeństwa a system obronny jest uznawany za część systemu bezpieczeństwa narodowego.

³⁶ S. Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–2009*, Warszawa 2010, s. 36.

³⁷ *Ibidem*, s. 16.

³⁸ M. Cieślarczyk, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności*, UPH, Siedlce 2011, s. 172.

³⁹ A. Gębczyńska, *Wybrane aspekty tożsamości metodologicznej nauk o obronności*, [w:] S. Jaczyński, M. Kubiak (red.), *Bezpieczeństwo Polski w XXI wieku*, Wyd. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistycznych w Siedlcach, Siedlce-Warszawa 2019, s. 26.

1.3. Wnioski

Niezbędnym elementem do osiągnięcia interesu narodowego jaki stanowi bezpieczeństwo jest narzędzie: polityka zagraniczna. Polityka jak i dyplomacja umożliwiają utrzymanie poziomu bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych, lecz mogą także stanowić element zagrożeń i wyzwań, a nawet doprowadzić do wojny. Polityka zagraniczna jest skuteczna, jeśli pokrywa się ona z celami i interesami narodowymi. Z drugiej strony polityka zagraniczna może wpływać także negatywnie na inne podmioty w celu utrzymania własnego bezpieczeństwa. W tym przypadku dochodzą elementy, które warunkują, iż podmioty w ramach praw międzynarodowych utrzymały stosunki między sobą, a także koncert mocarstw i inne podmioty stosunków międzynarodowych wpływają na te podmioty by utrzymać pokój i bezpieczeństwo w miarę możliwy sposób.

Polska jak i Węgry są państwami demokratycznymi, które mają na celu utrzymanie bezpieczeństwa i pokoju nie tylko wewnątrz kraju, lecz w środowisku i na świecie. Mimo ograniczonych możliwości państwa te powinny prowadzić politykę taką, aby utrzymując własne interesy narodowe i osiągając cele polityczne nie doprowadzić do powstania konfliktu wewnątrz systemu bezpieczeństwa europejskiego co jest gwarantem ich bezpieczeństwa, a także regionu. Nie można natomiast w pełni mówić o równowartości interesów narodowych, ponieważ każdy podmiot posiada inne interesy i cele nawet przy pewnych wspólnych interesach nie można w pełni znaleźć takich podmiotów stosunków międzynarodowych, które posiadałyby wspólne interesy z innymi.

Można zauważyć wiele podobieństw w analizie pojęcia bezpieczeństwa w nomenklaturze węgierskiej jak i polskiej. Ze względu na większe zasoby naukowe polska literatura posiada obszerniejszymi analizami w tej temacie. Węgierska literatura i analiza dyscypliny nauki o bezpieczeństwie przestały być tematem debat pod koniec pierwszej dekady XXI wieku. Debata ta natomiast stale występuje w Polsce, gdzie w ostatnich latach pojawiały liczne publikacje. Można zauważyć, że największy wpływ na definiowanie bezpieczeństwa pochodzi z literatury anglosaskiej w polskiej jak i w węgierskiej nomenklaturze. W węgierskiej literaturze w naukach o bezpieczeństwie przoduje ośrodek wywodzący się ze szkoły oficerskiej Uniwersytetu Obronnego im. Zrínyiego Miklósa⁴⁰, co wraz z dowartościowaniem pojęcia

⁴⁰ Obecnie restrukturyzowana przez Narodowy Uniwersytet Służb Publicznych w Budapeszcie.

bezpieczeństwo zaczęło się rozwijać w innych uczelniach i ośrodkach w ramach innych dyscyplin naukowych. W Polsce nie występuje monolityczny charakter badań nad bezpieczeństwem, gdyż większość uczelni oraz ośrodków badawczych prowadzi badania nad bezpieczeństwem.

Rozdział II. Założenia metodologiczne

2.1 Uzasadnienie podjęcia badań

Lata 2015–2020 stanowią przełomowy okres dla bezpieczeństwa europejskiego jak i dla środowiska bezpieczeństwa na świecie. Wyzwania i zagrożenia, jak kryzys migracyjny, agresywna polityka Federacji Rosyjskiej, rywalizacja chińsko-amerykańska oraz pandemia SARS-CoV-2 wpłynęły w znaczący sposób na system bezpieczeństwa europejskiego. Ze względu na to, że Polska i Węgry są elementem składowym tego systemu, niezbędne było podjęcie badań na temat tego, jaką rolę odgrywają te państwa dla bezpieczeństwa regionu.

W pierwszej kolejności w ujęciu teoretycznym przeprowadzono analizy i rekomendacje związane z celami, funkcjami i strukturą architektury bezpieczeństwa europejskiego w kontekście wyzwań i zagrożeń. Element ten jest niezbędny do analiz ogólnego stanu bezpieczeństwa europejskiego w tym okresie. Następnie zwrócono uwagę na główne cele polityki zagranicznej Polski i Węgier, które powinny być kompatybilne wobec jakości bezpieczeństwa europejskiego. W ujęciu teoretycznym zwrócono uwagę na specyfikę potencjałów bezpieczeństwa i obronności Polski i Węgier oraz analizy empirycznej tych pojęć w nomenklaturze polskiej jak i węgierskiej.

Dotychczas w literaturze zabrakło analizy porównawczej tych dwóch państw i ich roli dla bezpieczeństwa europejskiego. Zaprezentowano udział potencjału politycznego, gospodarczego oraz wojskowego Polski i Węgier w realizacji zadań bezpieczeństwa podejmowanych przez ONZ, NATO, UE i Grupę Wyszehradzką – zauważono natomiast brak analizy aktywności obu państw w tym obszarze.

W trakcie badań zwrócono uwagę także na brak obiektywnej analizy prognozowania kierunków współpracy polsko-węgierskiej w dziedzinach bezpieczeństwa i obronności oraz ich wpływu na jakość bezpieczeństwa regionalnego. W wielu przypadkach analizy te są publicystyczne bądź pod dużym naciskiem politycznym, co uniemożliwia

przedstawienia ich w obiektywny sposób. W niniejszej pracy podjęta zostanie próba, by przedstawić realne szanse i zagrożenia wywodzące się ze współpracy tych państw.

W ujęciu empirycznym nie przeprowadzono dotychczas diagnozy wpływu polityki Polski i Węgier na system bezpieczeństwa europejskiego z wykorzystaniem wywiadów eksperckich wraz z eksplikacją scenariuszy działania.

Na podstawie powyższego stwierdzenia można uznać, że brak badań w tym aspekcie stwarza miejsce do przeprowadzenia analizy bezpieczeństwa europejskiego. Warto zaznaczyć, że praca ograniczona jest do wpływu Polski i Węgier; nie uwzględniono w niej konfliktu zbrojnego trwającego od 24 lutego 2022 roku między Rosją a Ukrainą. Obiektywnie analiza całego systemu bezpieczeństwa europejskiego powinna uwzględnić wszystkie elementy składowe architektury bezpieczeństwa europejskiego, co nie jest możliwe w ramach rozprawy doktorskiej i wymaga dalszych badań i analizy na pozostałe elementy składowe, które pozostaną zadaniem i wyzwaniem dla ośrodków badawczych i naukowców w przyszłości.

2.2 Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań była rola polityki dwu- i wielostronnej Polski i Węgier w systemie kształtowania systemu bezpieczeństwa europejskiego. Podmiotami w analizie były wyżej wymienione państwa oraz system bezpieczeństwa europejskiego, na który państwa te pośrednio bądź bezpośrednio wpływają. W tym celu poddano analizie architekturę bezpieczeństwa europejskiego oraz jej ewolucję w okresie 2015–2020. Ze względu na to, jaką politykę prowadzą Polska i Węgry niezbędna stała się analiza położenia geopolitycznego tych państw, co w szczególności wpływa na przedmiot poniższej analizy.

Na potrzeby badań określono główny cel badań oraz cele poznawcze i utylitarne, które ukierunkowały badania oraz analizę. Głównym celem badań była analiza i ocena wpływu polityki Polski i Węgier na system bezpieczeństwa europejskiego w okresie 2015-2020. Jako cel poznawczy przyjęto ocenę efektywności i jakości wpływu polityki Polski i Węgier na system bezpieczeństwa europejskiego. Celem utylitarным było wskazanie kierunków, zakresu i możliwości zmian wpływu tych państw na system bezpieczeństwa europejskiego.

2.3 Problemy i hipotezy badawcze

Głównym problemem badawczym było poszukiwanie odpowiedzi na temat miejsca i roli tak Polski jak i Węgier w systemie bezpieczeństwa europejskiego, wpływu polityki tych państw na bezpieczeństwo europejskie, a także potencjału, jaki stanowią te państwa dla systemu bezpieczeństwa europejskiego. Główny problem badawczy został określony w następującym pytaniu: **Jaką rolę odgrywa polityka Polski i Węgier w systemie bezpieczeństwa europejskiego w świetle aktualnych wyzwań i zagrożeń?**

Na wstępnym etapie badań sformułowana została hipoteza główna: Polska i Węgry odgrywają istotną, chociaż zróżnicowaną rolę w systemie bezpieczeństwa europejskiego ze względu na: a) różnicę potencjału państw; b) percepcję zagrożeń i wyzwań Polski i Węgier; c) politykę zagraniczną wobec Federacji Rosyjskiej i USA; d) odgrywaną rolę w misjach pod auspicjami ONZ, NATO i UE; e) współpracę w budowie systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Udzieleniu odpowiedzi na główny problem badawczy posłużyło rozważenie następujących kwestii, stanowiących problemy szczegółowe:

- I. Jakie są teoretyczne podstawy realizowania polityki zagranicznej państwa w kontekście bezpieczeństwa europejskiego w nomenklaturze polskiej i węgierskiej?
- II. Jaka jest architektura systemu bezpieczeństwa europejskiego, w tym jego cele, funkcje i zadania?
- III. Czy aktualna architektura systemu bezpieczeństwa europejskiego jest adekwatna do współczesnych i wyłaniających się wyzwań i zagrożeń?
- IV. Jakie są główne determinanty i cele polityki zagranicznej Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego?
- V. Jakie są interesy narodowe i główne cele Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego?
- VI. Jaki jest udział Polski i Węgier w działaniach na rzecz bezpieczeństwa europejskiego podejmowanych przez organizacje międzynarodowe?
- VII. Jaki jest wpływ polsko-węgierskich relacji dwustronnych na bezpieczeństwo europejskie?

- VIII. Jakie są prognozowane kierunki współpracy Polski i Węgier w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności?
- IX. Jaki jest przewidywany wpływ polityki bezpieczeństwa Polski i Węgier na jakość bezpieczeństwa europejskiego?

Na podstawie powyższych szczegółowych problemów badawczych autor określił dziewięć hipotez szczegółowych, które zostały poddane analizie, a stopień ich weryfikacji omówiono w zakończeniu. Hipotezy szczegółowe są następujące:

- I. Polityka zagraniczna jest głównym aspektem wytyczania i realizacji polityki państwa w środowisku międzynarodowym. Polityka zagraniczna jest odpowiedzią na zmiany zachodzące w środowisku międzynarodowym w celu osiągnięcia wyznaczonych celów, odzwierciedlającą interes narodowy, jakim jest bezpieczeństwo.
- II. Proces tworzenia architektury bezpieczeństwa europejskiego, rozpoczęty w ubiegłym wieku, przeszedł ewolucję strukturalną i funkcjonalną, co spowodowane było koniecznością reagowania na impulsy zewnętrzne i wewnętrzne, a także zmiany zachodzące w aspekcie historyczno-kulturowym i geopolitycznym. Pojmowanie bezpieczeństwa poszerzyło się: od bezpieczeństwa militarnego i politycznego o czynniki takie, jak bezpieczeństwo gospodarcze, społeczne, kulturowe itp. Aktualna infrastruktura bezpieczeństwa europejskiego jest złożona. Składają się na nią interesy i działania podejmowane przez poszczególne organizacje funkcjonujące na obszarze europejskim, ale także interesy narodowe i cele strategiczne poszczególnych państw, co odzwierciedlone jest w realizowanej przez nie polityce zagranicznej. Praktyka pokazuje, że wskazane interesy i cele nie zawsze są zbieżne, co wielokrotnie utrudnia osiągnięcie konsensusu. Aktualne interesy, cele i zadania architektury bezpieczeństwa europejskiego koncentrują się wokół promowania pokoju i zapewniania bezpieczeństwa zarówno w Europie, jak również poza jej granicami.
- III. Aktualna architektura systemu bezpieczeństwa została osłabiona w 2015 r. poprzez przypływ masowej migracji do Europy. Podzieliło to region na dwa bloki – za i przeciw przyjęciu uchodźców i migrantów. Bezpieczeństwo europejskie boryka

się z wyzwaniami i zagrożeniami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi, które obniżają skuteczność odpowiedzi na występujące i pojawiające się wyzwania i zagrożenia.

- IV. Polska pod względem potencjału narodowego przewyższa znacznie (w kontekście bezpieczeństwa europejskiego) Węgry, co wynika z różnic terytorialnych, położenia geopolitycznego i geostrategicznego. Specyfika potencjału tych państw wynika z historycznych zmian, które zaszły w XX wieku wraz z odzyskaniem niepodległości przez Polskę i utratą 2/3 terytorium państwa węgierskiego. Wizja członkostwa w NATO oraz UE, a następnie członkostwo w tych organizacjach wpłynęło na zbliżenie interesów narodowych oraz celów polityki zagranicznej Polski i Węgier w kwestii utrzymania bezpieczeństwa.
- V. Ze względu na potencjał, cele i interesy polityczne Węgry odegrają mniejszą rolę niż Polska w systemie bezpieczeństwa europejskiego, która w przyszłości może eksponować decyzje regionalne jako element swej odrębności.
- VI. Proces instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego wzmacnia potrzebę angażowania Polski i Węgier w struktury UE i NATO w celu budowy wzajemnego zaufania, tworzenia wspólnych koncepcji i strategii oraz aktywności instytucjonalnej w zakresie kształtowania systemu bezpieczeństwa europejskiego.
- VII. Głównymi partnerami gospodarczymi Polski i Węgier są państwa Unii Europejskiej, co wpływa pozytywnie na bezpieczeństwo europejskie. Państwa te prowadzą natomiast różne polityki wobec USA, Federacji Rosyjskiej i RFN, co może generować negatywne, jak i pozytywne zjawiska dla bezpieczeństwa europejskiego.
- VIII. Polska i Węgry będą kontynuować współpracę w ramach NATO. Sojusz jest podstawowym gwarantem bezpieczeństwa militarnego regionu. Kierunki polityki w ramach Unii Europejskiej, z przyczyn uruchomienia art. 7 Traktatu UE (TUE) i brexit, warunkują zmniejszenie aktywności RP i Węgier wewnątrz organizacji.
- IX. W przyszłości Polska, z przyczyn ściślejszej współpracy z USA, może odegrać stanowczą rolę w jakości bezpieczeństwa europejskiego w ramach sojuszu Północnoatlantyckiego. Węgry ze względu na wschodnią i bałkańską politykę mogą odegrać rolę mediatora w uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej.

W razie wspólnej platformy kooperacji Polska z Węgrami mogą osiągnąć pozycję lidera w kwestiach bezpieczeństwa w rejonie Europy Środkowo-Wschodniej.

W pracy postawiono więcej problemów szczegółowych, jak i hipotez szczegółowych, ze względu na rozbudowane zagadnienia opisane w poszczególnych rozdziałach, co wymagało postawienia uzupełniających problemów i hipotez.

2.4 Ograniczenia badawcze oraz zmienne

Ze względu na obszerny zakres tematu, autor postawił ograniczenia badawcze określające ramy prowadzonych badań. Zakresem przestrzennym pracy są Polska i Węgry jako główne podmioty analizy. Aby przeprowadzić badania na temat systemu bezpieczeństwa i regionalnego wpływu tych państw, zakres ten został rozszerzony na Unię Europejską, NATO, a także region Europy Środkowo-Wschodniej. Ponieważ przeprowadzenie całościowej analizy wymagałoby zbadania wszystkich krajów należących do systemu bezpieczeństwa europejskiego, a także głębszej analizy tych podmiotów, zwrócono główną uwagę na Polskę i Węgry. Analiza ta obejmowała główne szanse, wyzwania i zagrożenia, których źródeł można poszukać w ich polityce, ale też wewnątrz i na zewnątrz systemu bezpieczeństwa europejskiego. Ograniczenia wprowadzono także w odniesieniu do wyboru stosunków tych państw z poszczególnymi państwami. Wyboru tego dokonano po analizie dwu- i wielostronnych relacji, ze szczególnym uwzględnieniem wyzwań i zagrożeń, jakie mogą występować ze względu na prowadzoną politykę przez Polskę i Węgry, w wyniku której poziom bezpieczeństwa może zmaleć. Zakres czasowy został określony na lata 2015–2020. Okres tych sześciu lat można określić jako przełomowy, wynikający z licznych wyzwań i zagrożeń wpływających na bezpieczeństwo nie tylko tych dwóch państw, lecz na cały system bezpieczeństwa europejskiego. Zagrożenie, jakim stała się pandemia w 2020 roku, wywołało zmiany dla systemu bezpieczeństwa europejskiego, co w razie nieuwzględnienia w poniższej pracy, stałoby się przyczyną utraty aktualności, a także obniżyło wkład w nauki o bezpieczeństwie.

Zmiennymi zależnymi określono system bezpieczeństwa europejskiego, natomiast niezależnymi – politykę zagraniczną Polski i Węgier. Wynika to z problemów badawczych, a także z hipotez, które określają, iż polityka tych państw warunkuje poziom bezpieczeństwa systemu bezpieczeństwa europejskiego.

2.5 Metody badawcze oraz procedura przeprowadzenia badań

Metody badawcze zostały podzielone przez autora na teoretyczne i empiryczne. Do teoretycznej należą następujące: metoda analizy systemowej, metoda komparastyczna, metoda ilościowa i metoda historyczna. Do metody empirycznej należy indywidualny wywiad pogłębiony z ekspertami, analiza SWOT i PESM, *case study* oraz metoda decyzyjna.

Za pomocą analizy systemowej określono system bezpieczeństwa europejskiego, jego zakres przedmiotowy, jak i podmiotowy. Przedstawiono za pomocą tej analizy otoczenie bliższe i dalsze elementy składowe, problematykę związaną z tworzeniem jednolitego systemu. Dzięki zastosowaniu analizy systemowej przedstawione zostały polityczno-instytucjonalne uwarunkowania Polski i Węgier. Elementy te są podstawą do przeprowadzenia dalszej analizy. Bez zastosowania analizy systemowej nie byłoby możliwości określenia granicy, elementów składowych i zakresu działalności systemu.

Za pomocą metod komparatystycznych przeprowadzono analizy potencjału Polski i Węgier w różnych sektorach. Za pomocą metody porównawczej przedstawiono polityki Polski, jak i Węgier wobec systemu bezpieczeństwa europejskiego. Przeprowadzono analizy jednego z najważniejszych dokumentów dla polityki bezpieczeństwa państw – strategii bezpieczeństwa narodowego Polski jak i Węgier – co umożliwiło wskazanie głównych różnic interesów i możliwych obszarów współpracy. Miało to na celu nie tylko przedstawienie różnic, lecz także szans, wyzwań i zagrożeń, których źródłem mogą być te państwa dla systemu bezpieczeństwa europejskiego. Analiza komparatystyczna jest często źle używana, zbyt szeroko pojęta, a także występuje brak precyzji. Ze względu na interdyscyplinarność pojęcia bezpieczeństwa najwięcej ograniczeń w poniższej pracy wprowadzono, by tę interdyscyplinarność ograniczyć na pewne sektory: militarny, polityczno-geopolityczny i energetyczny. Natomiast do zrozumienia całokształtu problematyki pewnych systemów niezbędna jest analiza jego elementów składowych, jakim jest społeczeństwo. W tym celu przeprowadzono także analizę komparatystyczną aspektu społeczno-kulturowego Polski jak i Węgier.

Za pomocą analizy ilościowej podjęto próbę przedstawienia potencjału Polski i Węgier. Dane statystyczne pochodzące ze źródeł Polski i Węgier (GUS, ministerstwa), jak i innych instytucji (Eurostat, Sipri, Pewresearch, CIA), umożliwiają przedstawienie realnego

stanu tych państw. Dane statystyczne zostały wykorzystane do dalszej analizy prognostycznej, a także porównawczej, by wywnioskować z nich słabości, ale też mocne strony tych państw.

Metoda historyczna została wykorzystana do przedstawienia elementów upokorzenia narodowego w historii, przyjaźni, a także wyzwania, jakim jest nacjonalizacja polityki zagranicznej i źle ukierunkowana polityka historyczna, powodująca możliwość pogorszenia stosunków dwu- i wielostronnych. Element ten jest niezmiernie ważny, by przeciwdziałać powstaniu ruchów antysąsiedzkich wpływających szczególnie negatywnie na percepcję bezpieczeństwa regionu.

Metoda delficka umożliwiła przeprowadzenie analizy poziomu bezpieczeństwa europejskiego i wpływu Polski i Węgier na nie. Indywidualne wywiady pogłębione z ekspertami zostały ograniczone do ekspertów z Polski i Węgier, co może pokazać jednostronność w określeniu wpływu tych państw na bezpieczeństwo, natomiast analiza innych stron uniemożliwiłaby przeprowadzenia badań wynikający z licznych problemów. Z drugiej strony analiza bezpieczeństwa jest zbyt rozbudowana, by przedstawić jednolicie, czy państwa te wpływają pozytywnie bądź negatywnie, jak również czy Europa jest bezpieczna lub nie. Za pomocą tej analizy zidentyfikowano główne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa europejskiego, potwierdzono problematykę określenia pojęcia systemu bezpieczeństwa europejskiego, a także możliwe sektory współpracy, jak i wynikające z nich szanse. Mimo chęci przedstawienia hipotez przez ekspertów dużym wyzwaniem był brak możliwości wykonania wywiadów z różnych przyczyn. Na początku planowano przeprowadzenie wywiadów wśród 5 polskich i 5 węgierskich ekspertów w dziedzinie zagadnień bezpieczeństwa europejskiego Polski i Węgier oraz współpracy tych państw. Ze względu na drażliwe tematy i brak zgody ze strony przełożonych, osoby zajmujące się zawodowo polityką odmówiły wywiadu. Zgodę wyraziło 7 ekspertów polskich i 4 ekspertów węgierskich. Z powodu trwającej od 2020 roku pandemii przeprowadzenie badań zostało utrudnione, i nawet po wstępnej zgodzie i wcześniejszym ich zaplanowaniu nie udało się owych badań przeprowadzić. Ostatecznie wywiady przeprowadzono z czterema ekspertami z Polski oraz dwoma ekspertami z Węgier. Badania przeprowadzono w większości za pomocą programów łączności komputerowej (z przyczyn pandemii), a zaledwie jeden wywiad przeprowadzono fizycznie. Ze względu na tematykę polityczną odpowiedzi ekspertów są dyplomatyczne i brakuje kontrowersyjnych

wypowiedzi, co utrudniało głębokie analizy i często skutkuje potrzebą głębszej analizy ze strony autora.

Praca wzbogacona została licznymi analizami *case study*, które umożliwiały nie tylko przeprowadzenie analizy porównawczej, lecz także przeprowadzenie dalszych analiz niezbędnych do badań nad przedmiotem i osiągnięcie celów badawczych. Ponieważ praca jest oparta w dużym stopniu na analizie procesów, podjętych decyzji politycznych i wydarzeń, które warunkują politykę bezpieczeństwa państw, brak analizy *case study* uniemożliwiłby przeprowadzenia analizy jak i określenia wniosków.

W celu przedstawienia analizy prognostycznej, a także merytorycznej oceny poziomu bezpieczeństwa europejskiego i wpływu Polski i Węgier na niego, przeprowadzono analizę SWOT, jak i zmodyfikowaną analizę PEST. Analizy te umożliwiają wyznaczenia głównych szans, zagrożeń, wywodzących się z prowadzonej polityki przez te państwa. Za pomocą zmodyfikowanej analizy PEST przeprowadzono analizę w środowisku polityczno-geopolitycznym, ekonomicznym, społeczno-kulturowym, a także militarnym. Potrzeba modyfikowania analizy PEST wynikała z przeprowadzonych analiz potencjału Polski i Węgier, a także z merytorycznej analizy ich wpływu na bezpieczeństwo europejskie.

2.6 Krytyczna analiza literatury przedmiotu

Analiza literatury przedmiotu pozwala na stwierdzenie, że zauważalne są braki badań naukowych traktujących wpływ polityki polskiej i węgierskiej na system bezpieczeństwa europejskiego, uwzględniających perspektywę obu państw. W literaturze polskiej występuje dużo opracowań o polityce zagranicznej do 2018 roku, natomiast w późniejszym okresie publikacje nie analizują całokształtu polityki Polski, a jedynie w poszczególnych sektorach. W odróżnieniu od sytuacji w Polsce, na Węgrzech można zaobserwować brak opracowań skupiających się na zagadnieniach związanych z polityką zagraniczną kraju. Skutkiem tego jest także zła interpretacja polityki zagranicznej, jak i bezpieczeństwa Węgier.

Rozdział pierwszy jako wprowadzający do tematyki przedstawił analizę literatury na temat interpretacji w nomenklaturze polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obronności. Można natomiast zauważyć, że jak w Polsce tak i na Węgrzech główne teoretyczne, jak

i praktyczne publikacje mają swoje podstawy w literaturze zachodniej. Z tego wynika, że w interpretacji tych pojęć nie można zaznaczyć całkowicie odrębnych podejść.

Strategiczne i doktrynalne dokumenty zostały poddane analizie w celu zobrazowania głównych celów i kierunków rozwoju polityki bezpieczeństwa Polski i Węgier. Ze względu na to, że okres badany został przedłużony o rok – wstępnie planowany okres badawczy obejmował lata 2015–2019 – można było przeprowadzić analizę najnowszych strategii bezpieczeństwa narodowego i nie występowała potrzeba analizy dokumentów już przestarzałych. W obu krajach dokumenty te zostały uchwalone w pierwszej połowie 2020 roku. W ośrodkach badawczych, zajmujących się bezpieczeństwem, dokumenty te zostały obszernie przeanalizowane i powstały liczne dokumenty analizujące te strategie czy po stronie polskiej czy węgierskiej.

Przeprowadzenie tychże badań bez znajomości obu języków – polskiego i węgierskiego, umożliwiającej analizę dokumentów, strategii, podstaw prawnych czy literatury – byłoby praktycznie niemożliwe. Biorąc pod uwagę powyższe, znajomość przez autora obu języków zwiększa szanse przeprowadzenia szczegółowych analiz dotyczących przedmiotowej problematyki. Dlatego możliwe było przeprowadzenie badań *desk research* nad tematyką polityki zagranicznej i bezpieczeństwa tych państw. Jak już wcześniej wspomniano, nomenklatura węgierska ze względu na mniejszy potencjał kraju, a także z innej percepcji bezpieczeństwa, są mniejsze ilościowo.

Pod względem analiz publikacji i artykułów głównymi ośrodkami badawczymi w Polsce są uczelnie, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych oraz Ośrodek Studiów Wschodnich. Ze strony węgierskiej tych ośrodków jest mniej. Zagadnieniem bezpieczeństwa zajmuje się głównie Narodowy Uniwersytet Służb Publicznych. Głównym ośrodkiem badawczym w tematyce jest Instytut Badań nad Strategią i Obronnością (węg. *Stratégia Védelmi Kutatóintézet*), działający na tej uczelni w Budapeszcie. Innym instytutem, który zajmuje się tematyką polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, jest Instytut Spraw Zagranicznych i Gospodarki Zagranicznej (węg. *Külügyi és Külgazdasági Intézet*).

Wobec anglojęzycznej literatury można wywnioskować, iż są one nieliczne w tematyce poniższej pracy. Zagadnienia dotyczące Polski jak i Węgier są obecne głównie w tematyce prowadzonej polityki wewnątrz kraju i w mniejszym stopniu analizujące politykę tych państw bezstronnie. W wyniku tego literatura przeanalizowana przez autora oparta jest na

ogólnych teoriach, takich jak opracowanie Saula B. Cohena *Geopolitics*, na której została oparta analiza geopolitycznego położenia Europy Środkowo-Wschodniej, jak i roli Polski i Węgier w regionie. Ze względu na to, że występowała problematyka określenia prawdziwych danych statystycznych, autor opierał się głównie na danych państwowych.

Elementarną literaturą opisującą Polską politykę zagraniczną, jak i politykę bezpieczeństwa była praca zbiorowa pod redakcją Romana Kuźniara pt. *Rocznik strategiczny od 2015 do 2020 roku*⁴¹. Na potrzeby analizy polityki zagranicznej taką literaturą stało się opracowanie Piotra Olszewskiego o międzynarodowych stosunkach politycznych⁴², ale także liczne inne o tej tematyce. Po stronie węgierskiej o polityce zagranicznej, w teorii, wypracowana została przez Pétera Martona⁴³. Wobec analizy polityki bezpieczeństwa Węgier prekursorami są Péter Tálas⁴⁴, Ferenc Gazdag⁴⁵ oraz Zoltán Szenes⁴⁶.

W tematyce bezpieczeństwa europejskiego w ostatnich latach pojawiała się także liczna literatura. Warto zaznaczyć tutaj też analizy przedstawione w Rocznikach Strategicznych pod redakcją Romana Kuźniara, które przedstawiają roczne zmiany zachodzące w bezpieczeństwie światowym, jak i europejskim. Najlepsze opracowania dotyczące systemu bezpieczeństwa europejskiego przygotował Donat Jerzy Mierzejewski w książce pt. *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*⁴⁷, jednak literatura ta jest już przestarzała. Podobnie za przestarzałe można uznać opracowanie Tomasza R. Aleksandrowicza pt. *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej*⁴⁸ z 2011 roku. Natomiast wydanie drugie w 2018 zostało uzupełnione o te aspekty, które zaszły w ciągu 7 lat od pierwszego ukazania się książki. Podsumowując, można określić, że występuje liczna literatura obejmująca

⁴¹ Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2015/2016”, t. 21, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016; Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2016/2017”, t. 22, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017; Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2017/2018”, t. 23, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018; Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2018/2019”, t. 24, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019; Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2019/2020”, t. 25, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020.

⁴² P. Olszewski, *Międzynarodowe...*, op.cit.

⁴³ P. Marton, *A külpolitika...*, op.cit.

⁴⁴ F. Gazdag, P. Tálas, *A biztonság fogalmának hatáiról*, [w:] P. Tálas (red.), „Nemzet és biztonság” 2008, nr 1, Budapest 2008.

⁴⁵ F. Gazdag, *Biztonságpolitika – biztonsági tanulmányok*, Wyd. ZMNE, Budapest 2011; P. Tálas, T. Csiki, *Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról*, Wyd. Stratégia Védelmi Kutatóintézet, Elemzések 2020/17.

⁴⁶ Z. Szenes, *A védelempolitika fogalma, tartalma és határai*, [w:] P. Tálas (red.), „Nemzet és biztonság” 2008, nr 2, Budapest 2008.

⁴⁷ D.J. Mierzejewski, *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2011.

⁴⁸ T.R. Aleksandrowicz, *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej*, Wyd. Difin, Warszawa 2011.

bezpieczeństwo europejskie, lecz pochodząca z pierwszej dekady XXI wieku albo z początku drugiego. Nie oznacza to natomiast, że nie powstają artykuły naukowe, poświęcające uwagę tej tematyce.

Warte podkreślenia są liczne publikacje Roberta Kupieckiego poświęcone NATO oraz polskiej polityki wobec NATO⁴⁹. Literatura ta stanowi prekursorstwo w analizach stosunków NATO i więzi Polski z NATO. W dużej części autor skorzystał z licznych artykułów i publikacji wydanych przez Wojskową Akademię Techniczną ze względu na ich dostęp oraz licznych artykułów napisanych przez samego autora w tematyce poniższej pracy.

Po analizie krytycznej można określić potrzebę przeprowadzenia dalszych badań podjęte w tej tematyce ze względu na trwającą wojnę na Ukrainie, które obejmowałyby:

- zmiany polityki Polski i Węgier wobec bezpieczeństwa europejskiego,
- zmiany stanowiska Polski i Węgier w Unii Europejskiej, NATO, ONZ i w innych forach współpracy międzynarodowej. po konflikcie zbrojnym na Ukrainie,
- zmiany systemu bezpieczeństwa europejskiego.

⁴⁹ R. Kupiecki, *NATO w polskiej perspektywie 1989–2019*, PISM, Warszawa 2019.

Rozdział III. Wymiary systemu bezpieczeństwa europejskiego i ich ewaluacja

3.1. Geograficzne i historyczno-kulturowe uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego

Bezpieczeństwo na świecie od początków ludzkości było jedną z najważniejszych potrzeb, która umożliwiała egzystencję jednostki i grupy. Historia pokazała, że wraz z rozwojem jednostki tworzyły się coraz większe jednostki podmiotowe. Pod tym względem można zauważyć wzrost nie tylko liczby członków grupy, ale także rozrost terytorium podlegających podmiotom oraz podwyższenie ich poziomu bezpieczeństwa przez łatwiejsze zdobycie żywności, zwiększające się możliwości obrony przed wrogiem. W naszym przypadku ważnym elementem jest określenie podmiotów oraz zakresu terytorialnego bezpieczeństwa europejskiego. W tej części podjęta zostanie próba określenia uwarunkowań bezpieczeństwa europejskiego.

Nazwa „Europa” pochodzi z greckiego słowa: *Europe* – po łacinie *Europa*. W literaturze przedmiotu napotkać można dwa etymologiczne tłumaczenia słowa „Europa”. Jedno z nich nawiązuje do greckich legend o Europie⁵⁰, drugie natomiast nawiązuje do Słońca⁵¹. Jest wiele teorii, których autorzy starają się wyjaśnić, z czego wywodzi się słowo „Europa”. Wśród nich warto wspomnieć teorie asyryjskie, gdzie oznacza ona „zachód”. Analizując to znaczenie, możemy podkreślić znaczącą rolę, jaką w historii ludzkości – od starożytności do współczesności – odgrywała Europa. Była ona centrum kultury, rozwoju i technologii w świecie aż do drugiej wojny światowej, kiedy powoli zaczęła tracić na znaczeniu. W źródłach historycznych słowo „zachód” oznacza często: rozwinięty, bogaty, stolica kultury itp. Badaniem znaczenia Europy i kultury zachodniej zajmowało się wielu naukowców, wśród nich warto wspomnieć o Henrym Kissingerze⁵², Samuelu Huntingtonie⁵³.

⁵⁰ Czytaj więcej: N. Davies (tł. E. Tabakowska), *Europa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1998, s. 20.

⁵¹ Azja oznacza kraj wschodu słońca, natomiast jako tłumaczenie Europy można uznać zachód słońca (w tym tłumaczeniu). Hellenowie nazwali Europą region, który znajdował się na zachód od Morza Egejskiego – czyli na zachód od miast-państw leżących w Azji Mniejszej.

⁵² H. Kissinger, (tł. M. Antosiewicz), *Porządek światowy*, Wyd. Czarne, Wołowiec 2016.

⁵³ S.P. Huntington, (tł. H. Jankowska), *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Wyd. Zys i S-ka, Poznań 2018.

Analiza pojęcia „bezpieczeństwo europejskie” wymaga wprowadzenia ujęcia teoretycznego hasła „europejskie”. W analizie objęto następujące aspekty kształtujące i warunkujące bezpieczeństwo w Europie:

- polityczne;
- geograficzne;
- prawne;
- militarne;
- kulturowe.

Powyższe aspekty ściśle związane są z rozwojem teorii europejskości i podejść integracyjnych na kontynencie. Elementy te wpływają na obecną politykę, gospodarkę i kulturę państw europejskich.

Geograficzny aspekt Europy pokazuje mapa z II wieku n.e., autorstwa Klaudiusza Ptolemeusza. Jest ona jedną z pierwszych map, które przedstawiały ówczesny znany Świat. Europa, w porównaniu do sąsiadujących z nią lądów, jest mała, choć nie mało znacząca. Na mapie znalazły się także regiony zamieszkałe przez ówczesne plemiona znajdujące się na terytoriach podmiotów poddawanych analizom w niniejszej pracy. W II w. n.e. Węgry były zamieszkałe przez Rzymian w Panonii, a Polska przez różne plemiona w zachodniej Sarmatii. Mapa 1 przedstawia terytoria poznane dzięki funkcjonowaniu Szlaków Jedwabnego i Bursztynowego. Szlaki te do dziś mają znaczący wpływ na bezpieczeństwo europejskie. Szlak Bursztynowy ma znaczenie z powodu budowy gazociągów i infrastruktury w Środkowej Europie, które mają zwiększyć dywersyfikację surowców. Szlak Jedwabny nabiera znaczenia z przyczyn energetycznych (ropa i gaz z Azji Islamskiej) czy wzrostu wpływu ze strony Chińskiej Republiki Ludowej w Europie.

Mapa 1. Mapa Ptolemeusza

Źródło: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/23/PtolemyWorldMap.jpg>, [dostęp: 17.07.2019].

W terytorialno-geograficznym aspekcie pojawiają się różnice w określeniach regionu. Co do granicy zachodniej, północnej i południowej nie pojawiają się większe różnice. Natomiast kwestia wschodniej granicy Europy z Azją jest kontrowersyjna. Kontrowersyjność wywodzi się z ustalenia gór Ural jako granicy między Europą i Azją⁵⁴ oraz wytyczenia granicy na Kaukazie. Pozostałe granice są wyznaczone według mórz – Morze Śródziemne, Morze Czarne, ocean Arktyczny i Atlantyk. Inne źródła podają granice Europy przedstawione niżej na mapie politycznej Europy, gdzie państwa kaukaskie przynależą do Azji. Na podstawie Mapy 2, można uznać, że Europa składa się z 46 państw⁵⁵, wśród których dwa nieuznawane są przez wszystkie państwa – Naddniestrze, Kosowo – a także z terenów zależnych – osiem wysp należących do Wielkiej Brytanii, Norwegii i Danii – lecz nienależących do wytyczonych granic. Z punktu

⁵⁴ Dopiero w 1730 roku szwedzki oficer Strahlenberg zaproponował przedłużenie granicy Europy od Donu do pasm gór Ural i rzeki Ural. Do przyjęcia powszechnie tej granicy trzeba było czekać wiek, kiedy to w 1833 roku ukazała się książka Volgera pt. *Handbuch der Geographie* wraz z pojawieniem pojęcia Europy od Atlantyku po Ural. Czytaj więcej: N. Davies, *op.cit.*, roz. Wstęp.

⁵⁵ Albania, Andora, Austria, Belgia, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czarnogóra, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Kazachstan, Lichtenstein, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Macedonia Północna, Malta, Mołdawia, Monako, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rosja, Rumunia, San Marino, Serbia, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Ukraina, Watykan, Węgry, Wielka Brytania, Włochy.

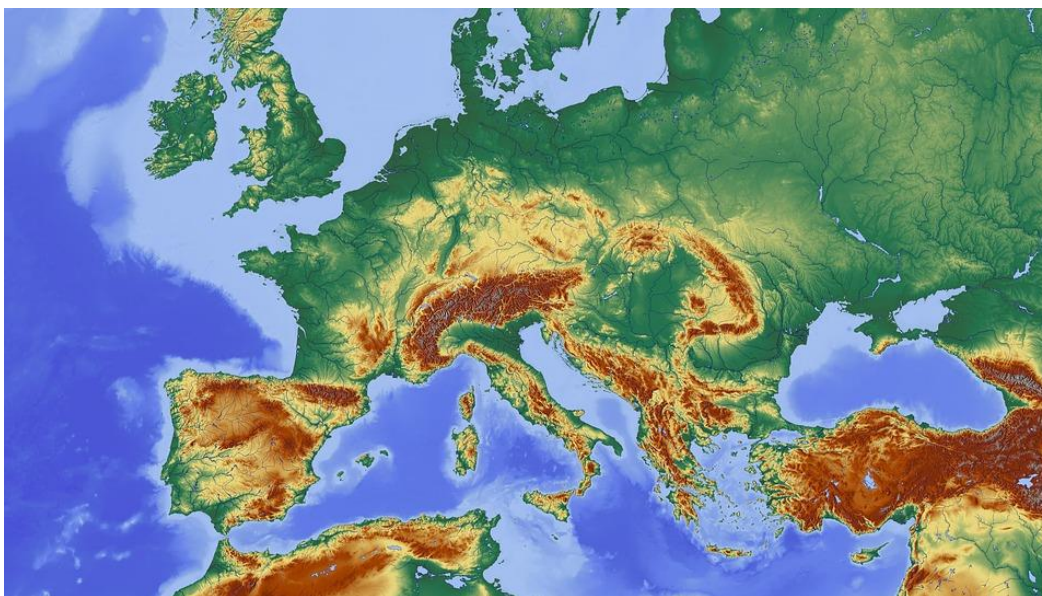
bezpieczeństwa europejskiego określić ściśle geograficznie, ponieważ duża ilość zagrożeń i wyzwań znajduje się poza granicami geograficznymi Europy, co ma duży wpływ na stopień bezpieczeństwa Europy, dlatego analiza nie powinna być ograniczona w całości tylko do obszaru europejskiego.

Bezpieczeństwo europejskie opiera się na sześciu elementach warunkujących sytuację w Europie⁵⁷, którymi są:

- ogólnoeuropejskie bezpieczeństwo w oparciu o struktury OBWE;
- bezpieczeństwo oparte na sojuszu NATO;
- bezpieczeństwo oparte na Unii Europejskiej;
- współdziałanie istniejących struktur bezpieczeństwa z podziałem zadań, koordynacji, aktywności, bez zamierzonej ich hierarchizacji;
- sprawy związane z bezpieczeństwem należące do prerogatyw wynikających z suwerennych praw każdego państwa;
- koncert wielkich mocarstw.

W niniejszej rozprawie szczegółowym analizom poddane zostaną najważniejsze elementy bezpieczeństwa europejskiego, jak: ONZ, NATO, Unia Europejska, współdziałanie w ramach Grupy Wyszehradzkiej, znaczenie polityki USA i Federacji Rosyjskiej, a także polityka zagraniczna Polski i Węgier. Elementy składowe w niniejszej pracy będą aspektami warunkującymi przeprowadzenie analizy w celu określenia wpływu polityki zagranicznej Polski i Węgier na bezpieczeństwo europejskie.

⁵⁷ W. Multan, *Wizje bezpieczeństwa europejskiego*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1997.

Mapa 3. Mapa geograficzna Europy

Źródło: <https://pixabay.com/pl/illustrations/mapa-europa-%C5%9Brodkowa-europa-1804891/>,
[dostęp: 17.07.2019].

Pod względem historycznym, w zależności od analityków i badaczy, w odmienny sposób wyznaczane są granice Europy Środkowej. Różnice między teoriami francuskimi a niemieckimi dotyczą przynależności państw Beneluksu do Europy Zachodniej (francuscy badacze jak: Elisée Reclus i autorzy 15-tomowej książki pt. *Géographie universelle* uznali przynależność państw Beneluksu do Europy Zachodniej, natomiast Alfred Hettner uznał przynależność Belgii, Holandii i Luksemburga do Europy Środkowej). Niemieccy badacze, jak Carl Ritter, uznają Europę Środkową – w nomenklaturze niemieckiej określaną jako „*Mitteleuropa*” – jako region nienależący do terenów wybrzeża Atlantyku, czyli od Renu aż do Wołgi. Późniejsi analitycy pojęcia Europy Środkowej zmniejszyli ten region do obszarów zamieszkiwanych przez ludność niemieckojęzyczną.

W przeciwieństwie do niemieckich geografów, francuscy geografowie do Europy Środkowej poza Niemcami dołączyli Węgry i Rumunię, podkreślając, że pod względem fitogeografii tereny Polski, Węgier i Rumunii powinny należeć do Europy Wschodniej. Węgierscy geografowie, jak Jenő Cholnoky i Pál Teleky (premier Węgier w latach 1920–1921 i 1939–1941), sformułowali inne tezy na temat Europy Środkowej. Według Teleky’ego Węgry są najbardziej wysuniętym na wschód regionem Europy Zachodniej, natomiast Cholnoky określa Węgry jako kraj w centrum Europy, oddzielający Wschód od Zachodu, Północ od Bałkanów. Temat ten jest sporem również współcześnie i mógłby być odrębnym tematem

badawczym⁵⁸. W okresie zimnej wojny nie mówiono o Europie Środkowej, lecz o Europie Zachodniej, należącej do NATO i o Europie Wschodniej, należącej do Układu Warszawskiego. Dopiero przemiany polityczno-ustrojowe sprowadziły z powrotem do nomenklatury europejskiej pojęcie Europy Środkowej. Terminologicznie Polskę zaliczano do Europy Środkowej, Środkowo-Wschodniej lub Wschodniej w zależności od narodowości badaczy tworzących analizy czy pod względem jakiego aspektu była poddana analizie Polska. Zdaniem Stanisława Bielenia, po rozpadzie bloku wschodniego terminologia Europy Wschodniej została zdefragmentowana na cztery elementy⁵⁹:

- Europa Wschodnia (nowopowstające państwa byłego ZSRR, poza państwami Bałtyckimi),
- Europa Środkowa (państwa Grupy Wyszehradzkiej),
- Europa Bałtycka (Litwa, Łotwa, Estonia),
- Europa Południowo-Wschodnia (państwa po rozpadzie Jugosławii).

Regiony te mają znaczenie nie tylko geograficzne, dlatego że państwa we własnych regionach rozpoczęły swoje dążenia do regionalizacji. Regiony powyższe posiadały tożsamość regionalną wraz z własnymi interesami narodowymi w celu tworzeniu suwerenności państw. Państwa ościennie używają różnych określeń w odniesieniu do obszaru, na którym znajdują się Polska i Węgry. W terminologii rosyjskiej ten region określa się Europą Wschodnią (ros. *Wostocznaja Jewropa*). W niemieckiej literaturze używa się wyrażenia Europa Wschodnia (niem. *Osteuropa*) bądź Europa Centralna (niem. *Zentraleuropa*), unikając pojęcia wykorzystywanego w myśli nacjonalistycznej i nazistowskiej Europy Środkowej (niem. *Mitteleuropa*). W Stanach Zjednoczonych natomiast określa się jako Europa Środkowa bądź Nowa Europa⁶⁰.

Pod względem geopolitycznym Węgry i Polska leżą w Europie Środkowej, często określanej także jako Europa Środkowo-Wschodnia⁶¹. Państwa w tym regionie pod względem

⁵⁸ Czytaj więcej: F.L. Lendvai, *Közép-Európa mibenlétének problémája [Problematyka istnienia Europy Środkowej]*, [w:] (pod. red.), P. Módos, *Közép Európai Olvasókönyv problémája [Czytelnik Europy Środkowej]*, Wyd. Osiris, Budapest 2005.

⁵⁹ L. Sykulski, *Polska między Wschodem a Zachodem. Spór o definicję regionu w polskiej myśli geopolitycznej po 1989 r.*, „Racja Stanu. Studia i Materiały” 2012–2013, nr 1–2, s. 34.

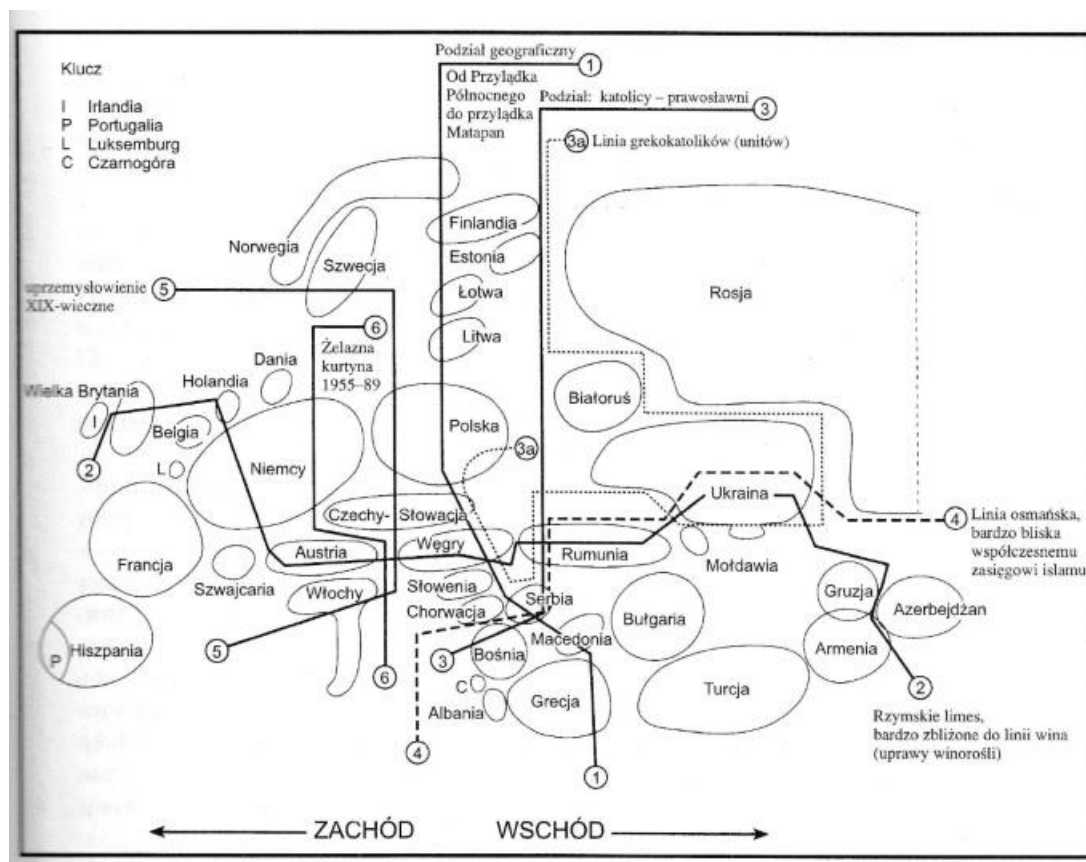
⁶⁰ *Ibidem*, s. 35.

⁶¹ Według Andrzeja Czarnockiego, pojęcie Europy Środkowo-Wschodniej powstało po upadku systemu komunistycznego i odnosi się do terenów należących geograficznie do Europy Środkowej, natomiast z przyczyn przynależności do Układu Warszawskiego, dołączono określenie Wschodniej. W określeniu Czarnockiego

geograficznym leżą między państwami zachodnimi i wschodnimi. Natomiast pod względem kulturowym, prawnym i politycznym należą do państw Europy Zachodniej. W literaturze przedmiotu do Europy Środkowej zaliczane są też państwa od rzeki Łaba do granicy wschodniej obecnej Unii Europejskiej, często włączając w to państwa Bałtyckie i Bałkańskie⁶². Zdaniem autora pod względem historycznym i kulturowym do Europy Środkowej można zaliczyć państwa: Litwę, Estonię, Łotwę, Polskę, Czechy, Słowację, Austrię, Węgry, Rumunię, Słowenię. Państwa te mają ściśle powiązaną historię i należą do kręgu kultury chrześcijańskiej. Pod pojęciem Europa Środkowo-Wschodnia często kryją się także pejoratywne hasła dla państw byłego bloku Wschodniego. Analiza geograficzna Europy Środkowej uzasadnia uznanie właśnie terytorium wyżej wymienionych państw. Republika Federalna Niemiec jest uznawana jako państwo Europy Zachodniej ze względu na to, że jest obszernym państwem oraz kulturowo i historycznie zbliżonym do państw zachodnich. Z przyczyn bliskości RFN do Polski i Węgier, a także w wyniku ścisłej współpracy stosunki te będą poddane analizie. Tezy te, potwierdzające podział Europy Zachodniej, Wschodniej i Środkowej, przedstawia mapa w książce Normana Daviesa pt. *Europa*. Mapa ta (mapa 4) ukazuje podział nie tylko geograficzny, ale także religijny, kulturowy, a także pod względem historycznym, podsumowując określenie państw należących do Europy Zachodniej, Wschodniej i Środkowej. Obecnie na mapie powinno się uwzględnić także podział na państwa będące członkami sojuszu NATO i Unii Europejskiej oraz państwa nienależące do tychże organizacji. Natomiast mapa ta nie uwzględnia tych elementów.

w terminie tym kryje się byt geopolityczny, pozwalający uniknąć nieporozumień polityczno-geograficznych. Do państw Europy Środkowo-Wschodniej zalicza: Polskę, Czechy, Słowację, Węgry, Słowenię. Czytaj więcej: A. Czarnocki, *Europa Środkowa. Europa Środkowowschodnia. Geopolityczne i historyczno-kulturowe rozumienie pojęć*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1994, t. I.

⁶² Według Antoniego Podraza, Europa Środkowa obejmuje tereny leżące między Łabą i Istrią, wschodnią granicę stanowią Polska, Słowacja i Węgry, a południową – Węgry i Chorwacja. Dodatkowo do Europy Środkowej zalicza państwa Bałtyckie (Litwę, Łotwę i Estonię) jako państwa kulturowo i religijnie związane z Zachodem, lecz mające ścisłe stosunki gospodarcze ze Wschodem. Czytaj więcej: A. Podraza, *Europa Środkowa. Zakres przestrzenny i historia regionu*, „Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU” 1993, t. I., s. 23–24.

Mapa 4. Wschód–Zachód: linie podziału w Europie

Źródło: N. Davies (tł. E. Tabakowska), *Europa*, Wyd. Znak, Kraków 1998, s. 43.

Analiza aspektu prawnego Europy ma początki w prawie starożytnego Rzymu. Prawo rzymskie stanowiło podstawowe źródło prawne w średniowiecznych państwach Europy Zachodniej. Symbolem tego jest obecnie zachowanie oficjalnych dokumentów prawnych Unii Europejskiej w Rzymie. Element prawny natomiast nie zostanie poddany większej analizie w niniejszej pracy.

Element militarny w analizie idei europejskiej ma szczególny charakter. W historii państw Europy rzadko zdarzała się sytuacja, kiedy nie było konfliktu zbrojnego bądź wojny między państwami europejskimi. Dwie wojny światowe skutkowały tym, że Europa dwukrotnie musiała podnieść się po szczególnie destrukcyjnych konfliktach i się odbudować. Przyczyną tego było między innymi obalenie po pierwszej wojnie światowej wcześniejszego porządku międzynarodowego, ustalonego na kongresie wiedeńskim w 1815 roku. Traktaty Wersalskie po pierwszej wojnie światowej skutkowały tym, że część państw odizolowała się od wydarzeń na świecie (Stany Zjednoczone, Wielka Brytania), a państwa pokrzywdzone przez traktaty

pokoju zbliżyły się do siebie i tworzyły sojusze prowadzące do drugiej wojny światowej (Niemcy, Włochy, Japonia, Węgry), a Rosja bolszewicka – późniejsza ZSRR – stała się wrogiem całego świata, głosząc wrogie hasła przeciwko porządkowi demokratycznemu. Największą wadą owego porządku światowego było to, że mimo rozwoju prawa międzynarodowego zabrakło egzekutora tego prawa, a z drugiej strony – w wielkim stopniu pokrzywdzono państwa w traktatach wersalskich, co w rezultacie doprowadziło do drugiej wojny światowej. Jak twierdził marszałek Foch, „to nie jest traktat pokojowy, to jest zawieszenie broni na 20 lat”. Skutkiem krwawej i bardzo destrukcyjnej drugiej wojny światowej było powstanie nowego porządku światowego: układu dwubiegunowego⁶³.

Nowy porządek światowy skutkował rywalizacją dwóch mocarstw – ZSRR i USA. Pozostałe państwa, w zależności od wydarzeń wewnętrznych i zewnętrznych, wiązały się sojuszem bądź bliskim stosunkiem z jednym albo drugim mocarstwem. „Ojcowie Unii Europejskiej”⁶⁴ zaproponowali współpracę z dotychczas rywalizującymi ze sobą państwami, w celu budowy zaufania i bezpieczeństwa w Zachodniej Europie. Od wojen Westfalskich wszystkie większe wojny toczone w Europie były rywalizacjami między władzami niemieckimi a francuskimi. Bez budowy zaufania i współpracy między tymi państwami nie można byłoby mówić, nawet w tak trudnym okresie, kiedy Europa była podzielona na dwa różne i rywalizujące światy, o pokoju w Zachodniej części Europy⁶⁵. Z drugiej strony, Polska i Węgry znalazły się w bloku wschodnim, co skutkowało tym, że te dwa państwa połączyły się nie tylko przez okupację, lecz także przez przymusową budowę więzi gospodarczej, politycznej i militarnej.

Okres po drugiej wojnie światowej – dwubiegunowy świat – był głównie analizowany w teoriach o bezpieczeństwie pod względem militarnym. Okres zimnej wojny natomiast miał także aspekt szczególnie ważny dla zrozumienia wydarzeń mających miejsce pod koniec XX i na początku XXI wieku. Okres dwubiegunowy miał szczególny wpływ na współczesny ład międzynarodowy. Szczególne znaczenie miało to, że Polska i Węgry znalazły się w strefie wpływu ZSRR po drugiej wojnie światowej. Winston Churchill w swojej wypowiedzi w Foultonie w marcu 1946 roku czas ten określił jako okres podziału przez żelazną kurtynę między strefę wpływu Zachodu i Wschodu⁶⁶.

⁶³ H. Kissinger, *Porządek...*, op.cit., s. 87–91.

⁶⁴ Konrad Adenauer, Robert Schuman, Alcide de Gasperi.

⁶⁵ H. Kissinger, op.cit., s. 91–95.

⁶⁶ W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992* (tłum. R. Zawadzki), Wydawnictwo Puls, London 1993, s. 60–61.

Dopiero rozpad Układu Warszawskiego i świata dwubiegunowego umożliwił powstanie nowych tendencji w Europie, zmierzających ku integralności i regionalizacji⁶⁷. Tendencje te miały na celu tworzenie współpracy na różnych płaszczyznach między państwami suwerennymi, nie podlegającymi bezpośrednio pod żadne państwo zewnętrzne. Sytuacja polityczna w obecnej Europie charakteryzuje się współpracą większych państw z mniejszymi wraz z realizacją interesów poszczególnych państw. Europa po ciężkim i krwawym XX wieku rozpoczęła XXI wiek bardzo intensywnie, w duchu współpracy nie tylko gospodarczej, lecz także integracji politycznej. Państwa należące do byłego bloku wschodniego poszukiwały możliwości integracji z zachodnimi strukturami bezpieczeństwa (NATO i Unia Europejska), które tworzyły nową sytuację geopolityczną i uwarunkowania bezpieczeństwa w tych państwach.

„Dla historyków kultury Europy najbardziej podstawowym zadaniem jest identyfikacja rozlicznych rywalizujących ze sobą wątków”⁶⁸. Różne elementy, jak chrześcijaństwo, kultura poza chrześcijańska, a także antychrześcijańska tworzyła pluralizm w Europie. Kultura, a także religia chrześcijańska były poddane wpływom i zmianom w czasie historii (wpływ innych religii, a także reformacji i kontreformacji). Trafnie określił różnorodność kultury pisarz Albert Moravii pisząc, iż tożsamość kultury Europy jest „dwustronną materią, po jednej stronie wielobarwną (...) po drugiej zaś jednobarwną, nasyconą bogatym i intensywnym kolorem”⁶⁹. Z powyższego wynika, iż kultura Europy jest złożona. Składa się na nią ponad 3 tysiące lat historii Europy i tożsamości kulturowej plemion i narodów. Na podstawie cytatu Morawiego można uznać, że dwustronna kultura zachodnia i wschodnia bądź kultura chrześcijańska i pozostałe wpływają i warunkują rozwój kultury w regionie. Pod względem kulturowym Europę możemy uznać za wielokulturową. Od początków pojawienia się nowych religii, chrześcijaństwa, religii hebrajskiej, islamskiej, nie można nie zauważyć rozwoju tych religii i kultur w Europie. Jak pisze o tym Dominique Moisi w swojej książce pt. *Geopolityka emocji*⁷⁰, kiedy kultura zachodnia była w kryzysie bądź toczyły się wojny, kultura islamska się rozwijała, a w okresie kolonizacji kultura chrześcijańska z przyczyn umocnienia państw zachodnich

⁶⁷ Red. J. Baylis, S. Smith, *Globalizacja polityki światowej*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, s. 716.

⁶⁸ N. Davies, *op.cit.*, s. 33.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 34.

⁷⁰ D. Moisi, *Geopolityka emocji*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2012.

rozszerzyła swoją strefę wpływu na regionu zamieszkane przez ludność muzułmańską. Współcześnie nie ma silnych imperiów islamskich na terenie Europy⁷¹, nie licząc mocarstwa o średniej wielkości, czyli Turcji. Turcja ma specyficzny charakter, lecz w niniejszej pracy nie będzie poddane analizie jej znaczenie w Europie. Często zapomina się o drugiej kulturze religijnej, która miała znaczący wpływ na rozwój europejskości: kulturze hebrajskiej. Kultura żydowska, szczególnie w miastach, wpływała na codzienne życie mieszkańców chrześcijańskich. Ich rola w gospodarce państwowej była znacząca, zwłaszcza w handlu, bankowości i przedsiębiorczości – tak samo w Polsce, jak i na Węgrzech. Te trzy kultury religijne miały i nadal mają znaczący wpływ na sytuację w Europie (wojny na Bliskim Wschodzie, kryzys kultury chrześcijańskiej). Zrozumienie związku z tymi kulturami jest niezbędne, by nie pogłębić opisanego przez Huntingtona zderzenia cywilizacyjnego, którego polem walki była i będzie Europa. Do elementu kulturowego powinno dołączyć się także filozoficzny aspekt, wywodzący się od słynnych greckich filozofów (Platona, Sokratesa, Arystotelesa), którzy jako ojcowie filozofii stworzyli podstawę kultury filozoficznej całej Europy.

Jak słusznie zauważył Adam Kołodziejczyk, społeczeństwo może nadawać różne wartości aspektom bezpieczeństwa⁷². Są państwa, w których bezpieczeństwo w aspekcie gospodarczym będzie odgrywało większą rolę niż w aspekcie ekologicznym. Jak można zauważyć w krajach byłego bloku wschodniego, w Europie Środkowej większy nacisk kładzie się na politykę społeczną i socjalną niż na aspekty militarne. W społeczeństwie państw Unii Europejskiej i Zachodniej opartej na tradycjach kultury chrześcijańskiej szczególne wartości przypisuje się fundamentom bezpieczeństwa zbiorowego. Jak zauważa przywołany autor, w świecie istnieje wiele czynników, które kształtują naszą współczesną kulturę, tworząc antykulturę, w której podstawowe wartości bezpieczeństwa, jak życie ludzkie, jednostki i zbiorowe elementy są mało znaczące. Często różne kultury podejmują próby narzucania swoich charakterystycznych cech w celu niszczenia „wrogiej” czy przeciwnej kultury.

⁷¹ Za czasów podbojów arabskich w VII–VIII wieku doszli Arabowie do Południowej Francji, zdobyli Południowe Włochy i część Grecji. Dopiero w średniowieczu w XV wieku udało się zniszczyć ostatnie mocne państwo muzułmańskie, lecz już pojawiło się drugie w drugiej części Europy – Imperium Otomańskie.

⁷² A. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, „Saeculum Christianum: pismo historyczne społeczne” 14/1, Muzeum Historii Polski 2007, ze strony [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Saeculum_Christianum_pismo_historyczne/Saeculum_Christianum_pismo_historyczne-r2007-t14-n1-s223-252/Saeculum_Christianum_pismo_historyczne-r2007-t14-n1-s223-252.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Saeculum_Christianum_pismo_historyczne/Saeculum_Christianum_pismo_historyczne-r2007-t14-n1/Saeculum_Christianum_pismo_historyczne-r2007-t14-n1-s223-252/Saeculum_Christianum_pismo_historyczne-r2007-t14-n1-s223-252.pdf), [dostęp: 26.03.2020].

W pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku kultura chrześcijańska jest objęta kryzysem, podobnie jak kultura i wartości europejskie.

3.2. Geopolityczne determinanty bezpieczeństwa europejskiego

Twórcą pojęcia „geopolityka” był szwedzki badacz i publicysta Rudolf Kjellén, który w swojej pracy z 1899 roku po raz pierwszy użył tego pojęcia. Dla przeprowadzenia analizy geopolitycznej, definicja Roberta Siegera jako sztuki władania państwem z geograficznego punktu widzenia, jest bardziej przydatna niż twórcy tegoż pojęcia⁷³. Analiza charakterystyki geopolitycznej systemu bezpieczeństwa europejskiego jest niezbędna w celu wprowadzenia całościowego badania w tematyce. Elementy składowe systemu mają ograniczone możliwości wynikające z geopolitycznego położenia. Tak więc bez teoretycznej analizy geopolitycznej nie ma możliwości przedstawienia związków przyczynowo-skutkowych i oddziaływań na bezpieczeństwo. Współczesna analiza geopolityczna będzie się opierała na teorii Saula Bernarda Cohena, zawartej w *Geopolitics, The Geography of International Relations*⁷⁴. Cohen na poziomie makro odróżnił cztery siły geopolityczne (Zachodnia strefa, do której należy UE, NATO, Japonia, Nowa Zelandia i Australia; Rosja i jej strefa wpływu w Euroazji; Chiny oraz jej strefa wpływu; Indie i Ocean Indyjski), które przedstawiają według jego teorii współczesny podział świata.

Europa pod względem powierzchni jest przedostatnim kontynentem na Ziemi, co ma wielki wpływ na możliwości państw i na kształtowanie sytuacji geopolitycznej. Posiada tylko 2,1% powierzchni kuli ziemskiej i tylko 7% powierzchni lądu Ziemi⁷⁵. Przez to, że jest małym kontynentem, posiada najgęstsze zaludnienie na Ziemi⁷⁶. Z tego wynika, że Europa jest jednym z najbardziej zintegrowanych regionów na świecie, co w dużej mierze wynika z jej ograniczoności terytorialnej, klimatu i wartości geograficznych. Mimo zróżnicowań językowych, kulturowych, religijnych, podstawowe aspekty kultury i tożsamości europejskiej

⁷³ J. Wendt, *Geopolityczne uwarunkowania rozwoju i zmian w przebiegu korytarzy tranzytowych w Europie Środkowej*, s. 58., ze strony

https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/5499/Geopolityczne_uwarunkowania_rozwoju_i_zmian_w_przebiegu_korytarzy_tranzytowych_w_Europie_%20rodkowej.pdf?sequence=1, [dostęp: 19.04.2020].

⁷⁴ S.B. Cohen, *Geopolitics the geography of international relations*, Third edition, Wyd, Rowman & Littlefield, Lanham 2014.

⁷⁵ *Powierzchnia kontynentów*, ze strony https://www.naukowiec.org/tablice/geografia/powierzchnia-kontynentow_2738.html, [dostęp: 19.04.2020].

⁷⁶ Patrz, załącznik 2. Gęstość zaludnienia Ziemi.

tkwią w jej historii, sztuce, kulturze chrześcijańskiej, która ukierunkowała i rozwijała Europę. Tysiące lat historii skutkowały tym, że Europa stała się ideą, która umożliwiła powstanie Unii Europejskiej, a ta z kolei jako próba stworzenia jednolitego kontynentu po tysiącach lat krwawych wojen, stała się ważnym przedstawicielem pokoju na świecie.

Europejski system bezpieczeństwa pod względem geopolitycznym od starożytności do dziś odgrywał znaczącą rolę w porządku światowym. W starożytności możemy podzielić cywilizacje na: europejską (grecka, rzymska), afrykańską (egipska, kartagińska) i azjatycką (chińska, japońska, indyjska). Z upływem czasu porządek ten ewoluował, a Europa stawała się centrum całego znanego świata. Apogeum eurocentrycznego świata osiągnięto w okresie kolonializmu, kiedy państwa kolonialne stały się głównymi podmiotami stosunków międzynarodowych⁷⁷.

Pod względem geopolitycznym możemy uznać, że regiony Europy Środkowej i Wschodniej stały się strefą podziału między państwami należącymi do UE i NATO oraz państwami nienależącymi do tych organizacji. Ważne znaczenie ma także to, że państwa należące do tego regionu nie mają równomiernego znaczenia dla poszczególnych organizacji międzynarodowych. Dla NATO większe znaczenie ma państwo z większym potencjałem militarnym i graniczące z państwem nienależącym do organizacji. Pod tym względem możemy uznać, że państwa w szczególności posiadające granicę morską mają strategiczne znaczenie dla NATO, natomiast państwa nieposiadające dostępu do morza są mniej atrakcyjnymi członkami dla sojuszu. Wynika to z art. 6 Traktatu Północnoatlantyckiego, w którym jako główny region operacji określa się Amerykę Północną, Europę, Morze Śródziemne oraz regiony znajdujące się na północ od zwrotnika Raka⁷⁸. Region ten jest rozległy, dlatego do skutecznego działania niezbędna jest możliwość swobodnego operowania między Europą a Ameryką Północną, gdzie bez zabezpieczonej logistyki na wodach międzykontynentalnych uniemożliwiony jest efektywny transport oddziałów i wsparcia dla sojuszników. Jakbyśmy pozostali przy tym twierdzeniu, Węgry jako państwo śródlądowe, miałyby mniejsze znaczenie dla sojuszu. Natomiast historia pokazała, że państwa śródlądowe również mogą odgrywać szczególną rolę w działaniach sojuszniczych podczas działań logistycznych czy buforowych. Jeśli te państwa byłyby przeciwne NATO lub wręcz

⁷⁷ Patrz, załącznik 3. Imperia i ich kolonie w 1914 roku.

⁷⁸ Art. 6 z Traktatu Północnoatlantyckiego z 4 kwietnia 1949 r., ze strony https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=pl, [dostęp: 22.04.2020].

wrocie dla sojuszu, byłoby trudniejsze przeprowadzenie misji przez siły sojusznicze na Bałkanach w latach 90. XX wieku. Warto też wziąć pod uwagę inne czynniki, które mają szczególne znaczenie dla NATO jako element systemu bezpieczeństwa europejskiego, czyli potencjał narodowy.

NATO stało się najważniejszym elementem bezpieczeństwa militarnego i politycznego w Europie. W analizowanym okresie do Organizacji Sojuszu Północnoatlantyckiego należało 30 państw, ponieważ w 2020 roku została zaproszona do sojuszu Północna Macedonia⁷⁹. Mapa 5 przedstawia członków organizacji w Europie. Analiza geopolityczna uzasadnia twierdzenie, że NATO ma szczególny potencjał w wyznaczonej strefie wpływu z uwagi na Traktat Waszyngtoński. Irlandia, Szwecja i Finlandia bez gwarancji międzynarodowej są uznane jako państwa neutralne wobec sojuszu, natomiast Szwajcaria i Austria posiadają taką gwarancję. Z mapy wynika też, że następnymi potencjalnymi państwami członkowskimi, które leżą w interesie sojuszu są: Bośnia, Serbia, Gruzja, Cypr, Kosowo, Armenia, Malta, Ukraina. Wśród nich Bośnia, Ukraina i Gruzja były najbliżej do zaproszenia do organizacji. Państwa te natomiast ze względu na sytuację zarówno geopolityczną, jak i bezpieczeństwa oraz strefy wpływów w najbliższej przyszłości nie mają możliwości dołączenia do sojuszu. W okresie badanym można uznać, że NATO osiągnęło cel, aby Morze Śródziemne ze strony Europy zostało w jego strefie wpływu i w tym celu sojusz mógłby budować potencjał ochronny i obronny od strony morza.

⁷⁹ *North Macedonia joins NATO as 30th Ally*, ze strony https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_174589.htm, [dostęp: 22.04.2020].

Mapa 5. Członkowie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Europie w 2020 roku

Źródło: <https://www.nato.int/nato-on-the-map>, [dostęp: 15.06.2021].

Dla Unii Europejskiej szczególne znaczenie ma to, by stworzyć taki system państw członkowskich, które wspólnie przeciwstawiają się zagrożeniom wewnętrznym i zewnętrznym za pomocą integracji gospodarczej i politycznej. W Europie NATO i UE są najważniejszym elementem kształtowania bezpieczeństwa w Europie. Twierdzenie to komplikuje rozwój organizacji, a także ciągły rozwój ładu w środowisku międzynarodowym, tworzący stały proces powstawania nowych bądź ciągłość wyzwań i zagrożeń, z którymi te organizacje mają do czynienia i wraz z nimi cały system bezpieczeństwa europejskiego.

Kraje Europy Środkowej znajdują się między dwoma potęgami politycznymi i gospodarczymi: RFN i Federacją Rosyjską. Wpływ tych dwóch państw ma szczególne znaczenie dla regionu. Jak RFN znajduje się w NATO i UE, tak Federacja Rosyjska jest rywalizującym podmiotem dla tych organizacji. Szczególnego znaczenia nabiera, pod względem geopolitycznym, polityka prowadzona przez te podmioty wraz z innymi podmiotami, które posiadają swoje wpływy w tym regionie – w tym USA i Chinami. Szczególną rolę odgrywają regiony, które podlegają władzy rosyjskiej i znajdują się w przygraniczu bądź wewnątrz państw suwerennych (obwód Kaliningradzki, Naddniestrze,

anektowany Krym i okupowana część Ukrainy na południowym wschodzie). Z uwagi na doświadczenia historyczne szczególnego znaczenia nabiera starorzymska strategia „dziel i rządź” (łac. *divide et impera*), którą Federacja Rosyjska wraz z mechanizmami wojny hybrydowej skutecznie prowadzi w badanym regionie. Rosja także jest szczególnym partnerem gospodarczym, ponieważ Europa stała się rynkiem zbytu surowców, pochodzących ze złóż rosyjskich, co jest podstawowym elementem gospodarki rosyjskiej. To częściowo obrazuje załącznik 1, który przedstawia najważniejszych partnerów handlowych Rosji. Dla państw Grupy Wyszehradzkiej Rosja jest ważnym partnerem importowym.

Republika Federalna Niemiec wpływa w szczególny sposób na gospodarkę państw w Europie Środkowo-Wschodniej. Niemcy stały się nie tylko rynkiem dla państw europejskich, lecz także stworzyły z nich rynek dla własnej gospodarki. Wśród głównych partnerów w Europie Środkowej nie ma takiego kraju, dla którego najważniejszym partnerem handlowym nie byłby RFN. Ścisła współpraca gospodarcza oddziałuje także na silniejsze stosunki polityczne w tych państwach. Niemcy stały się liderem gospodarczym w Europie, co potwierdza wiele wyznaczników.

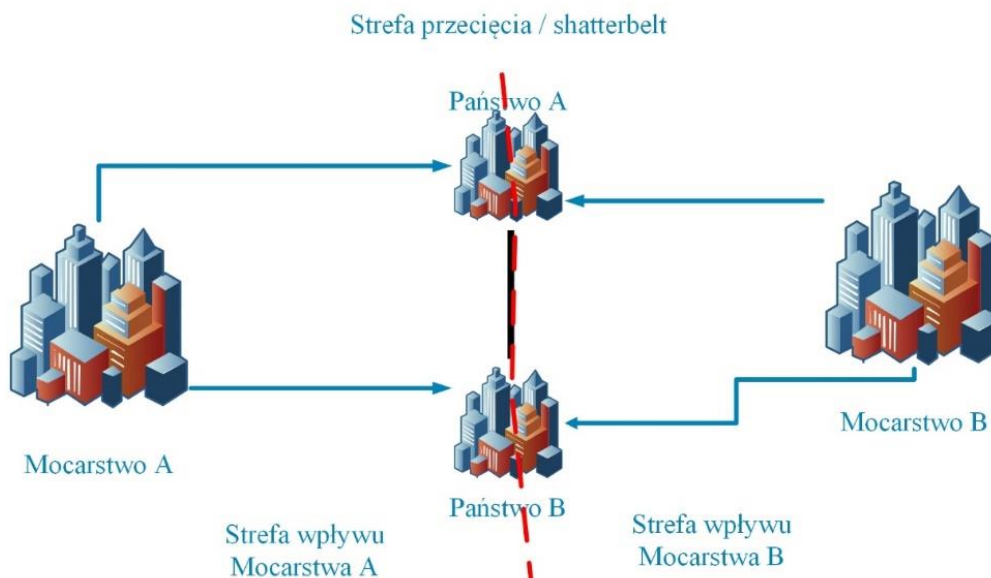
Pod względem geopolitycznym można wywnioskować, że Europa nie jest już centrum środowiska międzynarodowego, natomiast dalej odgrywa dużą rolę w stosunkach międzynarodowych. Wynika to głównie z obrotów wymiany międzynarodowej, zasobów finansowych. Pod względem demograficznym rola Europy zmniejsza się od drugiej wojny światowej, a ogólna tendencja starzejącego się społeczeństwa w Europie stale osłabia jej pozycję na świecie.

Warto zaznaczyć, że pod względem geopolitycznym twierdzenie, iż stosunki z sąsiadującymi państwami są najbliższe, w świecie globalnym jest częściowo prawdą. Położenie geograficzne warunkuje stosunki z poszczególnymi państwami, dlatego jasno widać ważność partnera wobec obrotów handlowych, z którym posiada się granicę lądową bądź morską. Można zauważyć także strefę wpływów gospodarczych, w ramach których pogłębia się bądź osłabia stosunki z innymi podmiotami.

Na podstawie teorii Cohena, warto dodać do analizy regionalnej teorię wobec czterech stref: strefy pęknięć (ang. *shatter belts*), sprężone strefy wpływów politycznych (ang. *compression zones*), strefy znajdujące się pod względem konwergencji wśród państw o dążeniach mocarstwowych (ang. *convergence zones*), strefy, które służą jako przejście między

mocarstwami (ang. *gateways*)⁸⁰. Przyjmując twierdzenie, że mocarstwa tworzą strefę wpływów, możemy uznać, że między tymi mocarstwami w zależności od charakteru i nasilania się ich wpływu na region, powstaje strefa sporna, a w razie nasilania się tych sporów – strefa pęknięcia (rysunek 2).

Rysunek 2. Schemat strefy przecięcia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Á. Bernek, *Közép- és Kelet-Európa a 21 század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban*, wyd. Akadémia Kiadó, Budapest 2018, s. 37.

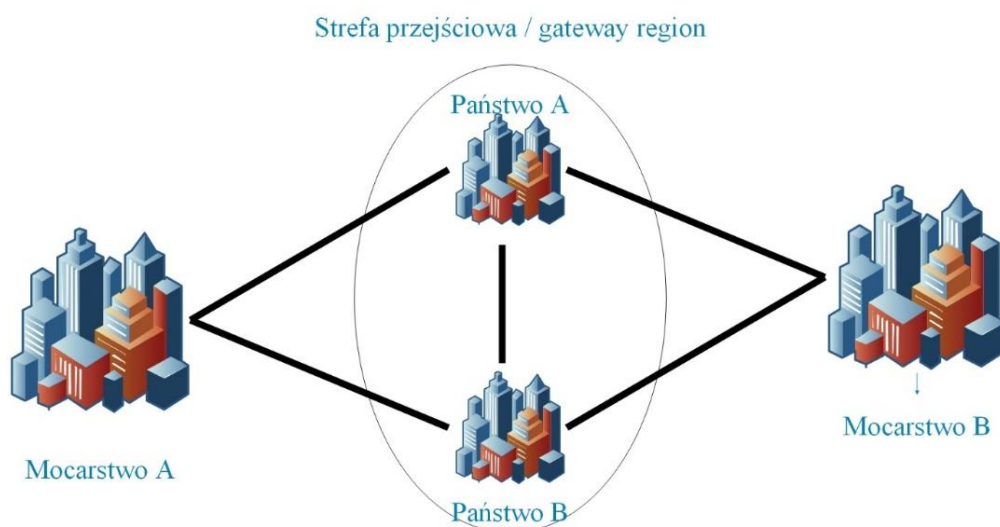
Poniżej podjęto próbę przedstawienia różnicy między strefą pęknięć⁸¹ czy sporną i strefą przejściową, czyli *gateways*. W analizie zostaną przedstawione poszczególne teorie Cohena, które mogą zostać wykorzystane w odniesieniu do Europy Środkowo-Wschodniej. Państwa A i B będą określały suwerenne i niepodległe państwa, znajdujące się w bliskich stosunkach z mocarstwem A i B, wynikających z bliskości geograficznej bądź potencjału politycznego, militarnego czy ekonomicznego, a wśród mocarstw występuje rywalizacja. Oba mocarstwa wywierają wpływ na Państwo A pod takim względem, że wspierają dwie rywalizujące strony polityczne walczące o władzę. Natomiast wywierają nacisk, także na państwo B, aby ono też wspierało jego dążenia. Aby nie doszło do otwartego konfliktu, niezbędne jest utrzymanie *status quo* między mocarstwami, a także utrzymanie wpływów w wyznaczonej strefie.

⁸⁰ S.B. Cohen, *Geopolitics, The Geography of...*, *op.cit.*, s. 9–10.

⁸¹ L. Sykulski, *Geopolityka Skrypt dla początkujących*, Wyd. Grzegoria, Częstochowa 2014, s. 81.

W odróżnieniu strefy przejściowe oznaczają przejście w stosunkach między mocarstwami przez państwa, na skutek czego powstaje kanał, czy tzw. hub gospodarczy, polityczny między mocarstwami (rysunek 3). W tym przypadku mocarstwa A i B utrzymują ściśle więzi z państwami A–B. W tym przypadku interesem mocarstw A i B jest utrzymanie tzw. *status quo* w regionie przejściowym. Szczególna sytuacja występuje w przypadku, gdy jedno z mocarstw traci siły, a drugie przejmuje jego interesy w regionie. W tym przypadku dochodzi do nasilenia wpływów w regionie między mocarstwami, co może skutkować napięciem bądź przejęciem przez mocarstwo całej strefy.

Rysunek 3. Schemat strefy przejściowej

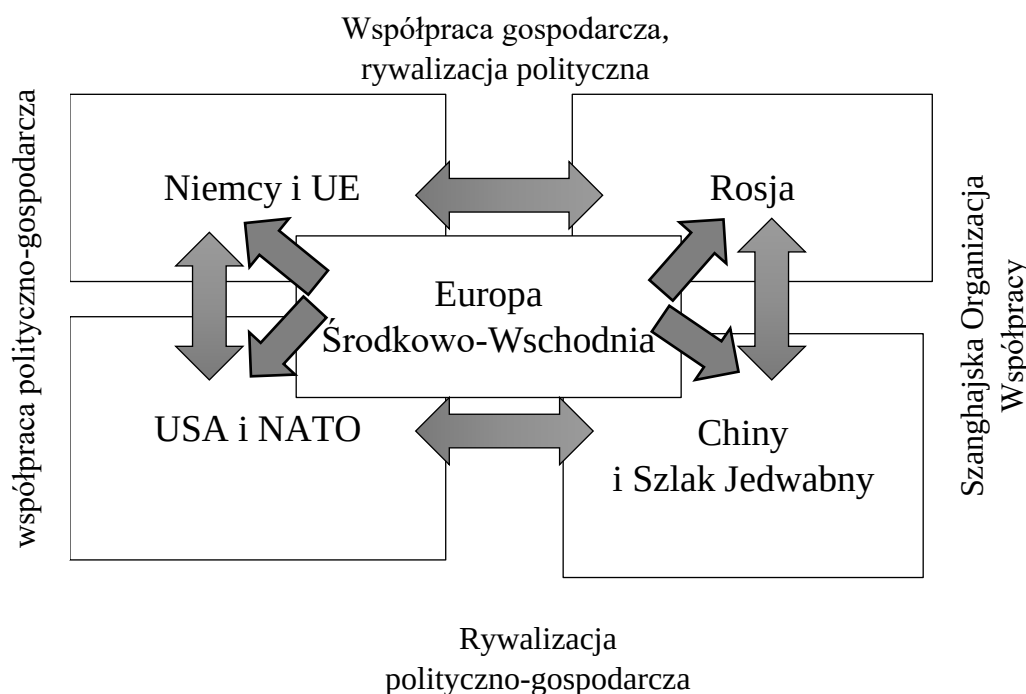
Źródło: opracowanie własne, na podstawie Á. Bernek, *op.cit.*, s. 37.

Podsumowanie sytuacji Europy i roli, jaką odgrywa w niej Europa Środkowo-Wschodnia, przedstawia rysunek 4 przedstawiający jej geopolityczne położenie. Można zauważyć, że w tym przypadku państwa Europy Środkowo-Wschodniej odgrywają rolę przejścia między mocarstwami. Warto podkreślić, że mimo członkostwa w NATO i UE, wiele państw w regionie utrzymuje głębokie stosunki z mocarstwami rywalizującymi, co wynika z korzyści gospodarczych, które tkwią w więziach z tymi państwami. Ogłoszony w 2013 roku przez Chińską Republikę Ludową nowy Szlak Jedwabny stał się nowym elementem geopolitycznym w Europie⁸². W przypadku, gdy projekt ten sukcesywnie jest

⁸² J.B. Kocsis, D. Komjáthy, M. Péti, *Kína Új Selyemút kezdeményezésének bemutatása és nemzetközi értelmezései*, [w:] (red.), M. Péti, *Az Új Selyemút Gazdasági Övezet geostratégiai és földrajzi dimenziói*, Wyd. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés Intézet, Budapest 2017, s. 15.

realizowany, USA sukcesywnie traci swoje wpływy w Europie, co może skutkować nową sytuacją na arenie międzynarodowej. Wraz z tym region Europy Środkowo-Wschodniej staje się strategiczny pod względem tranzytowym dla tego projektu. Temu ma się przeciwstawić wojna gospodarcza trwająca i nasilająca się w czasie prezydentury Donalda Trumpa w badanym okresie. Chińska Republika Ludowa w XXI wieku stała się nie tylko rynkiem wytwórczym dla kapitału zachodniego, lecz także rozwinęła swoją gospodarkę w takim stopniu, że stała się drugim mocarstwem na świecie. Projekt „Jeden pas jedna droga” ma na celu wybudowanie sieci infrastrukturalno-handlowej między Azją a Europą, co spowoduje wzrost znaczeniu Chin i chińskiego kapitału w Europie. Skutkiem tego będzie zmniejszenie wpływu USA w Europie, a także nasilenie konfliktu między USA a Chinami.

Mimo nałożenia sankcji przez USA i UE na Rosję za aneksję Krymu w 2014 roku, większość państw europejskich pogłębia stosunki gospodarcze z Rosją, co ma na celu utrzymanie dostaw surowców naturalnych. W okresie badanym najgłośniejszymi tematami stała się budowa Nord Stream II i uruchomienie Nord Stream I, co przez część państw członkowskich UE jest uznawane za zagrożenie. Przeciwnicy tłumaczą, że Nord Stream I i II mają na celu wykluczenie regionu Europy Środkowo-Wschodniej od przychodów i korzyści wynikających z posiadania statusu państwa tranzytowego. Warto zaznaczyć natomiast to, że dla NATO i USA ani Chiny, ani Rosja nie są pierwotnymi partnerami, lecz bardziej rywalizującymi mocarstwami. Spowodowało to w okresie badanym zgrzyty między USA i Unią Europejską, mające wpływ także na Organizację Traktatu Północnoatlantyckiego.

Rysunek 4. Geopolityczne położenie Europy Środkowo-Wschodniej

Źródło: opracowanie własne.

Obecnie Stany Zjednoczone i Unia Europejska prowadzą strategię powstrzymania wygłoszonej przez Prezydenta USA Trumana w 1947 r. Doktryny Powstrzymywania (ang. *Truman Doctrine*). Strategia ta opiera się na powstrzymaniu wzrostu wpływu kiedyś ZSRR – obecnie Federacji Rosyjskiej – i Chińskiej Republiki Ludowej przez zatrzymanie ekspansji komunizmu na świecie. Współcześnie strategia ta opiera się na zatrzymaniu wpływu politycznego i gospodarczego tych państw w strefie zainteresowań i wpływu USA oraz państw Europy Zachodniej. Odpowiedzią dla tej polityki stała się strategia Aleksandra Dugina – przedstawiona w publikacji pod tytułem „Podstawy geopolityki”. Rosja ma odbudować swój potencjał i rolę mocarstwowości jako odpowiedź na euro-atlantyczne dążenia⁸³. Federacja Rosyjska, prowadzona przez Władimira Putina, już w 2012 roku rozpoczęła odbudowywać znaczącą rolę w Euroazjatyckim regionie – od Morza Bałtyckiego do Pacyfiku⁸⁴. Potwierdza te dążenia między innymi rozbudowa sił zbrojnych i floty rosyjskiej, a także aneksja Krymu, która

⁸³ Aleksandr Dugin w swojej pracy pt. *Podstawy Geopolityki*, głosi potrzebę likwidacji tzw. „kordonu sanitarnego” i wraz z nim wszystkich małych państw, stojących na przeszkodzie w Europie Wschodniej, co uniemożliwi rozwój Europy Zachodniej, jak i współpracy Rosji z nimi. Polityka ta ma na celu także zmniejszenie wpływu USA w Europie w celu powrotu do ładu, który panował przed pierwszą wojną światową.

⁸⁴ The Kremlin Moscow, *Vladimir Putin inaugurated as President of Russia*, ze strony <http://en.kremlin.ru/events/president/news/15224>, [dostęp: 28.04.2020].

ze względu na dostęp do Morza Czarnego jest strategicznym elementem obecności Rosji w regionie.

Rozszerzając i dołączając państwa z regionu Europy Środkowo-Wschodniej, NATO i UE rozszerzają swoją strefę wpływu. Obie organizacje ewoluują, co w zależności od obecnej sytuacji geopolitycznej wpływa pozytywnie bądź negatywnie na bezpieczeństwo. W okresie badanym pod względem geopolitycznym destabilizacja zachodziła pod wpływem wcześniej wspomnianych wydarzeń. Wydarzenia te w okresie 2015–2020 miały szczególny wpływ na sytuację geopolityczną. Geopolityczne zmiany, które zachodzą pod wpływem tych wydarzeń, będą skutkowały odchyleniem się od jednobiegunowego świata zdominowanego przez świat demokratyczny do powstania świata wielobiegunowego.

Jak twierdził Platon, demokracja jest najgorszym ustrojem, gdzie panuje sprawiedliwość, lecz najlepszym, gdzie nie ma sprawiedliwości⁸⁵. Podobne hasła dopisywano często do NATO i Unii Europejskiej, lecz trzeba podkreślić, że swoje główne cele osiągnęło i od początków funkcjonowania organizacji nie doszło do większego konfliktu zbrojnego wśród członków (nie wspominając konfliktu grecko-tureckiego na Cyprze).

3.3. Wyznaczniki funkcjonalno-strukturalne systemu bezpieczeństwa europejskiego

System bezpieczeństwa europejskiego można określić jako twór organizacyjny, który posiada misję i cel. Elementy tegoż systemu są powiązane ze sobą, a więc występuje relacja między nimi. System posiada swoje granice, co wspomaga określenie struktury i domeny, a także dalszego i bliższego otoczenia. Każda część systemu, czyli podsystemy, w razie odrębnego rozpatrywania posiada właściwości systemu. W tym przypadku podsystemami całości systemu bezpieczeństwa europejskiego są systemy bezpieczeństwa państw europejskich. Poszczególne podsystemy powinny przyczyniać się do powodzenia całości, czyli do osiągnięcia i/lub utrzymania nadrzędnego celu tegoż systemu, jakim są pokój i bezpieczeństwo. System bezpieczeństwa europejskiego, także powinien zachować nadrzędność i stanowić nadsystem nad podsystemami⁸⁶.

⁸⁵Z. Stawrowski, *Platon o demokracji*, ze strony <https://www.omp.org.pl/arttykul.php?artykul=25>, [dostęp: 20.04.2020].

⁸⁶P. Sienkiewicz, *Analiza systemowa, podstawy i zastosowania*, Bellona, Warszawa 1994, s. 35–36.

Analizując wyznaczniki systemu bezpieczeństwa europejskiego, stwierdzić można, że najważniejsze są relacje funkcjonalne. W tym przypadku funkcjonalność stanowi konkretną rolę, jaką spełniają podsystemy. Najważniejszą rolą, jaką odgrywają podsystemy, czyli systemy bezpieczeństwa poszczególnych państw europejskich, jest utrzymanie bezpieczeństwa, brak tworzenia wyzwań i zagrożeń dla pozostałych elementów, w razie potrzeby reagowanie na sytuacje pochodzące z otoczenia czy z wewnątrz systemu, zagrażające temu systemowi. Z tego względu główną funkcją, jaką odgrywa system bezpieczeństwa europejskiego, jest zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa w Europie.

Współcześnie odchodzi się od tradycyjnych teorii bezpieczeństwa, gdzie mówimy o bezpieczeństwie w ramach ściśle ograniczonego regionu (państwa). Wyzwania, z którymi boryka się podmiot, skutkują powstaniem procesów zmuszających podmiot do współpracy i rozwoju wspólnego systemu ochronnego i obronnego przeciwko zagrożeniom. Tak więc odchodzi się od reaktywnego i terytorialnego rozumienia pojęcia bezpieczeństwa, a wzrasta znaczenie prewencyjnego reagowania na zagrożenia. Wzrost zagrożeń zewnętrznych wymaga wzmocnienia i podjęcia współpracy między państwami, co może doprowadzić do podjęcia kroków integracyjnych. Dla systemu bezpieczeństwa europejskiego takim elementem było utrzymanie pokoju w regionie. Integrację państw europejskich rozpoczęto w celu niedopuszczenia do wojny między członkami – dla podobnego celu powstała światowa organizacja – ONZ. Integracja Unii Europejskiej, która za początkowe cele przyjęła utrzymanie pokoju i niedopuszczenie do wojny wobec członków, współcześnie odgrywa szerszą rolę w utrzymaniu bezpieczeństwa. Organizacja dla państw narodowych stanowiła forum do podjęcia wspólnych decyzji wobec zagrożeń ich dotyczących, a także wykraczających poza ich terytoria. Wspólne przeciwstawianie się zagrożeniom i wyzwaniom, jak przestępczość międzynarodowa, przemyt narkotykowy jest skutecznie zwalczane za pomocą współpracy służb porządkowych w ramach Europolu. Europejski system bezpieczeństwa wspólnie skuteczniej i efektywniej mógłby reagować na wyzwania zewnętrzne, jakimi są kryzys gospodarczy, nielegalna migracja, epidemie, konflikty etniczne i religijne⁸⁷, gdyby to było w interesie wszystkich państw nie tylko w teorii, lecz w praktyce.

Organizacja Narodów Zjednoczonych powstała w okresie budowy świata dwubiegunowego w październiku 1945 roku. Główną ideą organizacji, obejmującej w 2020

⁸⁷ O skuteczności i efektywności oddziaływania systemu bezpieczeństwa europejskiego czytaj w rozdziale 3.

roku 193 państw, jest utrzymanie pokoju między członkami, potępienie agresji zbrojnej, rozwiązywanie konfliktów między państwami za pomocą środków dyplomatycznych i pokojowych⁸⁸. Organizacja ta, ze swoimi słabymi i mocnymi stronami, nie dopuszczała do wybuchu trzeciej wojny światowej. Z przyczyn strukturalnych organizacja jest mało skuteczna w rozwiązywaniu sporów, w których strony nie szukają rozwiązania. Jako przykład wskazać można trwającą od 2012 roku wojnę domową w Syrii. Karta Narodów Zjednoczonych jest podstawowym dokumentem prawnym o randze międzynarodowej, który określa podstawowe prawa do rozwiązywania konfliktów, do samoobrony i tworzenia organizacji o charakterze bezpieczeństwa zbiorowego⁸⁹. Podobną rolę odegrała Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w XX wieku, która po przekształceniu w Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w pierwszej dekadzie XXI wieku straciła na znaczeniu.

W latach 90. XX wieku powstały dwie koncepcje bezpieczeństwa europejskiego:

1. Oparta na umocnieniu i aktywności OBWE. Koncepcja ta była promowana przez Rosję, która miała stanowić podstawowy element struktury bezpieczeństwa europejskiego w wymiarze politycznym i militarnym. Koncepcja ta była oparta głównie na blokowaniu dołączenia państw Europy Środkowo-Wschodniej do struktury euroatlantyckiej. W tej koncepcji OBWE miało stać się organizacją strzegącą bezpieczeństwa w Europie. Organizacja ta miała przekształcić się w mini-ONZ w regionie europejskim. Państwa europejskie natomiast nie zaakceptowały propozycji rosyjskiej, a dążenia rosyjskie w tworzeniu bezpieczeństwa europejskiego opartego na OBWE nie zostały zrealizowane i skutkowały osłabieniem roli OBWE.
2. Koncepcja sprzężonych organizacji oparta na współpracy w ramach NATO, UZE i UE była wspierana przez środowisko euroatlantyckie. Przyjęcie w 1999 r. Polski, Czech i Węgier do sojuszu Północnoatlantyckiego oznaczało, że koncepcja ta została „wybrana” przez państwa europejskie. Stopniowo, od 1999 roku, państwa Europy Środkowo-Wschodniej sukcesywnie dołączały do struktury bezpieczeństwa europejskiego. Koncepcja ta, poszerzając

⁸⁸ Karta Narodów Zjednoczonych, Rozdział I, art. 1., ze strony <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19470230090/O/D19470090.pdf>, [dostęp: 29.04.2020].

⁸⁹ Karta Narodów Zjednoczonych, Rozdział VII, art. 51, ze strony <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19470230090/O/D19470090.pdf>, [dostęp: 29.04.2020].

wymiary przedmiotów bezpieczeństwa europejskiego, wymagała kooperacji ewoluującej architektury bezpieczeństwa europejskiego.

Karta Narodów Zjednoczonych określa trzy elementarne funkcje organizacji⁹⁰:

- organizacyjną;
- regulacyjną;
- kontrolną.

Funkcja organizacyjna określa udzielenie pomocy technicznej do zapewnienia prawidłowego i niezakłóconego funkcjonowania struktury systemu. Funkcje regulacyjne określają zakres tworzenia norm oraz budowę forum negocjacji i dyskusji w aspektach objętych problemów społeczno-gospodarczych i politycznych na arenie międzynarodowej. Najważniejszym organem normatywnym jest Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, a także Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości. Funkcja kontrolna oznacza nadzór i kontrolę państw członkowskich przy egzekwowaniu ustalonych norm i prawa międzynarodowego, a także postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych. Najważniejszym organem kontrolno-nadzorującym jest Rada Bezpieczeństwa jako egzekutor decyzji Zgromadzenia Ogólnego.

ONZ, w celu wykonania powyższych funkcji, utworzyła własną strukturę wewnętrzną na podstawie art. 7 Karty NZ. Sześć organów głównych stanowi najważniejsze elementy ładu i bezpieczeństwa międzynarodowego pod egidą ONZ.

NATO natomiast za pomocą potencjału polityczno-militarnego i gospodarczego odgrywa rolę strażnika nad bezpieczeństwem i pokojem. Funkcję tą wykonuje przez odstraszanie nuklearne, zarządzanie kryzysowe, a także wzmocnienie potencjału obronnego państw członkowskich. UE natomiast odgrywa rolę w systemie bezpieczeństwa europejskiego, sprawując funkcję stabilizacji nierówności społeczno-gospodarczej wśród członków. Jej główna rola w uzupełnieniu z NATO jest podstawowym elementem stworzenia bezpieczeństwa i pokoju w Europie przy zachowaniu braku dążeń destrukcyjnych i wpływających negatywnie na całokształt.

Według Waldemara Kitlera, „Istota systemu opiera się na jego strukturze, czyli szczególnych relacjach wewnętrznych integrujących tworzące go elementy, realizujące jako

⁹⁰ M. Proczek, *System Narodów Zjednoczonych*, [w:] *Kompendium wiedzy o organizacjach międzynarodowych*, E. Łaźniewska, P. Deszczyński (red.), Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2011, s. 164.

całość określoną funkcję nadrzędną”⁹¹. Składowymi systemu bezpieczeństwa europejskiego są państwa członkowskie, należące do ONZ, NATO, UE, OBWE, jak i całokształt instytucjonalny tych organizacji. Relacjami będzie aktywność czy pasywność między elementami składowymi systemu. Struktura w tym przypadku jest najtrudniejsza do określenia. Wynika to z trudności określenia wszystkich relacji, czyli zbioru stosunków tak obszernego systemu, a także w składzie systemu jako całości. Problem ten wynika z prowadzonej polityki przez poszczególne państwa, co nie zawsze wpływa pozytywnie na cały system, co w rezultacie osłabia możliwości pełnienia głównej roli, jaką posiada system, czyli osiągnięcia wspólnego celu, czym w tym przypadku jest utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa w Europie.

Stanisław Koziej twierdzi, że tak jak sama problematyka bezpieczeństwa przeszła ewolucję, tak i systemy bezpieczeństwa przechodzą w swoim zakresie zmiany – wraz z rozwojem ludzkości i techniki – od prostszych form do bardziej złożonych. System bezpieczeństwa europejskiego należy do międzynarodowych systemów bezpieczeństwa, tworząc złożony system składający się z poszczególnych elementów składowych⁹². System bezpieczeństwa europejskiego jest o tyle złożonym systemem, ponieważ składa się z trzech podstawowych form: porozumienia dwu- i wielostronnych, koalicji i sojuszy. Każde państwo znajdujące się na terenie Europy, prowadzi własną politykę zagraniczną, tworząc wspólnoty, koalicje czy sojusze. Złożoność ta wynika więc głównie z różnic i wspólnych interesów, celów politycznych, potencjałów narodowych, możliwości działania poszczególnych państw. System bezpieczeństwa europejskiego przeszedł ewolucję – od poszczególnych porozumień i umów charakteryzujących się miękkimi systemami bezpieczeństwa – porozumienia o nieagresji, współpracy gospodarcze – aż po koalicje obejmujące już nie tylko współdziałanie na szczeblu centralnym, lecz także na szczeblu wykonawczym. Najsilniejszą formą systemu bezpieczeństwa międzynarodowego są sojusze, jakimi są NATO czy Unia Europejska, które oznaczają nie tylko wspólny szczebel wykonawczy, lecz także wspólne kierowanie. W tym przypadku na ten system poza sojuszami składają się także wielostronne porozumienia w ramach członkostwa w ONZ i OBWE, ale także mniejsze układy współpracy na różnych płaszczyznach.

⁹¹ W. Kitler, *Organizacja bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Aspekty ustrojowe, prawno-administracyjne i systemowe*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 44.

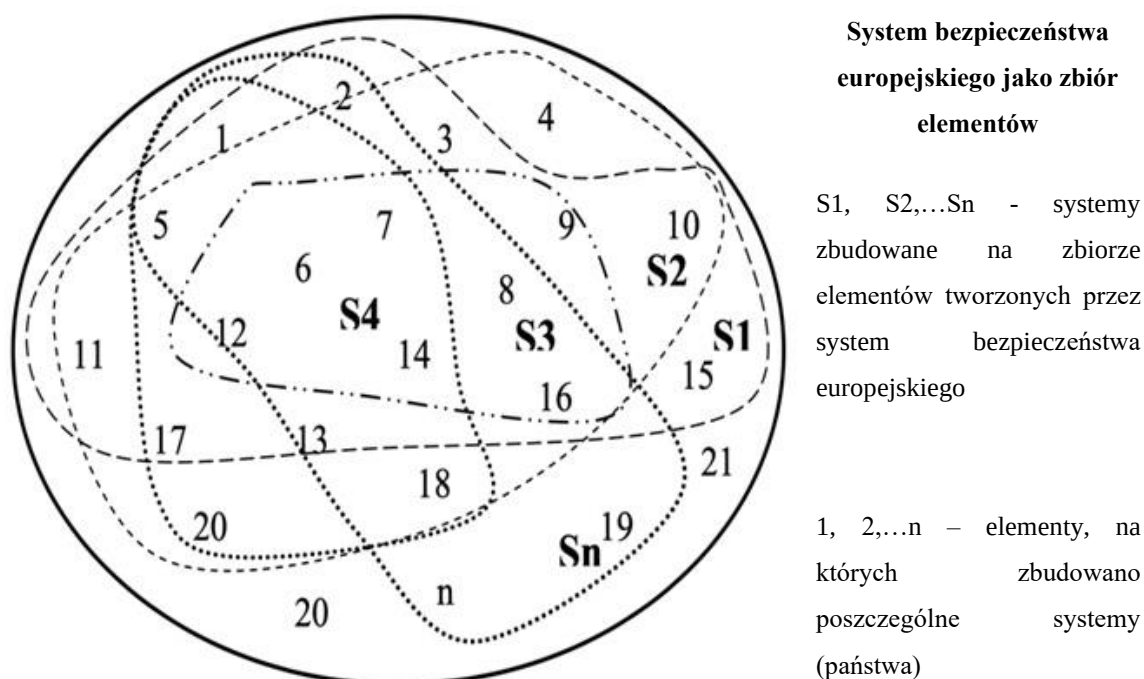
⁹² S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo narodowe” II-2011, s. 33, ze strony www.bbn.gov.pl, [dostęp: 26.03.2020].

Bezpieczeństwo europejskie można traktować jako wymiar bezpieczeństwa międzynarodowego. Bezpieczeństwo w wymiarze europejskim jest gwarantowane w dwóch aspektach: bezpieczeństwo poszczególnych państw i bezpieczeństwo całego systemu, w którym funkcjonują państwa. Całość tą tworzy system za pomocą systemu warunków, norm i przepisów prawa międzynarodowego. „Bezpieczeństwo w skali międzynarodowej charakteryzuje się brakiem jednego przywódcy. (...) Pomiędzy wszystkimi wskazanymi podmiotami występuje współzależność, ponieważ działania jednych nie pozostają bez znaczenia dla innych. W odniesieniu do bezpieczeństwa europejskiego podjęto próbę stworzenia wspólnej instytucji, jaką jest Unia Europejska, która posiada wspólne przywództwo”⁹³. Przywództwo to nie jest natomiast jednoosobowe, lecz wielopodmiotowe. Od czasu kryzysu ekonomicznego, a jeszcze bardziej od kryzysu migracyjnego, można zauważyć dążenia władzy państw członkowskich do zwiększenia i wywieraniu większego wpływu na całokształt instytucjonalny, co skutkuje wewnętrznymi konfliktami osłabiającymi całą instytucję.

System bezpieczeństwa europejskiego można określić jako dystrybutywny (rysunek 5), który jest umowny i sztucznie stworzony za pomocą zbiorów organizacji międzynarodowych strzegących pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie. W tym przypadku jest tak, ponieważ elementy umownego systemu składają się często z tych samych elementów i spełniają podobne funkcje.

Na podstawie odrębnych podstaw prawnych można zauważyć podział systemu bezpieczeństwa europejskiego na system obronny NATO i UE, system ochrony granicy państw i UE, ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego UE (Europol) i państwa (służby porządkowe) itp. W każdym z poszczególnych systemów elementy są i będą elementami jednego systemu jak i w pozostałych. Z tego względu te systemy realizują podobne zadania.

⁹³ B. Jagusiak, J. Stochaj, *Praktyczne uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego – wymiar społeczny*, [w:] B. Jagusiak, K. Karski (red.), *Praktyczne uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2017, s. 213.

Rysunek 5. System bezpieczeństwa europejskiego

Źródło: opracowanie własne, na podstawie W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, AON, Warszawa 2011, s. 323

Według Jarosława Gryza: „Podstawowym zagadnieniem, determinującym sprawność systemu bezpieczeństwa narodowego, jest nadanie mu charakteru w pełni zintegrowanej, spójnej i uporządkowanej całości. Ponadto, wypracowanie mechanizmów kompleksowego, a zarazem długofalowego planowania rozwoju systemu bezpieczeństwa opierającego się na celach i potrzebach wspólnych dla wszystkich jego składników, wynikających z całościowo ujmowanych interesów narodowych”⁹⁴. Warto zaznaczyć, że ze względu na specyfikę systemu bezpieczeństwa europejskiego nie można mówić w pełni o spójnej i uporządkowanej całości, co wynika z konfliktów zarządczych między władzą unijną a władzą państw suwerennych. Drugi element problematyczny stanowi w części pokrywanie kompetencji NATO i Unii Europejskiej co w dużym stopniu zaczyna być harmonizowany w ramach współpracy między tymi organizacjami międzynarodowymi. Proces ten, natomiast nie osiągnął w pełni celu i przyszłości dużym wyzwaniem będzie rozwiązanie powyższym kwestii.

⁹⁴ J. Gryz, *Zarys podstaw teorii bezpieczeństwa*, Zakład Podstaw Bezpieczeństwa, Warszawa 2010, s. 62.

Na podstawie wywiadów przeprowadzonych z ekspertami węgierskimi i polskimi, jednoznacznie wskazać można, że ONZ, NATO i UE są podstawowymi elementami systemu bezpieczeństwa europejskiego⁹⁵. Organizacja Narodów Zjednoczonych stanowi instytucję działającą w wymiarze globalnym, co oddziałuje też na bezpieczeństwo europejskie. Organizacja ta stanowi forum światowe do współpracy i rozstrzygania globalnych wyzwań i zagrożeń, co wpływając tym samym pozytywnie na bezpieczeństwo Europy. Mimo swoich wad i słabości, ONZ nie dopuściło dotychczas do wybuchu konfliktu na skalę światową, lecz warto zaznaczyć, że skuteczność organizacji zależy od chęci do przestrzegania decyzji i prawa przez państwa członkowskie. Współczesne podejście byłego prezydenta USA Donalda Trumpa do organów i instytucji ONZ budzi niepokój. Wyjście USA ze Światowej Organizacji Zdrowia (World Health Organization) będzie stanowiło duże problemy nie tylko w finansowaniu instytucji, ale także we współpracy w ramach ochrony zdrowia w wymiarze globalnym. ONZ ze względu na swoje słabości decydenckie może odegrać rolę strażnika pokoju tylko wtedy, kiedy to jest w interesie państw tworzących Radę Bezpieczeństwa. Ze względu na brak silnej egzekutywy do utrzymania pokoju (brak własnych sił zbrojnych) jego znaczenie jest ograniczone. W dużym stopniu organizacja jest uzależniona od składek i finansowania państw członkowskich, wśród których najwięcej przekazują Stany Zjednoczone. Z tego względu żywotność ONZ zależy w dużym stopniu od mocarstw i wsparcia finansowego przez te państwa.

Transnacionalizacja systemu ochronnego i obronnego na zagrożenia wymaga współpracy ze strukturami narodowymi i ponadnarodowymi w celu reagowania na zagrożenia transnacionalne. Oznacza to wzrost współpracy organów bezpieczeństwa wewnętrznego (siły porządkowe, służby bezpieczeństwa państwa) oraz zewnętrznego (siły zbrojne, służby wywiadowcze) wraz z organami ponadnarodowymi.

Na rysunku 6 przedstawiono strukturę bezpieczeństwa europejskiego. Najmniejszym elementem tej struktury jest poziom bezpieczeństwa państw europejskich. Ponieważ nie każde państwo europejskie należy do poszczególnych organizacji międzynarodowych, nie można ich określić jako podzbiór dla wszystkich organizacji międzynarodowych. Analizę struktury utrudnia fakt, że ONZ i NATO posiadają państwa członkowskie nie znajdujące się wewnątrz granicy Europy. Mimo tego organizacje jak i ich państwa członkowskie odgrywają ważną rolę w bezpieczeństwie europejskim. Na bezpieczeństwo to wpływają także państwa spoza Europy,

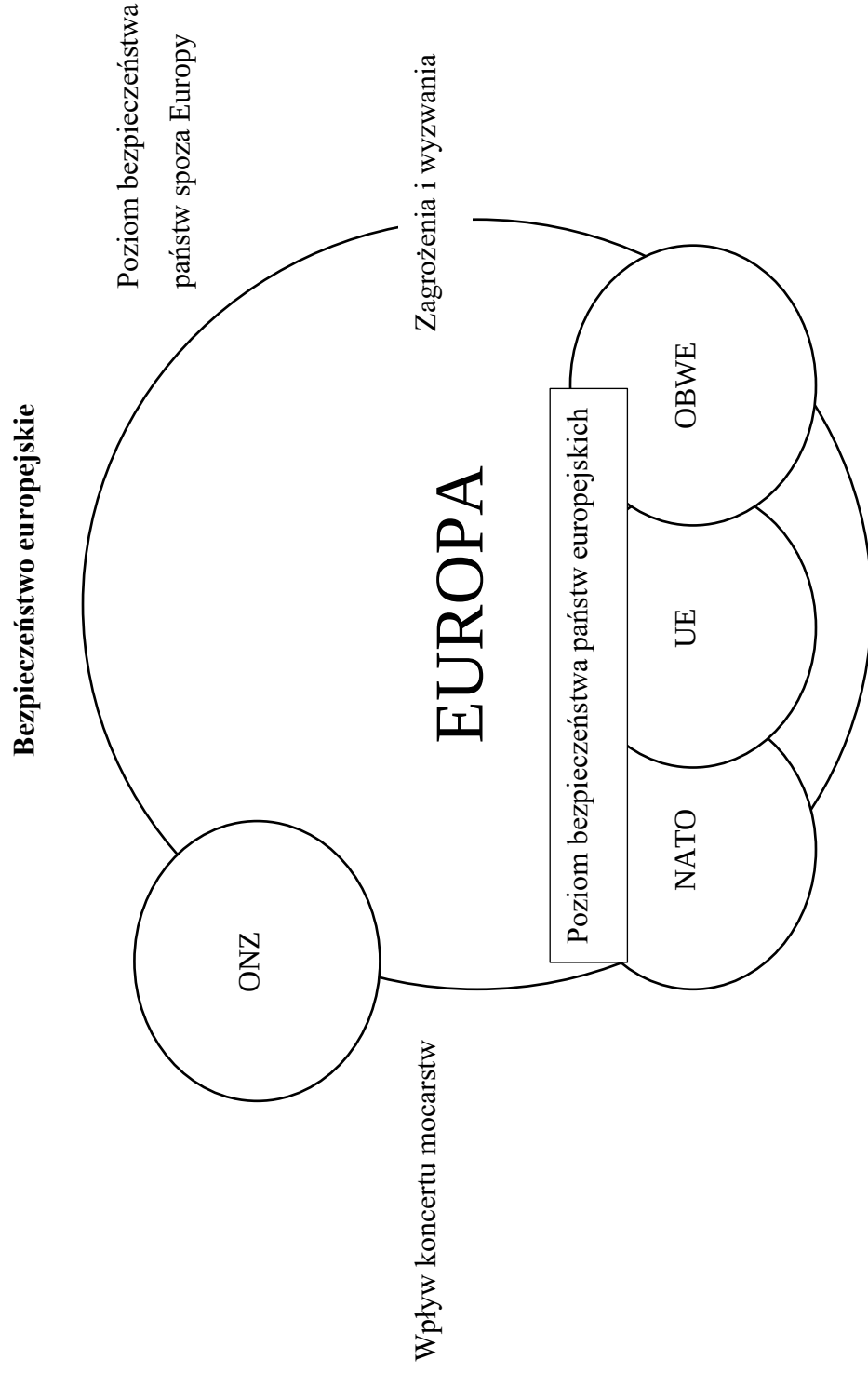
⁹⁵ Patrz załącznik 11 i 12.

które mogą oddziaływać pozytywnie bądź negatywnie na nie. Szczególnie ważną rolę w strukturze bezpieczeństwa europejskiego odgrywają wyzwania i zagrożenia, które warunkują poziom bezpieczeństwa i skutkują potrzebą oddziaływania na nie całej struktury. Ze względu na ład światowy, koncert mocarstw wywiera wpływ na poszczególne regiony i nie jest inaczej z Europą. Całokształt struktury bezpieczeństwa europejskiego przedstawia jego złożoność i różnorodność.

System ten od początku jego funkcjonowania podjął próbę osiągnięcia zdolności do reagowania na różnorodne zagrożenia i wyzwania przy użyciu różnorodnych środków i metod: „politycznych, ekonomicznych, militarnych; zdolność do szybkiego przemieszczania sił i środków w różnorodne teatry konfliktów; umiejętność poruszania się w środowisku międzynarodowym oraz wykorzystania dyplomacji prewencyjnej na rzecz realizowania strategii bezpieczeństwa na różnych obszarach (...)”⁹⁶. Zdolność ta od początku XXI wieku rozwijała się i poszerzała się wraz z pojawieniem nowych wyzwań i zagrożeń, a także wraz z ich intensyfikacją. Przewartościowanie w sposobie myślenia o bezpieczeństwie we wspólnocie NATO czy Unii Europejskiej rozwija się. Od początkowej funkcji sojuszu natowskiego i współpracy gospodarczo-politycznej Unii Europejskiej do obecnej formy jakim jest dzisiaj.

⁹⁶ J. Gryz, *Relacje transatlantyckie w sferze bezpieczeństwa i obrony*, „Stosunki Międzynarodowe” 2002, nr 1–2, t. 25, s. 44.

Rysunek 6. Struktura bezpieczeństwa europejskiego

Źródło: opracowanie własne.

3.4. Ewaluacja systemu bezpieczeństwa europejskiego w kontekście obecnych i prognozowanych wyzwań

W Traktacie Waszyngtońskim ściśle określono przestrzeń działań NATO, która jest uznana za strefę aktywności sojuszu w ramach artykułu 5. Zaznaczyć należy, że jego znaczenie ewoluowało od 1949 r. Pokazał to między innymi atak Rosji na sieci komputerowe w 2007 r. przeciwko Estonii, co oznaczało potrzebę redefinicji obszarów wspólnych działań. Najważniejszymi elementami składającymi się na kulturę strategiczną NATO jest: Traktat Waszyngtoński, sojuszniczy dorobek prawny, koncepcje strategiczne oraz decyzje Rady Północnoatlantyckiej⁹⁷. Na tą kulturę składa się też solidarność sojusznicza, bez której nie ma jednomyślności na szczeblu decyzyjnym. Bez ciągłej konsultacji, przejrzystości, akceptacji pluralizmu i międzysojuszniczego zaufania nie można mówić o efektywnym i skutecznym sojuszu. Potrzeba jednomyślności powoduje znalezienie wspólnego interesu, bez którego nie ma możliwości osiągnięcia porozumienia, które jest najważniejszym elementem podjęcia decyzji sojuszu w celach zapewnienia bezpieczeństwa w regionie.

Główne zadania sojuszu określa punkt 4 strategii lizbońskiej z 2010 roku⁹⁸:

- obrona zbiorowa zgodnie z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego;
- zarządzanie kryzysowe;
- bezpieczeństwo kooperatywne.

NATO stało się po upadku Układu Warszawskiego organizacją wspierającą pokój na świecie poprzez promocję i ochronę prawa międzynarodowego. Unia Europejska stworzyła proces partnerstwa politycznego z NATO, co zapobiega powstaniu dublowania kompetencji obronnych obu organizacji, co z kolei mogłoby spowodować osłabienie kolektywnej obrony NATO. NATO przy tzw. liście ośmiu pokazała, że nie zawsze członkowie zgadzają się co do sposobu rozwiązania konfliktu w regionie. Skutkiem tego było, że po rozpoczęciu operacji militarnej na Irak część państw członkowskich NATO brała udział w operacji a reszta izolowała się od takiej aktywności. Od kilku lat coraz częściej europejscy politycy wypowiadają się o potrzebie wyposażenia UE w funkcje obronne. Przyczyną tego jest konflikt na linii UE–USA oraz proces wycofania się czy bardziej skierowania uwagi USA z Europy do Azji i Pacyfiku.

⁹⁷ R. Kupiecki, *NATO w polskiej perspektywie 1989–2019*, Wyd. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019, s. 118.

⁹⁸ *Ibidem*. s. 128.

Wydarzenia w ładzie światowym – wzrost potęgi Chin i zagrożenia ze strony Północnej Korei – były głównymi przyczynami takiej polityki. Z tego względu, iż potencjał militarny z Europy został osłabiony, pojawiają się ponownie pomysły utworzenia wspólnej armii UE i potencjału obronnego, stanowiącego podstawę europejskiej autonomii. Pomysł ten nie jest nowy. Jak obecnie, tak i wcześniej też pomysł ten miał swoje źródła we Francji⁹⁹.

Utratą zdolności sojuszu byłoby osłabienie funkcji kolektywnej obrony, a także wiarygodnego odstraszenia nuklearnego. W razie występowania tych dwóch aspektów w Europie powstałaby luka w strukturze bezpieczeństwa europejskiego, grożąca wybuchem następnej wojny na dużą skalę. Utrata tej zdolności oznaczałaby błędy strategiczne, a więc kres realnej polityki.

Przełomowym wydarzeniem, a także pobudzającym sojusz, stała się agresywna polityka Federacji Rosyjskiej wobec Gruzji w 2008 roku i wobec Ukrainy w 2015 roku. W okresie pozimnowojennym państwa członkowskie obniżały swoje wydatki na obronność, jednocześnie osłabiając potencjał NATO. Planowanie służyło do określenia, jak w sytuacji zagrożenia zareagują państwa członkowskie i NATO oraz jakiego wsparcia, z jakimi siłami i środkami będzie można udzielić zaatakowanemu państwu. Znaczenie tego planowania podkreśla to, że w razie takiego planowania świadomość obronna podniosłaby się i struktura sojuszu miałaby możliwość przygotowania na taką sytuację, wydzielając niezbędne siły i środki. Radykalną zmianę w kolektywnej obronie sojuszu spowodowała aneksja Krymu przez Rosję i prowadzone działania hybrydowe na Ukrainie. Efektem wyzwań powstałych na skutek działań prowadzonych przez Federację Rosyjską były pakiety decyzyjne na 5 szczytach (2014 Newport, 2016 Warszawa, 2017 Londyn, 2018 Bruksela, 2019 Londyn). W ich efekcie został uruchomiony proces wojskowej readaptacji sojuszu wobec zagrożeń. Zmianę w podejściu państw członkowskich stanowił szczyt w Londynie, gdzie z wielu przyczyn podejście wobec Rosji uległo zmianie. Agresywna polityka¹⁰⁰, jaką prowadziła Federacja Rosyjska w latach 2014–2020, spowodowała napięcia wśród członków NATO.

Szczyt NATO w Walii, jak i późniejsze spotkanie na najwyższym szczeblu wymagało podkreślenia trzech podstawowych zadań, a także wzmocnienia 5. Artykułu TW. Na szczycie

⁹⁹ Mowa o traktacie Europejskiej Wspólnoty Obronnej, podpisanym w 1952 r., który natomiast upadł przez niezgodę polityczną ze strony francuskiego Zgromadzenia Narodowego.

¹⁰⁰ Polityka ta objawiła się wśród wielu ćwiczeń militarnych, setek prowokacji czynionych w sąsiedztwie sojuszu w przestrzeni powietrznej i morskiej.

tym przyjęto pakiet środków odpowiadających na nowe potrzeby dla obrony członków wschodniej flanki – pakiet ten został ujęty w Planie Gotowości (*Readiness Action Plan*). Główne postanowienia, które miały znaczący wpływ na architekturę bezpieczeństwa europejskiego, to:

- wzmocnienie zdolności Sił Odpowiedzi NATO (*NATO Response Forces*) w razie uruchomienia 5 art. TW oraz utworzenie na poziomie brygady Sił Zadaniowych Bardzo Wysokiej Gotowości (*Very High Readiness Joint Task Forces*). Brygada ta składa się z komponentu lądowego, sił powietrznych, morskich i specjalnych¹⁰¹. Oddziały te są ściśle podporządkowane dowódcy operacyjnemu NATO. Element ten jest niezbędny do przeprowadzenia szybkiego reagowania w czasie napaści na terytorium broniącego członka, a także wzmocnienie stanowczości obronnej wśród sojuszników;
- powołanie wielonarodowej struktury dowodzenia w państwach wschodniej flanki¹⁰². Zadaniem dowództw jest koordynacja operacji i aktywności oddziałów w regionie w ramach kolektywnej obrony;
- poprawienie zdolności obronnej na wschodzie, co z przyczyn aktu stanowiącego NATO-Rosja, do 2014 roku nie zostało wzmocnione. Główny element tego wzmocnienia stanowi podjęta decyzja dotycząca tworzenia systemu obrony przeciwrakietowej (*NATO Ballistic Missile Defence*);
- wzmocnienie sił morskich, zwiększające ich zdolność i efektywność do prowadzenia pełnego spektrum operacji morskich na terenie znajdującym się w interesie sojuszu¹⁰³. Znaczenie tego punktu pojawia się między innymi do celów ochrony statków handlowych, a także do ochrony wybrzeży państw sojusznicznych;
- reorganizacja i wzmocnienie struktury dowodzenia NATO, co jest niezbędne do tego, by siły i środki sojuszu mogły osiągnąć gotowość do realizacji pełnego spektrum zadań¹⁰⁴. Bez skutecznej i zrozumiałej architektury dowodzenia nie ma możliwości podjęcia decyzji w krótkim czasie, co może skutkować dużymi stratami dla państwa napadniętego. Z tej przyczyny zmiany w strukturze w razie jego nieskuteczności są pilne

¹⁰¹ *Wales Summit Declaration*, punkt 8., ze strony, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, [dostęp: 07.02.2020].

¹⁰² *Ibidem*, punkt 8–9.

¹⁰³ *Ibidem*, punkt 8.

¹⁰⁴ *Ibidem*, punkt 9.

dla interesów Polski. Bez dobrze funkcjonującego dowództwa brygada szybkiego reagowania nie można skutecznie uderzyć w siły wroga.

- uruchomienie programu ćwiczeń na praktycznej obronie kolektywnej wraz z ćwiczeniem scenariuszy militarno-cywilnych. Program ćwiczeń zawiera także działania na odpowiedzi wyzwaniom związanym z wojną hybrydową¹⁰⁵. Program Atlantic Resolve ma na celu przeprowadzanie wielopłaszczyznowych i wielozadaniowych ćwiczeń w Europie w celu odstraszania agresji zewnętrznej;
- przeprowadzenie przeglądu i analizy procesów planowania, by możliwe było odnalezienie luki i braków w procesie w celu wzmocnienia działania wojskowego NATO¹⁰⁶;
- wzmocnienie decyzji ze szczytu w Bukareszcie w sprawie osiągnięcia 2% PKB proggu budżetu obronnego. Deklaracja określa nie tylko osiągnięcie tego proggu, lecz kierunki, na które wydatki obronne powinny być skierowane: przemysł obronny, 20% wydatków przeznaczonych na zakup sprzętu wraz z badaniami i rozwojem potencjału, państwa nieosiągające 2% powinny zatrzymać spadek.

Podjęte decyzje skutkowały utworzeniem nowego rozdziału w historii sojuszu. Zatrzymanie spadku w budżecie obronnym państw jest jednym z najtrudniejszych zadań dla decydentów politycznych, jak i gospodarki narodowej. Po kryzysie ekonomicznym trwającym od 2008 roku państwa skutecznie przeciwdziałały osłabieniu gospodarki, lecz nie przykładły większego znaczenia do potencjału obronnego, uznając, że sojusz w razie zagrożenia ich obroni. Polityka ta mimo podjętych decyzji w Walii nie miała większego wpływu na państwa, które uznały, że ich potencjał militarny jest wystarczający i nie wymaga rozwoju i większych nakładów finansowych. Dopiero wydarzenia na Wschodzie – aneksja Krymu, wojna domowa na Ukrainie – spowodowały, że państwa dotychczas niezaangażowane w rozwój swojego potencjału militarnego zmieniły nastawienie do wyzwań i zagrożeń zewnętrznych. Skutkiem tych wydarzeń stał się szczyt NATO w Warszawie. Miejsce szczytu stało się także symbolem solidarności sojuszu, że państwa członkowskie są gotowe obronić państwa bałtyckie w razie agresji zbrojnej otwartej z wykorzystaniem metod hybrydowych. Szczyt w Warszawie był następnym etapem wzmocnienia struktury kolektywnej obrony na flance wschodniej, a także

¹⁰⁵ *Ibidem*, punkt 10, 12.

¹⁰⁶ *Ibidem*, punkt 12.

stał się elementem zwiększenia poczucia bezpieczeństwa w regionie. Podjęte na nim najważniejsze decyzje dotyczące problematyki bezpieczeństwa europejskiego, odnosiły się do wzmocnienia zdolności sojuszu w Europie, a także decyzji o trwałej obecności wojsk sojuszniczych na wschodniej flance (Estonia, Litwa, Łotwa i Polska, Rumunia). Cztery bataliony w rotacyjnych zmianach mają stanowić przejaw sojuszniczej solidarności obronnej. Nie są one aspektem odstraszania oddziałów wrogich, natomiast w razie ataku strata żołnierzy w międzynarodowych batalionach drastycznie może zmienić podejście społeczeństwa co do wejścia w konflikt i może mieć znaczącą rolę, aby władza polityczna mogła udzielić pomocy wraz z poparciem społeczeństwa państw członkowskich. Czynniki te nabiera współcześnie na znaczeniu w okresie, kiedy media społecznościowe i Internet umożliwiają otrzymanie danych o teatrze działań w czasie rzeczywistym i nie ma opóźnienia, jak wcześniej. Na szczycie zadeklarowano utworzenie dowództwa na szczeblu dywizyjnym, które znalazło się w Polsce. Ma ono na celu lepszą koordynację oddziałów sojuszniczych znajdujących się w państwach wschodniej flanki.

Szczyt NATO w Warszawie miał także istotny wpływ na podwyższenie bezpieczeństwa militarnego w Europie. Ogłoszono wstępną gotowość sojuszniczego systemu obrony przeciwlotniczej (BMD). Oznacza to, iż w Hiszpanii pojawiły się statki bojowe USA, w Turcji integrowano radary do systemu ostrzegania, a także systemy przeciwrakietowe w Rumunii zostały połączone i gotowe do obrony przestrzeni powietrznej przeciwko wrogim rakietom. Poza obroną przestrzeni powietrznej uznano cyberprzestrzeń za możliwy wymiar obronny umożliwiający wzmocnienie zdolności sojuszniczych. Szczególnie ważną decyzją stała się Operacja Strażnik Morza (*Sea Guardian*), mająca na celu zabezpieczenie transportu morskiego na Morzu Śródziemnym, a także wsparcie sił członkowskich w zatrzymaniu przemytu ludzi przez morze do Unii Europejskiej. Ostatnią decyzją była deklaracja współpracy operacyjnej z Unią Europejską, dzięki której został rozwiązany problem dotyczący kompetencyjnych skrzyżowań.

Szczyt NATO w Brukseli w 2018 roku stanowił potwierdzenie kierunku polityki NATO ustalonego w 2014 roku. Podjęto na nim między innymi decyzje dotyczące podniesienia wydatków sojuszniczych na organizację, a także utworzenia dwóch dowództw (Sił Połączonych w Norfolk, Sił Wsparcia w Ulm), mających na celu wsparcie przerzutu oddziałów amerykańskich do Europy. Powstający pomysł o utworzeniu gotowości wojsk 4x30 stał się

nowym symbolem solidarności i gotowości kolektywnej obrony. Celem tej inicjatywy jest gotowość bojowa wraz z przerzutem w ciągu 30 dni o sile 30 batalionów zmechanizowanych, 30 eskadr lotniczych i 30 okrętów bojowych. Z doświadczeń prowadzenia działań hybrydowych, a także przeciwdziałania podobnemu wydarzeniu, jak na Ukrainie, została utworzona grupa zwalczania aktywności hybrydowej, w ramach której zwrócono szczególną uwagę na cyberbezpieczeństwo i bezpieczeństwo energetyczne. Na mocy szczytu w Warszawie zostało utworzone Operacyjne Centrum Przestrzeni Cybernetycznej w Mons, jako element struktury dowodzenia. Ma ono wspierać efektywne zarządzanie przestrzenią cybernetyczną na lądzie, w powietrzu i na wodzie¹⁰⁷.

Według Roberta Kupieckiego, następujące działania sojusznicze muszą być podjęte w celu przeciwdziałania utracie wiarygodności sojuszu i w celu reagowania na wyzwania zachodzące w przyszłości¹⁰⁸:

1. Stworzenie sojuszniczej oceny zagrożeń wraz z jej hierarchizacją w celu utworzenia podziału niezbędnych zasobów obronnych do zwalczania i reagowania na nie. W tym celu niezbędne jest kształtowanie i trwała aktualizacja priorytetów operacyjnych organizacji i budowa solidarności sojuszniczej wokół wyznaczonych zagrożeń. Aby osiągnąć możliwości wspólnej oceny zagrożeń, niezbędne jest połączenie interesów państw na poziomie celów sojuszniczych, a także zaangażowanie państw europejskich w regionach objętych konfliktami. NATO jako sojusz składający się z 30 państw, musi ściśle określać zagrożenia docierające i wywierające wpływ na niego, w celu przygotowania systemu reagowania i wsparcia członków. Dlatego organizacja musi zwrócić uwagę nie tylko na groźbę użyciu sił konwencjonalnych, ale także metody walk hybrydowych wywierających wpływ na politykę i gospodarkę sojuszników.
2. Zachowanie elastyczności strategii NATO w celu przygotowań na zróżnicowany charakter zachodzących zagrożeń w różnych kierunkach geograficznych. Rosja jako państwo dysponujące dużym potencjałem wojskowym, posiadające broń nuklearną, stanowi wyzwanie żywotne dla całej organizacji. NATO także powinno ściśle

¹⁰⁷ Brussels Summit Key Decisions 11–12 July 2018, ze strony https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181105_1811-factsheet-key-decisions-summit-en.pdf, [dostęp: 07.02.2020].

¹⁰⁸ R. Kupiecki, *op.cit.*, s. 150–154.

współpracować z bratnimi organizacjami, jakimi są Unia Europejska. Głównym regionem do współpracy jest Bliski Wschód i basen Morza Śródziemnego. Możliwe scenariusze do poszczególnych zagrożeń wymagają m.in. jednomyślności sojuszniczej, zabezpieczenia materialnego, sprawności mechanizmów decyzyjnych, a także właściwego rozpoznania sytuacji. Jest to szczególnie ważne w ramach określenia zagrożeń, ponieważ pewne sytuacje mogą zagrażać państwom wschodniej flanki, natomiast może to być w ogóle nieodczuwalne na Zachodzie bądź po drugiej stronie Atlantyku.

3. Głównym celem organizacji jest tworzenie materialnych i wojskowych warunków do kolektywnej obrony. Jest to najważniejszym instrumentem sojuszniczej polityki bezpieczeństwa, jak w polityce odstraszenia, tak i w gotowości do czynnej obrony. Bez tego organizacja traci wiarygodność. W pozostałych płaszczyznach działania NATO, jakimi są operacje pokojowe, misje stabilizacyjno-szkoleniowe, wspieranie demokracji, a także usuwanie skutków katastrof naturalnych może zostać zastąpione przez organizacje międzynarodowe (UE) lub koalicje państw.
4. Siła militarna i polityczna determinacja stanowią fundament wiarygodności polityki odstraszenia. Brak determinacji występuje na szczytach ze względu na sprzeczne interesy polityczne czy narodowe między władzami państw członkowskich. W tym celu niezbędne jest zwiększenie wydajności procesów planowania obronnego, za pomocą którego zostanie zwiększony poziom realizacji zobowiązań przez sojuszników wobec potrzeb obronnych. W tym celu niezbędne jest sprzężenie narodowych sił i środków obronnych na doskonalenie wspólnie finansowanych zdolności, jakimi jest system dowodzenia czy obrona przeciwrakietowa.
5. Powrót sojuszniczego planu nuklearnego jako podstawowego elementu odstraszenia. W doktrynie jawnej sojusz stanowczo stwierdza gotowość adekwatnej odpowiedzi na zagrożenia. W tym celu powstaje dużo zadań nie tylko przed sojuszem, lecz także przed państwami posiadającymi broń nuklearną czy biorącymi udział w *nuclear-sharing*. W pierwszej kolejności natomiast państwa posiadające zasoby nuklearne – Wielka Brytania, Francja i USA – muszą podjąć decyzję w sprawie przyszłości swojego arsenału, co będzie miało znaczący wpływ na odstraszenie sojusznicze.

6. Bez zasobów materialnych nie można mówić o skutecznych i efektywnych przygotowaniach obronnych. Wyzwaniem dla sojuszu jest utrzymanie amerykańskiego zaangażowania w Europie. Zobowiązanie do przeznaczenia 2% PKB na cele obronne jest pilnym zobowiązaniem państw członkowskich.

Pierwszym krokiem na drodze do europejskiej integracji politycznej był Szczyt Rady Europejskiej w Maastricht w 1991 roku, na którym ustanowiono wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, obowiązującego od listopada 1993 roku. Z uwagi na pojawiające się konflikty na Bałkanach i potrzebę poszerzenia współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, w 1999 roku państwa Unii Europejskiej wzmocniły wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa¹⁰⁹. Ponieważ UE stanowiła w tym okresie jedynie wspólnotę gospodarczą i w mniejszym stopniu polityczną czy militarną. Dla budowy bezpieczeństwa europejskiego, niezbędnym krokiem stało się podpisanie porozumienia tzw. „Berlin Plus” między UE i NATO. Stanowi ono podstawowy element współpracy między Unią Europejską – wraz z jej potencjałem gospodarczym – a NATO – wraz z jego potencjałem militarnym.

Następny etap w uzyskaniu znaczącej roli Unii Europejskiej w architekturze bezpieczeństwa europejskiego stanowiło przyjęcie europejskiej strategii bezpieczeństwa pt. „Bezpieczna Europa w lepszym świecie”, które miało na celu zidentyfikowanie zagrożeń, a także określenie celów strategicznych organizacji. Niezbędne stało się poszerzenie współpracy nie tylko gospodarczej i politycznej, lecz także w sektorze militarnym, czego początkiem stała się Europejska Agencja Obrony¹¹⁰. Okres ten związany był m.in. ze światowymi atakami terrorystycznymi w USA i w Europie, militarnymi działaniami w Iraku i Afganistanie oraz poszerzeniem Unii Europejskiej o dziesięć nowych członków. Wyzwania, które stanowiły te wydarzenia, skutkowały potrzebą dalszej integracji politycznej, do której doszło 1 grudnia 2009 roku wraz z wejściem w życie Traktatu Lizbońskiego, podpisanego w 2007 roku. Oddziaływało to na dotychczasową politykę bezpieczeństwa europejskiego i obrony, stając się wspólną polityką bezpieczeństwa i obrony. Następnie nadeszła czteroletnia przerwa w podejmowaniu konkretnych decyzji na najwyższym szczeblu. 20 grudnia 2013 roku Rada Europejska podjęła decyzję w sprawie współpracy obronnej i wskazała jej priorytety współpracy.

¹⁰⁹ O Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej czytaj szerzej w: T.R. Aleksandrowicz, *Bezpieczeństwo w Unii...*, op.cit., s. 68–81.

¹¹⁰ 12 lipca 2004 roku.

Największe zmiany zaszły dopiero po wstrząsie wywołanym ingerencją w sprawy wewnętrzne Ukrainy i aneksją Krymu przez Federację Rosyjską oraz po intensyfikacji ataków terrorystycznych w Europie wraz z kryzysem migracyjnym, które skutkowały tym, że od 2016 roku temat współpracy w ramach bezpieczeństwa stał się jednym z ważniejszych elementów poza integracją gospodarczą i polityczną. W czerwcu ówczesny wysoki przedstawiciel Federica Mogherini przedstawiła globalną strategię UE na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Dokument ten przedstawiał strategiczną współpracę, wspólnych interesów, kierunki rozwoju, a także wyzwania i zagrożenia dla Europy. Rok ten skutkował także poszerzeniem współpracy między NATO a UE w sektorze bezpieczeństwa¹¹¹.

Rok 2017 przyniósł dalszą intensyfikację współpracy w zakresie bezpieczeństwa i obronności między członkami Unii Europejskiej. Po rozmowach w tym roku NATO i UE zaznaczyło 40 aspektów do współpracy w 7 dziedzinach. Dziedziny współpracy między organizacjami są następujące¹¹²:

- przeciwdziałanie zagrożeniom hybrydowym;
- współpraca operacyjna także na morzu;
- bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni;
- zdolności obronne;
- badania i przemysł obrony;
- równoległe i skoordynowane ćwiczenia;
- budowa wspólnej zdolności bezpieczeństwa i obrony.

Deklaracja ta wyświeśla między innymi zdolności sojusznicze NATO w poszczególnych dziedzinach, jak bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni i zdolności obronne, które razem z zdolnościami unijnymi mogą stanowić efektywniejszą strukturę w odpowiedzi powstałych wyzwań i zagrożeń. W tym roku Rada Unii Europejskiej przyjęła konkluzje wobec Globalnej Strategii Unii Europejskiej w celu umocnienia współpracy w ramach bezpieczeństwa i obrony między członkami. Powstał też pomysł UE o Stałej Współpracy Strukturalnej w dziedzinie obronności (PESCO), która ma na celu pogłębienie współpracy w dziedzinach bezpieczeństwa i obronności między członkami. Do końca roku trwały dyskusje

¹¹¹ Wspólna deklaracja UE-NATO podpisana 8 lipca 2016 w Warszawie.

¹¹² *EU-NATO Cooperation Factsheet*, ze strony https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_nato_factsheet-final.pdf, [dostęp: 16.06.2020].

i debaty na ten temat, natomiast 11 grudnia ruszyła współpraca w ramach PESCO, jednak bez udziału Danii, Malty i Wielkiej Brytanii. Rozpoczęto prace nad Europejskim Planem Działań w Dziedzinie Obrony (*European Defence Action Plan*), wzmocniono zdolność szybkiego reagowania o charakterze wojskowym, zdolność cywilnego reagowania na sytuacje kryzysowe. Rozpoczęto także prace nad rocznym przeglądem w zakresie obronności (CARD), które ma na celu wzmocnienie współpracy obronnej. Ważnym elementem w budowie wspólnych zdolności obronnych było utworzenie Europejskiego Funduszu Obronnego i przeznaczenie na ten cel 500 mln EUR w latach 2019–2020.

Od 2016 roku trwające uszczelnianie współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności w Unii Europejskiej nie zakończyło się. 6 marca Rada przyjęła 17 wspólnych projektów uzgodnionych w grudniu na szczeblu politycznym¹¹³. Jeszcze w tym roku przywódcy UE podjęli decyzję o pogłębieniu współpracy w sektorze bezpieczeństwa, do którego niezbędne stały się¹¹⁴:

- wypełnienie zobowiązań ze Stałej Współpracy Strukturalnej wraz z uzgodnieniem nowych projektów;
- potrzeba rozwoju mobilności wojskowej razem z uproszczeniem i standaryzacją przepisów i procedur państw do 2024 roku;
- realizacja Europejskiego programu rozwoju przemysłu obronnego razem z postępami w zakresie Europejskiego Funduszu Obronnego;
- porozumienie w sprawie umowy w zakresie cywilnego wymiaru WPBiO;
- ograniczenie proliferacji broni chemicznej;
- współpraca UE-NATO;
- potrzeba współpracy w ramach zwalczania dezinformacji.

W tym roku doszło do następnego spotkania na najwyższym szczeblu UE-NATO, gdzie na Szczycie NATO w Brukseli przyjęto nową deklarację o współpracy. Na skutek ataków terrorystycznych podjęto decyzję o współpracy w zwalczaniu terroryzmu, a także dotyczącą zwalczania mechanizmów hybrydowych. Od 2015 roku trwający silny nacisk masowej migracji

¹¹³ Rada UE, *Współpraca obronna: Rada przyjmuje plan wdrażania PESCO*, ze strony <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/03/06/defence-cooperation-council-adopts-an-implementation-roadmap-for-the-permanent-structured-cooperation-pesco/>, [dostęp: 16.06.2020].

¹¹⁴ Rada Europejska (28–29 czerwca 2018), ze strony <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2018/06/28-29/>, [dostęp: 16.06.2020].

zmusiły do wspólnego działania na Morzu Śródziemnym siły obu organizacji¹¹⁵. W tym roku doszło także do zainicjowania 17 nowych projektów w ramach PESCO.

Rok 2019 pod względem pogłębienia współpracy w ramach bezpieczeństwa i obronności nie był tak owocny jak poprzedni. Charakteryzował się ocenianiem postępów we współpracy w ramach PESCO i innych projektach w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Zauważono, że budżet na obronność wzrósł w 2018 r. o 3,3% natomiast w 2019 odnotowano wzrost o 4,6 %. Zauważono niestety zwolnienie w realizacji 34 przyjętych wcześniej projektów PESCO¹¹⁶. 12 listopada 2019 roku Rada UE zainicjowała 13 nowych projektów PESCO jako ostatnie poszerzenie projektów PESCO do czerwca 2020 roku. Ważnym elementem stało się przyjęcie apelu o wzmożeniu wspólnych działań przeciwko zagrożeniom hybrydowym 10 grudnia 2019 roku. Działania w tym zakresie rozpoczęły się już 2017 roku.

Analizując zdolności zwalczania wyzwań i zagrożeń przez administrację UE, niezbędne jest zaznaczenie dziedziny, w których UE może stanowić prawo dla członków, dziedzin, w których UE lub rządy krajowe mogą stanowić prawo i dziedzin, w których UE ma tylko kompetencje uzupełniające, lecz nie może mieć mocy prawnej na te dziedziny. Tabela 1 poniżej przedstawia te dziedziny.

Tabela 1. Podział dziedzin i obszarów między Unię Europejską a państwa członkowskie

Dziedziny, w których tylko UE może stanowić prawo	Dziedziny, w których stanowić prawo może zarówno UE jak i rządy krajowe	Dziedziny, w których prawo stanowią państwa członkowskie a UE pełni rolę tylko pomocniczą
Unia celna	Jednolity rynek	Zdrowie publiczne
Reguły konkurencji	Zatrudnienie i sprawy społeczne	Przemysł
Polityka pieniężna dotycząca krajów strefy euro	Spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna	Kultura
Handel i umowy międzynarodowe pod pewnymi warunkami	Rolnictwo, rybołówstwo	Turystyka
Wspólna polityka rybołówstwa	Środowisko	Kształcenie, szkolenie, młodzież i sport
	Ochrona konsumentów	Ochrona ludności

¹¹⁵ Joint declaration on EU-NATO cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization, ze strony https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf, [dostęp: 16.06.2020].

¹¹⁶ Rada UE, Zalecenie Rady oceniające postępy uczestniczących państw członkowskich w wypełnianiu zobowiązań podjętych w ramach PESCO, ze strony <https://www.consilium.europa.eu/media/39353/st08795-en19.pdf>, [dostęp: 16.06.2020].

	Transport i sieci transeuropejskie	Współpraca administracyjna
	Energia	
	Bezpieczeństwo i sprawiedliwość	
	Zdrowie publiczne	
	Badania naukowe i przestrzeń kosmiczna	
	Współpraca na rzecz rozwoju	
	Pomoc humanitarna	

Źródło: opracowanie własne, na podstawie: *Obszary działalności UE*, ze strony https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does/law/areas-eu-action_pl, [dostęp: 16.06.2020].

Warto natomiast zaznaczyć największe wady jakie tkwią w kompetencjach Unii Europejskiej na rzecz bezpieczeństwa i obronności. Głównym elementem jest NATO, który od jego powstania jest najważniejszym sojuszem militarno-politycznym strzegącym bezpieczeństwa w Europie. Następnym elementem, utrudniającym to, by Unia Europejska stała się realną unią obroną jest jej powolna i słaba reakcja w sytuacjach realnego zagrożenia. Aby te czynniki były eliminowane niezbędna jest solidarność i odporność, która jest nieunikniona bez jedności całej społeczności Unii oraz wspólnego i systematycznego działania z członkami a także państwami trzecimi¹¹⁷.

Najważniejszym z punktu widzenia prowadzonej analizy jest obszar bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Kompetencje te natomiast są podzielone i rzeczywisty wpływ na to ma UE w obszarze ochrony praw człowieka i wolności osobistej, które należą do kompetencji instytucji sprawiedliwości unijnych, do których obywatele Unii mogą zgłosić się w sprawie wyroku, który ma charakter nadrzędny nad wyrokiem krajowym. W dziedzinie bezpieczeństwa współpraca odbywa się w obszarach zwalczania przestępczości zorganizowanej, ochronie granicy, obronie cywilnej i w zarządzaniu kryzysowym. Szczególną rolę odgrywa w tej dziedzinie Europejski Urząd Policji (Europol).

Od 2015 roku migracja jest najbardziej spornym elementem wewnątrz Unii Europejskiej i stanowi główny punkt sprzeciwu wielu państw wobec decyzji organizacji. UE wspiera między innymi finansowo państwa dotknięte kryzysem migracyjnym i dużą liczbą

¹¹⁷ Czytaj więcej o ewolucji Unii Europejskiej na rzecz bezpieczeństwa i obronności w: Z. Czachór, Aktywność Unii Europejskiej na rzecz bezpieczeństwa i obrony. Analizy w świetle teorii instytucjonalizmu historycznego, [w:] „Studia Administracji i Bezpieczeństwa” 2018, nr 4, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim, s. 103–124.

migrantów i uchodźców z Azji i Afryki. Unia od 2016 roku wspiera finansowo nie tylko członków, ale też państwa, które zatrzymują przyływ dużej liczby migrantów do Unii, jak Turcja. Organizacja od 2016 roku przekazała wsparcie finansowe dla syryjskich uchodźców w Turcji w wysokości 6 mld euro¹¹⁸. Ze względu na to, że Turcja wstrzymała masowy przyływ migrantów do Europy wykorzystała to do wzmocnienia swojej roli na arenie europejskiej, wykorzystując to w każdym możliwym momencie. Do pogorszenia stosunków UE z Turcją doszło po interwencji militarnej w Syrii, a pojawienie się pandemii koronawirusa jako zagrożenia dla całej społeczności międzynarodowej, konflikt ten pogłębiło. Skutkiem tego było m.in. to, że tureckie służby porządkowe otworzyły obozy uchodźców oraz granicę kraju w stronę Grecji.

W artykule Zbigniewa Czachóra przedstawiona została analiza przyszłości Unii Europejskiej. W ujęciu empiryczno-poznawczym pisze: „Podejście Unii Europejskiej” do przyszłości integracji musi brać pod uwagę następstwa wszystkich negatywnych/kryzysowych sytuacji w Europie. W związku z tym należy przyjąć, że UE w obliczu ewentualnych nowych kryzysów konsekwentnie wymagać będzie od wszystkich państw i instytucji prowadzenia pogłębionej unifikacji i harmonizacji w sferze politycznej, gospodarki i prawa, w oparciu o wartości i zasady integracji. Wszyscy zainteresowani będą sobie musieli przypomnieć, że integracja to proces, który przynosi korzyści wszystkim stronom i nie jest odgórnie narzucany”¹¹⁹. Analiza ta umożliwia rozumieć główną rolę każdej integracji, który w ramach Unii Europejskiej może stanowić szansę. Szanse w kwestii, gdy państwa te są gotowe wspólnymi siłami przeciwstawić się wyzwaniom wspólnym. Takim przykładem mogą być konflikty zbrojne czy różnorodne kryzysy w Europie. Jak dotychczas największym wyzwaniem jest to, że integracja państw Unii Europejskiej jest dotychczas niespotykanym systemem co wymaga uczenia się i postawy poznawczej. Uczenie się na próbach i błędach natomiast w przypadku tegoż systemu skutkuje wewnętrznymi i zewnętrznymi konfliktami jakim był kryzys gospodarczy w pierwszej dekadzie XXI wieku i kryzys migracyjny od 2015 roku.

¹¹⁸ Komisja Europejska, *EU-Turkey Statement Three years on*, Marzec 2019, ze strony https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20190318_eu-turkey-three-years-on_en.pdf, [dostęp: 16.06.2020].

¹¹⁹ Z. Czachór, *Kryzys Unii Europejskiej. Propozycje nowych pól i pytań badawczych*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9, Muzeum Historii Polski, s. 10.

Pandemia wirusa SARS-CoV-2, która pojawiła się od lutego 2020 roku w Europie, będzie głównym aspektem i zagrożeniem, które w przyszłości zmusi obecną strukturę bezpieczeństwa europejskiego do dalszej ewolucji i zmiany. Pod tym względem sytuacja epidemiologiczna może nieść nie tylko duże straty i ryzyka dla zdrowia i życia ludności na całym świecie, lecz także szanse w intensyfikowaniu współpracy i dalszej integracji w strukturach regionalnych. Współpraca w celu skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom globalnym czy regionalnym wymaga podjęcia wspólnych działań wielu podmiotów państwowych i niepaństwowych. Świat od pandemii tzw. hiszpanki nie spotkał się z podobnym wyzwaniem globalnym od XX wieku. Pandemie regionalne na Świecie w XXI wieku miały miejsce, jak pandemia wirusa SAR-COV-1 w 2003 roku i różne choroby w Afryce (np. ebola). Przeciwwstawienie się zagrożeniom epidemiologicznym może stać się przykładem dla świata co do współpracy globalnej, natomiast głównymi orędownikami do współpracy muszą być organizacje międzynarodowe głównie ONZ i w Europie UE wraz ze wsparciem mocarstw regionalnych i światowych.

3.5. Wnioski

System bezpieczeństwa europejskiego można określić w wielu wymiarach, mających swoje źródła w położeniu geograficznym, historii kontynentu i kultury ludności zamieszkującej. Bezpieczeństwo całego kontynentu opiera się na sześciu elementach, które warunkują poziom bezpieczeństwa kontynentu. Elementy te ewoluują ze względu na występujące zagrożenia i wyzwania stojące przed regionem. Jak OBWE i jego poprzednik odegrały dużą rolę w budowie pokoju i bezpieczeństwa, to dzisiaj organizacja ta odgrywa małą rolę. W XXI wieku znaczącą rolę odegra Unia Europejska integrująca Europę Zachodnią i Środkowo-Wschodnią. Bezpieczeństwo oparte na UE nie jest natomiast całościowe. Trzeba podkreślić, że system bezpieczeństwa europejskiego nie jest organizacją ujednoliconą, lecz zbiorem organizacji międzynarodowych i forum współpracy, jak i suwerennych państw. Ze względu na współczesny ład światowy nie można zapomnieć o koncercie wielkich mocarstw, które w historii wywierały i nadal wywierają wielki wpływ na wydarzenia światowe, przy czym próbują wpływać na swoje interesy.

Ze względu na różnorodność kulturową, utworzenie ujednoliconego systemu bezpieczeństwa europejskiego jest mało prawdopodobne. Wynika to z różnic interesów państw

narodowych, a także z braku wspólnego interesu, by osiągnąć jednolitą organizację dla całego kontynentu. Taką organizacją miało stać się OBWE. Ze względu jednak na brak chęci współpracy i wyzwania, jakie stanowiłoby przewyższanie silniejszych państw przez słabsze, do tego nie doszło. Współczesny system bezpieczeństwa europejskiego i jego najsilniejsze elementy składowe, jakimi są NATO i UE, także borykają się z tymi problemami. Europa jest kontynentem, na który składa się około 50 państw, w których mieszkańcy porozumiewają się różnymi językami, które posiadają krwawe historie, modlą się do różnych bogów i należą do różnych kościołów. Z tego wynika, że jedynie odłożenie zgrzytów historycznych i połączenie się w imię wspólnego interesu, jakim może być przeciwstawienie się zagrożeniom zewnętrznym, mogłoby doprowadzić do dalszej integracji.

Europa znajduje się w strefie przecięcia między USA a Azją wraz z jej mocarstwami, jak Rosja i Chiny. Pod względem geopolitycznym Europa w większości należy do świata zachodniego, z czego wynika członkostwo w NATO. Próba tworzenia własnej potęgi światowej jest Unia Europejska, często określana mianem współpracy niemiecko-francuskiej. Małe państwa europejskie bez wsparcia silniejszych są wystawione zagrożeniu zależności od innego silniejszego państwa stąd wynika, że dla mocarstw region europejski będzie strefą wpływu bądź przejściową. Pokazuje to, że państwa i regiony można poddać głębszej analizie pod względem tego, czy należą do strefy wpływu, przejścia, przecięcia czy uderzenia. Dla części państw europejskich obecność w NATO oznacza przynależność do strefy wpływu USA, co wynika z obecności wojska, a także z więzi gospodarczej między nimi. Europę Środkowo-Wschodnią możemy określić natomiast mianem strefy przejściowej między mocarstwem USA i Wschodnimi (Rosja i Chiny), które za pomocą więzi gospodarczej i politycznej wywierają wpływ mimo tego, że region w większości należy do strefy wpływu USA. Odnosząc się natomiast do sytuacji Węgier i Polski, państwa te są strefą przecięcia między głębszą integracją wewnątrz UE, a tym związaną osłabieniem wpływu USA w regionie, a pozostaniem przy obecnej sytuacji utrzymując status quo w regionie.

We współczesnej Europie zagrożenie stanowią czynniki wewnętrzne jak i zewnętrzne. Wśród zewnętrznych najczęściej mówiono o agresywnej polityce Federacji Rosyjskiej, lecz także o wzroście potęgi Chińskiej Republiki Ludowej. Z drugiej strony, Europa podzielona i niesolidarna nie ma możliwości przeciwstawić się współczesnym wyzwaniom i zagrożeniom, jakimi są masowa migracja czy od wiosny 2020 roku trwający kryzys związany

z pandemią wirusa SARS-CoV-2. Pod względem teoretycznym całokształt oddziaływań na system bezpieczeństwa europejskiego, który polega na osłabieniu procesu integracyjnego, określono mianem wyzwania dla systemu. Z tego względu główny interes, jakim jest umocnienie i efektywne funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa europejskiego, powinien stać się przedmiotem dyskusji i współpracy państw europejskich. Głównym celem tegoż systemu powinno być niedopuszczenie do konfliktu wewnątrz tego systemu jak i w jego otoczeniu.

Trwająca od lat 70. XX wieku budowa architektury bezpieczeństwa europejskiego stworzona przez porozumienia między Zachodem a Rosją, uległa degradacji w drugiej dekadzie XXI wieku. Porozumienia te, które ograniczyły wzrost czynników militarnych w Europie, zostały unieważnione bądź nie przedłużono ich – układy dotyczące kontroli zbrojeń oraz porozumienia w sprawie środków budowy zaufania. Wraz ze wzrostem militaryzacji w Europie wzrasta prawdopodobieństwo incydentów i konfliktów wojskowych, mające daleko idące negatywne skutki dla architektury bezpieczeństwa europejskiego.

System bezpieczeństwa europejskiego rozwijał się wraz z pojawieniem się nowych wyzwań i zagrożeń. Przyczyniło się to do tego, że część organizacji międzynarodowych, jak Unia Europejska i NATO, nabierały znaczenia, a inne, jak ONZ i OBWE, na znaczeniu w regionie traciły. Wynika to między innymi z gotowości i efektywności reagowania na pojawiające się negatywne czynniki. NATO jak i Unia Europejska w ramach możliwości normatywnych i strukturalnych ograniczeń poszukiwały sposobów rozwiązania wyzwań i zagrożeń, tak wewnątrz, jak i na zewnątrz struktury. W XXI wieku, wraz z poszerzeniem członkostwa tych organizacji, poszerzały się także horyzonty analizy zagrożeń architektury bezpieczeństwa. Wyzwania i zagrożenia pojawiające się w XXI wieku stanowią największe ryzyko, ale też szanse dla rozwoju architektury bezpieczeństwa europejskiego.

Transformacja NATO była i jest niezbędna, aby organizacja mogła zapewnić bezpieczeństwo w regionie Północnego Atlantyku i w Europie. Rola sojuszu w zapewnianiu bezpieczeństwa członków w okresie zimnej wojny opierała się na kombinacji odstraszenia (użycie broni nuklearnej) i gotowości do odpowiedzi na agresję zbrojną (art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego). Przyczyn skuteczności sojuszu w tym okresie trzeba szukać w tożsamości politycznej państw członkowskich i w jego potęgze czerpanej z posiadanego potencjału gospodarczego i militarnego. Współcześnie dużo wyzwań i zagrożeń występuje w regionie objętym działaniami przez sojusz, natomiast największym wyzwaniem jest brak

solidarnych zachowań i wspólnych interesów państw członkowskich. Współcześnie zadaniem sojuszu jako organizacji jest reagowanie na zagrożenia nie tylko militarne, lecz także pozamilitarne w sposób nie ingerujący w interesy państw członkowskich. Natomiast całkowite zróżnicowanie interesów państw członkowskich może skutkować zmniejszaniem efektywności i skuteczności reagowania NATO na zagrożenia i wyzwania zewnętrzne, powodując powstawanie wyzwań wewnątrz sojuszu.

Decyzje podjęte na szczytach NATO w latach 2014–2019 miały na celu wzmocnienie wiarygodności politycznej i militarnej NATO, lecz występują czynniki jednostkowe – państwa członkowskie – bez których decyzje sojusznicze nie mają większego znaczenia. Państwa członkowskie, w celu zwiększenia kolektywnej obrony, muszą budować własne zdolności obronne. Wysiłek ten składa się z budżetu obronnego, skuteczności i kierunków modernizacji sił zbrojnych, a także woli wspierania innych sojuszników. W tym celu między innymi utworzono nowe jednostki sił sojuszniczych, uznano cyberprzestrzeń jako domenę operacyjną. Warto wspomnieć także o wielu różnorodnych ćwiczeniach przeprowadzonych w Europie, w których w dużej liczbie udział biorą jednostki amerykańskie jak i europejskie.

Unia Europejska, ze względu na swój charakter, z opóźnieniem i w innych aspektach zaczęła pogłębiać współpracę w ramach budowy bezpieczeństwa i pokoju w Europie. Kryzys gospodarczy oraz migracyjny pokazały różnorodność interesów państw członkowskich, wpływając negatywnie na pogłębienie integracji. Unia Europejska, mimo chęci ze strony pewnych państw członkowskich (Francji) do większego pogłębienia współpracy militarnej, ze względu na uniknięcie konfrontacji z NATO nie znaczących działań w tym okresie. Współpraca ograniczona jest do wsparcia finansowego w celu budowy infrastruktury obronnej i rozbudowy przemysłu wojskowego w Europie.

Dużym krokiem w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności w UE jest uruchomienie projektów PESCO, a także utworzenie Funduszu Obronnego. Do głębszej współpracy natomiast wymagana byłaby zmiana traktatów unijnych, by dziedzina bezpieczeństwa i obronności została usytuowana w większym stopniu w administracji unijnej. Do czasu, aż do tego nie dojdzie, hasła o wspólnej armii europejskiej i wspólnej obronności są tylko teoriami bez praktycznego rozwiązania. Problemem pozostaje także niechęć wielu państw do pogłębienia i integracji dziedziny bezpieczeństwa i obronności w prawie UE. Organizacja w dużej mierze

słusznie zauważyła, że jedynie za pomocą wsparcia finansowego i politycznego może wpłynąć na rozbudowę i wzrost potencjału obronnego jak i bezpieczeństwa państw członkowskich.

Szczególne znaczenie na dalszy rozwój systemu bezpieczeństwa europejskiego będzie miała pandemia SARS-CoV-2, która w dużej mierze wpłynie nie tylko na nowy porządek światowy i ład międzynarodowy, lecz także na rozwój tegoż systemu. Pandemia stanowi ryzyko dla tych systemów, lecz może też stać się szansą, która może pokazać państwom potrzebę integracji współpracy w ramach sektora bezpieczeństwa wielowymiarowego. Skutki pandemii będzie można ocenić jednak dopiero po jej zakończeniu oraz przeprowadzeniu analiz w różnych sektorach, w tym gospodarczym i społecznym.

Rozdział IV. Determinanty i cele polityki zagranicznej Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego

4.1. Specyfika potencjałów bezpieczeństwa Polski i Węgier

Powszechnie uznaje się, że państwo jest głównym aktorem w stosunkach międzynarodowych. O kierunkach i rozwoju państwa decyduje między innymi jego potencjał, charyzma decydentów i struktura polityczna. W poniższym rozdziale przedstawiono potencjał Polski i Węgier. Analizę przeprowadzono w kontekście uwarunkowań geopolitycznych, gospodarczych, społecznych i militarnych, a także prawnych oraz ustrojowo-instytucjonalnych. Tak szerokie ujęcie umożliwi określenie miejsca tych państw na arenie międzynarodowej i w Europie.

4.1.1. Uwarunkowania geopolityczne

Historia i położenie geopolityczne warunkują tożsamość cywilizacyjną i polityczną. W przeszłości wiele krzywd dotknęło zarówno Polskę jak i Węgry. Państwa te poszukują często odpowiedzi na wszystkie nieszczęścia historyczne, jak i współczesne zagrożenia. Polska jak i Węgry ze względu na przynależność do struktury euroatlantyckiej powinny wzmocnić współpracę wewnętrzną jak i zewnętrzną, aby efektywnie przeciwdziałać negatywnym wpływom na ich poziom bezpieczeństwa. Okres 2015–2020 pokazał, że często wyzwania dla bezpieczeństwa tych państw jak i regionu pochodzą z wewnątrz obecnej struktury bezpieczeństwa.

Polska i Węgry pod względem geopolitycznym do okresu odkryć geograficznych odegrały znaczącą rolę w systemie bezpieczeństwa europejskiego. Polska była krajem, który efektywnie zatrzymywał agresje i podboje ze strony wschodnich imperiów (Tatarów, Imperium Moskiewskiego). Królestwo Węgier, do utraty suwerenności w 1541 roku, było strefą walk i państwem, które zatrzymało inwazję Imperium Otomańskiego z Bliskiego Wschodu¹²⁰. Swoją specyficzną rolę w systemie bezpieczeństwa europejskiego utraciły wraz z osłabieniem władzy państwowej, a także ukształtowaniem roli państw podległych i gier innych państw europejskich. Późniejsze wojny miały szczególny wpływ na geopolityczne znaczenie Europy Środkowo-Wschodniej, ponieważ te państwa stanowiły pole walki w wojnach od XVII do XX wieku.

¹²⁰ Czytaj więcej na temat wojen węgiersko-tureckich w XV–XVI wieku w: I. Romsics, *Historia Węgier*, Wyd. Media Rodzina, Poznań 2018, s. 127–145.

Współcześnie i w analizowanym okresie (2015–2020) głównego znaczenia pod względem geopolitycznym nabiera to, że oba państwa należą do Unii Europejskiej i NATO oraz do innych elementów systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego¹²¹ Węgier z 2020 roku określa geostrategiczne położenie kraju. W punkcie 19 strategia uznaje położenie Basenu Karpackiego jako historycznej strefy uderzeniowej między tradycyjnymi mocarstwami – wschodnimi i zachodnimi. Rola ta pozostaje aktualna w XXI wieku, co stanowi szansę jak i możliwe ryzyko dla regionu w grze mocarstw¹²². Węgry są państwem małym, wynika to z potencjału państwa, dlatego ich rola geopolityczna jest mała w Europie, lecz większą rolę może odegrać w regionie Basenu Karpackiego, który jest regionem węgierskiej aktywności politycznej. Ze względu na status członka NATO i UE, Węgry mają możliwość oddziaływania na arenie politycznej w Europie i poza nią. Gwarancja, jaką stanowi kolektywna obrona w sojuszu Północnoatlantyckim i gospodarcze możliwości, jakie wiążą się z członkostwem w Unii Europejskiej, są podstawowym elementem stabilności regionu. Strategia jednoznacznie podkreśla, że nie uznaje żadnego państwa za wroga, przeciwnika, co nadaje znaczenia, gdyż Węgry jako małe państwo nie miałyby szansy bez wsparcia sojuszników w konflikcie z innym państwem w regionie. Uwzględniając położenie geopolityczne i więzi historyczne, Węgry nie planują tworzyć sił prewencyjnych

i uderzeniowych, aby nie stworzyć konfliktu w Basenie Karpackim z sąsiadującymi państwami. Ze względu na położenie i potencjał państwa, celem powinna być budowa zaufania wobec sąsiadów, a także prowadzenie polityki niedopuszczającej do pogorszenia sytuacji mniejszości węgierskiej przebywającej poza granicami kraju.

Z uwagi na położenie geopolityczne oczywiste jest, że Polska i Węgry znalazły się w strukturze bezpieczeństwa europejskiego. Unia Europejska i NATO są podstawową gwarancją rozwoju i bezpieczeństwa, natomiast organizacje, takie jak OBWE i Rada Europy, mimo utraty znaczenia, dalej odgrywają dużą rolę w budowie zaufania, współpracy i bezpieczeństwa. Oba

¹²¹ „Dziedzina strategii narodowej, będąca teorią i praktyką ukierunkowaną na przygotowanie i wykorzystanie potencjału państwa dla osiągnięcia celu przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom jego bytu i rozwoju, ujmowanym w skali ogólnej i mającym długofalowy charakter”. E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego zarządzanie bezpieczeństwem*, Wyd. Difin, Warszawa 2011, s. 190.

¹²² O wyzwaniach i zagrożeniach dla Basenu Karpackiego i Węgier czytaj szerzej w rozdziale 6.4.

kraje tylko za pomocą architektury bezpieczeństwa europejskiego mogą przeciwstawić się wyzwaniom przewyższającym potencjał narodowy.

Na podstawie historycznych doświadczeń, obszar Polski był i miał się stać polem walki. Potwierdzają to liczne wojny toczące się między mocarstwami na jej terenie od XVIII wieku. Ostatnim elementem potwierdzającym tę tezę stała się mapa planów NATO i Układu Warszawskiego w razie otwartej wojny między dwoma układami. Na dodatek, gdyby doszło do starcia między nimi, Polska stałaby się celem ofensywy nuklearnej i życie na terytorium Polski byłoby przez wiele lat niemożliwe na skutek użycia bomby jądrowej. Ze względu na położenie geopolityczne, Polska była i jest terenem oddziaływań mocarstw europejskich i światowych. Jak to określa Łukasz Lepionka: „Na jego obszarze od wieków toczy się między nimi rywalizacja na tle militarnym, gospodarczym i politycznym”¹²³. Polska polityka geopolityczna w zakresie Strategii Bezpieczeństwa Narodowego z 2020 roku w odróżnieniu do węgierskiej jednoznacznie wskazuje na zagrożenie pochodzące z polityki prowadzonej przez Federację Rosyjską. Stanowi to określenie Rosji jako przeciwnika wieloaspektowego i stanowiące zagrożenia dla bezpieczeństwa. Z programu modernizacyjnego Sił Zbrojnych wynikają także długookresowe projekty modernizacji sił zbrojnych jako narzędzie prowadzenia polityki zagranicznej, w ramach których można wywnioskować budowę potencjału prewencyjnego i uderzeniowego, jakim jest projekt Homar¹²⁴.

4.1.2. Uwarunkowania gospodarcze

Polska gospodarka jest jedną z najlepiej rozwijających się w Unii Europejskiej. Wynika to między innymi z wielkiego niedoboru i słabej gospodarki, z którą weszła do Unii Europejskiej w 2004 roku. Tabela nr 2 przedstawia realną wartość wzrostu PKB w okresie badanym dla Polski, Węgier, strefy euro i całej Unii Europejskiej, Niemiec, Czech i Słowacji. W okresie 2015–2019 polska gospodarka przedstawiała wartości wzrostowe, co potwierdza wzrost krajowego produktu brutto. W badanym okresie PKB wzrósł z 1 800 tys. mln zł do

¹²³ Ł. Lepionka, *Terytorium współczesnej Polski jako obszar geopolitycznej rywalizacji mocarstw*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego”, r. VII, nr 11, WAT, Warszawa 2017, s. 97.

¹²⁴ Na ważność budowy własnego potencjału obronnego wskazuje Artur Jagnieża w: *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego u progu nowej dekady*, ze strony <https://www.defence24.pl/strategia-bezpieczenstwa-narodowego-u-progu-nowej-dekady-analiza>, [dostęp: 27.02.2020].

2 115 tys. mln zł, odnotowując wzrost PKB o 315 tys. mln zł w okresie czterech lat¹²⁵. Realny wzrost PKB w poszczególnych państwach Unii Europejskiej jest bardzo zróżnicowany, natomiast Polska znajduje się w czołówce. Wzrost ten osiągnął wartość między 3–5% rocznie. Pandemia zahamowała ów wzrost, na skutek czego polska gospodarka zmalała o 2,5%. Podobny wzrost odnotowała gospodarka węgierska, którą można także zaliczyć do gospodarek rozwijających się w Unii Europejskiej. Gospodarka Węgier od kryzysu gospodarczego w 2008 roku odnotowała dwukrotnie negatywną wartość rozwoju, z czego w 2009 roku aż -6,6%. Węgry odnotowały od 2013 roku wzrost gospodarczy powyżej średniej Unii Europejskiej. Średni wzrost gospodarczy Polski w okresie 2008–2019 wyniósł powyżej 4%, podobnie jak węgierski, znajdując się powyżej średniej całej UE. Węgierski roczny PKB w 2020 roku spadł prawie 5%¹²⁶. Dane te przedstawiają, iż kryzys gospodarczy w Unii Europejskiej doprowadził do pogorszenia wyników gospodarki państw członkowskich Unii Europejskiej. Skutki pandemii koronawirusa w 2020 roku oznaczały spadek gospodarek europejskich w okolicach 5% PKB i skutki mogą być większe niż w poprzednim kryzysie gospodarczym, ze względu na niekończącą się pandemię w 2020 roku. Państwa strefy euro odnotowały najniższy wzrost gospodarczy w latach 2015–2020. Można z tego wywnioskować, że gospodarka o pozytywnym wskaźniku wzrostu PKB odnotowała rozwój, wynikający albo z dużego przyływu kapitału zagranicznego, albo ze skutecznej polityki gospodarczej państwa. Rozwój gospodarczy może oznaczać w tym przypadku, że występują braki i niedorozwój w pewnych branżach, które osiągnęły wzrost w badanym okresie. Natomiast negatywny lub mały wzrost gospodarczy może wynikać nie tylko z recesji gospodarczej, lecz z tego, iż gospodarka osiągnęła taki poziom, ponieważ wymagałaby dużego wkładu gospodarki narodowej do jej rozwoju.

Analizując węgierską gospodarkę narodową za pomocą PKB, niezbędne jest przeprowadzenie analizy jej struktury. W okresie 2013–2018 odnotowano spadek w produkcji rolniczej, co wyniosło w 2018 roku 4,2% całej struktury PKB, notując 0,5% spadku w ciągu sześciu lat. Największy odsetek w strukturze należy do przemysłu produkcyjnego, który wynosi około 22% w badanym okresie. Drugim kluczowym sektorem na Węgrzech jest handel

¹²⁵ Polska – *Wskaźniki makroekonomiczne*, ze strony <https://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne/>, [dostęp: 27.02.2020].

¹²⁶ GDP growth (annual %) – Hungary, ze strony <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=HU>, [dostęp: 05.12.2021].

i branża motoryzacyjna, która wzrosła o 0,6% od 2013 roku. Największy wzrost odnotowała branża budowlana, która wzrosła o 1,3%. Z tego można wywnioskować, że największy wzrost gospodarczy na Węgrzech odnotowano w okresie 2013–2018 dzięki rozwojowi branży motoryzacyjnej i budowlanej, które umożliwiły pozytywny wzrost PKB¹²⁷.

Struktura polskiej gospodarki jest rozwinięta, ponieważ ok. 3% stanowi rolnictwo, ok. 33% przemysł i produkcja, ok. 8% B+R i 56% wszelkie rodzaje usług¹²⁸. Najszybciej rozwijającą się branżą w Polsce są wszelkie rodzaje usług, które umożliwiły pozytywny wzrost gospodarczy w badanym okresie.

Tabela 2. Realna wartość wzrostu PKB w okresie 2015–2020 w procentach

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
UE 28	2,3	2,0	2,8	2,1	1,8	-5,9 (bez Wielkiej Brytanii)
Strefa euro	2,0	1,9	2,6	1,8	1,6	-6,4
Polska	4,2	3,1	4,8	5,4	4,7	-2,5
Węgry	3,7	2,20	4,3	5,4	4,6	-4,7
Niemcy	1,5	2,2	2,7	1,1	1,1	-4,6
Słowacja	5,2	1,9	3,0	3,8	2,6	-4,4
Czechy	5,4	2,5	5,2	3,2	3,0	5,8

Źródło: opracowanie własne, na podstawie

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en> (dostęp 05.12.2021).

Najważniejszym partnerem handlu zagranicznego Polski jak i Węgier jest Republika Federalna Niemiec¹²⁹, co wynika między innymi z bliskości i korzyści gospodarczych dla Polski i Węgier. Polski handel zagraniczny z państwami Grupy Wyszehradzkiej i RFN pokazuje rozwój eksportu i importu towarowego. Z przyczyn oczywistych eksport i import z Niemiec przewyższa wartość trzech pozostałych państw V4, natomiast można zauważyć też wzrostową tendencję w wymianie z nimi. Potwierdza to, iż współpraca tych państw w ramach wymiany towarów nasila się od 2015 roku. Wzrost wartości eksportu towarów pochodzących z Węgier od 2015 roku wzrosła o 1 mln tys. euro. Wzrost ten jest znaczący w obrotach handlowych między Polską a Węgrami. Analizując polską strukturę eksportu towarów stwierdzić należy, że

¹²⁷ Dane statystyczne: 3.1.4 A bruttó hozzáadott érték értéke és megoszlása nemzetgazdasági áganként (1995-), ze strony https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt002d.html, [dostęp: 27.05.2020].

¹²⁸ Rachunki narodowe i PKB, ze strony https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP/pl#Warto.C5.9B.C4.87_dodana_brutto_w_UE_wed.C5.82ug_rodzaju_dzia.C5.82alno.C5.9Bci_gospodarczej, [dostęp: 27.02.2020].

¹²⁹ Załącznik 1. przedstawia najważniejszych partnerów handlowych Polski jak i Węgier w 2020 roku.

największy udział w obrocie mają produkty takie jak: maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy (37,3 % w 2018 roku); towary sklasyfikowane głównie wg surowca (18,7%); różne wyroby przemysłowe (17,2%); żywność i zwierzęta żywe (10,8%); chemikalia i produkty pokrewne (9%)¹³⁰. Na podstawie analizy GUS-u, wartość eksportu do krajów UE zwiększył się w stosunku do 2018 roku do 279,6 mld zł, a import wzrósł do 218.8 mld zł. Obroty te stanowiły w strukturze, całościowej handlu zagranicznego 79,8% ogółu wartości eksportu i 57,7% wartości importu ogółem, co natomiast pokazuje spadek o 0,8% i 1,1%¹³¹. Polska rola na rynku Unii Europejskiej jest znacząca, co potwierdzają dane, natomiast wynika to, także z rozwoju gospodarki narodowej. Największy spadek w eksporcie towarów z Polski odnotowały Węgry. W tym przypadku eksport towarów spadł w 2020 roku do poziomu z 2018 roku.

Tabela 3. Eksport towarów z Polski według krajów

Państwo	Wartość eksportu towarów według krajów pochodzenia (tys. euro)					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Węgry	4 775 237	4 901 001	5 679 407	5 959 750	6 572 004	5 957 054
Niemcy	48 670 839	50 621 335	54 604 130	63 073 871	66 043 282	68 605 656
Czechy	11 915 876	12 151 026	13 300 930	14 257 157	14 582 126	13 847 181
Słowacja	4 612 197	4 551 080	5 189 335	5 790 396	6 209 203	5 895 154

Źródło: http://swaid.stat.gov.pl/HandelZagraniczny_dashboards/Raporty_predefiniowane/RAP_DBD

_HZ_3.aspx, [dostęp: 27.06.2021].

Analizując import towarów do Polski, można zauważyć, że saldo produktów pochodzących z V4 wynosi 1/3 wartości względem towarów pochodzących z Niemiec. Jednoznaczny jest natomiast wzrost importu z tych krajów do Polski. Najniższy wzrost wartościowy jest z Węgier i wynosi ok. 0,8 mln tys. euro. Porównując import i eksport można zauważyć, że saldo polsko-węgierskiego handlu zagranicznego w 2018 roku wynosiło +1,61 mld euro zysku dla polskiej gospodarki, natomiast w 2020 roku już ponad 2 mld euro. Analizując strukturę importu towarów zauważyć można, że największym udziałem w obrocie były produkty: maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy (34,8% w 2018 roku); towary sklasyfikowane głównie wg surowca (17,5%), chemikalia i produkty pokrewne (13,6%); różne wyroby przemysłowe (13%); paliwa mineralne, smary i materiały pochodne (8,4%);

¹³⁰ GUS, *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w styczniu 2020 r.*, Warszawa 2020, s. 52, ze strony <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/informacje-o-sytuacji-spoeczno-gospodarczej/sytuacja-spoeczno-gospodarcza-kraju-w-styczniu-2020-r-1,93.html>, [dostęp: 28.02.2020].

¹³¹ *Ibidem*, s. 49.

żywność i zwierzęta żywe (7%)¹³². Pandemia koronawirusa w 2020 roku w dużym stopniu wpłynęła na eksport towarów z Polski. W porównaniu do poprzednich lat eksport z Polski do krajów Grupy Wyszehradzkiej spadł, natomiast do RFN wzrósł aż o 2,6 mld euro. Wzrost eksportu do Niemiec ma duży wpływ na rolę Polski w niemieckim rynku. Będzie to wpływać nie tylko na stosunki gospodarcze, lecz także polityczne. Niemcy są ważnym partnerem gospodarczym Polski, ale Polska także jest ważnym partnerem gospodarczym Niemiec. Rola niemieckiego rynku dla polskiej gospodarki mimo pandemii wzrastała, co doprowadziło do tego, iż Polska stała się piątym najważniejszym partnerem gospodarczym dla RFN.

Tabela 4. Import towarów do Polski według krajów

Państwo	Wartość importu towarów według krajów pochodzenia (tys. euro)					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Węgry	2 888 704	3 249 127	3 576 146	3 697 521	3 906 114	3 585 533
Niemcy	40 557 825	42 151 043	47 681 159	51 464 602	50 908 923	49 268 646
Czechy	6 175 507	6 550 629	7 430 975	7 859 611	7 757 414	7 127 854
Słowacja	3 224 072	3 616 563	3 696 480	4 115 647	4 196 151	4 131 806

Źródło: http://swaid.stat.gov.pl/HandelZagraniczny_dashboards/Raporty_predefiniowane

/RAP_DBD_HZ_3.aspx, [dostęp: 27.06.2021].

Analizując handel zagraniczny Węgier można zauważyć, iż od 2016 roku import jak i eksport pokazuje tendencję wzrostową. Import od 2016 do 2019 roku wzrósł o ok. 25% w ciągu czterech lat, natomiast eksport wzrósł o 17%. Załącznik 1¹³³ przedstawia głównych partnerów handlowych Węgier, którymi były państwa Unii Europejskiej. Węgry przez swoją politykę zagraniczną tzw. *keleti nyitás* odnotowywały duży wzrost w imporcie do krajów azjatyckich jak i państw europejskich spoza UE. Na podstawie obrotów handlowych można wywnioskować, że import do krajów azjatyckich przewyższa dwukrotnie import do krajów europejskich spoza UE. Na podstawie eksportu natomiast można wywnioskować, że kraje azjatyckie jak i amerykańskie nie odegrają tak znaczącej roli jak eksport europejski¹³⁴. Wynika to z odległości i specyfiki gospodarki narodowej Węgier, gdzie głównymi towarami są pojazdy samochodowe i produkty rolne, których handel jest łatwiejszy na mniejszych odległościach i ze specyfiki rynków

¹³² GUS, *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w styczniu 2020 r.*, Warszawa 2020, s. 52, ze strony <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/informacje-o-sytuacji-spolecno-gospodarczej/sytuacja-spolecno-gospodarcza-kraju-w-styczniu-2020-r-,1,93.html>, [dostęp: 27.02.2020].

¹³³ Załącznik 1. Podstawowe dane statystyczne o państwach europejskich. Obroty handlu zagranicznego Węgier w mln euro według grup krajów.

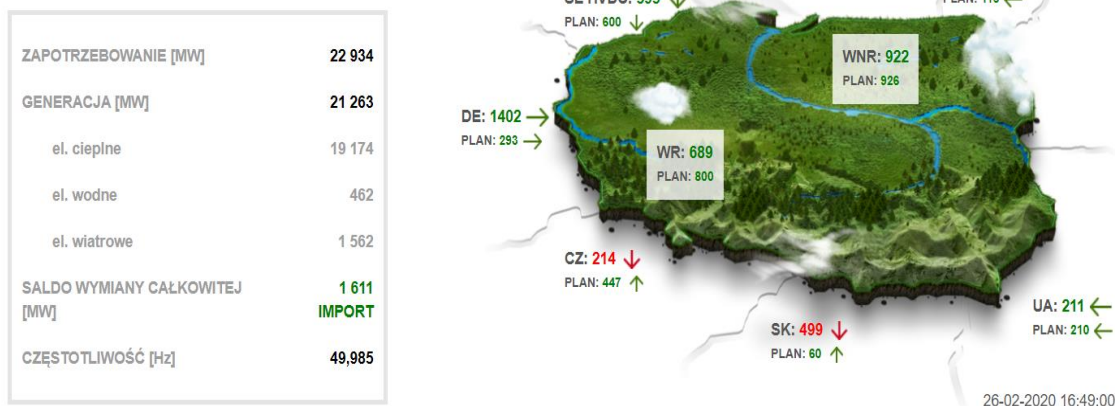
¹³⁴ Przedstawia to Załącznik 6. Obroty handlu zagranicznego Węgier w mln euro według grup krajów.

azjatyckich (przemysł produkcyjno-rolniczy). Na skutek pandemii koronawirusa można zauważyć spadek w imporcie towarów do Polski z Niemiec i krajów V4. W największym stopniu spadł import z Niemiec – o prawie 2 mld euro, lecz import z Węgier spadł o więcej niż 300 mln euro.

Mapa 6. Polski przepływ mocy na przekrojach handlowych

MAPA KSE

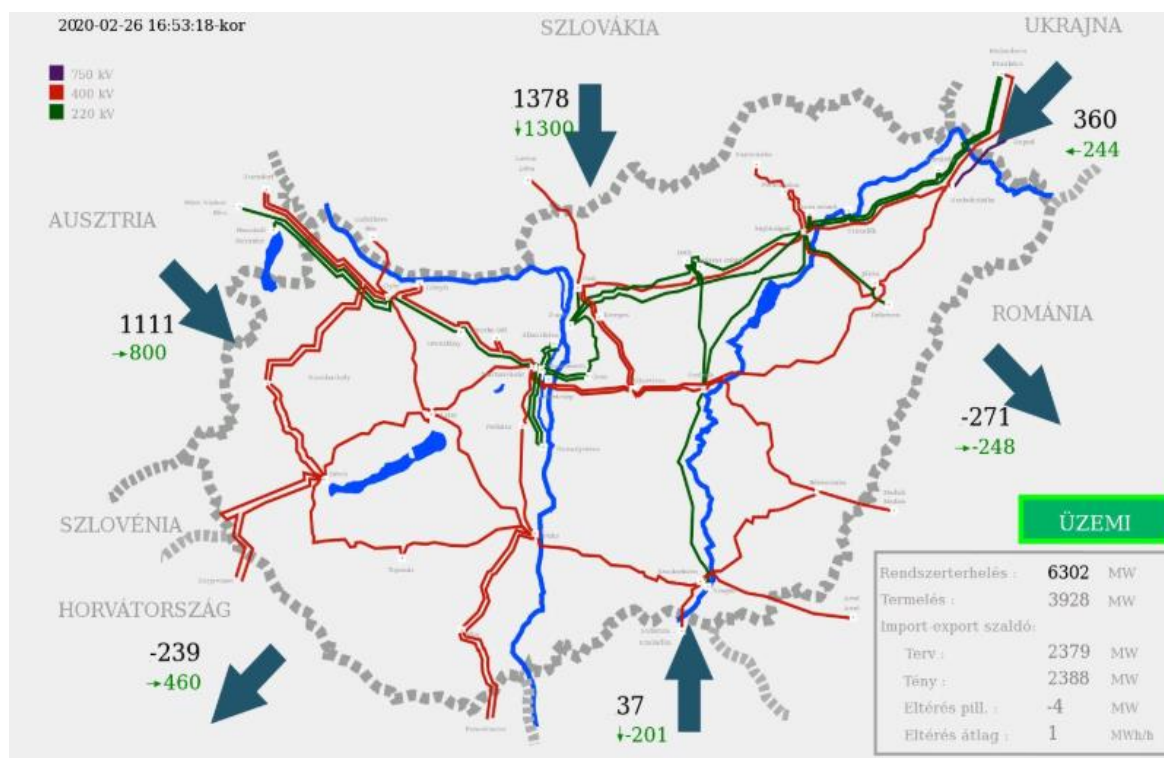
Mapa prezentuje planowe i chwilowe przepływy mocy na przekrojach handlowych

Źródło: <https://www.pse.pl/home>, [dostęp: 26.02.2020].

Mapa 6 przedstawia planowe i chwilowe przepływy mocy na przekrojach handlowych w dniu 26 lutego 2020 roku o godzinie 16:49. Wynika z tego, że Polska produkcja z małym deficytem, zapewniła w podanym dniu całkowite potrzeby energii elektrycznej dla kraju. Na podstawie analizy tego stanu, polski przemysł energetyczny produkował 21263 MW energii, co skutkowało deficytem energii około 1600 MW. W celu zapewnienia niezawodności i ciągłości w zapewnieniu energii dla kraju, Polska polega na imporcie energii od sąsiadów. Import energii eklektycznej pochodzi głównie z Niemiec i Szwecji, które zapewniają importowaną część zapotrzebowania Polsce. Występuje natomiast eksport z Polski do Czech i Słowacji mimo planowanego importu z tych krajów dla zapotrzebowania sieci narodowej. Mimo planowych ustaleń, w stanie obecnym dzięki importowi energii z RFN, kraj ma możliwość zapewnić niezawodność w zapotrzebowaniu surowca. Warto zaznaczyć, że współcześnie nie opłaca się zmagazynować energii elektrycznej, ponieważ poziom technologii na to jeszcze nie pozwala. Nie ma możliwości zmagazynowania w dużych ilościach prądu, dlatego europejska zintegrowana sieć elektryczna jest strategicznym elementem bezpieczeństwa energetycznego i skutkuje potrzebą ciągłości i niezawodności handlu energią z sąsiadującymi państwami.

Mapa 7. Węgierski przepływ mocy na przekrojach handlowych

Źródło: <http://mavir.hu/web/mavir/home>, [dostęp: 26.02.2020].

Mapa 7 przedstawia węgierską sieć elektryczną, a także import i eksport energii elektrycznej od sąsiednich krajów. Mapa przedstawia stan zapotrzebowania na energię elektryczną w dniu 26 lutego 2020 roku i wynika z niej, że węgierska produkcja nie zapewnia całkowitego zapotrzebowania na energię elektryczną dla kraju. Węgierski przemysł energetyczny produkował 3928 MW energii, co skutkowało deficytem energii około 2400 MW. W celu zagwarantowania niezawodności w zapewnieniu energii dla kraju, Węgry polegają na imporcie od sąsiadów. Import energii elektrycznej pochodzi z Austrii, Słowacji i z Ukrainy. Natomiast Węgry eksportują energię do Chorwacji i Rumunii. Problem w obecnej sytuacji infrastruktury krytycznej stanowi niezawodność i nieefektywność sieci przesyłowej, ponieważ sieć jest ściśle powiązana z państwami sąsiadującymi. Spowodowane usterki w sieci w krajach sąsiadujących mogą spowodować załamanie przesyłu także w sieci narodowej, skutkując wystąpieniem blackoutów w infrastrukturze narodowej. Aby temu zapobiec, niezbędna jest ścisła współpraca w ramach utrzymania stanu bądź budowy nowej infrastruktury.

Analizując narodową produkcję energii elektrycznej na Węgrzech można wywnioskować, że 50% zapotrzebowania zapewnią elektrownia jądrowa w Paks o mocy 2000 MW, natomiast pozostałą część zapotrzebowania zapewniają elektrownie gazowe, węglowe i wiatrowe (330 MW) czy baterie słoneczne (350 MW¹³⁵)¹³⁶. Moc powyższa jest maksymalną wydajnością elektrowni, natomiast znając stan i wiek większości elektrowni (powyżej 30–40 lat), całkowita moc jest nieosiągalna. Drugi problem w infrastrukturze i rynku energetycznym powstaje z sytuacji elektrowni energetycznych na Węgrzech, co przedstawia prognoza zawarta w tabeli 5. Wynika z niej jednoznacznie, że do 2033 roku przemysł energii elektrycznej na Węgrzech w razie braku rozbudowy elektrowni będzie powodować utratę mocy około o 2200 MW w 2033 roku w porównaniu do 2023 roku. Wynika z tego niezbędna potrzeba budowy nowych elektrowni i modernizacji obecnych. Pilną potrzebą jest także rozpoczęcie budowy i uruchomienie dwóch nowych bloków elektrowni jądrowej typu VVER-1200 tzw. Paks II mający 2400 MW mocy¹³⁷, co i tak pomoże utrzymać stan obecny, natomiast na podstawie analiz i prognoz zapotrzebowania na energię elektryczną, ta inicjatywa będzie niewystarczająca.

Tabela 5. Prognozowana moc produkcyjna elektrowni na Węgrzech do 2033 roku

Wielkość elektrowni	Prognozowana moc produkcyjna elektrowni (w MW)		
	2023	2028	2033
Duże elektrownie	5797	4815	3971
Małe elektrownie	943	786	530
Razem	6740	5601	4501

Źródło: *A magyar villamosenergia-rendszer közép-és hosszútávú forrásoldali kapacitásfejlesztése 2018*, MAVIR,

Budapest 2018, s. 13., ze strony

http://mavir.hu/documents/10258/15461/Forr%C3%A1selemz%C3%A9s_2018_IG.pdf/fc043982-a8ea-e49f-6061-418b254a6391, [dostęp: 29.02.2020].

Podstawę polskiego rynku energetycznego stanowią elektrownie zawodowe oparte na węglu kamiennym i brunatnym, produkujące prawie 60% całego zapotrzebowania, co

¹³⁵ Największy wzrost produkcji energii elektrycznej na Węgrzech z 2017 na 2018 roku odnotowano przy produkcji za pomocą baterii słonecznych. W 2018 roku moc całkowita wynosiła 665 MW (dane z BP Statistical Review of World Energy). Skuteczność w tym systemie trzeba odnotować w warunkach pogodowych.

¹³⁶ *A magyar villamosenergia-rendszer közép-és hosszútávú forrásoldali kapacitásfejlesztése 2018*, MAVIR, Budapest 2018, s. 11–13., ze strony:

http://mavir.hu/documents/10258/15461/Forr%C3%A1selemz%C3%A9s_2018_IG.pdf/fc043982-a8ea-e49f-6061-418b254a6391, [dostęp: 29.02.2020].

¹³⁷ Zsolt H., *Villamosenergia termelés a klímaváltozás árnyékában*, „Villanyserelők Lapja” 2020 styczeń–luty, rocz. XIX, nr 1–2, s. 32.

potwierdza tabela 6. Ze względu na politykę klimatyczną i energetyczną Unii, jak i współczesne trendy, elektrownie te stanowią jedną z barier rozwoju polskiej gospodarki. Współczesny trend odejścia od elektrowni węglowych w dalekiej przyszłości skutkować będzie ich postępującym starzeniem się i brakiem technologii do zmniejszenia emisji przez te elektrownie. Polska gospodarka energetyczna stoi więc przed wielkim wyzwaniem, z którym kraj boryka się od dwóch dekad. Plany i projekty powstałe w strategii energetycznej do 2040 roku stanowią koncepcję do rozwoju. Podobna sytuacja występuje na węgierskim rynku energetycznym, gdzie przestarzałe elektrownie będą stanowić wyzwanie dla zapewnienia ciągłości i niezawodności dostępu do energii. Projekty, takie jak farma wiatraków nad Bałtykiem i budowa elektrowni jądrowej w Polsce, borykają się z problemami lobbystów węglowych, a także niechęci społeczeństwa do ich budowy na terenie Polski. Bez tych inwestycji natomiast kraj nie może liczyć na utrzymanie ciągłości dostaw energii elektrycznej, osłabiając stagnację w rozwoju gospodarczym, nawet jej spadek. Problem ten podkreśla tendencja większego zapotrzebowania na prąd niż mógłby zapewnić polski rynek od 2015 roku¹³⁸. Problematykę tą przedstawia już wcześniejsza analiza *case study*, zaś analiza Krajowego Systemu Energetycznego przedstawia, że głównym źródłem przyływu energii dla gospodarki polskiej są Niemcy, Szwecja, Litwa i Ukraina. Polski rynek energetyczny natomiast wspiera rynek energetyczny Czech i Słowacji. Na rok 2019 pod względem ogólnego salda Polska posiadała 10 624 GWh salda przepływu energii do kraju¹³⁹.

¹³⁸ Załącznik 7. Krajowa produkcja i zużycie energii elektrycznej w latach 1990–2019.

¹³⁹ Załącznik 8. Przepływy rzeczywiste z poszczególnymi krajami w 2019 roku [GWh].

Tabela 6. Struktura mocy zainstalowanej w Krajowym Systemie Energetycznym w Polsce

	31.12.2017 r.	31.12.2018 r.	31.12.2019 r.
Ogółem	43 421	45 939	46 799
Elektrownie zawodowe	34 268	36 638	36 674
Elektrownie zawodowe wodne	2 328	2 341	2 346
Elektrownie zawodowe ciepłe, w tym:	31 939	34 296	34 328
na węgla kamiennym	20 247	23 215	23 159
na węgla brunatnym	9 352	8 752	8 382
gazowe	2 341	2 330	2 788
Elektrownie wiatrowe i inne odnawialne	6 341	6 621	7 490
Elektrownie przemysłowe	2 813	2 680	2 634
JWCD	26 952	29 128	29 333
nJWCD	16 470	16 811	17 466

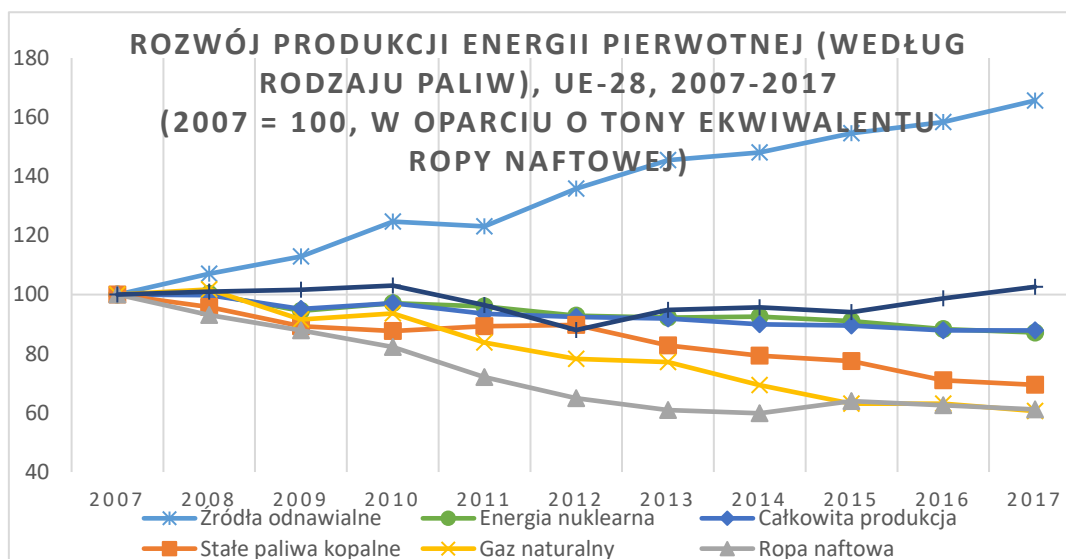
Źródło: *Energetyka w Polsce w 2019 roku – moc i produkcja energii wg danych PSE*, ze strony <https://wysokienapiecie.pl/27524-energetyka-w-polsce-w-2019-roku-moc-produkcja-energii-wg-danych-pse/>, [dostęp: 20.10.2020].

Potrzeba modernizacji przemysłu energetycznego wymaga wielkich inwestycji w budowę nowej infrastruktury, czego nie można przekładać w nieskończoność. Na skutek braku nowych elektrowni oraz polityki proekologicznej w Europie, Polska znalazła się w dwufrontowej sytuacji. Z jednej strony lobbyści i górnicy wpływają na decyzję polityczną o budowie nowej infrastruktury, a z drugiej strony – na utrzymanie przemysłu energetycznego opartego na węglu, lecz polityka ochrony środowiska i klimatu wywiera duży nacisk na odejście od wykorzystania węglowodanów na rzecz źródeł odnawialnych i energii jądrowej. Na podstawie Polityki Energetycznej Polski do 2040 roku, kraj powinien uruchomić pierwsze bloki elektrowni jądrowej w 2033 roku o mocy 1-1,5GW, a w następnych 10 latach 6 dodatkowych bloków do 2043 roku¹⁴⁰. Inwestycja stanowiłaby fundament rynku energetycznego i podstawy rozwoju gospodarczego Polski. W obecnej sytuacji, do budowy polskiej elektrowni jądrowej mogą zostać wykorzystane trzy technologie: koreańska, francuska i amerykańska. Od 2018 roku, ze względu na coraz głębszą współpracę militarno-polityczno-gospodarczą ze Stanami Zjednoczonymi, prawdopodobna jest budowa elektrowni o technologii amerykańskiej. W celu osiągnięcia priorytetów unijnych w obszarze polityki klimatyczno-energetycznej, Polska powinna zwiększać także produkcję energii z OZE. Według polskiej polityki energetycznej, do

¹⁴⁰ *Polityka Energetyczna Polski do 2040 roku*, Ministerstwo Energii, Warszawa 2018, s. 15.

2030 roku Polska powinna osiągnąć 21% udziału OZE w końcowym zużyciu energii brutto¹⁴¹. Do osiągnięcia tego celu jest niezbędna budowa morskich farm wiatrowych, które są następną wielką inwestycją w latach 20 XXI wieku. Inwestycje te mają na celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego kraju. Brak ich sfinalizowania będzie negatywnie wpływać na bezpieczeństwo kraju.

Wykres 1. Rozwój produkcji energii pierwotnej UE w latach 2007–2017

Źródło: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports#More_than_half_of_EU-28_energy_needs_are_covered_by_imports)

[explained/index.php/Energy_production_and_imports#More_than_half_of_EU-28_energy_needs_are_covered_by_imports](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports#More_than_half_of_EU-28_energy_needs_are_covered_by_imports), [dostęp: 29.02.2020].

Wykres 1 przedstawia, jak w UE w okresie 2007–2017 wzrosła produkcja energii ze źródeł odnawialnych oraz spadek udziału pozostałych źródeł. Wynika to głównie z polityki klimatycznej i energetycznej Unii Europejskiej, a także wydarzeń odbywających się w tym okresie – awaria elektrowni jądrowej w Fukushima. Wykres ma odzwierciedlenie na rynku zachodnim Unii Europejskiej, natomiast na rynku węgierskim i polskim można odnotować wzrost udziału źródeł odnawialnych. W dalszym ciągu znaczącą rolę odgrywają pozostałe energie pierwotne, jak przedstawiono we wcześniejszej analizie.

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 41.

Tabela 7. Roczny import gazu ziemnego w mln m³

	2015	R (%)	2016	R (%)	2017	R (%)	2018	R (%)	2019	R (%)
Polska	12 121 (8 786*)	72,5	14 679 (10 902*)	74,2	15 727 (10 317*)	65,6	15 766 (9 717*)	61,6	17 669 (9 602*)	54,3
Węgry	6 790 (6 450*)	95	8 619 (8 188*)	95	13 367 (12 699*)	95	12 746 (12 109*)	95	18 647 (17 715*)	95

* Oznacza import gazu ziemnego z Federacji Rosyjskiej, R oznacza proporcję dostaw gazu z Federacji Rosyjskiej.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *Imports of natural gas by partner country*,

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_ti_gas/default/table?lang=en, [dostęp: 02.12.2021].

Wydobycie gazu ziemnego jak i ropy naftowej jest na stosunkowo niskim poziomie w tych krajach. Podobnie jak Polska tak i Węgry zmuszone są do zakupu ropy naftowej i gazu ziemnego od partnerów zagranicznych. Jak przedstawiono w tabeli 7, węgierski import gazu ziemnego prawie w całości pochodzi z Federacji Rosyjskiej. Uzależnienie od gazu rosyjskiego w takim stopniu stanowi duże wyzwanie dla dostawy tego strategicznego surowca energetycznego i napędowego. W odróżnieniu od węgierskiej polityki energetycznej, Polska rozpoczęła dążenia dywersyfikacyjne, aby kraj był całkowicie niezależny od gazu rosyjskiego. Szczególny wpływ ma na to polityka prowadzona w stosunkach z Rosją. Tak jak Polska praktycznie nie prowadzi polityki zagranicznej z Rosją, tak Węgry ze względu na uzależnienie od rynku i braku możliwości dostaw od innych zmuszone są do dobrych stosunków. W podobnej sytuacji jest Słowacja. W obecnej sytuacji, gdzie Ukraina prowadzi antyrosyjską politykę może dojść do sytuacji, do jakiej doszło w styczniu 2009 roku. Na bazie doświadczeń tego kryzysu, węgierska polityka energetyczna zmieniła się i wybudowano infrastrukturę zmagazynowania gazu w zbiornikach. Jedyną szansą dla Węgier jest budowa gazociągu i dołączenie się do infrastruktury LNG północ-południe. Polska natomiast ma możliwości dostawy gazu między innymi z gazoportów – w budowie jest rurociąg z Danii, są także plany budowy kolejnych gazoportów, które umożliwią większe przyjęcie dostaw z Kuwejtu i USA.

4.1.3. Uwarunkowania prawno-ustrojowe i instytucjonalne

Konstytucja stanowi najwyższy akt prawny, określający ustrój polityczny Polski jak i Węgier. Różnicę stanowi jedynie nomenklatura węgierska, gdzie od uchwalenia nowej konstytucji używano pojęcia Ustawy Zasadniczej (węg. *Alaptörvény*) zamiast Konstytucji (węg. *Alkotmány*). Zbiór praw i procedur zawartych w konstytucji stanowią o strukturze reżimu politycznego i zasadach organizacyjnych i funkcjonowania całego aparatu państwowego. W dokumencie tym jest określony podstawowy nadzór nad służbami specjalnymi, stanami

nadzwyczajnymi, a także nad siłami zbrojnymi. Poza tym konstytucja w wielu przypadkach ustanawia organy prowadzące politykę zagraniczną i bezpieczeństwo w kraju.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku¹⁴², ustanowiła parlamentarno-gabinetowy ustrój polityczny w Polsce. Podobne rozwiązania przyjęto w węgierskiej Ustawie Zasadniczej z dnia 25 kwietnia 2011 roku o ustroju politycznym¹⁴³. Węgierski ustrój można określić natomiast bardziej jako ustrój gabinetowo-parlamentarny, gdzie gabinet ma większą władzę w porównaniu z parlamentem, a głowa państwa reprezentuje jedynie państwo i wykonuje zadania ceremonialne. W Polsce Prezydent posiada większą legitymizację, ponieważ suweren – obywatele Polski – wybiera go w wyborach powszechnych, w odróżnieniu od Węgier, gdzie Prezydenta wybiera Parlament.

Z punktu widzenia problematyki podjętej w niniejszej pracy najważniejsze jest przedstawienie funkcji, jaką odgrywa aparat państwowy w tworzeniu polityki bezpieczeństwa i polityki zagranicznej. Z tego względu poniższy podrozdział będzie przedstawiał różnice i podobieństwa poszczególnych organów politycznych, a także instytucji.

Głową państwa polskiego i węgierskiego jest Prezydent. Prezydent Polski jest wybierany przez suwerena w wyborach powszechnych na pięcioletnią kadencję. Prezydent RP prowadzi politykę zagraniczną wraz z Radą Ministrów i właściwym ministrem, jak to ustanawia art. 133 ust. 3 Konstytucji RP. Z tego względu w polskim systemie może występować nieporozumienie, kto i gdzie ma reprezentować kraj na różnych spotkaniach i szczytach organizacji międzynarodowych między Rządem a Prezydentem¹⁴⁴. Brak współpracy Prezydenta i Rządu (brak kohabitacji) może doprowadzić do utraty wiarygodności politycznej w środowisku międzynarodowym, a także do katastrofy, do jakiej doszło w 2010 roku pod Smoleńskiem. W okresie badanym 2015–2020 Prezydent Andrzej Duda współpracował początkowo z koalicją PO-PSL¹⁴⁵, a później ze Zjednoczoną Prawicą. W okresie prezydentury

¹⁴² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, ze strony <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>, [dostęp: 15.10.2020].

¹⁴³ Ustawa Zasadnicza Węgier [tł. Jerzy Snopek], Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wegry2013.pdf>, wersja węgierska wraz z aktualnym stanem dnia <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>, [dostęp: 15.10.2020].

¹⁴⁴ Więcej na ten temat w: Spór kompetencyjny dotyczący określenia centralnego konstytucyjnego organu państwa, który uprawniony jest do reprezentowania Rzeczypospolitej Polskiej w posiedzeniach Rady Europejskiej, ze strony <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/2930-spor-kompetencyjny-dotyczacy-okreslenia-centralnego-konstytucyjnego-organu-panstwa-ktory-upraw> [dostęp: 15.10.2021].

¹⁴⁵ Jedynym punktem sprzeczności było przyjęcie migrantów w ramach kwot przyjętych przez Rząd Ewy Kopacz, czemu sprzeciwiał się Prezydent Andrzej Duda.

Andrzeja Dudy można zauważyć podział między rolami Prezydenta oraz Rządu w polityce zagranicznej. Prezydent prowadzi politykę zagraniczną i reprezentuje kraj na podstawie wspólnych ustaleń z Rządem. Dzięki temu nie dochodzi do nieporozumień i braku wiarygodności reprezentowania jednej czy drugiej strony na forach międzynarodowych. Prezydent od 2015 roku reprezentuje Polskę w ONZ, a także w NATO. Poza tym Prezydent reprezentuje kraj poza Europą i na Wschodzie. Inicjatywa Trójmorza jest uznana przez Andrzeja Dudę za własny projekt i z tej przyczyny mimo tego, że obejmuje kraje Europy Środkowej, nie Rząd, lecz Prezydent reprezentuje na tym forum Polskę. Polityka zagraniczna jest relacją między przedstawicielami różnych podmiotów i organów podmiotów stosunków międzynarodowych a nie między państwami. Prezydent Andrzej Duda odegrał znaczącą rolę w budowie bezpieczeństwa w Polsce, reprezentując kraj w Białym Domu i oddziałując na współpracę polsko-amerykańską. Z drugiej strony, Rząd prowadzi politykę zagraniczną w Europie, co jest określane jako sprawy wewnętrzne w polskiej polityce zagranicznej. Rząd sprawuje nadzór nad aparatem dyplomatycznym, co podlega całkowicie Radzie Ministrów i ministrowi właściwemu. Kierunki współpracy określa i kieruje nimi Rada Ministrów za pomocą ministra właściwego ds. zagranicznych¹⁴⁶, z czego wynika, że prezydent kraju współpracuje z nim.

Prezydent RP nie odegra znaczącej roli w polityce bezpieczeństwa nie posiadając inicjatywy do podjęcia decyzji. Rolę i funkcje, jakie odgrywa, są określone w Konstytucji RP i ustawach, są one natomiast bardziej zarządcze i reprezentacyjne niż decyzyjne. Szczególną rolę można przypisać Prezydentowi w stanie wojennym. W stanie wojennym obroną Rzeczypospolitej Polskiej kieruje Prezydent we współpracy z Radą Ministrów¹⁴⁷. Rada Ministrów zarządza uruchomieniem systemu kierowania obronnością i jednocześnie kieruje przejściem na wojenne działania organów władzy państwowej¹⁴⁸.

Prezydentem Węgier jest János Áder od 2012 roku i może zostać na tym stanowisku do 2022 roku. Jego główną rolą jest reprezentowanie kraju na szczeblach prezydenckich,

¹⁴⁶ Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej określa dział przynależący do kompetencji ministra ds. zagranicznych, ze strony

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971410943/U/D19970943Lj.pdf>, [dostęp: 15.09.2021].

¹⁴⁷ Wynika to z Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1967 nr 44 poz. 220 ze strony <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19670440220>, [dostęp: 15.09.2021].

¹⁴⁸ O rolach Prezydenta i Rady Ministrów w stanie wojennym czytaj szerzej w: N. Moch, *System kierowania obroną narodową Rzeczypospolitej Polskiej w perspektywie XXI wieku*, Wyd. WAT, Warszawa 2018, s. 135–142.

natomiast na spotkaniach mających szczególne znaczenie dla kraju, kraj reprezentuje premier. Prezydent Węgier odgrywa podobną rolę jak Prezydent RP: jest zwierzchnikiem sił zbrojnych oraz mianuje generałów. Prezydent nie odgrywa roli w polityce bezpieczeństwa i zagranicznej, w odróżnieniu do polskiego systemu, co zostało przedstawione w tabeli 8., porównującej władzę Prezydenta Polski i Węgier. Z tego względu rola Prezydenta Węgier jest słabsza i mniej znacząca w odniesieniu do bezpieczeństwa kraju. Prezydent mimo tego, iż jest Naczelnym Dowódcą Wojska Węgierskiego, nie dowodzi tylko kieruje jego działalnością. Prezydent w czasie wojny stoi na czele Rady Obrony Kraju, która kieruje działaniami obronnymi i sprawuje władzę nad państwem. Prezydent w stanie wojennym może określić sprawowanie i kierowanie organami terytorialnymi, wprowadza ograniczenia wolności i praw obywatelskich, może wprowadzić cenzurę i kontrolę medialną, kontrolować ruch i przemieszczanie się, ustanawia o powstaniu sądów wojennych, podejmuje decyzję o świadczeniach, potwierdza plan obrony koniecznej¹⁴⁹. Z tego wynika, że Prezydent jako Naczelnny Dowódca Wojska Węgierskiego odgrywa znaczącą rolę w sprawowaniu władzy państwowej w stanie wojennym, kierując działalnością obronną.

¹⁴⁹ CXIII. Ustawa o obronie narodowej, Wojsku Węgierskim oraz o środkach prowadzonych w czasie stanów nadzwyczajnych z dnia 27. VII. 2011 r. wraz ze zmianami (wersja z dnia 02.12.2020 r.) 64. §(3), ze strony <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv#lbj0id3957>, [dostęp: 02.12.2020].

Tabela 8. Porównanie władzy Prezydenta RP z Prezydentem Węgier

	Prezydent RP	Prezydent Węgier
Wybory	Wybory powszechne	Wybierany przez Zgromadzenie Narodowe
Rola głowy państwa	Gwarant ciągłości władzy państwowej i najwyższy przedstawiciel kraju. Czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium (Art. 126 Konstytucji RP).	Wyraża jedność narodową i stoi na straży demokratycznego funkcjonowania państwa.
Kadencja	5-letnia z możliwością reelekcji.	5-letnia z możliwością reelekcji.
Zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi	Zwierzchnik Sił Zbrojnych RP ¹⁵⁰ Mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych RP w czasie wojny (na wniosek Prezesa Rady Ministrów)	Naczelnny Dowódca Wojska Węgierskiego. Mianuje i odwołuje Dowódcę Wojska Węgierskiego na wniosek ministra obrony narodowej.
Rola w polityce zagranicznej	Reprezentuje kraj w ONZ, na spotkaniach prezydenckich, w NATO. Ratyfikuje i wypowiada umowy międzynarodowe.	Reprezentuje kraj w ONZ, na spotkaniach prezydenckich. Natomiast odpowiedzialna za prowadzenie polityki zagranicznej jest Rada Ministrów.
Rola w polityce bezpieczeństwa	Na wniosek Rady Ministra zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych RP do obrony, szczególną rolę odegra w stanie wojennym. Na wniosek Rady Ministrów wprowadza stan wyjątkowy lub wojenny.	W razie niemożności wprowadzenia stanów nadzwyczajnych przez Parlament, Prezydent Węgier może ogłosić stan wyjątkowy bądź stan wojenny. Zatwierdza plan obrony koniecznej. Szczególną rolę odegra w stanie wojennym.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Konstytucji RP art. 126–127, 133, 134, 136 oraz Ustawy Zasadniczej Węgier art. 9–14.

Rada Ministrów w Polsce jak i na Węgrzech kieruje głównymi kierunkami polityki zagranicznej, określa cele i koncepcje polityki bezpieczeństwa. Rada Ministrów kieruje

¹⁵⁰ W czasie pokoju sprawuje zwierzchnictwo Sił Zbrojnych RP za pośrednictwem Ministerstwa Obrony Narodowej.

aparatem dyplomatycznym pod nadzorem ministra ds. zagranicznych. Właściwi ministrowie reprezentują interesy władzy państwowej na różnych szczeblach spotkań w dwu- i wielostronnych. Ze względu na ustrój, na szczytach władz państwowych reprezentuje Węgry premier, podobnie jak premier Polski na szczytach UE i na regionalnych forach europejskich (spoza inicjatywą Trójmorza). Rząd Węgier jest organem reprezentującym państwo w Unii Europejskiej i w NATO. Rząd Węgier określa kierunki polityki obronnej, zadania i kierunki rozwoju wojska przez Ministerstwo Obrony Kraju.

W odróżnieniu od Polski, na Węgrzech w rządzie za sprawy związane z prowadzeniem polityki zagranicznej odpowiada Minister Spraw Zagranicznych i Spraw Gospodarki Zagranicznej. Z tego wynika, że handel i współpraca gospodarcza należy do MSZ, co odróżnia w dużej mierze polską strukturę rządową. Ze względu na nowoczesne podejście do innowacyjności i rozwoju technologicznego, sprawy związane z polityką kosmiczną także dołączono do sektorów aktywności MSZ Węgier. Pod względem politycznym minister spraw zagranicznych Węgier odgrywa znaczącą rolę w wyznaczaniu kierunków współpracy nie tylko politycznej, lecz także gospodarczej. Pod względem władzy politycznej jest drugą osobą na Węgrzech po premierze, natomiast w Polsce można go postawić na 3 miejscu – na równi z Ministrem Obrony Narodowej.

Parlament Polski, podobnie jak Węgier, odgrywa znaczącą rolę w polityce bezpieczeństwa kraju. Wynika to z tego, że Parlament uchwała budżet państwa, bez którego Rządy nie mają możliwości prowadzenia polityki obronnej i bezpieczeństwa, a także zagranicznej. W obu krajach władza ustawodawcza wypowiada wojnę i zawiera pokój z innymi państwami. Parlament polski i węgierski ma możliwość przedłużania stanów nadzwyczajnych i potwierdza ich ogłoszenie przez władzę wykonawczą. Także ten organ podejmuje decyzję o udziale oddziałów wojska za granicą, natomiast nie jest to związane z członkostwem NATO i UE, ponieważ w tych przypadkach decyzję podejmuje Rząd Węgier.

Minister Obrony Narodowej w Polsce jak i Minister Obrony Kraju na Węgrzech w czasie pokoju jest organem kierującym całokształtem działalności sił zbrojnych, przygotowuje założenia obronne państwa wraz z rozwojem i strukturą sektora militarnego, zawiera umowy międzynarodowe w ramach ćwiczeń i współpracy międzynarodowej (za zgodą Rady Ministrów), sprawuje kierownictwo nad wykonywaniem powszechnego obowiązku obrony (liczby powołań, terminów). Minister wnioskuję o powołanie dowódców wojska.

Ministrowie obu krajów nadzorują i realizują gospodarki narodowej sił zbrojnych, sprawują kontrolę cywilną nad nimi, realizują politykę obronną, a także realizują zadania wcześniej wspomniane. Ministrowie wykonują swoją pracę za pomocą instytucji, ministerstwa. Ministrowie mają możliwość utworzenia nowych jednostek, a także ich rozwiązania. W Polsce Minister Obrony Narodowej kieruje bezpośrednio Wojskami Obrony Terytorialnej przy pomocy Dowódcy tychże wojsk, natomiast pozostałymi rodzajami sił zbrojnych dowodzi Szef Sztabu Generalnego. Do czasu mianowania Naczelnego Dowódcy SZ RP Szef Sztabu Generalnego pełni jego rolę. Szef Sztabu Generalnego jest dowódcą Wojska Polskiego, dowodzi przy pomocy dowódców rodzajów Sił Zbrojnych¹⁵¹. Ze względu na zmiany strukturalne w systemie kierowania i dowodzenia Wojska Polskiego za czasów rządów Prawa i Sprawiedliwości, Szef Sztabu Generalnego został wskazany na kandydata do mianowania go na naczelnego dowódcę – za czasów rządów Koalicji Obywatelskiej był nim Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych RP¹⁵².

W węgierskim systemie obronnym najwyższym pod względem pełnionej funkcji żołnierzem jest Dowódca Wojska Węgierskiego. Stanowisko to powstało w wyniku integracji stanowiska Szefa Sztabu Generalnego i Dowódcy Generalnego Wojska Węgierskiego¹⁵³. Dowódca jest organem głównodowodzącym wojskiem. Jego zadaniem jest przygotowanie planów obronności kraju, podejmowanie decyzji o gotowości obronnej, wykonywanie i podejmowanie decyzji o szkoleniu personelu, podejmowanie decyzji o potrzebach świadczeń, wykonywanie zobowiązań wynikających z umów międzynarodowych i traktatów¹⁵⁴. Szef Sztabu Generalnego WP wykonuje podobne zadania do tych, jakie są przypisane Dowódcy Wojska Węgierskiego, natomiast problemem jest niewyrazistość podziału zadań między dowództwami a Szefem Sztabu Generalnego. Ze względu na nową strukturę kierowania i dowodzenia Wojska Węgierskiego, także na Węgrzech występują niedoprecyzowania i zgrzyty na szczeblach kierowania i dowodzenia. Wynika to częściowo

¹⁵¹ Art. 7a Ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej wraz ze zmianami (stan na 31 grudnia 2019 r.), ze strony <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/urzed-ministra-obrony-narodowej-16797365>, [dostęp: 04.12.2020].

¹⁵² Prezydent RP wskazał kandydata na Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych ze strony <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/8268,Prezydent-RP-wskazal-kandydata-na-Naczelnego-Dowodce-Sil-Zbrojnych.html>, [dostęp: 04.12.2020].

¹⁵³¹⁵³ Czytaj więcej na temat: O. Balogh, *The Hungarian Governmental Defence and Military Development Program „Zrínyi 2026” as a response to the new threats in the region*, [w:] G. Kostrzewa-Zorbas, A. Warchał (red.), „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2019, nr 15, Wyd. WAT, Warszawa 2019, s. 252.

¹⁵⁴ 38 § i 38A § CXIII. Ustawa o obronie narodowej, Wojsku Węgierskim ...

z niedoprecyzowania ustaw i rozporządzeń, a także często z ambicji kierownictw. O skuteczności i efektywności tej struktury nie można przeprowadzić wiarygodnych badań ze względu na to, że struktury te nie musiały się spisać w konflikcie zbrojnym, a w czasie wojny wyniki takich badań doliczone są do zagadnień szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i są tajne. Natomiast każda zmiana w strukturze oznacza paroletnie konflikty na szczeblu kierownictwa i dowodzenia w celach osiągnięcia jak największego wpływu nad wojskiem.

Na podstawie obowiązującej Ustawy Zasadniczej Węgier wraz z modyfikacjami obowiązuje na Węgrzech sześć stanów nadzwyczajnych. Szczególne są stany nadzwyczajne, do których jest potrzebne 2/3 głosów posłów w Parlamencie węgierskim. Do nich należy stan wyjątkowy (*rendkívüli állapot*), stan wyjątkowy zbliżony do polskiej definicji stanu wojennego (*szükségállapot*) oraz stan obrony prewencyjnej. Pozostałe trzy stany nadzwyczajne może wprowadzić Rząd, do nich należą stan zagrożenia (*veszélyhelyzet*), stan wyjątkowy spowodowany nieoczekiwaną napaścią (*váratlan támadás*), stan zagrożenia terrorystycznego (*terror veszélyhelyzet*). W czasie stanów nadzwyczajnych Rząd przekształca się w organ władzy wykonawczej i ograniczonej władzy ustawodawczej. W zależności od stanu nadzwyczajnego, Rządowi zostanie przekazana władza rządzenia za pomocą dekretów. Analizując stany nadzwyczajne w pięciu z nich mogą zostać użyte oddziały Wojska Węgierskiego. Rada Obrony Państwa (*Honvédelmi Tanács*), powołana w stanie wojennym, jest organem decyzyjnym o użyciu oddziałów Wojska Węgierskiego w stanie wojennym. Rada za pomocą dekretów kieruje państwem.

Na podstawie analizy stanów nadzwyczajnych Polski i Węgier można odnaleźć pierwsze największe różnice w jego liczbach i rodzajach, jak to wskazano w tabeli 9. Warto podkreślić, że w Polsce po zmianach ustrojowych nie został wprowadzony żaden stan nadzwyczajny, czego przyczyną w dużej mierze są zapisy o odszkodowaniach¹⁵⁵. W węgierskich stanach nadzwyczajnych odszkodowania są przyznawane w razie wykorzystania świadczeń, a także strat spowodowanych przez działalność krajowych organów. Ze względu na konieczność wypłaty ewentualnych odszkodowań od strat materialnych nie został wprowadzony stan klęski żywiołowej w Polsce w czasie pandemii SARS-CoV-19, natomiast ze względu na brak zapisu o odszkodowaniach w węgierskim ustawodawstwie został

¹⁵⁵ Stan wyjątkowy został wprowadzony w 2021 roku ze względu na sytuację przy granicy polsko-białoruskiej spowodowany migracją i incydentami prowadzonymi przez służby białoruskie.

wprowadzony (stan zagrożenia). Stan ten umożliwił sprawowanie władzy ustawodawczej w części i wykonawczej przez Rząd na 15 dni. Ze względu na większość w Parlamencie przez koalicję Fidesz-KDNP stan ten obowiązywało od jego ogłoszenia przez resztę 2020 roku, a także został wielokrotnie przedłużony w 2021 roku.

Tabela 9. Stany nadzwyczajne w Polsce i na Węgrzech wraz z ich charakterystyką

Nazwa stanu nadzwyczajnego	Polska			Węgry		
	Organ uprawniony do wprowadzenia	Czas trwania	Charakterystyka	Organ uprawniony do wprowadzenia	Czas trwania	Charakterystyka
Stan wojenny	Prezydent na wniosek Rady Ministrów · Sejm może uchylić z większością bezwzględną.	Stan obowiązuje do końca wystąpienia zagrożenia.	Wprowadza się w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, ataku zbrojnego (w tym terrorystycznego). Wprowadza się też ze względu na zobowiązanie sojusznicze. Nie został wprowadzony.	Parlament	Na czas nieokreślony · Wraz z możliwością przedłużenia przez Parlament.	Potrzebne jest 2/3 głosów do wprowadzenia. Władzą wykonawczą jest Rada Obrony Państwa. Wojsko Węgierskie przechodzi na czas wojny i rozpocznie działania operacyjno-obronne. Nie został wprowadzony.

Stan wyjątkowy	Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów	Nie dłuższy niż 90 dni. Wraz z możliwością o przedłużenie na następne 60 dni.	Wprowadza się w razie zagrożenia ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego . Nie został wprowadzony.	Parlament	Stan obowiązuje przez 30 dni wraz z możliwością przedłużenia przez Parlament.	Potrzebne jest 2/3 głosów do wprowadzenia. Wprowadzone ze względu na działania zbrojne w celu obalenia porządku konstytucyjnego lub zagrożące bezpieczeństwa życia i majątku na masową skalę przy pomocy siły bądź klęski żywiołowej i katastrofy przemysłowej. Nie został jeszcze wprowadzony. Wojsko Węgierskie może być użyte w razie potrzeby i na podstawie decyzji Rządu. Nie został wprowadzony.
Stan klęski żywiołowej	Rząd z własnej inicjatywy lub na wniosek właściwego wojewody	Nie dłużej niż 30 dni. Wraz z możliwością przedłużenia na czas oznaczony.	Wprowadzono w celu zapobiegania skutkom klęsk i katastrof, lub awarii technicznych oraz w celu ich usunięcia. Nie został wprowadzony.	-	-	-
Stan obrony prewencyjnej	-	-	-	Parlament	Stan obowiązuje do 60 dni.	Następuje duże ryzyko zbrojnego konfliktu na kraj bądź wypełnienie zobowiązań sojuszniczych. Nie został jeszcze wprowadzony.

Stan wyjątkowy spowodowany nieoczekiwaną inwazją	-	-	-	Rząd	Stan obowiązuje do końca napaści zbrojnej. (Nie został natomiast dokładnie określony kiedy ma to nastąpić)	Stan wprowadza się w razie niespodziewanej agresji zbrojnej na terytorium Węgier. Wojsko Węgierskie przechodzi na czas wojny i rozpocznie działania operacyjno-obronne. Nie został wprowadzony.
Stan zagrożenia	-	-	-	Rząd wraz z możliwoś cią przedłuże nia przez Parlament	Stan obowiązuje 15 dni; po ich upływie Parlament może przedłużyć.	Możliwość wprowadzenia w czasie klęski żywiolowej bądź katastrofy przemysłowej. Rząd może wydać rozporządzenia ograniczające niektórych aktów prawnych. Wprowadzony dwukrotnie w 2020 roku w walce przeciwko pandemii koronawirusa.
Stan zagrożenia terrorystyczne go				Parlament na prośbę Rządu	Stan obowiązuje 15 dni; po ich upływie Parlament może przedłużyć.	2/3 głosów potrzebne do prowadzenia. Stan zostanie ogłoszony w razie dużego prawdopodobieństw a wystąpienia ataku terrorystycznego bądź w razie takiego ataku. Oddziały Wojska Węgierskiego mogą być użyte, gdy siły i środki służb porządkowych są niewystarczające. Nie został jeszcze wprowadzony.

Źródło: opracowanie własne.

Ważnym elementem w utrzymaniu bezpieczeństwa w kraju jest system zarządzania kryzysowego. Zarówno w Polsce jak i na Węgrzech o strukturze, kompetencjach i zadaniach

stanowi ustawa o zarządzaniu kryzysowym¹⁵⁶. Rola tej struktury w poniższej pracy nie zostanie poddana analizie, natomiast warto zaznaczyć, że struktura ta odgrywa szczególną rolę w zwalczaniu zagrożeń naturalnych, militarnych jak i niemilitarnych, w tym w okresie stanów nadzwyczajnych. Także warto jest podkreślać ważność roli służb specjalnych w systemie bezpieczeństwa państwa, natomiast poniższa praca nie obejmuje analizy działalności służb specjalnych w kraju i ich wpływu na bezpieczeństwo europejskie.

4.1.4. Uwarunkowania społeczno-kulturowe

Wyzwania jak i zagrożenia mają znaczący wpływ na codzienne życie jednostek jak i społeczeństw. Dlatego warto przeprowadzić analizę wobec uwarunkowań społeczno-kulturowych Polski jak i Węgier, co umożliwi określenie szans jak i wyzwań w tym aspekcie. „Postępujące zróżnicowanie potrzeb społecznych, sieciowych powiązań zachodzących między nimi, a także wyczerpujące się formy demokracji pośredniej sprawiają, że mamy do czynienia z istotnymi zmianami społecznymi współczesnej Europy i świata. Poszczególne grupy społeczne w odmienny sposób są włączone w procesy decyzyjne na różnych poziomach. Problemem współczesnych demokracji jest znaczny odsetek obywateli, którzy czują się wykluczeni z politycznych i społecznych debat na temat istotnych kwestii dotyczących ich życia oraz warunków egzystencji w wymiarze gospodarczo-społecznym”¹⁵⁷.

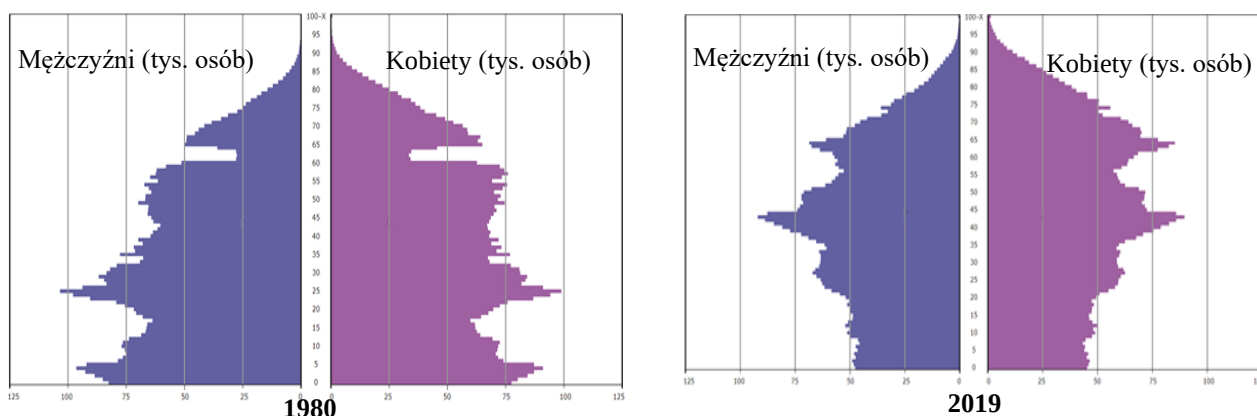
Na podstawie rysunku 7 można zauważyć, że w 1980 roku struktura ta wyglądała jak progresywna piramida, która oznacza zwiększanie się liczby populacji na Węgrzech. Wynika to z podobnej proporcji liczby dzieci i dorosłych. Natomiast sytuacja w 2019 roku przedstawia sytuację regresywną, ponieważ populacja powyżej 40 lat wynosi więcej niż 50% populacji na Węgrzech, a liczba dzieci spadła o niemal 30%, w porównaniu do 1980 roku. Wynika to między innymi z wydłużenia okresu edukacji przez młodzież do 26–30 lat, a także z tendencji małodziejności na Węgrzech. Z powyższego można wnioskować, że społeczeństwo węgierskie starzeje się i dotychczas nie udało się zatrzymać starzenia mimo polityki prorodzinnej rządu

¹⁵⁶ O strukturze, zadaniach i kompetencjach systemu zarządzania kryzysowego Węgier czytaj szerzej w: O. Balogh, *Państwowa Dyrekcja Zarządzania Kryzysowego i jej organy terytorialne jako najważniejszy element w nowym zintegrowanym systemie zarządzania kryzysowego na Węgrzech*, [w:] „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2017, rok VII, nr 11, G. Kostrzewa-Zorbas, A. Warchał (red.), Wyd. WAT, Warszawa, s. 201–216.

¹⁵⁷ B. Jagusiak, *Wymiar narodowy i ponadnarodowy dialogu społecznego w Unii Europejskiej*, Wyd. FNCE, Poznań 2016, s. 5.

węgierskiego¹⁵⁸. Na potwierdzenie tego, populacja Węgier w 1980 roku wynosiła ok. 10,7 mln osób, natomiast liczba ta do 2019 roku spadła prawie o milion do 9,78 mln. Starzenie się społeczeństwa potwierdzają także dane dotyczące ujemnego przyrostu naturalnego, której w 2019 roku wynosił -4,1 na tysiąc osób¹⁵⁹. Sprowadza się na to między innymi współczynnik dzietności na Węgrzech, który wynosi od lat około 1,5. Liczba ta na początku lat 90. osiągnęła 1,9, natomiast późniejsze lata spowodowały drastyczny spadek aż do 1,23¹⁶⁰.

Rysunek 7. Struktura płci i wieku w 1980 i 2019 roku na Węgrzech

Źródło: <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/terulet.html>, [dostęp: 10.03.2020].

Polityka społeczna i prorodzinna zatrzymała i odwróciła tendencję spadkową, natomiast nie można zauważyć większego wzrostu od około 1,5 dzieci na rodzinę¹⁶¹. W razie, gdy przyrost naturalny utrzyma się przy około -4 na tysiąc osób będzie to oznaczało, że za 10 lat populacja Węgier zmniejszy się do 9,39 mln osób, a za 50 lat będzie wynosiło poniżej 8 mln osób. W celu zatrzymania spadku populacji została podjęta przez Rząd społeczna polityka prorodzinna, ale i to jest niewystarczające, dlatego niezbędna byłaby efektywna polityka migracyjna.

Oświata i szkolnictwo wyższe przeszło duże zmiany za rządów Viktora Orbána. Między innymi rozpoczęła się centralizacja szkolnictwa podstawowego i średniego, a także

¹⁵⁸ Wśród polityki prorodzinnej warto wymienić: ulgi podatkowe, ulgi w podróży, po 4 dziecku matka otrzyma najniższą emeryturę krajową, zasiłki macierzyńskie, wsparcie przy zakupie lub budowie domów i mieszkań, wsparcie przy zakupie samochodu itp.

¹⁵⁹ <http://www.ksh.hu/nepesseg-es-nepmozgalom>, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁶⁰ https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab1/tsdde220.html, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁶¹

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep1912.html?utm_source=kshhu&utm_medium=banner&utm_campaign=theme-nepesseg-es-nepmozgalom, [dostęp: 10.03.2020].

zrestrukturyzowano szkolnictwo wyższe na Węgrzech. W roku szkolnym 2019/2020 około 1,8 mln osób, czyli prawie 20% populacji znalazło się w ramach struktury oświaty i szkolnictwa wyższego, z czego ok. 330 tys. przedszkolaków, 723 tys. uczniów w szkołach podstawowych, ok. 497 tys. uczniów w szkołach średnich i ok. 285 tys. studentów rozpoczęło studia na Węgrzech. Z analizy struktury społeczeństwa można wysnuć wniosek, że liczba uczniów pokazuje tendencję spadkową, natomiast liczba osób kształcących się w szkolnictwie wyższym wzrosła. Po zmianach w szkolnictwie wyższym w 2012 roku można zauważyć spadek liczby osób podejmujących studia wyższe pierwszego stopnia. W 2011 roku jeszcze około 120 tys. osób rozpoczęło studia pierwszego stopnia, natomiast w 2013 roku tylko 82 tys.¹⁶². Wynika to między innymi z tego, że liczba bezpłatnych studiów została drastycznie obniżona, w razie podjęcia studiów bezpłatnych studenci zostali zobligowani przez państwo do przepracowania w kraju podwójnie tyle lat, ile studiowali w kraju bądź zwrócić państwu koszty ich kształcenia. Analiza danych od 2012 roku, a także z tendencje demograficzne na Węgrzech wskazują, że liczba osób podejmujących studia pierwszego stopnia będzie oscylowała między 80–100 tys.

Analizując demografię państwa niezbędne jest wprowadzenie danych na temat gospodarki narodowej. Dane dotyczące zawodowo aktywnych i biernych¹⁶³ na Węgrzech przedstawia Główny Urząd Statystyczny w okresie 1998–2019. Największą stopę bezrobocia odnotowano w okresie kryzysu gospodarczego w 2009–2013. Liczba biernych zawodowo w ostatnich 20 latach zmniejszyła się o 1,1 mln osób na około 1,8 mln osób. Natomiast liczba aktywnych zawodowo wzrosła o ponad 600 tys. osób, osiągając więcej niż 4,5 mln osób¹⁶⁴. Wykres 2 przedstawia tendencję wzrostową z około 62% w 2015 roku do ponad 70% w czwartym kwartale 2019 roku¹⁶⁵. Wraz ze wzrostem zatrudnienia stopa bezrobocia zmalała do 3,3% w czwartym kwartale 2019 roku. Stan ten osiągnięty został za pomocą nowej polityki zatrudnienia i uruchomienia tzw. zatrudnienia przy pracy społecznej miejscowej (węg. *szociális munka*). Przekształcenie struktury zasiłków, modyfikacja struktury pracy oraz uruchomienie tzw. pracy społecznej do codziennej pracy miejscowej przy pensji minimalnej spowodowały

¹⁶²https://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_statistikak/elmult_evek/!ElmultEvek/index.php/elmult_evek_statistikai/osszesen, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁶³ Wśród populacji w wieku 15–64. Populacja ta wynosi około 70% całego społeczeństwa w 2019 roku.

¹⁶⁴ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf002.html, [dostęp: 11.03.2020].

¹⁶⁵ <http://www.ksh.hu/>, [dostęp: 11.03.2020].

drastyczny spadek bezrobocia, wpływając pozytywnie na strukturę zatrudnienia. Najaktywniejsza zawodowo była populacja w wieku 25–59, wynosząca aż 86% wśród populacji aktywnej zawodowo. Do danych demograficznych warto dołączyć stopę ubóstwa społeczeństwa¹⁶⁶. Z danych statystycznych węgierskiego GUS wynika, że na Węgrzech 13% społeczeństwa żyło w ubóstwie w 2018 r.¹⁶⁷. Na podstawie danych można stwierdzić, że najwyższy poziom ubóstwa na Węgrzech występował w 2006 roku, wynosząc 16%. Mimo wysokiego odsetka ubóstwa dane są poniżej średniej Unii Europejskiej, które wynoszą powyżej 16%. Stałym ubóstwem dotknięte było natomiast ok. 6% społeczeństwa¹⁶⁸, co oznacza, że 50% osób żyjących w ubóstwie nie ma perspektywy wyjścia z niego. Dane te nie pokazują rzeczywistych problemów materialnych, co potwierdza stopa poważnej deprivacji materialnej¹⁶⁹, wynosząca na Węgrzech 14,5% w 2018 roku. Stopa ta wykazuje tendencję spadkową, natomiast porównując do średniej stopy w UE (6,6%) jest podwójna. Gorsze wyniki ma tylko Bułgaria (30%) i Rumunia (19,7%)¹⁷⁰. W 2013 roku stopa ta wynosiła prawie 28%, co było skutkiem kryzysu finansowego. Natomiast po wprowadzeniu prospołecznej polityki Rządu, stopa ta obniżyła się z możliwością zmniejszenia różnic do średniej stopy unijnej.

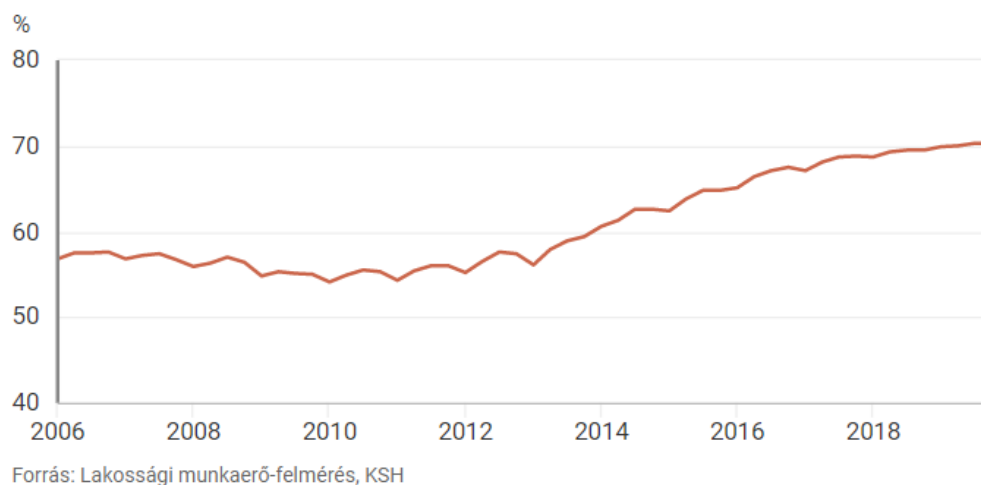
¹⁶⁶ Stopa ubóstwa wynika z danych statystycznych: poniżej 60% mediana przychodu narodowego. Mediana wynosiła w 2018 roku ok. 150 tysięcy forintów (ok. 2000 zł).

¹⁶⁷ A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon 2018, KSH 2019, s. 27., ze strony <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/fenntartfejl/fenntartfejl18.pdf>, [dostęp: 11.03.2020].

¹⁶⁸ *Ibidem*, s. 28.

¹⁶⁹ Z poważną deprivacją materialną borykają się osoby, które mają problemy materialne z: zaległościami spłaty długów, lub zaległościami wobec czynszu domu/mieszkania; brakiem możliwości ogrzewania domu; brakiem pożywienia – co dwa dni w postaci mięsa lub ryby bądź równoważnego żywienia; brakiem w ciągu roku tygodniowego urlopu poza domem; brakiem posiadania samochodu z przyczyn braku środków materialnych; brakiem posiadania pralki ze względu na brak środków; brakiem posiadania telewizora kolorowego; brakiem możliwości pokrycia nieoczekiwanych wydatków.

¹⁷⁰ A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, *op.cit.*, s. 29.

Wykres 2. Stopa zatrudnienia w wieku produkcyjnym na Węgrzech (15–64 lat)

Źródło: <http://www.ksh.hu/>, [dostęp: 11.03.2020].

Po analizie demograficznej jako elementu bezpieczeństwa społecznego warto przeanalizować dane gospodarki narodowej Węgier. Sytuacja gospodarcza na Węgrzech wykazuje tendencję wzrostową od 1995 roku. Nominalne PKB na osobę w 1995 roku wynosiło 4,5 tys. USD, lecz w 2018 roku 16,15 tys. USD, co oznacza prawie czterokrotny wzrost, który był możliwy dzięki udziałowi kapitału zagranicznego i wsparciu finansowemu Unii Europejskiej. Parytet nabywczy natomiast zanotował trzykrotny wzrost – z 9,2 tys. USD na 31,1 tys. USD na osobę¹⁷¹. Stagnację we wzroście zauważyć można w okresie 2008–2009 co było przyczyną kryzysu gospodarczego w Europie i na świecie. Przy obecnym wzroście gospodarki, wywnioskować można, że wzrost PKB per capita co roku wynosi ok. 1 tys. USD. W obecnej sytuacji, kiedy cały świat dotknięty jest wirusem SARS-CoV-2, bardziej prawdopodobna jest stagnacja w całej gospodarce, a nawet regresja. Związane jest z nim także pogorszenie statystyk zatrudnienia-bezrobocia oraz prawdopodobieństwo wzrostu liczby osób żyjących w ubóstwie bądź w złej sytuacji materialnej.

Wśród chorób cywilizacyjnych na Węgrzech na pierwszym miejscu są choroby związane z wysokim ciśnieniem – liczba osób dotkniętych tą chorobą wzrosła w okresie 2001–2017 o 79%. Następnymi chorobami, z którymi boryka się społeczeństwo, są cukrzyca i astma. Liczba chorujących na cukrzycę wzrosła o 76%; liczba chorób związanych z niedokrwieniem serca wzrosła o 79%, natomiast na astmę wzrosła więcej niż trzykrotnie¹⁷².

¹⁷¹ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt016.html, [dostęp: 12.03.2020].

¹⁷² A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, *op.cit.*, s. 42–44.

Choroby te są najczęściej występującymi chorobami na Węgrzech. Wynika to między innymi z wysokiej liczby osób palących tytoń i w dużych ilościach spożywających alkohol. W 2012 roku wprowadzono ograniczenia miejsc, w których dozwolone jest palenie papierosów, co spowodowało częściowy spadek liczby osób palących, lecz na podstawie danych statystycznych jedna piąta społeczeństwa jest uznana za osoby palące¹⁷³. Wobec danych UE, śmiertelność związana z paleniem wynosiła w 2014 roku 171 zgonów na 100 tysięcy osób. Dane te na Węgrzech wynosiły ponad 387 zgonów na 100 tysięcy osób¹⁷⁴. Powyższe statystyki pokazują drastyczną sytuację zdrowotną osób palących na Węgrzech. W przypadku śmiertelności związanej z alkoholizmem według danych z 2014 roku wynosiła ona na Węgrzech 84 zgony na 100 tysięcy, natomiast średnia UE to 53 zgony¹⁷⁵. W ramach spożywania alkoholu można zauważyć tendencję spadkową, ponieważ w 2004 roku spożycie spirytusu na osobę w ciągu roku wynosiło 11 litrów, a w 2017 roku wynosiło 9,1 litrów¹⁷⁶. Mimo to spożycie alkoholu oraz alkoholizm na Węgrzech są uznane jako choroba cywilizacyjna. Ze względu na sytuację zdrowotną społeczeństwa, wzrastają także wydatki na leczenie. W 2004 roku wydatki na zdrowie przeznaczono średnio 24,5 tys. forintów (wobec średniego kursu Narodowego Banku Węgier w 2004 roku wynosiło to ok. 100 euro przy 245 forint za euro). W 2018 roku te wydatki wynosiły już 62 tys. forintów (wobec średniego kursu Narodowego Banku Węgier w 2018 roku wynosi to ok. 200 euro przy 321 forint za euro), z czego więcej niż połowa to wydatki na lekarstwa, natomiast od 2004 roku wzrosły trzykrotnie wydatki związane z opieką medyczną¹⁷⁷. Wynika to między innymi ze wzrostu cen leków, a także z przeładowania publicznej służby zdrowia. Tendencje wzrostowe oznaczają, że w przyszłości społeczeństwo coraz więcej będzie przeznaczać na opiekę zdrowotną. Na podstawie indexu Euro Health Consumer Index, w 2018 roku Węgry znalazły się na miejscu 32 tuż za Polską, co jest bardzo niskim wynikiem, porównując do pozostałych państw uwzględnionych w statystyce¹⁷⁸. Wyniki te potwierdzają dane WHO, na podstawie których z 2005 do 2017 roku więcej niż 1% PKB zmalały wydatki na

¹⁷³ Dziennie pali papierosów.

¹⁷⁴ A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, *op.cit.*, s. 47.

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 49.

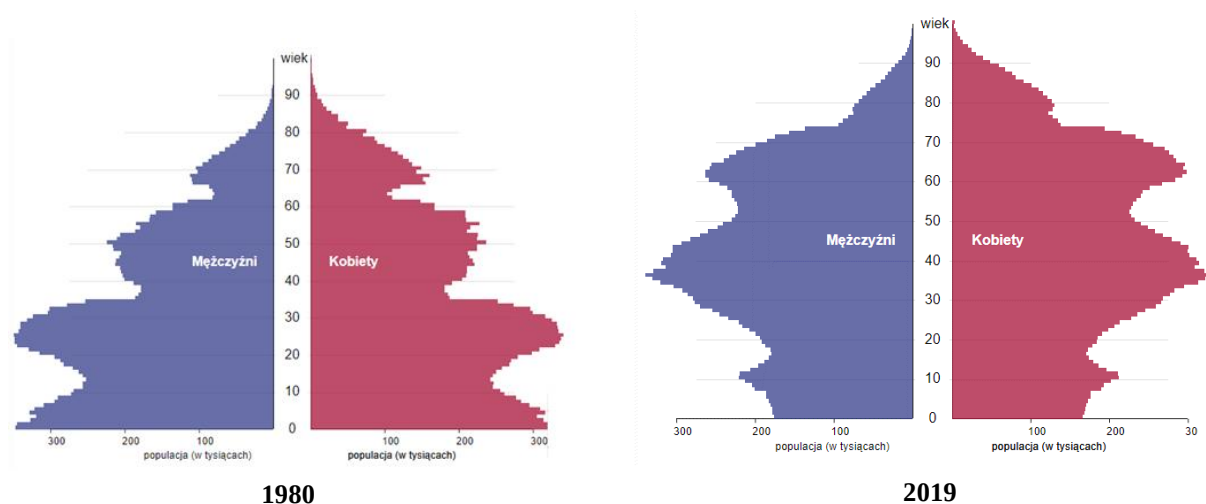
¹⁷⁶ http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_8_2.html?lang=hu, [dostęp: 12.03.2020].

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ Euro Health Consumer Index 2018, s. 26., ze strony <https://healthpowerhouse.com/media/EHCI-2018/EHCI-2018-report.pdf> z dnia, [dostęp: 13.03.2020].

służbę zdrowia (z 8,1% na 6,9% PKB)¹⁷⁹. Sytuacja ta potwierdza, iż służba zdrowia jest jednym z najbardziej zaniedbanych elementów bezpieczeństwa na Węgrzech. Mimo wielu prób reform od czasów zmian ustrojowych nie rozwiązano problemu służby zdrowia. W obecnej sytuacji epidemiologicznej jest możliwość, że władza państwa przeanalizuje potrzebę zwiększenia wydatków na służbę zdrowia. Niskie wynagrodzenia powodują deficyt wśród lekarzy pierwszego kontaktu i specjalistów a także pielęgniarek i pielęgniarzy. Problemy te uwidaczniają się w szczególności w długich listach oczekujących na badania i leczenie, a także z problematyką związaną z gratyfikacją przez chorych pracowników służby zdrowia.

Rysunek 8. Struktura płci i wieku w 1980 i 2019 roku w Polsce

Źródło: *Struktura ludności według wieku od 1970 r.*, ze strony www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc-piramida/, [dostęp: 09.07.2020].

Rysunek 8, przedstawiający strukturę płci i wieku w 1980 i 2019 roku w Polsce, pokazuje podobną sytuację w Polsce jak na Węgrzech. Tak jak w przypadku 1980 roku mówić można o progresywnej piramidzie, to już w 2019 roku struktura pokazuje tendencje starzejącego się społeczeństwa. Sytuacja jest o tyle lepsza od węgierskiej, że występuje duża liczba populacji w wieku między 25–35, która stanowi jeszcze potencjał na tworzenie rodzin dzietnych. Jednoznacznie można wywnioskować, że liczba dzieci w wieku od 0–10 spadła niemalże o połowę. W tak krótkim okresie jest niemal niemożliwe oceniać, jak wpływa polityka socjalna na strukturę populacji, podobnie jak na Węgrzech, lecz polityka prorodzinna na pewno wpływa

¹⁷⁹ Health expenditure profile Hungary ze strony http://apps.who.int/nha/database/country_profile/Index/en, [dostęp: 13.03.2020].

pozytywnie na liczbę urodzeń. Polska populacja w 1980 roku wynosiła 35,7 mln osób, natomiast w 2019 wynosiła ona 38,2 mln osób. Oznacza to, mimo struktury wiekowej, wzrost w populacji państwa w odróżnieniu od sytuacji węgierskiej. Według prognoz GUS-u, spadek populacji polskiej ma nastąpić w trzeciej dekadzie XXI wieku. Może ona skutkować tym, iż w 2050 roku ludność Polski zmaleje o 4 mln osób. Według danych statystycznych, współczynnik dzietności od 1980 roku (2,28 dzieci na rodzinę) do 2018 roku spadł niemal o 1 dziecko na rodzinę osiągając poziom 1,435¹⁸⁰. Wykazuje to jednoznacznie, że społeczeństwo w Polsce starzeje się. Ze względu na przyrost naturalny można zauważyć tendencję ujemną od 2011 roku w Polsce. W 2015 roku przyrost naturalny wynosił -0,7 na tysiąc osób, lecz w I półroczu 2019 roku osiągnął -1,4 na tysiąc osób¹⁸¹. Jest to wynik lepszy od sytuacji węgierskiej, lecz tendencja w ciągu czterech lat oznacza dwukrotny wzrost ujemnego przyrostu naturalnego.

W systemie edukacji i oświaty w Polsce zostały wprowadzone zmiany dotyczące szkolnictwa podstawowego i średniego. Wprowadzono podobny system do węgierskiego, gdzie szkolnictwo podstawowe jest ośmioletnie, a czteroletnie jest szkolnictwo średnie. Podobną tendencję można zauważyć natomiast w statystykach nauki w wyższych szkołach, gdzie liczba od 2014 roku zmniejszyła się o 2,2 pkt proc. Spadek odnotowano ze względu na brak zapotrzebowania gospodarki i społeczeństwa na osoby z wyższym wykształceniem¹⁸². Ze względu na brak zapotrzebowania na osoby z wyższym wykształceniem, odnotowano wzrost liczby uczniów w technikum i spadek w liceach ogólnokształcących. Tendencja spadkowa liczby osób w systemie edukacyjnym wynika także z wyżej przedstawionej sytuacji demograficznej (spadek liczby osób w wieku 6–18 lat).

Ze względu na analizy demografii ważne jest przedstawienie sytuacji gospodarki narodowej i danych dotyczących sytuacji bezrobocia w Polsce. W okresie 2014–2018 liczba aktywnych zawodowo w dużym stopniu nie zmieniła się, odnotowano spadek o 1,6%. Liczba bezrobotnych z ponad 1,5 mln spadła w 2018 roku do poniżej miliona¹⁸³. Polskie dane statystyczne o ludności aktywnej i biernej zawodowo przedstawia gorszy wynik od węgierskiej. W Polsce, populacja aktywna zawodowo wynosi 56,3%, gdzie wyniki na Węgrzech są o ponad 10% wyższe. Stopa bezrobocia w czwartym kwartale 2019 wynosiła 5,2%. Ubóstwo

¹⁸⁰ GUS, *Rocznik demograficzny*, Warszawa 2019, s. 271.

¹⁸¹ GUS, *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2019 r.*, Warszawa 2019, s. 9.

¹⁸² GUS, *Kapitał Ludzki w Polsce w latach 2014–2018*, Warszawa 2018, s. 30.

¹⁸³ GUS, *Rocznik Statystyczny Pracy 2019*, Warszawa 2019, s. 166.

wielowymiarowe w Polsce w 2018 roku wynosiło 2,1%, podczas gdy w 2015 roku wynosiło 3,4%¹⁸⁴. Ubóstwo dochodowe w Polsce wynosi 13% co jest poniżej średniej Unii Europejskiej. Wyniki te pokazują, że problem ubóstwa dotyczy Polski w mniejszym stopniu niż Węgry. Ubóstwo na tle historycznym zawsze występowało i scharakteryzowało się regionalnym wymiarem. Regiony objęte ubóstwem skutkowały często przesiedleniem, natomiast niemożność wydostania się z ubóstwa skutkuje frustracją i powstawaniem konfliktów społecznych, z czym boryka się społeczeństwo, gdzie różnica między biednymi a bogatymi jest w szczególności duża – jak to wygląda współcześnie. Zwiększający dystans między poszczególnymi warstwami społecznymi, powodujące niemożność zaspokojenia własnych i rodziny potrzeb, a także frustracja jednostki często skutkujące zachowaniem populistycznym w społeczeństwie, jest jednym z czynników ryzyka powstania patologii życia społecznego i wykluczenia społeczeństwa. Ubóstwo ma także wpływ na czynniki ekonomiczne, społeczne i polityczne. Z wielu skutków warto podkreślić, że ubóstwo zmniejsza poziom dobrobytu państwa przez trudności ze zdrowiem aż do patologii społecznych, jak narkomania, alkoholizm, a nawet przestępczość. Ubóstwo w Polsce jak i na Węgrzech wpływa w szczególności na te elementy bezpieczeństwa wewnętrznego¹⁸⁵.

Pod względem gospodarczym Polska gospodarka wykazuje tendencję wzrostową od 2014 roku. W 1995 roku PKB na osobę osiągnęło 6,5 tys. USD a w 2019 roku osiągnęła ona 17,4 tys. USD na osobę, co oznacza prawie trzykrotny wzrost, który był możliwy (podobnie jak na Węgrzech) dzięki udziałowi kapitału zagranicznego i wsparciu finansowemu UE dla gospodarki narodowej. Na podstawie parytetu nabywczego wzrost wynosił prawie trzykrotny z 12,44 tys. USD do 33 tys. USD na osobę¹⁸⁶. Wzrost ten pokazuje, że podobnie jak na Węgrzech tak i w Polsce gospodarka odnotowała wzrost ponad trzykrotny od 1995 roku. Większy wzrost w PKB na osobę odnotowano od 2014 roku, gdzie w ciągu pięciu lat wzrosło ponad 3 tys. USD na osobę. Największy wzrost odnotowano z 2017 na 2018 rok – prawie tysiąc USD na osobę. Wzrost ten wynika z pobudzenia gospodarki polskiej na rynku europejskim i rozpoczętych inwestycjach gospodarczych wewnątrz kraju.

¹⁸⁴ GUS, *Różne oblicza ubóstwa w Polsce w 2015 r. i 2018 r. na podstawie Badania spójności społecznej*, Warszawa 2018.

¹⁸⁵ O ubóstwie i wykluczeniu społecznej czytaj więcej w: A. Łuszczyn, *Bezpieczeństwo państwa a rozwój społeczno-gospodarczy aspekt regionalny i lokalny*, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2016, s. 119–124.

¹⁸⁶ Poland GDP 1990–2019, ze strony tradingeconomics.com/poland/gdp [dostęp: 14.07.2020].

Wśród chorób cywilizacyjnych w Polsce poważny problem stanowią nowotwory złośliwe. W przypadku tej choroby w 2016 wskaźnik zachorowalności wyniósł 419 na 100 tys. osób. Choroby nowotworowe są jednym ze współczesnych chorób cywilizacyjnych, którym ochrona zdrowia musi przeciwdziałać. Pod względem chorób cywilizacyjnych, dane dotyczące leczących osób z zaburzeniem psychicznym, uzależnieniem od alkoholu i innych substancji wykazuje, że w 2017 roku leczyło się ponad 1,6 mln osób, czyli około 5% całej populacji. Na podstawie trendów problem ten wykazuje wzrost z roku na rok. W strukturze tej choroby dominowały zaburzenia nerwicowe – aż 1246 osób na 100 tys. ludności¹⁸⁷. Ze względu na skalę problemową, Polska jak i Węgry nie radzą sobie najlepiej w walce z uzależnieniem, głównie wśród młodych osób i ludzi znajdujących się w ubóstwie. Ze względu na sytuację, w jakiej jest służba zdrowia – starzenie osób uprawnionych do wykonywania zawodu lekarza i pielęgniarki – próba poszukiwania rozwiązania będzie pilną potrzebą do zapewnienia bezpieczeństwa społecznego.

4.1.5. Uwarunkowania militarne

Analizując sytuację bezpieczeństwa militarnego na Węgrzech, niezbędne jest określenie elementów składowych, a także ich podporządkowania. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Węgier, zakłada, że kraj nie powinien posiadać zdolności użycia broni masowego rażenia. Interesem kraju jest ograniczenie jej produkcji, a także nie dopuszczanie do proliferacji takiej broni¹⁸⁸. Warto zaznaczyć natomiast, że ponieważ broń taka istnieje, jest to w interesie państwa, by jego sojusznicy ją posiadali. Dopóki państwa nienależące do sojuszu Północnoatlantyckiego posiadają taką broń, sojusz także powinien posiadać potencjał broni masowego rażenia jako element odstraszania agresji zewnętrznej. Dokument określa, że od dołączenia wraz z państwami sąsiednimi do NATO i UE, Węgry znajdują się w większości zabezpieczonym regionie przez te organizacje międzynarodowe¹⁸⁹. Podstawowymi dokumentami warunkującymi bezpieczeństwo militarne państwa, poza strategią bezpieczeństwa narodowego, jest: ustawa zasadnicza z 2012 roku, która określa konstytucyjne warunki funkcjonowania najważniejszych organów podsystemu kierowania i operacyjnego;

¹⁸⁷ GUS, Dane pochodzą z: *Zdrowie i ochrona zdrowia 2018*, Warszawa 2018.

¹⁸⁸ Pkt 74., Decyzja Rządu Węgierskiego 1136/2020 o Strategia bezpieczeństwa narodowego Węgier z 21 kwietnia 2020 r, ze strony <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1163-30-22.2>, [dostęp: 19.05.2020].

¹⁸⁹ Pkt 23., *Ibidem*.

strategie sektorowe, jak narodowa strategia obronności Węgier; ustawa o Wojsku Węgierskim; rozporządzenia i decyzje.

Po dołączeniu do NATO w 1999 roku, bezpieczeństwo militarne na Węgrzech podobnie jak w Polsce nie opiera się wyłącznie na potencjale narodowym, lecz także na realnym odstraszaniu sojuszu oraz na wzajemnej i realnej solidarności obronnej. W ramach sojuszu Węgry odpowiadają nie tylko za przestrzeń państwa, lecz również organizacji, przenosząc większą odpowiedzialność na siły i środki narodowe. Od zmian ustrojowych do 2016 roku rządy prowadziły politykę stagnacji w wojsku, czego przyczyną była m.in. zmiana sytuacji na arenie międzynarodowej. W latach 2000 poza mniejszymi zmianami realnym krokiem w celu podwyższania potencjału było leasingowanie szwedzkich samolotów JAS-39 Gripen. Nieefektywność systemu potwierdziły misje w Afganistanie i Iraku, gdzie żołnierze byli zmuszeni do zmiany uzbrojenia narodowego na amerykańskie¹⁹⁰. Dopiero kryzys na Ukrainie i nieefektywność sił policji na granicy państwowej w okresie kryzysu migracyjnego pokazały władzy państwowej, iż nie można dopuścić do dalszej regresji potencjału militarnego, dlatego w 2016 roku został uchwalony rządowy program modernizacyjny i rozwijający Wojsko Węgierskie. Między innymi zatrzymano spadek wydatków w budżecie obronnym, a także podjęto decyzję o zakupie nowego sprzętu wojskowego wraz z tymczasową modernizacją starego uzbrojenia do osiągnięcia gotowości operacyjnej nowego. Węgry są państwem małym i pod względem strategicznego położenia jest ono po części państwem w strefie zderzenia wpływu. Modernizacja wojska nabiera znaczenia w działaniach operacyjnych w ramach zadań logistycznych. Węgry są krajem łączącym wschodnią flankę z centrum Europy. Potwierdzają to liczne ćwiczenia wojskowe w kraju, mające charakter przetransportowywania wojsk.

W latach 2016–2018 przeprowadzono analizy sytuacji wojska, a także rozpoczęto rozmowy i ustalenia dotyczące zakupu nowoczesnego uzbrojenia¹⁹¹. W 2018 roku doszło do podpisania rekordowej liczby umów zakupu sprzętu, a także współpracy międzynarodowej. Nie byłoby to możliwe bez wzrostu budżetu obronnego, który w 2016 osiągnął 1% PKB. Przeprowadzono zmiany w strukturze dowodzenia, gdzie połączono stanowiska Szefa Sztabu Generalnego i Dowódcy Generalnego Wojska Węgierskiego w celu wykluczenia skrzyżowań kompetencyjnych i ustalono jednoosobowe dowództwo nad Wojskiem Węgierskim. Zmiany te

¹⁹⁰ Z. Szenes, *Honvédelem – védelempolitika*, Wyd. Dialóg Campus, Budapest 2017, s. 65.

¹⁹¹ Czytaj więcej: O. Balogh, *Program modernizacyjny wojska węgierskiego na lata 2016–2018*, K. Śmiałek, W. Śmiałek (red.), *Ewolucja wojen wielość uwarunkowań*, Wyd. WAT, Warszawa 2019, s. 197–212.

obowiązują od 1 stycznia 2019 roku¹⁹². Na podstawie decyzji Zgromadzenia Narodowego Węgier, ustawowa liczba personelu Wojska Węgierskiego z 29,7 tys. wzrasta na 36,75 tys., bez zwiększenia personelu cywilnego. Liczby te są docelowe, natomiast prawdziwa liczba personelu wojskowego bez rezerwy wynosiła w 2016 roku poniżej 20 tys. a liczba rezerwistów w 2018 roku wynosiła 8 tys.¹⁹³.

Pierwsze zakupy dotyczyły potencjału sił powietrznych: zakupiono samoloty transportowe Airbus A 319 i Dassault Falcon 7X¹⁹⁴. Śmigłowce transportowe i bojowe przeszły kapitalne remonty w Federacji Rosyjskiej, co umożliwiło przedłużenie ich gotowości bojowej do czasu sprowadzenia zakupionych śmigłowców Airbus H225M, a także podpisano umowę o budowie fabryki Airbusa¹⁹⁵. W 2018 między innymi podpisano współpracę z czeską firmą w celu produkcji broni palnej na Węgrzech, która rozpoczęła produkcję trzech rodzajów broni palnej dla Wojska Węgierskiego¹⁹⁶. W 2018 roku podpisano umowę z fabryką Krauss-Maffrei Wegman na zakup 44 najnowszych Leopardów 2, a także 22 armatohaubic wraz z leasingowaniem 10 Leopardów 2A4¹⁹⁷. Liczba leasingowanych pojazdów została zwiększona do 12 i pojazdy dołączyły do 25 Brygady Strzeleckiej im. Györgya Klapka w Tata¹⁹⁸. Najnowsze czołgi mają być sprowadzone w 2025 roku i władza planuje utworzenie oddziału ciężkiego uzbrojenia w oparciu o te pojazdy. Za pomocą tych decyzji między innymi rozpoczęto odbudowę przemysłu obronnego, a także zmianę przestarzałego i nieopłacalnego do utrzymania sprzętu wojskowego. W ramach planów rządowych do 2026 roku budżet obronny ma osiągnąć 2% PKB, co jest mało prawdopodobne – w szczególności analizując skutki gospodarcze

¹⁹² CXIII ustawa o obronie narodowej, Wojsku Węgierskim oraz o środkach prowadzonych w czasie stanów nadzwyczajnych z dnia 27.VII 2011 wraz ze zmianami (wersja z dnia 19.03.2020 r.), ze strony <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV>, [dostęp: 19.03.2020].

¹⁹³ Dane o stanie Wojska Węgierskiego: https://www.parlament.hu/documents/10181/1489583/Infotablo_2018_7_honvedelmi_adatok.pdf/b576c3a8-d457-8db0-62e9-749482615fe1, [dostęp: 19.05.2020].

¹⁹⁴ *Egy harmadik Airbust és további repülőket is vesz a honvédség*, ze strony https://index.hu/belfold/2018/12/11/egy_harmadik_airbust_es_tovabbi_repuloket_is_vesz_a_honvedseg/, [dostęp: 19.05.2020].

¹⁹⁵ <https://honvedelem.hu/cikk/ujabb-helikopterekkel-bovul-2023-tol-a-honvedseg-legiflottaja/>, [dostęp: 19.05.2020].

¹⁹⁶ https://index.hu/gazdasag/2016/02/26/fegyvergyartas_huzoagyazat/, [dostęp: 19.03.2020].

¹⁹⁷

https://index.hu/belfold/2019/03/19/magyar_honvedseg_zrinyi_2026_harckocsi_leopard_2_onjaro_loveg_airbus_helikopter/, [dostęp: 19.03.2020].

¹⁹⁸ *A „nagymacskák” után „pápamobil” is érkezik Tatára*, ze strony <https://honvedelem.hu/hirek/a-nagymacskak-utan-papamobil-is-erkezik-tatara.html>, [dostęp: 07.12.2020].

spowodowane pandemią wirusa SARS-CoV-19 – lecz decyzje polityczne mogą na nie pozytywnie wpłynąć.

Rok 2020, podobnie jak 2018, stał się kluczowym rokiem dla rozwoju węgierskiego potencjału militarnego. Podpisano w tym roku umowy o zakupie zestawów obrony powietrznej średniego zasięgu NASAMS od USA o wartości ok. 1 mld USD¹⁹⁹. Zakup ten poza znaczeniem militarnym stanowi ważny punkt do kooperacji amerykańsko-węgierskiej. W tym roku także dotarły wszystkie z dwunastu (w umowie z 2018 roku było 10 natomiast po korektach podniesiono o dwa dodatkowe czołgi) Leopardy 2A4HU. Dla sojuszu i bezpieczeństwa militarnego Węgier ma znaczącą rolę plan utworzenia brygady ciężkiej w ramach sił węgierskich. Temu ma służyć także powstanie spółki joint venture z Rheintmetall, produkującej bojowe wozy piechoty typu Lynx KF41 na Węgrzech²⁰⁰. Wozy te mają także zastąpić przestarzałą technologię radziecką BTR-80. Druga umowa z niemieckim przemysłem zbrojeniowym, a także wcześniejsze z francuskim przemysłem są znakiem nie tylko chęci odbudowy w ruinach leżącego przemysłu zbrojeniowego, lecz także stanowią aspekt długotrwałej współpracy z tymi państwami. Zakupy i umowy te pokazują jednoznaczny węgierski wybór kierunku sojuszu politycznego i militarnego – z Europą Zachodnią i NATO. Węgry stały się pierwszym krajem partnerskim we współpracy z Niemcami w ramach wielonarodowej jednostki transportu lotniczego. W ramach współpracy siły powietrzne Węgier i Niemiec będą wykorzystywały 10–13 samolotów transportowych Airbus A400M²⁰¹. Samoloty te będą wspierać flotę powietrzną Węgier. W listopadzie 2020 roku została podpisana umowa o zakupie 2 brazylijskich samolotów transportowych KC-390. Samoloty mają włączyć się do floty powietrznej w 2023–2024 roku²⁰². Dzięki temu zakupowi Węgry osiągną potencjał potrzebny do transportu powietrznego, a także tankowania samolotów bojowych. Umożliwi to wykonanie działań operacyjnych na dużą odległość od Węgier.

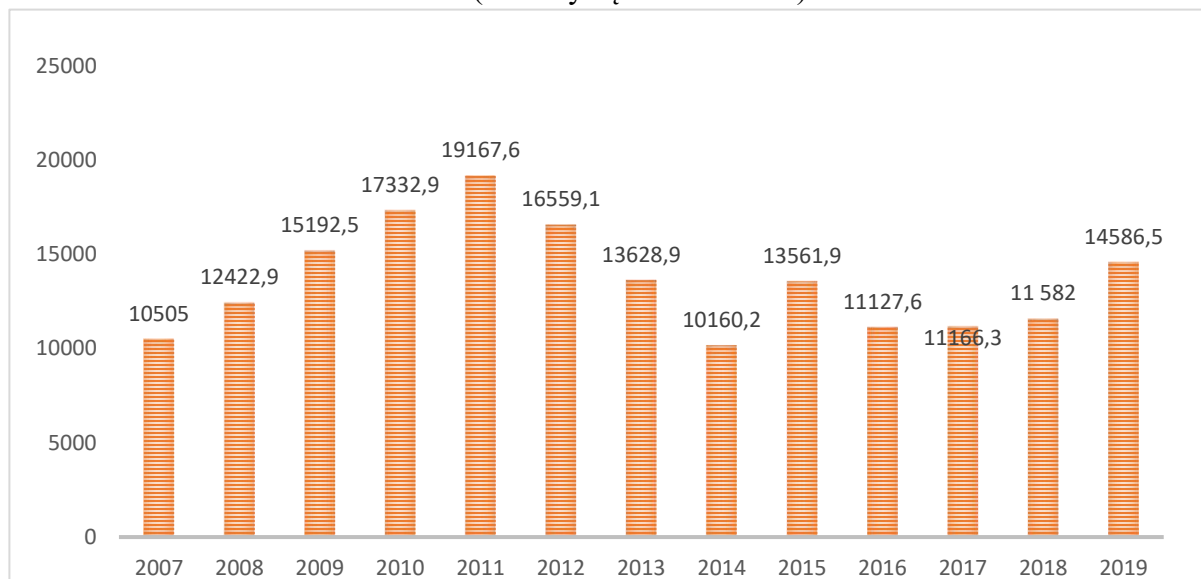
¹⁹⁹ B. Głowacki, *Węgry się zbroją*, [w:] „Raport Wojsko Technika Obronność” 2020, nr 09, Wyd. Agencja Lotnicza Altair, s. 18–19.

²⁰⁰ B. Kucharski, *Nie tylko Leopardy – Węgry kupują Lynxa KF41*, [w:] „Wojsko i Technika” 2020, nr 9, Wyd. Zespół Badań i Analiz Militarnych, s. 26–32.

²⁰¹ „Raport Wojsko Technika Obronność” 2020, nr 10, Wyd. Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2020, s. 58.

²⁰² *KC-390-es hadszíntéri szállító repülőgépeket vásárol a Magyar Honvédség, ze strony* <https://honvedelem.hu/hirek/kc-390-es-hadszinteri-szallito-repulogepeket-vasarol-a-magyar-honvedseg.html>, [dostęp: 07.12.2020].

Wykres 3. Wydatki z budżetu obronnego Węgier na cele operacji zagranicznych
(w stu tysięcy forintów)

Źródło: O. Balogh, A. Muracka, *Udział Wojska Węgierskiego w operacjach zagranicznych*, [w:]

A. Chabasińska, A. Warchał, *Perspektywy bezpieczeństwa w teorii i praktyce*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2019, s. 344.

Węgierscy żołnierze mają długotrwałą historię w udziałach na misjach pokojowych i humanitarnych. Siły Cesarza i Króla brały udział w pierwszych misjach pokojowych pod koniec XIX wieku. Węgierskie siły, mimo swojego ograniczonego potencjału, brały udział w operacjach zagranicznych w Wietnamie, na Bałkanach, w Iraku i Afganistanie, w Afryce. Udział żołnierzy węgierskich w misjach zagranicznych został ustalony na poziomie 1000 osób, co wynosi około 3,3% całej struktury Wojska Węgierskiego. Węgry w operacjach zagranicznych najbardziej aktywne były od 2016 roku biorąc udział w ramach misji natowskich w KFOR i NATO RSM. Drugim pod względem liczebności był udział w operacjach Unii Europejskiej i ONZ, głównie w Afryce. Udział sił węgierskich, mimo ograniczonego potencjału, jest ważnym elementem odpowiedzialności w środowisku międzynarodowym. Obrazuje to przejawiająca się w budżecie obronnym tendencja do wydatków na cele operacji zagranicznych, które mimo spadku od 2015 roku od 2017 roku oraz ograniczonego budżetu pokazują tendencję powolnego wzrostu²⁰³ – co zostało przedstawione na wykresie 3.

²⁰³ O udziale Wojska Węgierskiego w misjach zagranicznych czytaj więcej w: O. Balogh, A. Muracka, *Udział Wojska Węgierskiego w operacjach zagranicznych*, [w:] A. Chabasińska, A. Warchał, *Perspektywy bezpieczeństwa w teorii i praktyce*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2019, s. 331–348.

Pod względem bezpieczeństwa militarnego od zmian ustrojowych odnotowano drastyczny spadek w liczbie personelu i uzbrojeniu, co potwierdziła polityka rządów, które drastycznie zmniejszyły budżet obronny. Do 2014 roku odnotowano praktycznie corocznie ogromny spadek budżetu obronnego, który osiągnął najniższy poziom w 2013 roku – 0,79% PKB. We wspomnianym okresie nie odnotowano większego zakupu sprzętu i modyfikacji w Wojsku Węgierskim. Największym sukcesem było jedynie leasingowanie samolotów szwedzkich Saab JAS39 Gripenów oraz mniejsze projekty dotyczące utworzenia linii radarów w kraju na potrzeby NATO. Natomiast od 2014 roku zauważono wzrost. W 2016 roku uchwalono dziesięcioletni rządowy program modernizacyjno-zbrojeniowy Wojska Węgierskiego „Zrínyi 2026”²⁰⁴, gdzie wśród wielu celów wyznaczono osiągnięcie poziomu 2% PKB na obronność. Na podstawie analizy Center for Strategic and Defence Studies w Budapeszcie, wyznaczono 4 scenariusze, przedstawionego w tabeli 9, które biorą pod uwagę m.in. decyzję natowską w Walii w celu osiągnięcia 2% PKB na obronność do 2024 roku. Według tej analizy, biorąc pod uwagę tendencję okresu 2004-2017, budżet obronny osiągnie między 1,37–1,48% PKB na obronność, natomiast biorąc pod uwagę dane z 2013–2017 przy wzroście 0,2% PKB corocznie w budżecie obronnym Węgry mogą osiągnąć najpóźniej do 2026 roku powyżej 2% PKB na obronność, a nawet według najlepszych scenariuszy 2,3% PKB. Do tego natomiast niezbędne byłoby osiągnięcie powyżej 3% wzrostu PKB rocznej gospodarki Węgier do 2026 roku. W obecnej sytuacji epidemiologicznej rozwój ten zostanie zahamowany, a w najgorszym przypadku będzie nawet ujemny. Dla gospodarek narodowych budżet obronny często jest wykorzystywany do łątania luk w innych sferach budżetowych, dlatego prawdopodobnie budżet obronny w 2026 roku osiągnie 1,5–1,63% PKB. Poszczególne scenariusze przedstawiono w tabeli 10.

²⁰⁴ O programie modernizacyjno-zbrojeniowym Wojska Węgierskiego „Zrínyi 2026” czytaj więcej: O. Balogh, *Program modernizacyjny wojska węgierskiego...*, *op.cit.*, s. 197–220.

Tabela 10. Scenariusze na lata 2024–2026 wobec prognozowania budżetu obronnego na Węgrzech

Scenariusz I – mały wzrost gospodarczy wzrost budżetu obronnego			
	2024	2025	2026
PKB (w mln HUF) przy założeniach rocznego zwrotu PKB o 1,8%	43 456 799,19	44 239 021,58	45 035 323,97
2% PKB przeznaczone na obronność (w mln HUF)	869 135,98	884 780,43	900 706,48
Nominalna wartość budżetu obronnego przy założeniu 0,1% rocznego wzrostu (w mln HUF)	642 823,05	687 062,07	732 097,39
Realna wartość budżetu obronnego (w % PKB)	1,48	1,55	1,63
Scenariusz II – wzrost PKB brak wzrostu budżetu obronnego			
PKB (w mln HUF) przy założeniach rocznego zwrotu PKB o 3,24%	47 946 809,48	49 500 286,11	51 104 095,38
2% PKB przeznaczone na obronność (w mln HUF)	958 936,19	990 005,72	1 022 081,91
Nominalna wartość budżetu obronnego przy założeniu 0,1% rocznego wzrostu (w mln HUF)	658 239,99	707 740,28	758 844,38
Realna wartość budżetu obronnego (w % PKB)	1,37	1,43	1,49
Scenariusz III – wzrost gospodarczy wraz ze znaczącym wzrostem budżetu obronnego			
PKB (w mln HUF) przy założeniach rocznego zwrotu PKB o 3,24%	47 946 809,48	49 500 286,11	51 104 095,38
2% PKB przeznaczone na obronność (w mln HUF)	958 936,19	990 005,72	1 022 081,91
Nominalna wartość budżetu obronnego przy założeniu 0,2%	883 391,68	982 392,26	1 084 600,46

rocznego wzrostu (w mln HUF)			
Realna wartość budżetu obronnego (w % PKB)	1,84	1,98	2,12
Scenariusz IV – mały wzrost gospodarczy wraz ze znaczącym wzrostem budżetu obronnego			
PKB (w mln HUF) przy założeniach rocznego wzrostu PKB o 1,8 %	43 456 799,19	44 239 021,58	45 035 323,97
2% PKB przeznaczone na obronność (w mln HUF)	869 135,98	884 780,43	900 706,48
Nominalna wartość budżetu obronnego przy założeniu 0,2% rocznego wzrostu (w mln HUF)	852 557,80	941 035,84	1 031 106,48
Realna wartość budżetu obronnego (w % PKB)	1,96	2,13	2,30

Źródło: T. Csiki, *Explaining Hungarian Defence policy I. – Defense spending trends*, Center of Strategic and Defence Studies, 2019, ze strony [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/CSDS_Analyses_2019_5_Explaining%20Hungarian%20defense%20policy%20I.%20_%20Defense%20spending%20trends%20\(T.%20Csiki%20Varga\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/CSDS_Analyses_2019_5_Explaining%20Hungarian%20defense%20policy%20I.%20_%20Defense%20spending%20trends%20(T.%20Csiki%20Varga).pdf), [dostęp: 15.06.2020].

Polskie środowisko bezpieczeństwa po ataku Rosji na Ukrainę zmieniło się drastycznie, co wymusiło na władzy politycznej wzrost zainteresowania kwestiami obronnymi. Od tego czasu polskie podejście wobec zdolności obronnej nastawiło się jednoznacznie na atak ze strony Rosji. Konflikt polityczny Polski z Francją i Niemcami wpłynął także na myśl strategiczną w obronności. Spowodowało to duży nacisk na budowę potencjału narodowego a także na wzrost znaczenia sił amerykańskich w kraju. W tym celu Polska rozpoczęła daleko idący rozwój struktury Sił Zbrojnych RP i potencjału techniczno-technologicznego za pomocą programu modernizacyjnego. W tym celu powstał nowy rodzaj Sił Zbrojnych: Wojska Obrony Terytorialnej, które mają bronić terytorium wewnątrz państwa. Drugim ważnym element stanowi utworzenie kompleksu obronno-uderzeniowego tzw. A2/AD. Według Koncepcji obronnej RP ówczesny minister obrony narodowej, Antoni Macierewicz, twierdził, że w ciągu 12 lat Wojsko Polskie powinno osiągnąć zdolności bojowe, które pozwolą na samodzielną

obronę granicy przed zewnętrzną agresją²⁰⁵. Warto natomiast zaznaczyć w myśli strategicznej wojskowej, że do agresji między państwami może nie dojść w razie, gdy strona agresora uznaje, iż straty napaści byłyby większe niż korzyści z podboju. Dochodzi do tego problematyka, w razie napaści ze strony Rosji przy braku solidarności i obrony zbiorowej ze strony członków NATO i UE. Polska posiada dzięki sojuszowi potencjał taki, który służy do odstraszenia agresji zbrojnej na Polskę. Współcześnie takim środkiem jest także broń nuklearna, której Polska nie posiada, lecz sojusznicy tak (USA, Francja, Wielka Brytania).

Polski sektor militarny, w odróżnieniu od węgierskiego, nie dopuszczał do utraty swojego potencjału w takim dużym stopniu, jak to miało miejsce w Wojsku Węgierskim. Wynika to z percepcji zagrożenia, jakie pochodzi ze Wschodu i poziomu militaryzacji Białorusi i Obwodu Kaliningradzkiego. Polski przemysł zbrojeniowy także nie musiał się odbudowywać, co umożliwiło wyposażenie Wojska Polskiego częściowo w uzbrojenie krajowe. Polityka ta nie zmieniła się w okresie 2015–2020. Można jedynie zauważyć intensyfikowanie współpracy wojskowej polsko-amerykańskiej w jeszcze większym stopniu niż poprzednio, co doprowadziło do zwiększenia liczby jednostek natowskich jak i amerykańskich w kraju. Przemysł obronny natomiast w małym stopniu produkuje na eksport, co skutkuje tym, że państwo musi utrzymywać cały przemysł obronny. Powoduje to duże koszty i straty finansowe w budżecie państwa²⁰⁶. Wynikać może to ze złej polityki zarządzania, słabej promocji, lecz także z produktów słabej jakości lub użyteczności.

W latach 2015–2020 dużo zmian zaszło nie tylko w strukturze Wojska Polskiego, lecz również w kierunkach rozwoju potencjału. Pierwszą i najbardziej kontrowersyjną była reforma dowodzenia Sił Zbrojnych RP w lipcu 2013 roku. Po wyborach parlamentarnych w 2015 roku nowe kierownictwo odeszło od tej struktury dowodzenia, która przez dwa lata funkcjonowania nie miała nawet możliwości osiągnięcia gotowości operacyjnej. Od tego czasu nie ma jednoznacznego podziału kompetencji między poszczególnymi dowództwami rodzajów sił zbrojnych, a trójosobowym organem dowódczym na najwyższym szczeblu są Szef Sztabu Generalnego, Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych, Dowódca Generalny Rodzajów

²⁰⁵ M. Chilczuk, *Strategiczny Przegląd Obronny – MON ujawniło szczegóły*, ze strony <http://www.polska-zbrojna.pl/> [dostęp: 02.07.2020].

²⁰⁶ J. Palowski, *Opublikowano ważne sprawozdanie PGZ. Wynik finansowy i plany na przyszłość*, ze strony <https://www.defence24.pl/opublikowano-wazne-sprawozdanie-pgz-wyniki-finansowe-i-plany-na-przyszlosc>, [dostęp: 18.12.2020].

Sił Zbrojnych. Obecna struktura dowodzenia Sił Zbrojnych RP wynika z decyzji MON i innych wewnętrznych dokumentów, co uniemożliwia przeprowadzanie analizy systemu dowodzenia Wojska Polskiego. Można natomiast uznać, że zmiany, które zostały podjęte, nie miały na celu tego, aby Szef Sztabu Generalnego stał się głównym organem dowódczym, a dwa dodatkowe dowództwa – organami wspomagającymi i podległymi Szefowi Sztabu Generalnego.

Pod względem strukturalnym doszło do utworzenia nowego rodzaju sił zbrojnych w 2017 roku – Wojsk Obrony Terytorialnej, podległych Ministrowi Obrony Narodowej. Nowy rodzaj powstał na wzór Gwardii Narodowej USA i docelowo miał osiągnąć w ciągu 2–3 lat 53 tys. personelu, składającego się w 10% z personelu zawodowego i 90% z personelu rezerwowego. Jego funkcjonalność można zauważyć w okresie pandemii koronawirusa w Polsce, gdzie żołnierze WOT brali aktywny udział we wspieraniu cywilnej struktury bezpieczeństwa kraju, w tym wspieraniu logistycznym służby zdrowia. Żołnierze obrony terytorialnej biorą udział w czasie klęsk i katastrof naturalnych, co umożliwia ich wyposażenie w sprzęt niezbędny do reagowania na te zjawiska (np. powódź).

W badanym okresie obowiązywał program modernizacyjny Wojska Polskiego, który został przyjęty na lata 2013–2022. Część projektu dotycząca zakupów ma perspektywę wykonania do 2026–2030 roku. W 2015 roku najważniejszą decyzją w sprawie zakupu sprzętu był początek rozbudowy systemu obrony przeciwlotniczej średniego zasięgu Polski (Wisła) i projekt zakupu systemu przeciwlotniczego Patriot. Do podpisania umowy w sprawie zakupu I etapu Wisły doszło natomiast dopiero w marcu 2018 roku, gdy zostały zamówione dwie baterie Patriot za 4,75 mld USD (16,6 mld zł)²⁰⁷. Element ten stał się pierwszym i ostatnim etapem do 2020 pod względem budowy systemu przeciwlotniczego Polski o średnim zasięgu. Zakup ten oznacza 16 wyrzutni, co oznacza, że nawet w części nie jest gotów, by stanowić wiarygodny potencjał obrony przeciwlotniczej. Następnym krokiem do zapewnienia bezpieczeństwa powietrznego RP są próby zmiany systemu bezpieczeństwa powietrznego krótkiego (projekt Narew) – średniego zasięgu (projekt Wisła). Polska polityka obronności jest nastawiona na własną produkcję. W tym celu planowane jest stworzenie tychże systemów w jak największym stopniu na bazie rodzimej produkcji. Takimi są systemy Poprad czy radary aktywne i pasywne. Systemy te natomiast w wolnym tempie zostały wprowadzone

²⁰⁷ R. Zięba, *Rozdział XXIII Polityka bezpieczeństwa Polski*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, R. Zięba (red.), Wyd. Poltext, Warszawa 2018, s. 463.

i podobnie jak w Wojsku Węgierskim –wyznaczone cele będą osiągnięte dopiero w latach 2022–2026. Problem wywodzi się z tego, że podobnie jak w armii węgierskiej polski sprzęt jest przestarzały i liczy sobie nawet 40 lat. Analizując potencjał lotniczy Polski można stwierdzić, że sytuacja wcale nie jest lepsza. Polska zakupiła amerykańskie F-16 Jastrząb wraz z zachowaniem floty radzieckiej Su-22 i Mig-29. Samoloty te ze względu na wiek i brak części zamiennych w latach 2015–2020 miały wiele problemów. Migi-29 mają służyć do pojawienia się nowych myśliwców 5 generacji do 2026 roku, dlatego w latach 2019–2020 poszukano możliwości wydłużenia życia tych samolotów. Umowę dotyczącą zakupu 32 samolotów 5 generacji F-35A o wartości 4,6 mld USD (ok. 18 mld zł)²⁰⁸ podpisano ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Zakup nowych myśliwców ma podobny koszt, co zamówienie systemu do I etapu Wisły. Największym wyzwaniem dla Polski ze względu na tak wysokie wydatki będzie zaniedbanie innych projektów i rodzajów sił zbrojnych mimo tego, że bezpieczeństwo przestrzeni powietrznej jest pilną potrzebą dla kraju. Od listopada 2020 roku odnowiono loty Mig-29²⁰⁹. Zatrzymanie lotów Mig-29 oraz Su-22 spowodowało, że około 50 samolotów F-16 zapewniało bezpieczeństwo przestrzeni powietrznej Polski. Warto zaznaczyć, że systemy przeciwlotnicze, jak i siły powietrzne, są integralnymi elementami bezpieczeństwa przestrzeni powietrznej Europy. W skład wydatków związanych z zakupem nowego sprzętu wchodzi również koszty utrzymania i szkolenia personelu– w związku z tym, ze względu na tak duże wydatki, można podejrzewać zatrzymanie wielu innych projektów.

Polska Marynarka Wojenna powinna posiadać możliwości zapewnienia bezpieczeństwa dla gospodarki morskiej. Jak to przedstawia w swojej książce Jerzy Będźmirowski: „dla Polski najważniejsze było „okno na świat”, a więc posiadanie portu morskiego umożliwiającego rozwój międzynarodowego handlu morskiego (...)”²¹⁰. Mimo tego że literatura ta przedstawia okres międzywojenny, cel ten był i jest aktualny dla bezpieczeństwa Polski. Najważniejszym zadaniem powinna dla niej być kontrola wybrzeża kraju jak i NATO, a także zabezpieczenie tankowców przybywających do portów. Polski potencjał na Bałtyku

²⁰⁸ *Polskie F-35: skok jakościowy czy kosztowna wyspa nowoczesności*, ze strony <https://www.defence24.pl/polskie-f-35-skok-jakosciowy-czy-kosztowna-wyspa-nowoczesnosci-4-punkty>, [dostęp: 08.12.2020].

²⁰⁹ *Proces wznowienia lotów na samolotach MiG-29 zakończony*, ze strony <https://www.defence24.pl/proces-wznovienia-lotow-na-samolotach-mig-29-zakonczony>, [dostęp: 08.12.2020].

²¹⁰ J. Będźmirowski, *Marynarka Wojenna w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1947*, Wyd. Athenae Gedanenses, Gdańsk 2012., s. 71.

nigdy nie będzie mógł zapewnić całkowitej kontroli nad Bałtykiem ze względu na położenie geograficzne i potencjał Rosyjskiej Marynarki w regionie. Utrzymanie silnej marynarki jest bardzo kosztowne, dlatego w polskiej myśli strategicznej powinno się określić główne cele utrzymania Marynarki Wojennej w celu patrolowania i zabezpieczenia wybrzeży.

Polskie siły lądowe są w posiadaniu najbardziej przestarzałych sprzętów wojskowych w całym Wojsku Polskim. Wynika to z braku środków przeznaczonych na projekty modernizacji sił zmechanizowanych²¹¹. Warto zaznaczyć, że głównymi problemami są przestarzałe pojazdy pancerne, jak T-72M1, PT-91 Twardy, a także wozy piechoty BWP-1. Problemami tymi zajęło się MON natomiast są to procesy przedłużenia żywotności tych przestarzałych pojazdów. Ze względu na dużą liczebność tych pojazdów, wymiana w całości jest długotrwałym i kosztownym procesem. Radziecki sprzęt prawdopodobnie w najbliższym czasie nie zostanie zastąpiony ze względu na wydatki na inne uzbrojenia. Do końca 2020 roku nie została podjęta decyzja na temat zakupu nowych czołgów czy pojazdów piechoty poza zakupem KTO Rosomaków i BWP Borsuków. Produkcja polskich pojazdów bojowych natomiast nie pozwoli na wymianę w całości BWP-1. W perspektywie polskich sił zmechanizowanych Leopardy 2A4 i 2A5 przechodzą modernizację w fabrykach rodzimych. Zakupione w 2002 starszej wersji, a 2014 nowszej wersji stanowią większą siłę rażenia i potencjał niż radzieckie i modyfikacja polska T-72. Mimo tego Leopardy nie spisały się jeszcze na polu walki, więc ich skuteczności w boju nie można realnie oceniać. Ze względu na tendencje umów i zamówień nowoczesnych sprzętów, pojawiły się doniesienia o zakupie koreańskich czołgów K2²¹², amerykańskich M1 Abramsów²¹³ czy najnowszej wersji Leopardów 2A7+ (zakupionych przez Węgry). Ze względu na logistyczne i szkoleniowe możliwości, najlepszym wyborem byłyby Leopardy, które umożliwiłyby współpracę z państwami posiadającymi ten pojazd. Do końca roku 2020 nie podjęto decyzji o wyborze wśród powyższych czołgów. Jedynie wojska rakietowe i artyleria są w posiadaniu nowego uzbrojenia, chociaż nie w całości. Można w nich zauważyć tendencje wzrostu zasięgu rażenia,

²¹¹ Czytaj więcej na temat perspektywy modernizacji wojsk lądowych w: G. Wiśniewski, *Podstawowe problemy modernizacji technicznej wojsk lądowych Sił Zbrojnych RP w perspektywie 2022 roku*, Wyd. BBN, Warszawa 2018.

²¹² MSPSO 2020: K2PL – czołg z Korei po polsku, ze strony <https://www.defence24.pl/mspo-2020-k2pl-czolg-z-korei-po-polsku>, [dostęp: 09.12.2020].

²¹³ M. Zielonka, *M1 Abrams dla Polski. Wielka szansa czy realny problem?*, ze strony <https://www.defence24.pl/m1-abrams-dla-polski-wielka-szansa-czy-realny-problem-analiza>, [dostęp: 09.12.2020].

a także perspektywę wzrostu mobilizacji i rażenia, dzięki uzbrojeniu rodzimego, czy zakupu amerykańskich M142 Himarsów o większym zasięgu rażenia²¹⁴.

W planach rozwoju Sił Zbrojnych RP wyznaczono cele strategiczne, które powinny w dużym stopniu podwyższyć poziom bezpieczeństwa militarnego Polski. Najważniejszym jest wzrost budżetu obronnego do 2,5% PKB do 2030 roku. Aby osiągnąć te cele, MON planuje sukcesywny wzrost wydatków w latach 2020–2023 o 2,2 % PKB, w latach 2024–2025 o 2,3% PKB, a w latach 2026–2029 o 2,4% PKB²¹⁵. Cele te są o tyle poważne, ponieważ by sfinansować, a zarazem utrzymać wzrost liczby personelu zawodowego, wydatki te będą niezbędne. Z uwagi na przyjęte cele, przewidziano wzrost liczebności personelu zawodowego i rezerwowego do 200 tys.²¹⁶. Ustalona na 2020 r. liczebność WOT na 50 tys., nie została osiągnięta. W tym roku liczba żołnierzy TSW (Terytorialna Służba Wojskowa) osiągnęła około 23 tys., natomiast liczba zawodowych żołnierzy – 106 tys. Przed MON stoi wyzwanie, by osiągnąć i utrzymać tak wielką liczebność sił zbrojnych.

Filarem bezpieczeństwa militarnego Polski jest wzmocniona wysunięta obecność (eFP) żołnierzy natowskich, a także bazy wojskowe US Army w Polsce. Element ten jest aspektem odstraszenia od agresji zewnętrznej. Polska podpisała wiele umów o współpracy obronnej ze Stanami Zjednoczonymi za prezydentury Donalda Trumpa. Do ostatniego doszło 15 sierpnia 2020 roku. Na podstawie tej umowy powstało Dowództwo V Korpusu Wojsk Lądowych USA w Poznaniu, Centrum Szkolenia Bojowego w Drawsku Pomorskim, lotnicza baza załadunkowo-rozładunkowa we Wrocławiu-Strachowicach, baza bezzałogowych statków powietrznych w Łasku, obiekt wojsk specjalnych w Lublinie oraz magazyn uzbrojenia w Powidzu. Umowa ta zakłada limit żołnierzy amerykańskich do 5,5 tys. w Polsce. Mapa nr 8 przedstawia siły sojusznicze rozlokowane w Polsce w 2017 roku. Na podstawie mapy można wywnioskować, że najwięcej sił sojuszniczych pochodzi ze Stanów Zjednoczonych, co jest elementem znaczącym dla solidarności sojuszniczej i gwarancji

²¹⁴ O potencjale wojsk rakietowych i artylerii czytaj więcej w: M. Cielma, *Artyleria Wojska Polskiego stan obecny* oraz T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Wojsk Rakietowych i Artylerii*, „Nowa Technika Wojskowa” 2020, nr11, Wyd. Magnum X, Warszawa 2020, s. 22–37.

²¹⁵ J. Palowski, *Polska zwiększy wydatki obronne do 2,5% PKB. Nowy projekt ustawy*, ze strony <https://www.defence24.pl/polska-zwiekszy-wydatki-obronne-do-25-pkb-nowy-projekt-ustawy>, [dostęp: 09.12.2020].

²¹⁶ J. Borowski, *Liczebność polskich sił zbrojnych ma wzrosnąć do 200 tysięcy*, ze strony <https://forsal.pl/artykuly/1144484,liczebosc-polskich-sil-zbrojnych-ma-wzrosnac-do-200-tysiecy-to-filar-bezpieczenstwa.html>, [dostęp: 09.12.2020].

bezpieczeństwa kraju. Polska, według danych MON, ponosi wydatki około 500 mln zł rocznie w związku ze stacjonowaniem wojsk USA. Jest to porównywalny budżet do wydatków na Wojska Obrony Terytorialnej²¹⁷. Warto dodać, że w okresie 2015–2020 duża liczba jednostek amerykańskich pojawiła się w Polsce rotacyjnie. Między innymi w ramach eFP powstaje baza obrony przeciwrakietowej w Rzedzikowie i Batalionowa Grupa Bojowa w Bemowie Piskim wraz z żołnierzami Wielkiej Brytanii, Rumunii i Chorwacji. Większość oddziałów amerykańskich i natowskich, jak przedstawiono na mapie, stacjonuje w zachodniej części Polski. Wynika to między innymi od planów operacyjnych i współczesnego myślenia strategicznego. Wraz z agresją na Polskę oddziały te będą miały możliwość reagowania na napaść zbrojną²¹⁸.

Mapa 8. Siły sojusznicze w Polsce w 2017 roku

Źródło: <https://archiwum2019.mon.gov.pl/sily-sojusznicze-w-polsce/wojska-usa-w-polsce/wprowadzenie-f2017-01-11/>, [dostęp: 09.12.2020].

²¹⁷ Pół miliarda złotych rocznie. Tyle będzie kosztować nas obecność wojsk USA, ze strony <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wojska-usa-w-polsce-polska-bedzie-placic-za-ich-stacjonowanie-500-mln-zl-rocznie/63ybmbs>, [dostęp: 09.12.2020].

²¹⁸ O jednostkach i lokalizacjach oddziałów sojuszniczych i amerykańskich czytaj więcej w: Ł. Zalesińskie, M. Miernicka, *Między nami, sojusznikami*, „Polska Zbrojna” październik 2020, nr 10(894), Wyd. Wojskowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2020, s. 12–20.

Polski potencjał narodowy w ostatnich latach został wzmocniony przez jednostki sojusznicze i amerykańskie. Potrzeba ta wynika z agresywnej polityki Federacji Rosyjskiej w Gruzji i na Ukrainie. Stopniowy wzrost i pojawienie się w coraz większej liczbie żołnierzy sojuszniczych ma z jednej strony stanowić element solidarności sojuszniczej, a z drugiej, w razie agresji zewnętrznej, stanowi on siłę polityczną do podjęcia decyzji o wsparciu i solidarności sojuszniczej w czasie konfliktu zbrojnego. Jest to niezmiernie ważne, gdyż jak historia pokazała, w czasie „dziwnej wojny” w 1939 roku brak takiego elementu politycznego – atak na siły zbrojne kraju za granicą – może skutkować wzrostem poparcia społecznego naciskając decydentów dołączenia się do konfliktu po stronie sojusznika. Z drugiej strony jest to element odstraszenia. Parę tysięcy żołnierzy nie stanowi dużego potencjału, natomiast możliwość dołączenia się państw sojuszniczych do konfliktu zbrojnego z agresorem zewnętrznym może w dużej mierze zmienić siły militarne stron.

Potencjał militarny jest elementem stale się zmieniającym. Wynika to m.in. z rozwoju nowych technik i technologii używanych w siłach zbrojnych. Utrzymanie wojska z najnowocześniejszym uzbrojeniem i sprzętem jest niemożliwe, ponieważ wymagałoby to znaczącego wzrostu budżetu obronnego jaki osiągają w okresie wojny. W wyniku tego, państwa rozwinięte posiadają przestarzałe uzbrojenie, co nie stanowi takiego elementu odstraszenia jak sprzęt o dużej sile rażenia czy najnowocześniejszy. Siły polskie, jak i węgierskie, ze względu na ograniczone możliwości finansowe, a także na brak zagrożenia, z dużym prawdopodobieństwem konfliktu zbrojnego, lecz nie wykluczającego, nie wprowadzają gospodarki wojennej w celu produkcji sprzętu bądź zakupu uzbrojenia w szerokim zakresie. W tym celu jest potrzeba z jednej strony prowadzenia długoterminowej strategicznej polityki obronnej, a także powstanie realnych planów modernizacyjnych do zmiany uzbrojenia na potrzeby obronne kraju i wymagań sojuszniczych. W czasie pokoju kraje te powinny przygotować potencjał wojskowy, z jednej strony na zatrzymanie agresora, z drugiej strony – zasoby do podjęcia walki wraz ze wsparciem sił sojuszniczych.

4.2. Interesy narodowe, cele strategiczne oraz ocena potencjałów Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego

Interesy narodowe i cele strategiczne opisane są w wielu dokumentach państwowych, natomiast podstawowym dokumentem jest strategia bezpieczeństwa narodowego, która powinna obejmować cele i interesy narodowe, tak aktualne, jak

i w prognozowanej przyszłości. Różnice między dokumentami polskimi a węgierskimi wynikają z tego, że tak jak w Polsce Strategia Bezpieczeństwa Narodowego zatwierdza Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów, tak na Węgrzech dokument jest w randze Decyzji Rządu Węgier, zatwierdzanej przez Premiera. W okresie badanym w 2020 roku wydano strategię w Polsce i na Węgrzech, jednak bez strategii resortowych. Poniższa analiza będzie obejmowała polskie strategię z 2014 i 2020 roku oraz węgierskie z 2012 i 2020 roku.

W zglobalizowanym świecie o charakterze gospodarki liberalno-wolnorynkowej najważniejszym interesem narodowym każdego państwa jest wykorzystanie możliwości, wynikających z ładu gospodarczego, aby osiągnąć jak najwięcej korzyści dla gospodarki narodowej. W tym celu każda gospodarka będzie opierać się na eksporcie i podejmować działania zmierzające do dołączenia do międzynarodowego łańcucha produkcyjnego i międzynarodowego podziału pracy. Każdy podmiot w celu osiągnięcia jak najlepszych wyników gospodarczych będzie podejmować decyzje w taki sposób, by osiągnąć jak największy wzrost gospodarczy, co umożliwi rozwój we wszystkich sektorach, niezbędnych do utrzymania pokoju i bezpieczeństwa państwa.

Najważniejszym dokumentem strategicznym determinującym sprawność systemu bezpieczeństwa narodowego jest Strategia Bezpieczeństwa Narodowego i Biała Księga. Dokumenty te powinny być w pełni zintegrowane, spójne i uporządkowane jako całość. „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego (...) przewiduje przy tym wypracowanie mechanizmów kompleksowego, a zarazem długofalowego planowania rozwoju systemu bezpieczeństwa opierającego się na celach i potrzebach wspólnych dla wszystkich jego składników, wynikających z całościowo ujmowanych interesów narodowych”²¹⁹. Warto zaznaczyć w tym miejscu, iż skuteczna integracja systemu bezpieczeństwa oraz jego elementów składowych wartościuje o jego skuteczności. Strategia powinna więc przewidywać potrzeby modyfikacji i uszczelnienia procesów niektórych rozwiązań prawno-organizacyjnych. Niezbędne do efektywnego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa każdego państwa

²¹⁹ J. Gryz, Rozdział 4. *Kształtowanie strategicznego zarządzania bezpieczeństwem narodowym*, [w:] J. Gryz (red.), *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Polski*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2013, s.107.

powinno być precyzyjne określenie kompetencji poszczególnych elementów, a także organów kierujących²²⁰.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Węgier z 2012 roku określa uniwersalne interesy i wartości. Wśród wartości wymienia: „pokój, bezpieczeństwo, suwerenność państw, integralność terytorialną, demokrację i praworządność w szczególności prawa mniejszości i podstawowe prawa ludności”²²¹. Dokument ten na podstawie wartości określa interesy uniwersalne stanowiące charakterystyczny element dla państwa demokratycznego: „suwerenność, integralność terytorialną i ochronę porządku konstytucyjnego, stabilność kraju, rozwój gospodarczy, kulturalny i społeczny”²²². Poza tym wymienia interesy narodowe o charakterze pozapaństwowym jak „pokój międzynarodowy, rozwój demokracji, bezpieczeństwo regionu euroatlantyckiego i stabilność państw sąsiadujących, a także rozwój integracji euroatlantyckiej”²²³. Na podstawie wymienionych interesów uniwersalnych można wywnioskować, że autorzy dokumentu opierali się na dokumentach międzynarodowych jakimi są: Karta Narodów Zjednoczonych, Traktat Waszyngtoński, Traktat Lizboński, a także preambuła Ustawy Zasadniczej Węgier.

Węgierskie wartości i interesy narodowe w kontekście systemu bezpieczeństwa europejskiego, według dokumentu z 2012 roku, są ściśle związane z członkostwem NATO i UE. Określają one powiązania wspólnych wartości Węgier z wymienionymi organizacjami, jak również związek z interesami wspólnymi. Można w tym przypadku odwołać się do interesów zewnętrznych zarówno Węgier jak i Polski, stanowiących interesy całej organizacji UE i NATO. Aby Węgry, jak i Polska, mogły skutecznie przeciwstawić się wyzwaniom i zagrożeniom, niezbędna jest stabilna i rozwinięta gospodarczo Europa, która współcześnie bez kohezyjnej i solidarnej integracji wewnątrz jest nieosiągalna.

Dokument węgierski z 2012 roku wymienia tylko jedno państwo jako partnera strategicznego, mianowicie Stany Zjednoczone Ameryki. Według autorów, element ten jest podstawą bezpieczeństwa militarnego jak i politycznego w Europie. Interesem węgierskim

²²⁰ S. Koziej, *Strategiczny Przegląd Bezpieczeństwa Narodowego jako filar narodowego planowania strategicznego*, materiał z seminarium w Akademii Obrony Narodowej, 17.07.2008, [w:] J. Gryz (red.), *op.cit.*, s.107.

²²¹ Decyzja Rządu Węgierskiego 1035/2012 o Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Węgier z dnia 21 lutego 2012 roku, pkt 9.

²²² *Ibidem*.

²²³ *Ibidem*, pkt 10.

w tym przypadku jest utrzymanie europejskiego zaangażowania USA w systemie bezpieczeństwa europejskiego²²⁴. Element ten można określić jako uniwersalny dla europejskiego ładu pozimnowojennego, gdzie amerykańska obecność pełni rolę strategicznego odstraszania i jednocześnie jest tarczą przeciwko zagrożeniom militarnym i politycznym spoza NATO. Element ten i członkostwo w UE stanowiły niezbędny czynnik do osiągnięcia specyficznego węgierskiego interesu narodowego, czyli ochrony mniejszości węgierskiej w krajach spoza organizacji. Od 2004 roku Słowacja, a od 2007 roku także Rumunia, należą do Unii Europejskiej, co stanowi większe pole do oddziaływania na życie mniejszości węgierskiej w tych krajach, dlatego strategia ta określa wykorzystanie całej struktury bezpieczeństwa na poszerzanie bezpieczeństwa narodowego mniejszości węgierskiej poza granicami państwa. W tym celu określono interes specyficzny dla narodu węgierskiego – mianowicie poszerzenie integracji euroatlantyckiej na państwa, w których zamieszkuje mniejszość węgierska²²⁵. Z tego względu głównym regionem oddziaływań polityki zagranicznej określono Europę Środkowo-Wschodnią, Basen Karpacki, Unię Europejską i NATO. Pod względem środowiska zewnętrznego jako interes narodowy wskazuje się utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa przeciwko zagrożeniom o szczególnym znaczeniu i dużym zasięgu, jakim są: proliferacja broni masowego rażenia, niekontrolowany handel bronią, terroryzm, kryzys monetarno-gospodarczy, zagrożenia w cyberprzestrzeni, zagrożenie w dostawie surowców energetycznych, zanieczyszczenie środowiska, awarie techniczne i klęski żywiołowe, przestępczość zorganizowana, handel narkotykami, nielegalna migracja i politycznie skrajne ugrupowania²²⁶.

Polska Strategia Bezpieczeństwa Narodowego z 2014 roku jak i ta z 2020 roku nie określają podstawowego interesu kraju, w przeciwieństwie do węgierskiej z 2020 roku, gdzie suwerenność znalazła się na miejscu najważniejszego elementu polityki bezpieczeństwa. Interesy narodowe Polski, jak i Węgier określone są w Konstytucji RP i Ustawie Zasadniczej Węgier. Strategia Polski z 2014 roku wymienia je w punkcie 11. Dokument ten, razem z najnowszym, podkreśla ważność roli narodowego potencjału, gdzie w strategii z 2020 roku pojawiło się umacnianie tożsamości narodowej i strzeżenie dziedzictwa narodowego jako

²²⁴ *Ibidem*, pkt 17.

²²⁵ W latach 2015–2020 nie dołączyła się Serbia i Ukraina do Unii Europejskiej i nie zostali zaproszeni do NATO, natomiast wynika to z specyficznego położenia geopolitycznego tych państw i więzi z Federacją Rosyjską.

²²⁶ Interesu tego potwierdzają eksperci z Węgier. Patrz Załącznik 12.

interesu narodowego o strategicznym znaczeniu. Na ostatnim miejscu w obu dokumentach znalazło się zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju społecznego, gospodarczego i ochrona środowiska naturalnego jako ważnego elementu możliwości budowy potencjału narodowego na cele zapobiegania zagrożeniom. Dużą rolę przywiązuje się do integralności, niepodległości i suwerenności. Polskie dokumenty wytyczają jako region aktywności politycznej Europę, z wyszczególnieniem państw Europy Wschodniej. Najnowszy dokument odchodzi od interesów dalekiego zasięgu, nie określa interesów narodowych w Azji czy Afryce, jedynie skupia się na Europie i na więzi ze Stanami Zjednoczonymi.

Polski dokument z 2014 wyodrębnia aż 16 celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa. Wśród nich warto wyodrębnić cele dotyczące tzw. „twardego bezpieczeństwa”:

- „rozwój potencjału obronnego i ochronnego adekwatnego do potrzeb i możliwości państwa oraz zwiększenie jego interoperacyjności w ramach NATO i UE;
- wzmocnienie gotowości i zdolności NATO do kolektywnej obrony oraz spójności działań UE w dziedzinie bezpieczeństwa; budowanie silnej pozycji Polski w obu tych organizacjach;
- rozwijanie bliskiej współpracy ze wszystkimi sąsiadami oraz budowanie partnerskich relacji z innymi państwami, w tym służących zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów i kryzysów międzynarodowych;
- zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania Rzeczypospolitej Polskiej w cyberprzestrzeni”²²⁷.

Jednakże dokument z 2020 roku nie określa jednoznacznie celów strategicznych, a jedynie wskazuje na cztery filary wobec interesów narodowych. Jednoznacznie można wyczytać z dokumentu, że głównym celem Polski jest stawianie na potencjał narodowy, na sojusz Północnoatlantycki, w mniejszym stopniu natomiast podkreśla ważność roli UE. Jednoznacznie podkreśla priorytety polityki zagranicznej i więzi ze Stanami Zjednoczonymi, współpracy w sektorze bezpieczeństwa i obronności, energetycznej, technologicznej i gospodarczej. Dokumenty z roku 2014 i 2020 uwzględniają Federację Rosyjską jako źródło

²²⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2014, pkt 11.

zagrożenia, dokument najnowszy podnosi wręcz do rangi najważniejszego zagrożenia bezpieczeństwa Polski. Z tego względu wyznacza cele strategiczne na przygotowanie potencjału do odstraszenia i reagowania na zagrożenia pochodzące ze strony Rosji. Cel ten jest elementem najbardziej przeciwnym z węgierskimi celami, gdzie Rosja nie jest głównym źródłem zagrożenia, a nawet określona została jako możliwy partner gospodarczy²²⁸.

Rząd Węgier w ramach programu modernizacyjnego wojska podjął jednoznaczne kroki do odbudowy potencjału militarnego, a także własnego przemysłu obronnego, nie pomijając aspektu gospodarczego. Mimo skromnego budżetu obronnego, wymagać będzie to dużych dodatkowych nakładów, co skutkować będzie przekazaniem funduszy z innych resortów. Wzrost budżetu obronnego nie stanowiłby problemu, gdyby nie skutki gospodarcze i polityczne pandemii koronawirusa, co negatywnie wpłynęło na gospodarkę, i których państwa nie mają możliwości uniknąć. Odbudowa potencjału stanowić ma ważny element solidarności wewnątrz NATO, ponieważ modernizacja odbywa się w ramach standardów sojuszu. Kupno sprzętu od partnerów ma charakter polityczny, który wynika z tego, że kupując sprzęt od państw Zachodnich (USA, Francja, Niemcy) można liczyć w przyszłości na poparcie bądź pasywne podejście w pewnych debatach i decyzjach politycznych, czy to na forum Unii Europejskiej, czy w NATO. Polska natomiast podjęła inną politykę, opartą na utrzymaniu i rozwoju własnego przemysłu obronnego oraz zakupu nowoczesnego uzbrojenia od USA. W dużej mierze wyzwania Polski i Węgier są podobne. Wynika to z potrzeby odbudowy gospodarki narodowej i upadających branż, co w dużej mierze może spowodować obniżenie budżetu obronnego i wydatków na bezpieczeństwo.

Uwzględniając rozważania przeprowadzone w podrozdziale 4.1, można przeprowadzić analizę potęgi państwa polskiego i węgierskiego. Jako pierwszy analizie poddany zostaje potencjał militarny – z racji tego, że jest omawiany w większości literatury i wykorzystany do opisanego potęgi państwa. Według Mirosława Sułka²²⁹, potęgę wojskową można opisać w następujący sposób:

$$P_w = W^{0,652} \times S^{0,217} \times a^{0,109}; \text{ gdzie}$$

P_w określa potencjał wojskowy,

²²⁸ Polityka Federacji Rosyjskiej jest określona mianem wyzwań, natomiast Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Węgier z 2020 roku podkreśla znaczenie współpracy z Rosją w sektorze gospodarczym.

²²⁹ R. Białoskórski, Ł. Kiczma, M. Sułek, *Potęga Państw 2019, Raport potęgometryczny*, Wyd. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2019, s. 10.

- W określa wydatki wojskowe,
- S określa liczbę żołnierzy służby czynnej,
- a określa powierzchnię terytorium państwa.

W tym przypadku możemy określić, że średnia wydatków budżetu obronnego RP w latach 2015–2020 wynosiła 2 % PKB, a Węgier 1,2% PKB²³⁰. Najtrudniejszym zadaniem jest określenie liczby żołnierzy służby czynnej, co jest informacją niejawną – w tym przypadku będziemy opierać się na ustawowej liczbie żołnierzy zawodowych, pomnożonej przez 0,85, twierdząc że 15% liczby ustawowych stanowisk pozostaje nieobstawione. Wynika z tego, że Wojsko Węgierskie liczy 17 000 osób, natomiast w Polsce 85 000 – bez dodania Wojska Obrony Terytorialnego – przy uwzględnieniu służby ochotniczej i rezerwowej. Powierzchnia Polski wynosi około 313 tys. km², a Węgier ok. 93 tys. km².

Z tego wynika, że potencjał militarny Węgier wynosi: $P_{ww}=1,2^{0,652} \times 17\,000^{0,217} \times 93\,000^{0,109}=32,45$; natomiast Polski wynosi: $P_{wp}=2^{0,652} \times 85\,000^{0,217} \times 313\,000^{0,109}=73,28$. Na podstawie wyliczeń można wywnioskować, że potencjał wojskowy Węgier wynosi około 44% potencjału Polski. Obliczenia dotyczą okresu 2015–2020. Aby zobrazować rzeczywisty stan, powinniśmy rozszerzyć wzór o dodatkowe elementy, mianowicie stan techniczny, potencjał przemysłu obronnego, chęć ludności do obrony i stan rezerwistów. Elementy te natomiast nie zostaną objęte, ze względu na trudność określenia realnego potencjału obronnego Polski, jak i Węgier wraz z danymi wrażliwymi, jakimi są chęć ludności do obrony narodowej i stan rezerwistów.

W celu zobrazowania potęgi wojskowej w Europie wykorzystano dane potęgi państw z 2017 raportu potęgometrycznego. Na podstawie potęgi wojskowej państw świata w latach 1992, 2003 i 2015, Polska zajmowała od 26 do 29 miejsca na świecie (w 2017 roku 25 miejsce), natomiast Węgry w kolejności 50, 60, a w 2015 roku osiągnęły 79 miejsce. Ze względu na liczne zmiany techniczne i dzięki wzrostowi budżetowemu w 2017 roku Węgry osiągnęły 69 miejsce. Na podstawie tych danych można wywnioskować, że potencjał wojskowy Węgier od 1992 roku spadł prawie trzykrotnie, lecz Polski potencjał wojskowy, po spadku w 2003 roku, wzrósł o więcej niż 1 mM (potęga świata = 1000 mM). Przyczyną tak drastycznego spadku na Węgrzech

²³⁰ Dane pochodzą ze strony <https://tradingeconomics.com/>, [dostęp: 09.12.2020].

było między innymi drastyczne zmniejszenie liczby personelu w Wojsku Węgierskim, a także drastyczny spadek wydatków na obronność do poziomu poniżej 1% PKB²³¹.

Analizując stan techniczny w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej można dojść do następujących wniosków: po pierwsze, spora część sprzętu i uzbrojenia pochodzi z lat 80.–90. ubiegłego wieku. Zmiana tego uzbrojenia trwa sukcesywnie od lat. Po drugie, tendencje pokazują, że część sprzętu pojazdowego pochodzi z produkcji rodzimych. Spoza uzbrojenia rodzimej produkcji większość uzbrojenia pochodzi z Niemiec (czołgi Leopard 2A4 i 2A5), z USA (samoloty bojowe F-16 Jastrząb). Po trzecie, można zauważyć próby tworzenia centrów badawczych w celu tworzenia backgroundu do produkcji nie tylko pojazdów i artylerii, ale także bezzałogowych statków powietrznych. Badania te mają na celu wspomóc rozwój techniczny wraz z rozwojem strategii wojskowości i obrony, jak to pokazała w ostatnich latach skuteczność prowadzenia operacji za pomocą bojowych dronów. Po czwarte, okres 2015–2020 jest szczególnie ważny dla Wojska Polskiego, jak i Węgierskiego. Jest to okres podpisania wielu umów o zakupie sprzętu i uzbrojenia o dużym znaczeniu. Znaczenie to wynika z tego, że w trzeciej dekadzie XXI wieku większość sprzętu i uzbrojenia osiągnie granicę eksploatacji i powinno się je wycofać z użytku. Umowy o zakupie mają zastąpić przestarzałe pojazdy, by utrzymać możliwość obrony i potencjał obrony państwa, a razem stanowić człon potencjału sojuszniczego.

Wojsko Węgierskie w porównaniu do polskiego w ostatnich latach rozpoczęło odbudowywać przemysł obronny na licencjach: czeskiej (karabiny, pistolety), niemieckiej (pojazdy opancerzone) i francuskiej (śmigłowce). Przemysł obronny Węgier zapewnia pojazdy transportowe i inżynieryjne, natomiast inne elementy obronne pochodzą z zagranicy. W porównaniu do polskiej sytuacji, Węgry z opóźnieniem rozpoczęły modernizację, natomiast modernizacja ta w ostatnich latach jest bardziej spektakularna, jak na skalę ok. 10-milionowej ludności. Większość uzbrojenia nowoczesnego osiągnie gotowość bojową, podobnie jak w Polsce, w latach 2022–2028. O sukcesie modernizacji będzie można mówić wtedy, gdy sprzęt ten dotrze do oddziałów i gospodarka narodowa będzie miała możliwość jego utrzymania, co będzie dużym wyzwaniem dla Polski i dla Węgier, biorąc pod uwagę skutki światowej pandemii w 2020 roku.

²³¹ Patrz załącznik 9, *Potęga wojskowa państwa świata w latach 1992, 2003, 2015*. Dane z 2017 roku pochodzą z R. Białoskórski, Ł. Kiczma, M. Sułek, *Potęga Państw...*, *op.cit.*

Następnym elementem oceny potencjału będą aspekty społeczne. Na początku można wywnioskować, że społeczeństwo polskie, jak i węgierskie można określić mianem starzejącego się. Z drugiej strony, wpływa na to w dużej mierze współczynnik dzietności na kobietę w Polsce, wynoszący 1,4; natomiast na Węgrzech wynosi ono 1,5. Istotne jest również podkreślenie, że Polska, jak i Węgry posiadają ujemny przyrost naturalny, co będzie skutkowało utratą za 50 lat ok. 1,5 mln Węgrów i ok. 4 mln Polaków w kraju, nie uwzględniając tendencji migracyjnych. Z tego względu, potencjału społecznego nie można określić jako najlepszy element potencjału analizowanych państw. Problemy tych państw natomiast odczuwalne są w całej Europie, co wpływa negatywnie na społeczne bezpieczeństwo europejskie. Z rozwojem gospodarczym związane są także lepsze wskaźniki PKB na osobę, co nie odzwierciedla problemu cywilizacyjnego, jakim jest ubóstwo. W Polsce ubóstwo dochodowe wynosi podobnie jak na Węgrzech 13%. Lepsze wyniki są w stałym ubóstwie w Polsce, które od 2015 roku ma tendencję spadkową, osiągającą ok. 2%, na Węgrzech natomiast wynosi ono ok. 6%. Ubóstwo wiąże się z obniżeniem poziomu bezpieczeństwa regionu ze względu na wzrost patologii społecznych. Dane statystyczne pokazują, że poziom populacji w oświacie podstawowej i średniej jest wysoki. Z danych polsko-węgierskich można stwierdzić, że region nie boryka się z problemami etnicznymi na taką skalę jak Europa Zachodnia, natomiast patologie społeczne i problemy związane z sytuacjami finansowymi rodzin, z jakimi borykają się migranci i wykluczeni ze społeczeństwa obejmują także kraje tego regionu. W szczególności dotyczy to Romów na Węgrzech.

W odniesieniu do chorób cywilizacyjnych, dane zarówno z Polski, jak i Węgier również nie pokazują najlepszych wyników. Można zauważyć tendencję wzrostową chorób, takich jak astma, cukrzyca, choroby związane z niedokrwieniem serca. Skutkiem tego będą większe koszty ponoszone w służbie zdrowia, która została doceniona dopiero w okresie pandemii koronawirusa. Służba zdrowia w Polsce jak i na Węgrzech nie była na najwyższym poziomie, co podkreśla wzrost liczby prywatnych klinik i szpitali w tych krajach. Między innymi skutkowało to rozwojem tzw. darwinizmu socjalnego, gdzie osoby ze środkami finansowymi mają możliwość leczyć się, natomiast osoby z ograniczonymi środkami muszą czekać w długich kolejkach, co często skutkuje utratą życia. Niewydolność systemu państwowej służby zdrowia wynikała z niedofinansowania i dopiero pandemia koronawirusa może doprowadzić do poprawy sytuacji w tym zakresie.

Ze względu na potencjał ludzki, Polska jak i Węgry stoją przed poważnymi wyzwaniami. Mimo wzrostu gospodarczego kraju społeczeństwo w małym stopniu odczuwa polepszenie stopy życiowej. Problemy te związane są często z mało skuteczną polityką społeczną, którą, ze względu na charakter złożoności, można rozwiązać tylko długotrwałymi programami. Programy te nie są mocnymi stronami polityki społecznej państw Europy Środkowej. Ze względu na to, że cała Europa boryka się z podobnymi problemami, wyzwania i zagrożenia związane z bezpieczeństwem społecznym nie były dotychczas doceniane, lecz pandemia koronawirusa w tym przypadku może stanowić szansę do odwrócenia regresu poziomu.

Potencjał polityczny Polski i Węgier jest warunkowany przez ustrój polityczny i strukturę kierowania bezpieczeństwem i obronnością. Mimo tego, że oba kraje są państwami demokratycznymi, w ustroju parlamentarno-gabinetowym można odnaleźć wiele różnic. W Polsce i na Węgrzech najważniejszym elementem kierowania bezpieczeństwem i obronnością jest Rząd – w odróżnieniu do węgierskiego systemu, w Polsce Prezydent RP także odegra ważną rolę w kierowaniu bezpieczeństwem i obronnością – nad którym nadzór sprawują Parlament i sądy. W obu krajach można odnaleźć tendencję centralizacji kierowania systemem bezpieczeństwa, co stanowi szansę jak i wyzwania dla takiej struktury. Pod względem prawnym Węgry posiadają większe możliwości niż Polska, co wynika z liczby i charakterystyki stanów nadzwyczajnych możliwych do wprowadzenia w kraju. W polskim prawie brakuje stanu nadzwyczajnego o charakterze słabszym od klęski żywiołowej, natomiast umożliwiające podjęcie szybszych decyzji i użycie sił i środków niezbędnych do reagowania na zagrożenia i wyzwania. Warto zaznaczyć ważność ustawy o zarządzaniu kryzysowym w Polsce, jak i podobnej ustawie na Węgrzech, który stanowi prawną podstawę systemu zarządzania kryzysowego. Obie ustawy odgrywają znaczącą rolę w wyznaczeniu roli, jak i kompetencji organów, służb i straży, a także określenie roli tych elementów w stanach nadzwyczajnych. Jak w Polsce tak i na Węgrzech w latach 2015-2020 wprowadzono dużo zmian w podsystemie obronnym. Zmiany te są elementami osłabiającymi potencjał obronny ze względu na proces tworzenia struktury dowodzenia i kompetencyjnych konfliktów między elementami dowodzenia i kierowania. Proces ten jest długotrwały, co skutkuje w dużej mierze spadkiem potencjału obronnego.

Węgry od początku rządów Viktora Orbána przeprowadziły zmiany dotychczas niespotykane od czasów zmian ustrojowych. Ze względu na to, że koalicja Fidesz-KDNP posiada większość konstytucyjną, od 2008 roku w Parlamencie Węgierskim można było przeprowadzić zmiany konstytucyjne, administracyjne jak i prawne. Centralizacja władzy w 2008 roku dla bezpieczeństwa okazała się być dobrym rozwiązaniem w czasie kryzysu migracyjnego w 2015 roku, co umożliwiło podjęcie szybkich decyzji. W Polsce od 2015 roku rządząca koalicja Zjednoczonej Prawicy nie posiada takiej większości, co uniemożliwiło wprowadzenie takich zmian, jakie zaszły na Węgrzech. Mimo długotrwałych prac nad zmianami prawnymi i instytucjonalnymi w Polsce do końca 2020 roku nie została uchwalona nowa ustawa o powszechnym obowiązku obrony²³², o obronie cywilnej i ochronie ludności.

4.3. Wnioski

Polska i Węgry stanowią element składowy struktury euroatlantyckiej, co jest fundamentem bezpieczeństwa regionu. Ze względu na charakterystykę położenia, Polska odegra znaczącą rolę geopolityczną, stanowiąc terytorium przejściowe między gospodarką zachodnią a Federacją Rosyjską. Z tego wynika, że przynależność Polski do struktury euroatlantyckiej stanowi ważny element bezpieczeństwa dla krajów Europy Zachodniej. Węgry jako mały kraj w Europie Środkowej, nie graniczący bezpośrednio z Federacją Rosyjską, odegra mniejszą rolę geopolityczną. Głównym celem Węgier jest, z uwagi na położenie geopolityczne, by kraj ten należał do struktury euroatlantyckiej. Dla NATO Węgry odegrają rolę jako terytorium buforowe i przejścia na Bałkany, z czego wynika jego rola i znaczenie dla sojuszu.

Zauważono w Europie Środkowo Wschodniej stagnację gospodarczą i społeczną, co potwierdzają analizy potencjału społecznego i gospodarczego Polski i Węgier. Specyfika tych krajów wynika z byłego posowieckiego modelu rozwoju²³³. Starzejące się społeczeństwo, a także choroby cywilizacyjne charakteryzujące społeczeństwa zachodnie, wpłynęły negatywnie na pozostałe aspekty bezpieczeństwa. Gospodarka Polski jak i Węgier znajduje się w sytuacji rozwojowej, dzięki której możliwy jest wzrost gospodarczy w tych krajach. Jedno z wyzwań będą stanowić skutki pandemii w 2020 roku, co w dużej mierze może spowodować

²³² Ustawa o obronie Ojczyzny – wzmocnienie Sił Zbrojnych RP, ze strony <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/ustawa-o-obronie-ojczyzny--wzmocnienie-sil-zbrojnych-rp> [dostęp: 05.11.2021].

²³³ System ten oparty na wykorzystaniu zasobów materialnych oraz na eksploatacji surowców naturalnych ulegających wyczerpaniu w wielu krajach.

pogorszenie w strukturze gospodarki narodowej tych państw wraz ze zmianą zapotrzebowania na surowce energetyczne i energię elektryczną.

Na podstawie analizy sytuacji energetycznej krajów można wywnioskować, że w zapotrzebowaniu Polski i Węgier na energię elektryczną deficyt w jej produkcji wynosi ok. 2000 MW. Możliwości produkcji energii pokrywają w większości potrzeby energii, natomiast ze względu na usterki, konserwacje i brak warunków produkcji, 100% wydolność produkcyjna jest nieosiągalna. Bez wspólnej sieci elektrycznej z państwami sąsiadującymi tego zapotrzebowania państwa nie byłyby w stanie zapewnić i spowodowałoby to braki w zaopatrzeniu w energię dla potrzeb gospodarstw domowych i przemysłu. Bez ścisłej współpracy ze spółkami narodowymi zapewniającymi niezawodność przesyłu energii elektrycznej nie ma możliwości utrzymania bezpieczeństwa energetycznego. Za pomocą wspólnej sieci europejskiej istnieje możliwość utrzymania bezpieczeństwa zapotrzebowania energii elektrycznej, także w sąsiadujących krajach, co nie jest możliwe w razie usterek w sieci przesyłowej.

Polska jak i Węgry są parlamentarno-gabinetowym ustrojem politycznym, natomiast na Węgrzech po uchwaleniu Ustawy Zasadniczej wraz z jej zmianami można określić, że gabinet przewyższa władzę parlamentarną. Wynika to między innymi z wieloletniej władzy koalicji Fidesz i KDNP, która od 2010 roku ma większość konstytucyjną w parlamencie. Ze względu na ustrój państwa oba kraje mają podobny charakter, w którym rząd kieruje polityką zagraniczną, a także określa najważniejsze interesy i cele strategiczne. Największa różnica jest w roli prezydenta, gdzie w Polsce ze względu na wybory bezpośrednie, posiada większą legislację, z tego względu odgrywa większą rolę. Na Węgrzech mimo dużej roli konstytucyjnej prezydent nie odegra znaczącej roli w polityce zagranicznej czy w polityce bezpieczeństwa. Drugim elementem, w dużym stopniu odróżniającym oba kraje, są stany nadzwyczajne. W Polsce konstytucja określa trzy stany nadzwyczajne, na Węgrzech jest ich aż sześć. Braki w ustawodawstwie ujawniły się w czasie pandemii koronawirusa od wiosny 2020 roku, gdy ze względu na brak decyzji o wprowadzeniu stanu nadzwyczajnego, występowały problemy legislacyjne wobec obostrzeń w Polsce. Ze względu na większość konstytucyjną – na Węgrzech takie problemy nie występowały, a także z przyczyn występowania stanu zagrożenia, gdzie ani ustawa ani konstytucja nie określają, co konkretnie może stanowić zagrożenie dla państwa – uchwalono stan nadzwyczajny. Warto zaznaczyć, że ze względu na polityczne wyzwania

nowelizacji Konstytucji RP o sytuacjach kryzysowych dla życia i mienia, uchwalono ustawę o zarządzaniu kryzysowym, co daje prawne możliwości władzy politycznej w Polsce do reagowania na sytuacje nadzwyczajne bez określenia sytuacji stanem nadzwyczajnym.

Potencjał militarny w regionie wyzwań i zagrożeń militarnych jest niezbędny. Pokazało to m.in. agresja rosyjska na Ukrainę, konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie, a także kryzys migracyjny w Europie. Potencjał węgierski do 2016 roku był utrzymany na niskim poziomie, co zmieniono na skutek kryzysu migracyjnego. Potencjał ten stopniowo wzmacniano za pomocą unowocześnienia sprzętu i techniki wojskowej, restrukturyzacji dowództwa czy po zmianach wyposażenie i sytuację finansową personelu. Decyzje te pozytywnie wpłynęły i wpływają na poziom bezpieczeństwa militarnego Węgier i Europy. Ze względu na to, że państwo to graniczy z państwami nienatowskimi i spoza Unii Europejskiej, rola ta wzrasta. Między innymi największy wpływ na ten wzrost potencjału miał znaczący wpływ wyzwań i zagrożeń w tym okresie co spowodowało wzrost poparcia wzrostu budżetu obronnego przez partie rządzące. Według planów politycznych, Węgry do 2024 roku osiągną poziom 2% PKB na obronność, co Polska osiągnęła w 2015 roku, a od 2018 roku pokazując tendencję wzrostową powyżej 2%. Znacząca militaryzacja Węgier nie wynika z poczucia niebezpieczeństwa wojskowej napaści ze strony sąsiada, jak to wygląda w sytuacji Polski. Polska ze względu na zagrożenie militarne ze strony obwodu Kaliningradzkiej i Białorusi nie może pozwolić sobie na tak drastyczny spadek potencjału, jaki występował w Wojsku Węgierskim do 2016 roku. Mimo tego, że Wojsko Polskie pod względem potencjału i liczebności przewyższa całkowicie Wojsko Węgierskie, boryka się z tymi samymi wyzwaniami. Stała eksploatacja sprzętu i techniki, a także brak decyzji politycznej czy brak funduszy, uniemożliwiają wymianę sprzętu przestarzałego i wyeksploatowanego. Z drugiej strony, ani Polska ani Węgry w znaczący sposób nie mogłyby wpłynąć na rywalizację militarną mocarstw. Ze względu na położenie tych państw, oba kraje odegrałyby rolę regionu uderzeniowego, dlatego rola i siła wojska obu państw w znaczącym stopniu wynika od realnego wsparcia sojuszniczego.

Zmiany, jakie zaszły w środowisku bezpieczeństwa, skutkowały tym, że w 2020 roku Polska jak i Węgry wydały nowe strategie bezpieczeństwa narodowego. Oba dokumenty mają znaczenie dla bezpieczeństwa regionu, w szczególności przy określeniu interesów narodowych i strategicznych partnerów. Na podstawie obu dokumentów można wywnioskować, że rola

NATO i Unii Europejskiej w tym okresie była znacząca natomiast pojawiły się pewne elementy, które stworzyły spór i brak jedności w tych organizacjach, tworząc wyzwanie dla bezpieczeństwa europejskiego. Największą zmianą jest określenie przez polski dokument Federacji Rosyjskiej jako zagrożenia. Jest to sprzeczne całkowite z polityką zagraniczną Węgier, które w tym okresie prowadziły bliską politykę z Federacją Rosyjską głównie przez własne interesy gospodarcze i energetyczne.

Potencjał militarny Polski jak i Węgier pokazuje tendencję wzrostową. Przez rządowy program modernizacyjny Wojska Węgierskiego, kraj doprowadził do znaczącego wzrostu własnego potencjału militarnego, co umożliwiło wzrost budżetu obronnego. Polski potencjał, ze względu na położenie geograficzne, jest na wysokim poziomie. W odniesieniu do stanu technicznego, można zauważyć znaczący wzrost w przypadku obu państw. Uzbrojenie, sprzęt i technika zakupione przez te państwa w znaczącym stopniu wpływają na poziom bezpieczeństwa regionu.

Mimo znaczącego potencjału militarnego, wykazującego tendencję wzrostową, potencjał społeczny jak i ekonomiczny nie jest tak jednoznaczny. Zarówno Polska jak i Węgry borykają się z problemami społecznymi, takimi jak starzejące się społeczeństwo, ubóstwo, choroby cywilizacyjne. Problemy te wpływają także na bezpieczeństwo europejskie, skutkując potrzebą reagowania na te wyzwania. Mimo różnorodności przyczyn i skutków tych wyzwań, reagowanie i przeciwdziałanie im jest możliwe tylko wspólnymi siłami i środkami, jakim może być system bezpieczeństwa europejskiego. Złożoność problemu, jakim stał się koronawirus w Europie i na świecie, będzie skutkować potrzebą poszukiwania innych możliwości, co w efekcie umożliwi skuteczną walkę z takimi wyzwaniami, jak na przykład z pandemią. W tym celu Polska jak i Węgry muszą być otwarte i gotowe do współpracy, ponieważ złożoność i trudność w zapobieganiu i przeciwdziałaniu wyzwaniom społeczno-ekonomicznym będą wymagały aktywności całej architektury bezpieczeństwa europejskiego, a nawet światowego.

Rozdział V. Polska i Węgry w realizacji zadań na rzecz bezpieczeństwa europejskiego podejmowanych przez organizacje międzynarodowe

5.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych

Organizacja Narodów Zjednoczonych została powołana do życia w 1945 roku w celu zapewnienia międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, rozwoju społecznego i odbudowania świata po zniszczeniach II wojny światowej. Wojna ta spowodowała skutki, z którymi świat boryka się do dziś i będzie borykał się jeszcze w XXI wieku. Destrukcja na taką skalę, niespotykana w historii ludzkości, wymaga budowy wspólnej ludzkiej społeczności, jaką jest idea Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Rada Bezpieczeństwa²³⁴ jest jednym z pięciu najważniejszych organów ONZ. Rada stoi na straży utrzymania bezpieczeństwa i pokoju na świecie. Składa się z pięciu stałych i 10 niestałych członków i sprawuje nadzór nad pozostałymi członkami. Organ ten ma prawo do podjęcia decyzji o użyciu misji humanitarnych i pokojowych. Misje te stanowią element praktyczny w działaniach na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. O skuteczności i efektywności tych misji badacze różnie się wypowiadają oraz w niejednoznaczny sposób oceniają możliwości ONZ przy rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych między członkami²³⁵.

Mimo tego, że Polska była w koalicji antyhitlerowskiej, nie brała udziału w konferencji założycielskiej w San Francisco, natomiast stała się członkiem pierwotnym organizacji, ratyfikując Kartę Narodów Zjednoczonych 16 października 1945 roku. Obecnie ONZ, licząc 193 państwa, jest jedyną organizacją ogólnoswiatową, która stoi na straży utrzymania bezpieczeństwa i pokoju na świecie. Polska jest aktywna w ramach ONZ w trzech filarach działalności organizacji: prawa człowieka, pokoju i bezpieczeństwa, rozwoju. Posiada 6 stałych przedstawicielstw przy ONZ. Sukcesem polskiej dyplomacji światowej jest to, że Polska przez 11 lat sprawowała funkcję niestałego członka Rady Bezpieczeństwa, ostatnio w latach 2018–2019. Polska, także wraz z niestałym członkostwem w Radzie, formalnie zgłosiła gotowość do zwiększenia własnego wysiłku w ramach misji pokojowych ONZ²³⁶. Głównym

²³⁴ Stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa są: Stany Zjednoczone, Federacja Rosyjska, Republika Francuska, Wielka Brytania, Chińska Republika Ludowa.

²³⁵ O historii, strukturze i operacjach pokojowych ONZ czytaj więcej w: P. Żurawski vel Grajewski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe Wymiar militarny*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2012, Rozdział 4. *Organizacja Narodów Zjednoczonych*, s. 117–165.

²³⁶ Polska w ONZ, ze strony <https://www.gov.pl/web/onz/polska-w-onz>, [dostęp: 12.082020].

celem polskiego członkostwa w Radzie, poza próbą przeprowadzenia reformy ONZ, była stabilizacja sytuacji konfliktów w Europie i na Bliskim Wschodzie²³⁷. Polska na podstawie założeń strategii polityki zagranicznej na lata 2017–2021 wskazała, poza reformą ONZ, także na potrzebę aktywnego uczestnictwa w realizacji polskich celów w ramach negocjacji klimatycznych, poszanowania prawa międzynarodowego, zapobiegania konfliktom²³⁸.

Pierwszy udział Polski w misjach pokojowych ONZ miał miejsce w ramach misji UNEF II na Bliskim Wschodzie w 1973 r. Polscy żołnierze byli pierwszymi, którzy założyli błękitne hełmy z grupy państw Układu Warszawskiego. Polska do dnia 30 czerwca 2020 roku brała udział w 5 misjach²³⁹. W 2019 roku w ramach większego zaangażowania na rzecz bezpieczeństwa światowego i członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa, polskie Siły Zbrojne zaangażowały się w misję UNIFIL z 220-osobowym składem, a Węgry z 4-osobowym składem²⁴⁰. Celem misji jest utrzymanie pokoju na granicy Izraela z Libanem od 1978 roku.

Węgry stały się członkiem ONZ 14 grudnia 1955 roku wraz z innymi 15 krajami²⁴¹. Po powstaniu węgierskim w październiku 1956 roku Węgry rozpoczęły integrację ze strukturami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Dwukrotnie przedstawiciel Węgier reprezentował kraj wśród niestałych członków Rady Bezpieczeństwa w latach 1968–1969 – Polska zamieniła Węgry w następnym roku – i 1992–1993 roku²⁴². Szczególne znaczenie w Radzie Bezpieczeństwa odegrały Węgry w latach 1992–1993 podczas wojny w byłej Jugosławii. Węgry od 1988 roku aktywnie biorą udział w misjach humanitarnych pod auspicjami ONZ²⁴³. W latach 90. XX w. brały udział w większości misji pokojowych pod auspicjami organizacji, a wśród nich w Namibii, Kambodży, Angoli, Ugandzie, Mozambiku, Kuwejcie²⁴⁴. Pierwszymi misjami z udziałem węgierskiego kontyngentu wojskowego były działania w Jugosławii i na Cyprze od 1995 r.

²³⁷ Czytaj więcej na temat: R. Tarnogórski, Sz. Zaręba, *Polska w Radzie Bezpieczeństwa ONZ*, „Biuletyn PISM”, nr 1(1574), 3 stycznia 2018.

²³⁸ *Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej 2017–2021*, ze strony www.gov.pl, [dostęp: 02.09.2020].

²³⁹ <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, [dostęp: 02.09.2020].

²⁴⁰ <https://unifil.unmissions.org/unifil-troop-contributing-countries>, [dostęp: 02.09.2020].

²⁴¹ Albania, Austria, Bułgaria, Finlandia, Irlandia, Jemen, Jordania, Laos, Libia, Nepal, Portugalia, Rumunia, Sri Lanka, Węgry, Włochy.

²⁴² Magyarország 60 éve az ENSZ-ben, ze strony <https://ensz.kormany.hu/magyarorszag-60-eve-az-ensz-ben>, [dostęp: 02.09.2020].

²⁴³ Misja UNIMOG w Iranie i Iraku była pierwszą misją pokojową w ramach rezolucji ONZ z udziałem węgierskim nadzorującą rozejm między tymi państwami w latach 1988–1991.

²⁴⁴ Magyarorszá hozzájárulása az ENSZ békefenntartási tevékenységéhez, ze strony <https://ensz.kormany.hu/az-ensz-szerepe-a-nemzetkozi-bekefenntartasban>, [dostęp: 02.09.2020].

Węgierski Rząd określił ustawową liczbę żołnierzy zaangażowanych w misjach zagranicznych do maksymalnie 1000 osób, co wynosi ok. 3% całego personelu Wojska Węgierskiego. W misjach pod auspicjami ONZ brało udział ok. 10% całego kontyngentu zagranicznego, a więcej niż połowa w ramach NATO. Dla Węgier, wśród misji pokojowych, szczególne znaczenie mają misje obserwacyjne na Bałkanach i na Bliskim Wschodzie²⁴⁵. Węgry do 30 czerwca 2020 roku brały udział w 3 misjach. Najwięcej osób – 7 brało udział w misji na Cyprze w ramach UNIFICYP²⁴⁶. Misja miała na celu utrzymanie pokoju na Cyprze przy granicy turecko-greckiej od 1964 roku.

Szczególnego znaczenia nabiera także pomoc finansowa dla krajów objętych konfliktami i klęskami w ramach Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA), w ramach której Węgry w latach 2015–2018 przekazały 789 mln USD. Największą część udzielonej pomocy przekazano w 2018 roku – 285 mln USD, co oznaczało ponad 130 mln USD wzrostu w stosunku do poprzedniego roku. W ramach pomocy za pośrednictwem ONZ wspomagano finansowo kraje w potrzebie z ok. 25 mln USD. Najwięcej z tej pomocy zyskały kraje najmniej rozwinięte i będące w potrzebie w Afryce, na Bliskim Wschodzie i Południowej Azji. Pomoc ta w większości dotyczyła ulepszenia poziomu życia i edukacji, tworząc bezpieczeństwo i możliwość do rozwoju w tych regionach²⁴⁷. Dla porównania, Polska od 2015 roku w ramach pomocy wspierała dobre rządzenie i prawa człowieka. W 2016 roku ponad 208 mln PLN wydano na umorzenie długów krajów afrykańskich, lecz pomoc humanitarna o wysokości 124 mln PLN dotarła do ludności dotkniętej kryzysem na Bliskim Wschodzie – w tym dla uchodźców syryjskich. Największa część polskiej ODA wspomaga Ukrainę i Białoruś w Europie. Coroczna ODA wynosi od 2016 roku ponad 2,5 mld PLN. Od 2017 roku największym biorcą polskiej ODA jest Ukraina, a w pierwszej piątce znajduje się także Turcja z powodu uchodźców. Podobnie jak w węgierskiej strukturze dystrybucji wielostronnej ODA, powyżej 80% całej ODA zasila fundusze UE (przez ONZ tylko 5%)²⁴⁸. Polska jak i Węgry udzielają pomocy finansowej starając się nie tylko o polepszenie własnego wizerunku na arenie międzynarodowej, lecz także traktując pomoc jako jeden z przejawów odpowiedzialności

²⁴⁵ O udziale Wojska Węgierskiego w misjach pokojowych czytaj więcej w: O. Balogh, A. Muracka, *Udział Wojska Węgierskiego w operacjach zagranicznych*, op.cit., s. 331–348.

²⁴⁶ <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors> [dostęp: 02.09.2020].

²⁴⁷ *Hungary International Development Profile*, Ministry of Foreign Affairs and Trade of Hungary, ze strony <https://nefe.kormany.hu/en> [dostęp: 02.09.2020].

²⁴⁸ *Polska Pomoc*, ze strony <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/finansowanie>, [dostęp: 02.09.2020].

w społeczności międzynarodowej w formie wsparcia finansowego dla państw i regionów będących w potrzebie.

Zarówno w Polsce²⁴⁹ jak i na Węgrzech można spotkać się z opiniami, że główny organ ONZ, Rada Bezpieczeństwa, który decyduje o użyciu błękitnych hełmów, a także o sankcjach wymaga reformy. Wśród nich wskazuje się głównie na: zwiększenie efektywności Rady, wzrost stałych i niestałych członków Rady, a także przyznanie miejsca dla przedstawiciela Unii Europejskiej. Aby zreformować ten organ, inicjatywa musi wyjść od dużej grupy państw oraz uzyskać zgodę wszystkich stałych członków Rady. Punkt ostatni natomiast nie jest osiągalny, ponieważ nie jest w interesie stałych członków Rady, aby więcej państw posiadało prawo weta. Z tego względu efektywność i skuteczność działalności i aktywności ogólnoswiatowej organizacji na rzecz pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju była i będzie w rękach 5 stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ.

5.2. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego

W Traktacie Waszyngtońskim ściśle określona została przestrzeń działań sojuszu, lecz rozumienie terytorium, które jest uznawane za strefę aktywności w ramach 5. artykułu także podlega ewaluacji od znaczenia z 1949 r. Pokazał to między innymi atak Rosji na sieci komputerowe w 2007 r. przeciwko Estonii, co wskazało na potrzebę redefinicji obszarów wspólnych działań. Podobne wyzwania wynikają z procesów globalizacyjnych, które wymagają rozszerzania terytorium działań sojuszniczych, do których można zaliczyć transgraniczność konsekwencji niemilitarnych środków nacisku na dostawę surowców strategicznych.

Polska jak i Węgry stały się członkiem NATO 12 marca 1999 roku. Wydarzenie to było sukcesem dla tych krajów, ponieważ stały się członkami najsilniejszego sojuszu w tym okresie. Od tego czasu organizacja ewoluuje i boryka się z wewnętrznymi i zewnętrznymi problemami, które Polska i Węgry rozwiązują z pozostałymi członkami w celu utrzymania bezpieczeństwa i pokoju w regionie.

Transformacja NATO była i jest niezbędna do gotowości zapewnienia bezpieczeństwa w regionie Północnego Atlantyku i w Europie. Rola sojuszu w okresie zimnej wojny opierała

²⁴⁹ O polskiej opinii reformy czytaj: *Waszczykowski: reforma ONZ może być inicjowana przez taki kraj jak Polska*, ze strony <https://polskieradio24.pl/7/473/Artykul/1243379,Waszczykowski-reforma-ONZ-nie-moze-byc-inicjowana-przez-taki-kraj-jak-Polska>, Co z reformą ONZ, ze strony <https://radioszczecin.pl/6,359870,co-z-reforma-onz>, [dostęp: 02.09.2020].

się na kombinacji odstraszenia (użycie broni nuklearnej) i gotowości odpowiedzenia na agresję zbrojną (art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego). Skuteczności sojuszu w tym okresie trzeba szukać w tożsamości politycznej państw członkowskich i z potęgi czerpanej z potencjału gospodarczego i militarnego. Współcześnie dużo wyzwań i zagrożeń występuje w regionie objętym działaniami przez sojusz, natomiast największym wyzwaniem jest brak solidarnych zachowań i wspólnych interesów państw członkowskich. Sojusz współcześnie jest elementem reagowania na zagrożenia nie tylko militarne, lecz pozamilitarne w sposób nieingerujący w interesy państw członkowskich. Natomiast całkowite zróżnicowanie interesów państw członkowskich może skutkować zmniejszaniem efektywności i skuteczności reagowania NATO na zagrożenia i wyzwania zewnętrzne, powodując wyzwania wewnątrz sojuszu. Polska jak i Węgry brały udział w wojnach w Afganistanie i Iraku. Wojny te do dziś budzą kontrowersję dotyczącą zgodności podjętych działań z prawem międzynarodowym, natomiast aktywność państw w misjach NATO stanowi przejaw gotowości i solidarności z sojusznikami w razie podjęcia walki z przeciwnikiem, jakim stał się terroryzm.

Mówiąc o sojuszu, który strzeże bezpieczeństwa w Europie i na Atlantyku Północnym od ponad siedemdziesięciu lat, niezbędna jest analiza kultury strategicznej NATO. Najważniejszymi elementami składającymi się na kulturę strategiczną sojuszu jest: Traktat Waszyngtoński, sojuszniczy dorobek prawny, koncepcje strategiczne oraz decyzje Rady Północnoatlantyckiej²⁵⁰. Natomiast na kulturę tą składa się wcześniej opisany element, bez którego nie ma jednomyślności na szczeblu decyzyjnym. Bez ciągłych konsultacji, przejrzystości, akceptacji pluralizmu i międzysojuszniczego zaufania nie można mówić o efektywnym i skutecznym sojuszu. Pod tym względem jednomyślność jest bardzo ważna w znalezieniu wspólnego interesu, bez którego nie ma możliwości jej zapewnienia, co jest najważniejszym elementem w sprawie podjęcia decyzji w sojuszu w celach zapewnienia bezpieczeństwa w regionie.

Minister ds. zagranicznych i gospodarki zagranicznej Węgier określił w marcu 2020 roku, że Węgry nie tylko skorzystają z zabezpieczeń sojuszniczych, lecz będą też aktywnym twórcą bezpieczeństwa sojuszniczego. W wiosną 2020 roku na świecie w ramach walki z terroryzmem służyło 830 żołnierzy Wojska Węgierskiego, natomiast 835 służy pod dowództwem NATO. Poza tym w ostatnich latach żołnierze służyli na flance wschodniej – 340

²⁵⁰ R. Kupiecki, *op.cit.*, s. 118.

żołnierzy lądowych i 200 żołnierzy w siłach powietrznych. Minister wypowiadał się na ten temat, że 2022 roku węgierskie gripeny ponownie będą służyły w ochronie przestrzeni bałtyckiej²⁵¹. Udział węgierskich sił w ramach NATO był jednym ze składowych elementów pokazania sojusznikom, że jako mały kraj czynnie i aktywnie bierze udział w utrzymaniu bezpieczeństwa i pokoju w regionie.

Polskie kontyngenty w tym okresie uczestniczyły w ramach eFP na Łotwie i tFP w Rumunii, PKW weszło w skład Stałego Zespołu Sił Obrony Przeciwminowej NATO na morzu Śródziemnym, Czarnym i Egejskim. Prezydent Andrzej Duda kilkakrotnie przedłużył udział w misji sojuszniczej w Afganistanie (Resolute Support). W 2016 roku PKW rozpoczął zadanie lotnicze w zakresie rozpoznania i szkolenie w Iraku²⁵². Ze względu na udział w misjach zagranicznych Polska, podobnie jak Węgry, w większym stopniu angażowały się w misjach sojuszniczych. Przyczyną tego był to, że misje natowskie wymagały większych kontyngentów na potrzeby zabezpieczenia terenu misji, a także do wykonania celów operacyjnych. Ze względu na ograniczone możliwości sił powietrznych państw bałtyckich Siły Powietrzne WP regularnie biorą udział w misjach kontrolujących przestrzeń powietrzną tych państw.

W okresie od maja do sierpnia 2019 r. Pew Research Center²⁵³ przeprowadził badanie na temat wiarygodności i solidarności NATO wśród państw członkowskich oraz w Rosji, Szwecji i na Ukrainie. Wyniki przedstawiają, jakie stanowisko mają poszczególne narody wobec działań NATO, jak postrzegają art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Z badań wynika, że Francja oraz Niemcy od 2007 roku straciły pozytywne nastawienie co do sojuszu. W ciągu 12 lat pozytywne nastawienie do sojuszu spadło w tych państwach o około 20%. Ze względu na rolę NATO w polskim systemie bezpieczeństwa, opinia pozytywna wzrosła z 2007 roku z 72% do 82%. Wynik na Węgrzech pokazuje natomiast ujemne tendencje, co oznacza, że społeczeństwo traci zaufanie do sojuszu. W niecałe dwa lata 12% respondentów utraciło zaufanie do NATO na Węgrzech, a w 2019 roku sojusz pozytywnie ocenia 48%

²⁵¹ MTI, A közép-európai országok immár „nettó biztonságai hozzájárulók” a NATO működésében, ze strony <https://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/a-kozep-europai-orszagok-immar-netto-biztonsagi-hozzajarulok-a-nato-mukodeseben> [dostęp: 09.06.2020].

²⁵² Więcej na ten temat czytaj w: *Biuro Bezpieczeństwa Narodowego 2015–2020*, s. 17., ze strony <https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/BBN2015-2020.pdf>, [dostęp: 10.07.2021].

²⁵³ M. Fagan, J. Pousher, *NATO seen favorably across member states*, ze strony www.pewresearch.org [dostęp: 10.07.2020].

respondentów. Gorsze wyniki odnotowano wobec chęci do obrony sojusznika przeciwko agresji rosyjskiej. Większość krajów członkowskich twierdzi, że w razie takiej agresji siły amerykańskie powinny obronić kraj napadnięty, lecz w mniejszym stopniu respondenci postulowali za tym, żeby ich kraj wszedł w konflikt zbrojny przeciwko Rosji. Wyniki na Węgrzech pokazują, że 33% respondentów jest za tym, aby w razie potrzeby obrony zbiorowej Wojsko Węgierskie wspierało sojusznika i 39% odpowiadało, by wojska amerykańskie wspierały sojusznika, co jest jednym najbardziej negatywnych wyników wobec obrony zbiorowej. Może to wynikać ze stanu wojska na Węgrzech. Stan Wojska Węgierskiego po zmianach ustrojowych drastycznie zmalał w porównaniu z pozostałymi krajami regionu i nie doszło do modernizacji i utrzymania stagnacji w wojsku do 2016 roku. Wyniki pokazują, że Niemcy (34%), Grecja (25%) i Włochy (25%) niechętnie wzięliby udział w konflikcie z Rosją, osiągając wynik podobny do Węgier. Wynika to z percepcji zagrożenia, jakie kryje się w konflikcie zbrojnym z Rosją. Respondenci z tych krajów natomiast opowiadali się za tym, aby siły USA udzieliły pomocy zbrojnej. Badania dotyczyły także wypowiedzi na temat przynależności do państwa terytorium sąsiadujących krajów, co może stanowić źródło konfliktu między państwami członkowskimi. W tym przypadku oznacza to, że kraje wypowiadające się w tym przypadku – Węgry, Grecja, Turcja, Bułgaria – mają roszczenia terytorialne do sąsiadów ze względu na skutki upokarzających wojen dla danych krajów. Pod względem solidarności sojuszniczej wobec obrony zbiorowej respondenci w Kanadzie, USA, Holandii, Wielkiej Brytanii i na Litwie opowiedzieli się za tym, że kraje te powinny udzielić wsparcia zbrojnie przeciwko agresji ze strony rosyjskiej. Wyniki te pokazały, że pozostałe kraje w mniejszym stopniu brałyby udział w konflikcie zbrojnym z Rosją, co skutkuje tym, że solidarność i wiarygodność sojuszu traci potencjał. W tym przypadku Węgry i Polska niechętnie włączyłyby się w konflikt zbrojny. Negatywne nastawienie wynika między innymi z doświadczeń inwazyjnych w Afganistanie i w Iraku. Mimo takich wyników, respondenci z państw członkowskich zgadzają się z tym, że czynnik militarny jest ważnym i możliwym do użycia w razie potrzeby.

Na podstawie powyższych danych można wywnioskować, że głównym elementem wiarygodności i odstraszenia sojuszników jest potencjał militarny USA. Natomiast gotowość do zbiorowej obrony dotychczas nie miała racji bytu poza jedynym przypadkiem w walce z terroryzmem. Doświadczenia, jakie wiązały się z wojną w Iraku i Afganistanie, oddziaływały

na opinię publiczną w państwach członkowskich negatywnie oraz podobne nastawienie jest do udziału w konflikcie zbrojnym w razie agresji ze strony Federacji Rosyjskiej.

5.3. Unia Europejska

Polska jak i Węgry dołączyły do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku. Był to moment przełomowy, ponieważ kraje te stały się pełnymi członkami architektury bezpieczeństwa europejskiego. Rozwój gospodarczy, jaki rozpoczął się od tego czasu, był odczuwalny w każdym kraju. Członkostwo w UE było nie tylko gwarancją bezpieczeństwa gospodarczego, ale także politycznego. Kryzys gospodarczy w 2008 roku pokazał natomiast, że Unia nie zawsze jest gotowa odpowiedzieć na zagrożenia w odpowiednim czasie. Kryzys ten pokazał słabe strony organizacji i trudności na szczeblach decyzyjnych, wynikające z różnej wizji władz państw członkowskich. Nie trzeba było długo czekać na następny kryzys, który wywołał konflikt między krajami a Unią: kryzys migracyjny. Polska jak i Węgry stanęły po jednej stronie przeciwko przyjęciu migrantów z Afryki, Azji i wizji unijnej, co stanowiło główny element konfliktu wewnątrzunijnego. Następny element stanowiło uruchomienie procedury art. 7. przeciwko Polsce i Węgrom, a także procesy przeciwko Polsce dotyczące braku praworządności w kraju. Ze względu na to, że Polska i Węgry znalazły się w podobnej sytuacji, sojusz wewnątrz Unii przeciwko organom organizacji był niezbędny, by kraje te nie straciły swojej pozycji.

Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej na lata 2017–2021 określa trzy priorytety, które są ściśle związane z miejscem i zadaniami Polski w Unii Europejskiej. Priorytety te są następujące²⁵⁴:

- Bezpieczeństwo – działania mające na celu rozbudowanie własnych zdolności obronnych, wzmocnienie potencjału relacji sojuszniczych w ramach NATO i UE, prowadzenie aktywnej polityki regionalnej;
- Rozwój – prowadzenie aktywnej polityki międzynarodowej w celach rozwoju gospodarczego i społecznego;

²⁵⁴ *Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej 2017–2021*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych 2017, s. 5, ze strony www.gov.pl/web/dyplomacja/strategia, [dostęp: 03.09.2020].

- Autorytet międzynarodowy – prowadzenie polityki zagranicznej opartej na kształtowaniu pozytywnego wizerunku Polski w otoczeniu europejskim i światowym.

W ramach bezpieczeństwa Polska i Węgry prowadzą politykę opartą na pogłębieniu i poszerzeniu współpracy NATO–UE. Dla rozwoju fundamentalne znaczenie będzie miał kierunek ewolucji Unii Europejskiej. W szczególności znaczenie będzie miała przyszłość strefy euro, polityka spójności, polityka energetyczna i klimatyczna, polityka rolna oraz plan utworzenia jednolitej strefy transportu wewnątrz Unii. W tym celu dla Polski i Węgier istotne jest utrzymanie wewnętrznego rynku UE, który warunkuje rozwój gospodarczy całej struktury, a także tych państw. W dalszej perspektywie niezbędne jest pogłębienie wspólnego rynku w sektorze usług, a także na rynku cyfrowym, które tworzą szanse rozwoju w UE. Dla Polski jak i Węgier suwerenność jest kluczowym elementem w utrzymaniu autorytetu międzynarodowego. Wraz z członkostwem w ONZ, NATO i UE za pomocą tych struktur mogą wywierać wpływy i budować wizerunek własny na arenie międzynarodowej. Aby te dwa elementy osiągnąć polska polityka zagraniczna określiła cel, aby aktywnie działać na rzecz równowagi pomiędzy zasadą suwerenności państwowej i instytucjami wspólnoty UE²⁵⁵. Podobną politykę prowadzą Węgry, gdzie władza polityczna wykorzystuje słowo suwerena narodowego za pomocą sondażów narodowych, by usprawiedliwić własne decyzje na forum europejskim.

Unia Europejska, stanowiąca integrację pewnych obszarów, skutkuje zgrzytami wewnątrzunijnymi ze względu na dzielone kompetencje organizacji i państw narodowych²⁵⁶. W okresie badanym kontrowersyjnym obszarem stała się polityka migracyjna i azylowa, ochrona środowiska i polityka energetyczna. Aspekt współpracy systemu legislacyjnego i kontroli egzekutywy w polityce europejskiej też kryje w sobie wadliwe elementy. W Konstytucji RP nie ma określenia prerogatyw parlamentu unijnego, natomiast ustawa z dnia 8 października 2010 r. o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem RP w Unii Europejskiej²⁵⁷ nałożyła na Rząd obowiązki

²⁵⁵ *Ibidem*, s. 23.

²⁵⁶ Patrz Tabela 1. Podział dziedzin i obszarów między prawem Unii Europejskiej a państwowym.

²⁵⁷ Ustawa z dnia 8 października 2010 r. o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej, Dz.U. 2010 nr 213 poz. 1395, ze strony <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20102131395>, [dostęp: 07.07.2020].

informowania parlamentu o stanowisku wobec aktywności na forum UE, wraz z wymaganym stanowiskiem parlamentu polskiego względem działań władzy wykonawczej. Można zauważyć pod tym względem małą aktywność władzy ustawodawczej krajowej w polityce unijnej, co pokazuje jednoznaczny przekaz prowadzenia polityki unijnej dla Rady Ministrów RP²⁵⁸. Problem ten dotyczy nie tylko Polski, ale także Węgier i większości krajów członkowskich. Władza ustawodawcza często nie ma dostępu do informacji z posiedzeń i głosowań, w szczególności, gdy posiedzenia Rady UE czy Komisji dotyczą budżetów czy funduszy UE. Próbą podkreślenia narodowych władz ustawodawczych było prowadzenie tzw. zielonej kartki. Mimo wzrostu zainteresowania pomysłem, debata na temat zielonej kartki była kontrowersyjna i w ostateczności jej funkcja została ograniczona bez możliwości inicjatywy ustawodawczej parlamentów narodowych. Oznacza to możliwość zgłaszania projektów ustawodawczych. Na podstawie rezolucji z dnia 18 kwietnia 2018 r. Parlament Europejski odnotował wzrost zielonych kartek, co skutkowało większą aktywnością w procesie legislacyjnym UE parlamentów państw członkowskich, które dotychczas zajmowały się wyłącznie sprawami państwa²⁵⁹.

W latach 2015–2020 wiele wydarzeń miało znaczący wpływ na wspólnotę europejską. Oprócz kryzysu migracyjnego w latach 2015–2016, społeczność unijna została dotknięta niespodziewanym referendum w Wielkiej Brytanii dotyczącym wyjścia z UE, a następnie kryzysem epidemiologicznym 2020 roku, a wraz z nim kryzysem gospodarczym. Wizja brexitu stanowiła najgłośniejszą debatę wewnątrz Unii od 2017 roku. W marcu 2017 roku pojawiły koncepcje dalszego rozwoju organizacji międzynarodowej: kontynuacja integracji, koncepcja „wielu prędkości”, pogłębienie integracji we wszystkich obszarach współpracy unijnej. Poszczególne pomysły znalazły poparcie wśród różnych ruchów politycznych i przywódców państw członkowskich. Okres ten można określić mianem rozbieżnych interesów i podejść wewnątrz struktury unijnej. Konflikt polityki wewnętrznej Wielkiej Brytanii wobec brexitu i ciągnący się proces wyjścia z UE skończył się ostatecznie 31 stycznia 2020 roku, kiedy

²⁵⁸ Czytaj więcej: K. Borońska-Hryniewiecka, *Przyszłość Unii po wyborach do Parlamentu Europejskiego*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2019, nr 2(77), PISM, Warszawa 2019, s. 54–68.

²⁵⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 18 kwietnia 2018 r. w sprawie sprawozdań rocznych za lata 2015–2016 w sprawie pomocniczości i proporcjonalności, pkt 34–35, ze strony https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0120_PL.html?redirect, [dostęp: 07.07.2020].

kraj opuścił Unię. Wyjście ze struktury natomiast nie skończyło się całkowicie, ponieważ do końca roku trwały rozmowy o przyszłości stosunków Wielkiej Brytanii i Unii.

Do wizji reform i rozwoju instytucji Unii Europejskiej sceptycznie odnosi się Polska jak i Węgry wraz z pozostałymi państwami V4. Główną przyczyną niechęci do pogłębienia współpracy jest proces ograniczenia suwerenności wraz z przekazaniem większej władzy państwowej organom UE²⁶⁰. Wynika z tego, że propozycje Francji i Niemiec dotyczące wzmocnienia organów UE skutkują deficytem demokratycznym ze względu na to, że większe kraje członkowskie będą miały znaczącą przewagę nad mniejszymi. Problem brexitu w tym przypadku wymusza reformę w kwestii mandatowej i liczenia głosów w instytucjach unijnych. Potwierdza to analiza Marcina Kleinowskiego przy liczeniu głosów metodą NBI (Normalized Banzhaf Index),²⁶¹. Ma to szczególne znaczenie przy budowie sojuszy blokujących inicjatywy i decyzje unijne umożliwiające narzucanie decyzji Europy Zachodniej nowym członkom. Daje to szczególnie niebezpieczne możliwości, wraz z dojściem do władzy ruchów partyjnych i władzy politycznej, których interesem nie będzie wzmocnienie współpracy i bezpieczeństwa europejskiego, lecz korzyści własne i degradacja unijnych instytucji. W tym celu niezbędna jest zmiana progów ustawowych tworzenia koalicji blokujących i możliwość chronienia interesów mniejszych państw członkowskich jako przeciwwaga tandemu niemiecko-francuskiego.

Konflikt polityczny wywołał kryzys migracyjny w latach 2015–2016. Wynikał on z projektów relokacji uchodźców między kraje członkowskie. Przed wyborami, za rządów Ewy Kopacz, Polska zobowiązała się do przyjęcia 6200 osób, natomiast po przejęciu władzy przez PiS i po doświadczeniach ataków terrorystycznych w Paryżu i Brukseli, polski rząd wycofał się z programu. Węgry, dotknięte bezpośrednio kryzysem migracyjnym, od początku były przeciwne takiej decyzji, spowodowało to zbliżenie się, wspólne zdanie oraz współpracę Warszawy, Pragi i Budapesztu. Względem tej polityki Polska i Węgry popierają dążenia do wzmocnienia granic UE, ponieważ oba kraje są państwami granicznymi. Sytuacja pogorszyła się w 2017 roku, kiedy Komisja Europejska podjęła decyzję dotyczącą postępowania o naruszenie prawa UE wobec Polski, Czech i Węgier z przyczyn niewykonywania decyzji

²⁶⁰ M. Mankowska, M. Szczepanik, J. Szymańska, *Przyszłość Europy: brak wspólnej wizji na horyzoncie*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2019, nr 3(78), PISM, Warszawa 2019, s. 80.

²⁶¹ M. Kleinowski, *Niespodziewane zagrożenie: wpływ brexitu na system ważenia głosów w Radzie Unii Europejskiej*, *Ibidem*, s. 54-72.

Rady Europejskiej dotyczącej relokacji²⁶². 4 czerwca 2020 roku Państwa V4 wraz z Estonią, Łotwą i Słowenią przekazały wspólny list dotyczący Paktu w sprawie Migracji i Azylu do Komisji Europejskiej²⁶³. List ten zawiera elementy, które mają wzmocnić ochronę zewnętrznych granic UE, a także sprzeciw relokacji w jakiegokolwiek formie. Polska jak i Węgry w tej sprawie mogą liczyć na wsparcie wymienionych krajów w razie, gdy decydenci nie będą mogli ustalić nowej propozycji relokacji migrantów i zmniejszenia nacisków migracyjnych na kraje europejskie.

Polska od 2015 roku stała się beneficjentem wsparcia finansowego w zarządzaniu wyzwaniami związanymi z migracją o 283,1 mln euro²⁶⁴. Węgry natomiast, które były dotknięte kryzysem migracyjnym w roku 2015 i 2016 otrzymały 144,17 mln euro, co przeznaczono głównie na budowę płotu przygranicznego, poprawę zdolności przyjmowania migrantów i wsparcie postępowań publicznych²⁶⁵. Różnice wsparcia finansowego w porównaniu z innymi państwami są tematem wewnętrznej dyskusji politycznej na Węgrzech. Temat ten jest także mocno dyskutowany wewnątrz Węgier, stanowiąc element negatywnego nastawienia do UE wśród społeczeństwa węgierskiego.

Drugim elementem sprzecznych wizji stała się współpraca w zakresie bezpieczeństwa i obrony Unii Europejskiej. Wynika to nie tylko z zagrożeń pochodzących ze strony militaryzacji zachodniej granicy Federacji Rosyjskiej²⁶⁶, jak i wojny domowej w Syrii i niestabilności w państwach arabskich w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie, ale także z ataków terrorystycznych w Zachodniej Europie. Dążenia głównie wywodzące się z Francji, dotyczące wspólnej armii i pogłębionej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności, różnie były przyjęte w państwach członkowskich. Polska i Węgry na początku

²⁶² A. Balcer, P. Buras, G. Gromadzki, E. Smolar, *W zwarciu polityka europejska PiS*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, wrzesień 2017, s. 24.

²⁶³ MSWiA: *Państwa V4 przekazały KE wspólny list dot. Paktu w sprawie Migracji i Azylu (komunikat)*, ze strony <https://pap-mediroom.pl/polityka-i-spoleczenstwo/mswia-panstwa-v4-przekazaly-ke-wspolny-list-dot-paktu-w-sprawie-migracji-i>, [dostęp: 09.11.2020].

²⁶⁴ Komisja Europejska, *Managing Migration EU Financial Support to Poland*, March 2020, ze strony <https://ec.europa.eu/>, [dostęp: 16.06.2020].

²⁶⁵ Komisja Europejska, *Managing Migration EU Financial Support to Hungary*, February 2020, ze strony <https://ec.europa.eu/>, [dostęp: 16.06.2020].

²⁶⁶ Federacja Rosyjska od 2012 rozpoczęło dozbrojenie swojej zachodniej flanki w Zachodnim Okręgu Wojskowym i w Południowym Okręgu Wojskowym. Zachodni Okręg Wojskowy ma szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa regionu Bałtyckiego, ponieważ do niego należy Flota Bałtycka i cztery armie. Obwód Kaliningradzki stanowi w tym obszarze główne wyzwanie jako teren najbardziej zmilitaryzowany w Europie. Na temat czytaj więcej w: A.M. Dyner, *Rosja wzmacnia zachodnią flankę*, „Biuletyn PISM”, nr 173(1746), 19 grudnia 2018.

pozytywnie przyjęły pomysły, lecz w 2017 roku Polska odizolowała się od pogłębienia współpracy w ramach UE i popierała jedynie współpracę w tej dziedzinie w ramach NATO. Jednym z aspektów konfliktu w tej sprawie był konflikt między Paryżem a Warszawą z przyczyn anulowania wyniku przetargu na zakup śmigłowców wielozadaniowych Caracal. Był to znak dla współpracy w dziedzinie obronności w UE, że Polska faworyzuje przemysł amerykański. Węgry w tej sprawie są nastawione bardziej pozytywnie i popierają dążenia do wzmocnienia potencjału militarnego UE. Wynikiem tego są między innymi przetargi i umowy na zakup sprzętów wojskowych z Francji i Niemiec. W dziedzinie obronności, z przyczyn konfliktu politycznego z Francją, Polska wycofała się z wielu programów współpracy, między innymi z europejskiego projektu zakupu wielozadaniowych tankowców i transporterów (Multi Role Tanker and Transport) w 2017 roku. Drugi przejaw odizolowania się od współpracy w zakresie obronności w ramach UE stanowił brak jednoznaczności wobec statusu ramowego w Eurokorpusie²⁶⁷. Dla polskiego interesu większe znaczenie ma utrzymanie wiarygodności i solidarności NATO niż rozwój w takim kierunku współpracy wewnątrzunijnej. Węgry, z drugiej strony, popierają dążenia do poszerzania współpracy w sektorze bezpieczeństwa i obronności, bez ograniczenia suwerenności państwowej.

Przyczyną odizolowania się od współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności może być większa wiara w potencjał NATO i strukturę sojuszniczą niż w instytucjonalną UE. Dugą przyczyną może być to, że Polska ze względu na wyzwanie militarne ze strony Federacji Rosyjskiej wymaga zdolności obrony zbiorowej (art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego), niż operacji zarządzania kryzysowego w ramach misji petersberskich. Także konflikt między Paryżem a Waszyngtonem za prezydentury Trumpa stanowi ogniwo osłabienia zdolność współpracy sojuszniczej w Europie. Dążenia francuskie do wzmocnienia współpracy obronnej w ramach UE mogą stanowić rywalizację między UE a NATO, co nie jest w interesie polskim. Ze względu na powyższe, Polska jest nastawiona z dystansem do współpracy w ramach wzmocnionej współpracy strukturalnej w sprawach wojskowych (PESCO), a także finansowania prac badawczo-rozwojowych z Europejskiego Funduszu Obrony.

²⁶⁷ Eurokorpus stanowi jednostkę bojową szybkiego reagowania UE. Sztab jednostki zmieści się w Strasbourgu.

Tabela 11. Udział Polski i Węgry w PESCO

Projekty	Węgry	Polska
Zintegrowany europejski ośrodek wspólnych szkoleń i symulacji (EUROSIM)	x	x
Ośrodek szkoleń medycznych w ramach wsparcia sił operacji specjalnych (SMTC)	x	x
Pośrednie wsparcie ogniowe (EuroArtillery)	x	
Zintegrowany bezzałogowy system naziemny (UGS)	x	
Morskie (pół)autonomiczne systemy środków przeciwwminowych (MAS MCM)		x
Nadzór portowy i morski oraz ochrona portów i mórz (HARMSPRO)		x
Europejskie bezpieczne radiostacje programowalne (ESSOR)		x
Platforma wymiany informacji o cyberzagrożeniach i reagowaniu na cyberincydenty	x	
Sieć centrów logistycznych w Europie i wsparcie operacji	x	x
Mobilność wojskowa	x	x

Źródło: opracowanie własne, na podstawie DECYZJA RADY (WPZiB) 2018/340 z dnia 6 marca 2018 r. ustanawiająca listę projektów do zrealizowania w ramach PESCO²⁶⁸.

Na podstawie tabeli 11 można wywnioskować, że ze względu na współczesne potrzeby i braki w potencjale obronnym, Węgry i Polska skorzystają w szczególności z tych możliwości, które umożliwiają wzrost potencjału. W czterech projektach stronami są Polska jak i Węgry. Wspólnym projektem polsko-węgierskim jest natomiast powstanie ośrodka szkolenia medycznego w ramach wsparcia sił operacji specjalnych w Łodzi. Kraje te biorą udział w projektach mających na celu wzrost mobilności wojskowej i utworzenie sieci centrów logistycznych, które są niezbędne do prowadzenia efektywnej operacji w czasie wojny, jak i do przeprowadzenia ćwiczeń. Współpraca ta wpływa pozytywnie na poziom współpracy w różnych aspektach, a także umożliwia budowanie potencjału wyspecjalizowanego.

Wybory do Parlamentu UE miały szczególny wpływ na powstanie konfliktów między państwami narodowymi a instytucjami unijnymi. Obywatele Unii Europejskiej głosowali w maju 2019 roku. Efektem wyborów był wewnętrzny kryzys polityczny, który przedłużył

²⁶⁸ Obszar współpracy został poszerzony w 2021 roku na mocy. Dz.U. UE. Decyzja Rady (WPZiB) 2021/2008 z dnia 16 listopada 2021 roku. w sprawie zmiany i aktualizacji decyzji (WPZiB) 2018/340 ustanawiającej listę projektów do zrealizowania w ramach PESCO, ze strony <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021D2008&from=EN>, [dostęp: 20.11.2021].

obsadzenie najważniejszych stanowisk. Zalecany przez Węgry komisarz został odrzucony i dopiero po wyznaczeniu Olivéra Vásárhelyi udało się ustabilizować sytuację. Węgierski komisarz stał się odpowiedzialny za politykę regionalną i poszerzenie Unii. Polski komisarz, Janusz Wojciechowski, jest odpowiedzialny za politykę rolną. Wojciechowski obejmował stanowisko po nieudanej próbie starania się o stanowisko Krzysztofa Szczerskiego²⁶⁹. Oba stanowiska są ważne dla obu krajów, co stanowi sukces dyplomacji tych krajów. Przewodniczącym Komisji Europejskiej od 1 grudnia 2019 roku jest Ursula von der Leyen z Niemiec.

Wieloletnie Ramy Finansowe (WRF) są jednym z elementów integracji gospodarczej i politycznej Unii Europejskiej. Debata o przyszłości Unii jest ściśle związana z jej możliwościami finansowymi, jakie stanowią WRF. W tym celu Komisja Europejska planuje zmiany struktury, co nie zawsze jest w interesie państw członkowskich. Obecnie główny element ram stanowi polityka rolna i spójności. Trend ten natomiast jest stale debatowany, od zmniejszenia czy zwiększenia wkładu członków do struktury przeznaczenia. Debata ta ma szczególnie ważne znaczenie ze względu na to, że prognozowane skutki przez pandemię Covid-19 mogą być znaczące dla gospodarki całej Unii. Aby Unia Europejska skutecznie mogła przeciwstawić się wyzwaniom i zagrożeniom zachodzącym poza jej granicami, jak i wewnątrz, jest potrzeba zwiększenia części środków przeznaczonych na politykę bezpieczeństwa i rewolucji technologicznej.

Polska jak i Węgry do kwestii pogłębienia integracji politycznej podchodzą negatywnie, natomiast dostrzegają korzyści ze wspólnego rynku i możliwości gospodarczych, z czego oba kraje chcą skorzystać. Dla polityki polskiej i węgierskiej jak i rumuńskiej największe wyzwanie stanowi prowadzony proces kontroli praworządności przez Unię, co skutkuje konfliktami tych państw z instytucjami unijnymi. Unia jako wspólnota, od 2020 roku licząca 27 państw, borykała się i będzie borykać się z wyzwaniami i problemami wewnętrznymi. Jeśli interesy narodowe będą sprzeczne i polityka państwowa będzie negatywnie nastawiona do administracji unijnej, ta współpraca będzie w mniejszym stopniu aktywna. Polska jak i Węgry są sceptyczni wobec wprowadzenia euro jako waluty państwowej. Sceptycyzm wynika głównie z doświadczeń Grecji w kryzysie gospodarczym, a także

²⁶⁹ A. Bieńczyk-Missala, *Ameryka First w polityce zagranicznej RP*, [w:] „Rocznik Strategiczny 2019/2020”, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020, s. 328.

oznaczałoby to utratę polityki monetarnej i brak możliwości skorzystania z jednej z najchętniej używanych metod do stabilizacji gospodarki narodowej: druku waluty państwowej, co spowoduje dewaluację. Polska jak i Węgry, jako główny warunek do wprowadzenia wspólnej waluty określają zaistnienie sytuacji, gdy nierówności rynkowe będą wyrównane i poziom życia w tych państwach, będzie na równi z Europą Zachodnią. Wymogi te natomiast są trudne, a nawet niemożliwe do osiągnięcia ze względu warunki gospodarcze na Zachodzie. Dodatkowo, aby państwo mogło wejść do strefy euro, niezbędne jest spełnienie warunków ekonomicznych, tzw. kryteriów konwergencji, opisanych w art. 140 Traktatu o funkcjonowaniu UE:

- „Osiągnięcie wysokiego stopnia stabilności cen; będzie to wynikało ze stopy inflacji zbliżonej do istniejącej w co najwyżej trzech państwach członkowskich, które mają najlepsze rezultaty w dziedzinie stabilności cen,
- Stabilna sytuacja finansów publicznych; będzie to wynikało z sytuacji budżetowej, która nie wykazuje nadmiernego deficytu budżetowego w rozumieniu artykułu 126 ustęp 6,
- Poszanowanie zwykłych marginesów wahań kursów przewidzianych mechanizmem kursów wymiany walut europejskiego systemu walutowego przez co najmniej dwa lata, bez dewaluacji w stosunku do euro,
- Trwały charakter konwergencji osiągniętej przez Państwo Członkowskie objęte derogacją i jego udziału w mechanizmie kursów wymiany walut, co odzwierciedla się w poziomach długoterminowych stóp procentowych”²⁷⁰.

Poza traktatem kryteria konwergencji konkretnie przedstawia protokół określający możliwości wprowadzenia dalszych kroków do wejścia w strefę euro. Kontrolę sytuacji monetarnej i fiskalnej przeprowadza Europejski Bank Centralny co dwa lata, aby przedstawić dane na temat tego, czy państwo członkowskie spełni wymogi. Pod względem traktatowym jest obowiązek dołączenia się jak i Polski tak i Węgier do strefy euro, natomiast nie występuje konkretny termin od momentu dołączenia do Unii²⁷¹. W raporcie z czerwca 2020 roku

²⁷⁰ Art. 140 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, ze strony <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=GA> [dostęp: 08.07.2020].

²⁷¹ O najnowszym raporcie EBC o konwergencji, z czerwca 2020 roku czytaj szerzej: <https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/ecb.cr202006~9fefe8d4c0.pl.html#toc34>, [dostęp: 17.06.2020].

stwierdzono, że Polska i Węgry mają podobne braki wobec wymogów konwergencyjnych i ustawowych. Ani w Polsce, ani na Węgrzech stabilność sytuacji finansowej nie osiągnęła wymogów, a także inflacja jest na wyższym poziomie niż protokół to określa. Ze względu na sytuację polityczną i ustawową, Europejski Bank Centralny stwierdził brak stabilności ustawowej do wprowadzenia euro w obu krajach.

Tabela 12. Zestawienie wskaźników konwergencji gospodarczej

Kraj	Rok	Stabilność cen	Sytuacja i projekcje finansów publicznych			Kurs walutowy		Długoterminowa stopa procentowa
		Inflacja HIC P	Istnienie nadmiernego deficytu	Nadwyżka (+) / deficyt (-) sektora instytucji rządowych i samorządowych	Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych	Udział waluty w ERM II	Kurs walutowy wobec euro	
Polska	2018	1,2	Nie	-0,2	48.8	Nie	-0,1	3,2
	2019	2,1	Nie	-0,7	46.0	Nie	-0,8	2,3
	2020	2,8	Nie	-9,5	58.5	Nie	-0,6	2,2
Węgry	2018	2,9	Nie	-2,1	70.2	Nie	-3,1	3,1
	2019	3,4	Nie	-2,0	66.3	Nie	-2,0	2,5
	2020	3,7	Nie	-5,2	75.0	Nie	-4,3	2,3
Wartość referencyjna		1,8		-3,0	60,0			2,9

Źródło: Raport EBC o konwergencji. Czerwiec 2020, ze strony

<https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/ecb.cr202006~9fefc8d4c0.pl.html#toc34>,

[dostęp: 17.06.2020].

Z tabeli 12. można wywnioskować, że w 2018 roku Polska prawie spełniła wymogi konwergencyjne, natomiast polityka państwowa nie planowała w tym okresie rozpoczęcia procesu wejścia do strefy euro. W 2019 roku można zauważyć pogorszenie danych w obu krajach, natomiast ze względu na kryzys wywołany koronawirusem, w 2020 roku ani Polska ani Węgry nie spełnią czterech warunków konwergencyjnych. W 2016 roku minister gospodarki narodowej Węgier, Mihály Varga wypowiadał się na temat możliwości wejścia do strefy euro

pod koniec dekady²⁷². Ze względu na kryzys wywołany pandemią w 2020 roku taka możliwość w najbliższych latach jest niemożliwa. Pod względem procesu wejścia do strefy euro motorem mogłaby być Polska, ponieważ jej wejście do strefy euro uruchomiłoby proces wstąpienia do strefy ze względu na to, że w latach 2015-2020 Polska była orędownikiem polityki przeciwko wstąpieniu do strefy euro²⁷³. Jest dużo zwolenników i przeciwników, którzy prowadzą debaty od początku dołączenia się do Unii Europejskiej. Warto zaznaczyć wiążące się z tym korzyści, jak pogłębienie wymiany handlowej i zagranicznych inwestycji, likwidacja ryzyka kursowego i obniżka stóp procentowych, które są impulsami prorozwojowymi, mogącymi zmobilizować gospodarkę polską jak i węgierską. Największą przeszkodą do wprowadzenia wspólnej waluty jest element już wcześniej wspomniany, a także utrata kontroli władzy państwowej nad polityką monetarną, co jest częścią wartości suwerenności państwowej niechętnie ograniczonej przez oba kraje.

Tabela 13. Pozytywna opinia publiczna państw członkowskich wobec Unii Europejskiej (w %)

Państwo	2004	2007	2010	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana w latach 2015-2019
Polska	-	83	81	72	72	74	72	84	+12
Węgry	-	-	-	-	61	67	57	67	+6
Niemcy	58	68	62	58	50	68	63	69	+11
Francja	69	62	64	55	38	56	62	51	-4
Włochy	-	78	-	64	58	57	58	58	0
Słowacja	-	79	-	-	--	-	-	70	-
Czechy	-	54	-	-	-	-	-	52	-

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Pew Research Center, European public opinion three decades after the fall of communism, październik 2019, s. 54.

Jak to wynika z tabeli 13., społeczeństwo Polski i Węgier jest pozytywnie nastawione do Unii Europejskiej. Mimo polityki medialnej prowadzonej przez rząd Polski i Węgier, społeczne poparcie dla UE nie spadło w latach 2016-2019, a nawet wzrosło. Wynika

²⁷² Portfolio, Varga: az évtized végére bevezethetjük az eurót, ze strony <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20160719/varga-az-evtized-vegere-bevezethetjuk-az-eurot-234921>, [dostęp: 07.07.2020].

²⁷³ P. Skwirowski, Polska w strefie euro. To ciągle ma sens, ze strony <https://www.rp.pl/Gospodarka/301019937-Polska-w-strefie-euro-To-ciagle-ma-sens.html>, [dostęp: 07.07.2020].

to między innymi ze wsparcia i dofinansowań z WRF, które społeczeństwo odnotowało w tym okresie.

5.4. Grupa Wyszehradzka (V4)

Kryzys migracyjny w 2015 roku, a także przymusowa relokacja uchodźców do krajów V4 intensyfikowały współpracę i zbliżenie się czterech państw. Fale uchodźców i migrantów wynikały z otwartości ówczesnej polityki migracyjnej Niemiec. Okresem kryzysowym dla polityki bezpieczeństwa Węgier był okres od czerwca do października 2015 r. Trzeba pamiętać o tym, że decyzje o uszczelnieniu granicy rząd podjął 17 czerwca 2015 r.²⁷⁴. Budowę płotu na granicach rozpoczęto 13 lipca 2015 r.²⁷⁵. Decyzja przewidywała wybudowanie tymczasowego płotu na granicy między Węgrami a Serbią o długość 175 km i wysokości 4 m (przedsięwzięcie realizowały oddziały inżynierskie). Jednocześnie granicę Węgier podzielono na pięć odcinków: serbski, rumuński, chorwacki, słowiański i ukraiński. Ostatecznie do budowy płotu doszło tylko przy granicy z Serbią i Chorwacją²⁷⁶.

Wraz z budową płotu granicznego, Wojsko Węgierskie 9 września 2015 r. rozpoczęło ćwiczenia wojskowe pod kryptonimem „Határozott Fellépés 2015” (*Zdecydowane Działanie 2015*). Ich głównym celem było szkolenie oddziałów wojskowych do obrony granic w sytuacji reagowania na masową migrację i naruszanie granic przez fale uchodźców-migrantów. Ćwiczenia zakładały wspólne działanie oddziałów wojskowych i oddziałów Policji przy ochronie granic²⁷⁷. Ćwiczenia zakładały wspólne działanie jednostek wojskowych państw Grupy Wyszehradzkiej oraz funkcjonariuszy policji z Polski, Czech i Słowacji. Wspólnie z węgierskimi siłami chroniły one granicę Schengen na południu Węgier. W grupie wspólnych ćwiczeń na wyróżnienie zasługują ramowe działania podczas manewrów „Balaton 2015”, w których uczestniczyło 170 funkcjonariuszy Policji i żołnierzy z Grupy V4²⁷⁸.

²⁷⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów 1401/2015 z dnia 17 czerwca 2015 r. w sprawie podejmowania ważnych czynów w celu reagowania na migrację nieregularnej [*A rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről szóló 1401/2015 számú kormányhatározat*].

²⁷⁵ Decyzja Rządu 1401/2015 a rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges intézkedések z dnia 17 kwietnia, <http://www.kozlonyok.hu>, [dostęp: 07.02.2018].

²⁷⁶ L. Pósán, L. Veszprémy, J. Boda, *Őrők, vigyázzatok a határra!*, L. Szép, *A Magyar Honvédség részvétele Magyarország határőrizetének megerősítésében 2015-től napjainkig*, Wyd. Zrínyi, Budapest 2017, s. 795.

²⁷⁷ *Ibidem*, s. 795.

²⁷⁸ P. Snoj, *Balaton 2015: a Visegrádi Négyek sikere*, <https://www.honvedelem.hu>, [dostęp: 07.02.2018].

W czerwcu 2016 roku Polska objęła przewodnictwo w V4, w którym podjęła starania o to, aby grupa stała się silna w ramach UE. Przed ważnymi spotkaniami unijnymi odbywały się spotkania między czterema państwami, aby podjąć wspólne ustalenia w najbardziej spornych tematach, jakimi były w tym okresie relokacje uchodźców. Okres ten charakteryzował się przybliżeniem stosunków polsko-węgierskich ze względu na dążenia do reformowania UE, którym ani Słowacja, ani Czechy nie były zainteresowane²⁷⁹. W 2017 roku wspólny głos wewnątrz V4 jeszcze bardziej osłabł. Słowacja i Czechy nie były zainteresowane pogarszaniem stosunków z Francją i Niemcami. Brakowało też wspólnej decyzji wobec budowy Nord Stream II, która stanowiła główny punkt zgrzytu w stosunkach polsko-niemieckich. W 2018 roku doszło do spotkania, na którym przyjęto wspólne oświadczenie premierów przedstawiających najważniejsze dla nich aspekty w UE: wzmocnienie parlamentów narodowych, ochrona granic, jednolitość rynkowa oraz konkurencyjność²⁸⁰. Mimo tych spotkań do intensyfikacji politycznej doszło tylko między Warszawą i Budapesztem, lecz jedynie w sektorze kulturowym, sportowym i naukowym, wraz z utworzeniem instytutu współpracy polsko-węgierskiej imienia Wacława Felczaka w Warszawie i Fundacji im. Wacława Felczaka w Budapeszcie. Ważną decyzję stanowiła wspólna deklaracja o budowie szybkiej kolei między czterema państwami, co skutkowałoby²⁸¹ tym, że pociąg z Warszawy do Budapesztu przez Bratysławę jechałby dwukrotnie szybciej (z 14 godzin skróciłoby to jazdę do ok. 8 godzin). Umożliwiłoby to nie tylko szybszą podróż, lecz także stanowiłoby wielką inwestycję w działania zmierzające do budowy wspólnych możliwości logistycznych w razie potrzeby dla wojska do szybkiego przerzutu dużej liczby uzbrojenia i osób.

Pomimo sukcesów w wyborach do Parlamentu UE partii rządzących, w 2019 roku nie osiągnięto sukcesów w obsadzeniu kluczowych stanowisk UE, przez polityków państw V4. W tym okresie zauważono zahamowanie współpracy polsko-węgierskiej. Przyczyną tego były różnice w myśli politycznej „zwłaszcza w zakresie oceny polityki rosyjskiej i sytuacji na Ukrainie, jak również poczucia zawodu w kręgach PiS z powodu nielojalności

²⁷⁹ Czytaj więcej w: A. Bieńczyk-Missala, *„Dobra zmiana” w polityce zagranicznej RP*, [w:] R. Kuźniar (red.), *„Rocznik Strategiczny 2016/2017”* t. 22, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 226.

²⁸⁰ V4 Statement on the Future of Europe, ze strony <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2018/v4-statement-on-the>, [dostęp: 18.08.2020].

²⁸¹ Declaration of Intent of the Ministers of the Visegrad Group countries for cooperation to develop a high-speed railway network in Central Europe, ze strony <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-intent-of>, [dostęp: 18.08.2020].

Węgier w głosowaniach europejskich”²⁸² – Węgry zagłosowały za wyborem Donalda Tuska na Przewodniczącą Rady Europejskiej. W tym roku doszło do spotkania z Czechami, gdzie podpisano umowę o współpracy w dziedzinie lotnictwa wojskowego, której celem było tworzenie możliwości i podnoszenie efektywności wobec Zintegrowanego Systemu Obronnego Powietrznej i Przeciwrakietowej Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO - AMD)²⁸³. Podobną umowę podpisano w 2020 roku ze Słowacją.

Jak twierdził Václav Klaus, „Europa jest kontynentem, jednostką cywilizacyjno-kulturową, nie polityczną. Grupa Wyszehradzka natomiast tym bardziej”²⁸⁴. Na podstawie tego można określić, że V4 skutecznie współpracuje w sektorze kulturalnym, turystycznym, czasami gospodarczym, natomiast jak wynika z poczynionej analizy, nie stanowi jednności politycznej, podobnie jak pozostałe państwa europejskie.

Na podstawie Załącznika 1 można przeprowadzić analizy więzi gospodarczych między państwami V4, a także określić najważniejszych partnerów gospodarczych. Państwa Grupy Wyszehradzkiej nie są najważniejszymi partnerami Niemiec, natomiast dla nich Niemcy są najważniejszym partnerem gospodarczym – oprócz Polski, która jest ważnym partnerem eksportu i importu rynku niemieckiego. Potwierdza to, że ¼ obrotu handlowego tych państw – eksport i import – pochodzi z handlu z RFN. Jednoznacznie można zauważyć, że wśród państw członkowskich Unii Europejskiej głównymi partnerami są państwa należące do organizacji. Wynika to z idei całej organizacji: wolnego rynku, swobodnego przepływu towarów i usług, unii gospodarczej. Warto zaznaczyć, że wśród partnerów w Grupie Wyszehradzkiej znalazły się państwa spoza Unii Europejskiej, jak Rosja, Chiny czy Korea Południowa. W imporcie szczególną rolę odgrywają Chiny, które są wśród najważniejszych partnerów państw V4. Można z tego wywnioskować, że pod względem gospodarczym państwa V4 znalazły się w interesie Chińskiej Republiki Ludowej, co inicjuje rozwój stosunków i wpływu azjatyckiego mocarstwa w regionie. Federacja Rosyjska natomiast, w odróżnieniu z okresem zimnej wojny, straciła na

²⁸² A. Bieńczyk-Missala, *Ameryka FIRST w polityce zagranicznej RP*, [w:] R. Kuźniar (red.), „Rocznik Strategiczny 2019/2020” t. 25, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020, s. 330.

²⁸³ *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie lotnictwa wojskowego z dnia 28 sierpnia 2019 r.*, ze strony <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20200000395>, [dostęp: 18.08.2020].

²⁸⁴ Václav Klaus, *Gondolatfoszlányok a jelenkori geopolitikai helyzetéről*, [w:] red. M. Békés, *Európa jövője: V-4 egység és erő*, Wyd. Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, Budapest 2019, s. 112.

znaczeniu gospodarczym w regionie, jednak dalej jest ważnym dostarczycielem surowców naturalnych, jak gaz ziemny i ropa naftowa.

Warto zaznaczyć, że V4 stało się hasłem używanym przez władzę polityczną, co wynika z faktu, że owe cztery państwa poza Polską są mało znaczącymi graczami w systemie bezpieczeństwa europejskiego, lecz wspólnie stanowią większy potencjał społeczno-gospodarczy. Szczególnie pozytywnie wpływa to na małe państwa, których dane statystyczne z potencjałem Polski stają się drastycznie podwyższone: Polski PKB według załącznika 1. wynosił 1223 mld USD, a Węgier tylko 302,3 mld USD, natomiast wspólna średnia całej V4 to 525 mld USD, wynosząc prawie 60% wzrostu dla Węgier do rzeczywistego stanu. Pod względem demograficznym państwa V4 przekraczają ludność i gęstość zaludnienia Francji, natomiast przyrost naturalny jest ujemny i wynosi prawie -0,1% rocznie. Gospodarczo eksport V4 jest na podobnym poziomie jak eksport Francji, natomiast import jest już o 150 mld USD rocznie mniejszy. Dane potencjałów są wykorzystywane jedynie informacyjnie i do analizy teoretycznej, lecz trzeba zaznaczyć, że w praktyce potencjał V4 jest stworzony z czterech odrębnych, suwerennych państw, w których potencjał liczy się oddzielnie i tylko w ograniczony sposób i w konkretnych warunkach można go zsumować jako jednolity.

Pod względem bezpieczeństwa i obronności Grupa Wyszehradzka od dołączenia się do UE i NATO, nie odnotowała większych sukcesów. Próby współpracy w ramach obronności nie doszły do skutku. Współpracę w obszarze obronności pokazuje liczba spotkań między ministrami obrony od 2005 do 2012 – doszło zaledwie do sześciu spotkań, z czego dwa miały miejsce w 2012 roku. Także w tym okresie doszło do 6 szczytów V4, na których były podjęte decyzje dotyczące bezpieczeństwa i obronności. Dopiero w 2012 roku współpraca w sektorze obronnym została uruchomiona przez Deklarację Grupy Wyszehradzkiej „Odpowiedzialność za silne NATO”, wydaną 18 kwietnia 2012 w Pradze przez ministrów spraw zagranicznych i obrony. Dokument ten określa potrzebę współpracy V4 w ramach NATO, popierając i angażując się w realizację trzech priorytetowych koncepcji strategicznych NATO (obrona kolektywna, zarządzanie kryzysowe, bezpieczeństwo kooperatywne)²⁸⁵. Po tej deklaracji dotychczas niespotykanym elementem stało się podjęcie decyzji o uszczelnieniu i pogłębieniu współpracy w ramach obronności i bezpieczeństwa w 2013–2014 roku oraz ogłoszenie dwóch

²⁸⁵ Deklaracja Grupy Wyszehradzkiej, „Odpowiedzialność za silne NATO”, 18 kwietnia 2012 r., Praga, ze strony <https://www.bbn.gov.pl/download/1/11473/str187-190dokumenty.pdf> [dostęp: 10.08.2020].

strategicznych dokumentów: Długoterminowej Wizji Współpracy Obronnej V4 (*Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening their Defence Cooperation*); Ramy Wzmocnionej Współpracy Wyszehradzkiej w Zakresie Planowania Obronnego (*Framework for an Enhanced Visegrád Defence Planning Cooperation*). Oba dokumenty zostały ogłoszone w okresie prezydencji Węgier. Dokument pierwszy stanowi wizję i strategię współpracy obronnej. Między innymi określa trzy wymiary współpracy: tworzenie wspólnych zdolności i rozwój przemysłu obronnego, a także wspólne zakupy sprzętu; tworzenie wielonarodowych formacji; przeprowadzenie wspólnej edukacji, szkoleń i ćwiczeń²⁸⁶. Dokument drugi określa potrzebę współpracy w ramach budowy potencjału i możliwości wspólnej obrony w dziedzinach, które wymagają dużych nakładów finansowych i w razie współpracy koszty mogłyby być zmniejszone. W tym celu określono trzy obszary współpracy w praktyce: wspólne zapewnienie zasobów na potrzeby obronne przez V4; przeprowadzenie wspólnych zakupów; współpraca w ramach badań i rozwoju w ramach grupy²⁸⁷.

W maju 2011 roku podjęto decyzję o tym, że w pierwszej połowie 2016 roku państwa Grupy Wyszehradzkiej wystawią Grupę Bojową w liczbie powyżej 4 tysięcy żołnierzy. Do składu poza państwami członkowskimi dołączyło 19 żołnierzy ukraińskich. Na podstawie składu Grupy Bojowej można zrozumieć, dlaczego dowództwo znalazło się w Krakowie. Wynika to z faktu, że trzonem całej jednostki była Polska, wnosząc ok. 50% komponentu. Węgierski udział w jednostce wynosił poniżej 20%. Nie ma możliwości analizowania skuteczności grup bojowych, ponieważ dotychczas nie zostały one użyte. Mimo tego po skutecznym utworzeniu Grupy Bojowej V4 w drugiej połowie 2019 roku drugi raz została jednostka odtworzona i objęła półroczny dyżur bojowy wraz ze wsparciem żołnierzy chorwackich. Następny dyżur grupa będzie obejmowała w pierwszej połowie 2023 roku. Sukces utworzenia tymczasowej grupy jest jednym z elementów budowy nowego sektora współpracy i pogłębienia aktywności obronnej między państwami. Następnymi etapami pogłębienia współpracy w celu pokazania gotowości do udziału w budowie zaufania i bezpieczeństwa w regionie mogłyby być²⁸⁸:

²⁸⁶ *Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening their Defence Cooperation*, ze strony www.visegradgroup.eu [dostęp: 10.08.2020].

²⁸⁷ *Framework for an Enhanced Visegrád Defence Planning Cooperation*, ze strony www.visegradgroup.eu [dostęp: 10.08.2020].

²⁸⁸ D.P. Jankowski, *V4 Defence Cooperation 1999–2017*, [w:] P. Stepper, *Central Europe and the Visegrad Cooperation*, Wyd. József Antall Knowledge Centre, Budapest 2018, s. 225.

- utworzenie wspólnego komponentu lądowego w ramach VJTF (Siły Bardzo Wysokiej Gotowości);
- utworzenie stałego dowództwa V4;
- utworzenie stałej brygady V4.

Współpraca w tak szerokim zakresie umożliwiłaby budowę skutecznego potencjału obronnego i pogłębienie kontaktu komponentu wojskowego w ramach Grupy Wyszehradzkiej. Do udziału w utworzeniu komponentu lądowego VJTF NATO od 1 stycznia do końca 2020 roku z państw Grupy Wyszehradzkiej jedynie dołączyły się Czechy²⁸⁹.

Poza pewnymi sukcesami w zakresie pogłębiania współpracy, w ramach wspólnych zakupów uzbrojenia i sprzętu, a także we współpracy w badaniach nie osiągnięto dotychczas sukcesów. Podjęto próby wspólnej modyfikacji i remontu sprzętów radzieckich, jak śmigłowce Mi-24 (decyzja podjęta w 2002 roku)²⁹⁰ i T-72, natomiast z przyczyn sprzecznych interesów i braku chęci do współpracy, nie doszła do skutku. W 2014 roku podjęto decyzję w sprawie programu wspólnych badań nad technologią radiową, natomiast po paru miesiącach program upadł ze względu na wycofanie się Czech. Inne próby o podobnym charakterze też się nie powiodły. Sukcesy w ramach zakupu i współpracy o charakterze obronnym osiągnięto we współpracy dwustronnej a nie w ramach całej V4. Takimi są między innymi produkcja na licencji czeskiej karabinów i pistoletów na Węgrzech. Polska w lipcu 2020 roku podpisała porozumienie i podjęła współpracę w ramach sił powietrznych, ponieważ Słowacja podjęła decyzję o zakupie F-16²⁹¹. Współpraca będzie dotyczyła szkolenia i wspólnych ćwiczeń, natomiast eksploatacja i zakup części stworzą nowe możliwości do współpracy.

Pandemia koronawirusa stała się największym zagrożeniem w 2020 roku w Europie. Współpracę V4 w tej sprawie można zauważyć jedynie w wymianie dwustronnej w ramach wsparcia udzielonego na prośbę Unii Europejskiej. W okresie drugiej fali (jesień

²⁸⁹ M. Mernicka, „Polska” szpica NATO zaliczyli test, ze strony <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/28633?t=-Polska-szpica-NATO-zaliczyla-test>, [dostęp: 12.08.2020].

²⁹⁰ Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Republiki Czeskiej, Rządem Republiki Węgierskiej oraz Rządem Republiki Słowackiej dotyczące współpracy w zakresie modernizacji śmigłowca Mi-24, podpisane w Piesztanach dnia 30 maja 2002 r., ze strony <https://www.infor.pl/akt-prawny/MPO.2003.016.0000244,porozumienie-miedzy-rzadem-rzeczypospolitej-polskiej-rzadem-republiki-czeskiej-rzadem-republiki-węgierskiej-oraz-rzadem-republiki-słowackiej-dotyczace-wspolpracy-w-zakresie-modernizacji-smiglowca-mi24.html>, [dostęp: 12.08.2020].

²⁹¹ J. Sabak, *Polsko-słowacka współpraca nabiera tempa. Połączą nas F-16 i wspólna obrona?*, ze strony <https://defence24.pl/polsko-slowacka-wspolpraca-sil-powietrznych-czy-polaczy-nas-obrona-powietrzna-i-samoloty-f-16>, [dostęp: 18.08.2020].

2020) Węgry udzieliły wsparcia Czechom²⁹² i Słowacji²⁹³. Udzielona pomoc wynika z umiarkowanej sytuacji epidemicznej na Węgrzech w 2020 roku. Natomiast Polska jak i pozostałe trzy kraje zostały dotknięte poważną sytuacją epidemiczną, co skutkowało podjęciem poważnych kroków.

5.5. Inne płaszczyzny i formy współpracy

Polska i Węgry są członkami wielu forów, organizacji i instytucji międzynarodowych. Wśród nich najważniejszymi dla bezpieczeństwa europejskiego są Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Rada Europy, Dziewiątka Bukaresztańska czy Trójmorze. Członkostwo w starszych organizacjach od czasu dołączenia się do UE i NATO stało się mniej znaczące w odniesieniu do systemu bezpieczeństwa europejskiego. Nowe fora i inicjatywy stały się natomiast ważnym elementem współpracy regionalnej w sektorze gospodarczym, politycznym jak i obronnym.

Rola OBWE w dziedzinie bezpieczeństwa i współpracy państw europejskich zmalała wraz z poszerzeniem Unii Europejskiej i NATO. Mimo tego organizacja ta jest jedyną, która obejmuje wszystkie państwa europejskie i określona jest mianem ogóło-europejskiej. Obejmująca bowiem 57 członków i 11 państw współpracujących. Obecnie działa w trzech wymiarach: polityczno-wojskowym, ludzkim i gospodarczym²⁹⁴. Słabość tej organizacji wynika m.in. z tego, że ostatnie spotkanie na najwyższym szczeblu, Spotkanie Szefów Państw i Rządów, odbyło się w 2010 roku w Astanie. Na Szczycie nie został przyjęty żaden dokument o najwyższym znaczeniu. Warto podkreślić, że organizacja nie posiada żadnych środków oddziaływania na strony konfliktu, poza tymi, które może podjąć za zgodą stron. Sankcje, jakie organizacja może nałożyć, są ograniczone²⁹⁵. Największym ciosem było wstrzymanie udziału w spotkaniach grup doradczych przez Federację Rosyjską. Jednym sukcesem tej organizacji jest Traktat o konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie z dnia 11 marca 2015 r.²⁹⁶. O słabości organizacji świadczy poza tym brak środków, które w 2019 roku osiągnęły jedynie 138 mln

²⁹² Węgry przekazały 150 respiratorów dla Czech czytaj więcej w: *Czechy dostaną setki respiratorów od unijnych partnerów*, ze strony <https://www.rynekzdrowia.pl/Aparatura-i-wyposazenie/Czechy-dostana-setki-respiratorow-od-unijnych-partnerow,214216,5.html>, [dostęp: 11.10.2020].

²⁹³ Około 50 lekarzy i ratowników oraz 154 ochotników węgierskich udzieliło pomocy w przeprowadzeniu testów terenie na Słowacji.

²⁹⁴ Polska w OBWE, ze strony www.gov.pl, [dostęp: 17.06.2020].

²⁹⁵ P. Żurawski vel Grajewski, *op.cit.*, s. 196–197.

²⁹⁶ É. Remek, *Az EBESZ- a biztonság közösségépítés modellje*, Wyd. Dialóg Campus, Budapest 2018.

euro²⁹⁷. Misje OBWE można podzielić na trzy regiony: Bałkany, Europa Wschodnia, Środkowa Azja²⁹⁸. Organizacja prowadzi głównie misje obserwacyjne i nadzorujące pokój i wybory. Największą aktywność organizacji można zaobserwować na Ukrainie od 2015 roku. Polska w organizacji odgrywa ważną rolę, ponieważ w Warszawie znajduje się Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR). Instytucja ta pełni trzy funkcje:

- monitorowanie oraz przestrzeganie praw człowieka;
- informowanie o implementacji praw człowieka w strukturze OBWE;
- wspieranie organizacji w dziedzinie pomocy państwom dążącym do rozwoju przestrzegania praw człowieka na jego terytorium.

Organizacja ta natomiast nie odnotowała szczególnych sukcesów, jakie osiągnęła jej poprzedniczka w stabilizacji sytuacji bezpieczeństwa w Europie w okresie zimnej wojny i w ostatniej dekadzie XX wieku w stabilizacji regionu. W ostatnich latach organizacja przeżywa kryzys ze względu na brak współpracy politycznej państw członkowskich oraz środków i narzędzi do stabilizacji bezpieczeństwa w regionach objętych konfliktami.

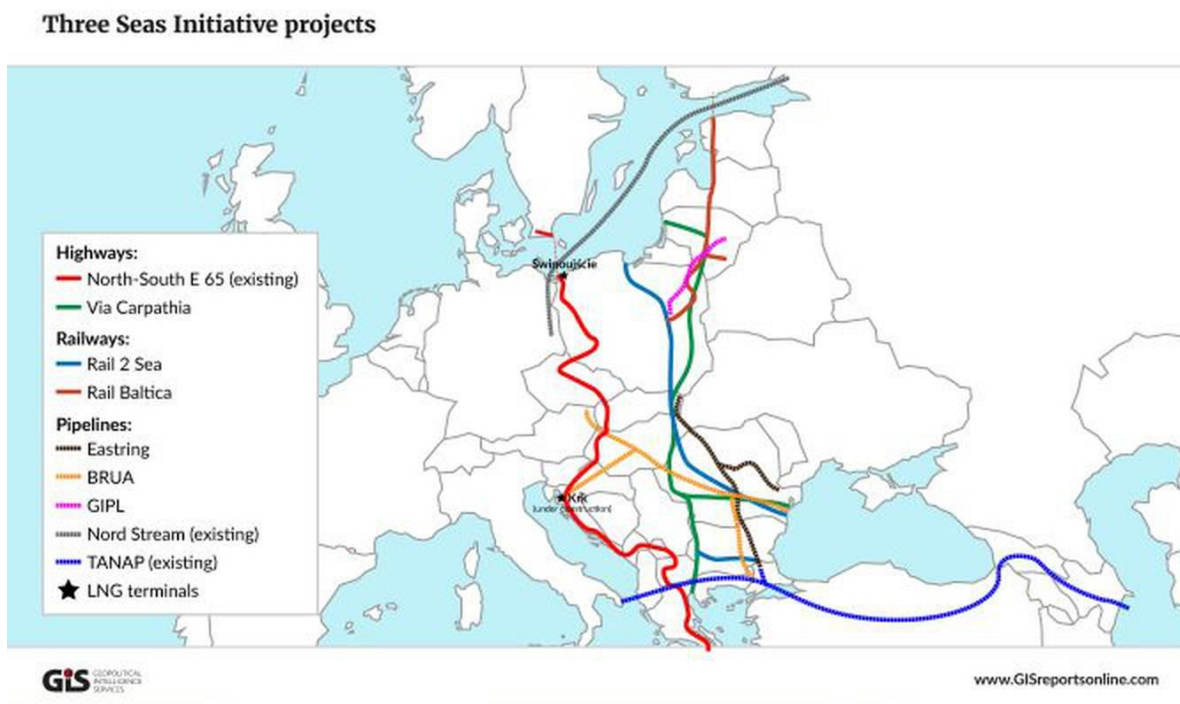
Inicjatywa Trójmorza jest najmłodszą formą współpracy w Europie-Środkowej i Bałkanach. Głównym celem forum współpracy jest rozwój infrastruktury lądowej i energetycznej w regionie. Inicjatywa od założenia w 2016 roku w Dubrowniku zaliczyła 4 spotkania na najwyższym szczeblu. Na spotkaniach od 2017 roku można zauważyć dużą aktywność Stanów Zjednoczonych, w celu promocji interesów amerykańskich w zakupie LNG dla rynku Europy-Środkowej. Jak w spotkaniu w Bukareszcie tak i w Ljublanie brał udział Rick Perry – Sekretarz Energetyczny USA. W projekcie tworzenia wspólnego rynku i infrastruktury energetycznej niezbędna jest nie tylko chęć polityczna, lecz pomoc finansowa ze strony powstałego funduszu w 2019 roku. Wsparcie ze strony Unii Europejskiej i innych źródeł jest niezbędne do realizacji projektów inicjatywy. Jeden z projektów ma na celu wzrost poziomu dywersyfikacji gazu ziemnego w regionie przez uzyskanie gazu z Norwegii przez Baltic Pipe, gazu amerykańskiego i katarskiego z terminalu LNG w Świnoujściu, łącząc z terminalem w budowie na wyspie Krk w Chorwacji z możliwością przyłączenia także do sieci infrastruktury

²⁹⁷ *Funding and budget*, <https://www.osce.org/funding-and-budget>, [dostęp: 17.06.2020].

²⁹⁸ *Were we are*, <https://www.osce.org/funding-and-budget>, [dostęp: 17.06.2020].

przesyłowej z Rumunii²⁹⁹. Osiągnięcie funkcjonowania całej infrastruktury oznaczałoby wzrost bezpieczeństwa energetycznego w regionie przez zmniejszenie wpływu rosyjskiego nacisku przy sprzedaży gazu w regionie, a także wzrost odporności na zatrzymanie przesyłu z przyczyn konfliktów politycznych Rosji z Ukrainą i Polską.

Mapa 9. Projekty Inicjatywy Trójmorza

Źródło: <https://www.gisreportsonline.com/regional-integration-at-the-three-seas-summit,economy,2683,report.html>, [dostęp: 18.06.2020].

Na podstawie analizy mapy 9. można wywnioskować główne kierunki rozwoju infrastruktury lądowej a także energetycznej w Europie Środkowej. Poza budową gazociągów, najważniejszym projektem jest rozwój infrastruktury lądowej przez budowę dróg i torów kolejowych (Rail Baltica, Rail-2-Sea). Ma to na celu nie tylko stworzenie połączenia tranzytowego od Bałtyku do Morza Czarnego i Morza Śródziemnego, lecz ma też znaczenie strategiczne pod względem militarnym. Budowa infrastruktury lądowej północ-południe w państwach wschodniej flanki NATO umożliwi szybszy transport oddziałów wojskowych. Tzw. Via Carpatia, obejmująca 3300 km autostrad i dróg szybkiego ruchu, boryka się natomiast z wyzwaniami, gdyż przy braku politycznego i finansowego poparcia nie może dojść do skutku

²⁹⁹ Na temat projektu współpracy na rynku gazu czytaj więcej: B. Bieliszczuk, *Trójmorze: współpraca na rzecz unijnego i regionalnego rynku gazu*, „Biuletyn PISM”, nr 63(1505), z 30 czerwca 2017.

projekt, którego oddanie planowane jest w 2026 roku³⁰⁰. Via Carpatia, jak i pozostałe projekty, ma służyć do rozbudowy Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T). Jest to w głównym interesie nie tylko Polski, ale i Węgier, co umożliwia skorzystanie z rynków północnych i w razie potrzeby linie kolejowe i drogowe mogą zostać wykorzystane do celów militarnych podczas przerzutu wojsk z południa na północ i na odwrót. Możliwość ta przyspieszy proces transportu wojska wraz z możliwością efektywniejszego reagowania na wyzwania i zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne.

Trójkąt Weimarski, od przejęcia władzy politycznej we Francji przez Emanuela Macrona i rządów w Polsce przez PiS, uległ osłabieniu. Wypowiedzi ówczesnego ministra spraw zagranicznych Witolda Waszczykowskiego w wywiadzie dla „Gazety Wyborczej” były jednoznacznym stwierdzeniem braku chęci do ożywienia współpracy³⁰¹. Skutkiem tego między innymi stało się to, że do ostatniego spotkania na szczycie ministrów spraw zagranicznych doszło w 2016 roku w Weimarze³⁰². Osłabienie współpracy trójstronnej potwierdza brak spotkań na szczycie przywódców państw od 2013 roku. Po dołączeniu do UE, Trójkąt Weimarski stał się ważnym forum współpracy, na skutek czego Grupa Wyszehradzka straciła na znaczeniu dla Polski, natomiast kryzys migracyjny i wspólne interesy polityczne między państwami V4 oraz zgrzyty na linii Warszawa–Paryż doprowadziły do regresu współpracy na linii Warszawa–Berlin–Paryż. Skutkiem ochłodzenia współpracy stało się także rozwiązanie Weimarskiej Grupy Bojowej w 2013 r., po jednorazowym dyżurze tej grupy bojowej³⁰³. Główną przyczyną osłabienia współpracy są sprzeczne interesy trzech państw, w szczególności spory polityczne dotyczące migracji, a także konflikt wokół sprzedaży helikopterów Caracal dla SZ RP w 2016 r. Mimo tego ożywienie współpracy trójstronnej nie jest wykluczone w przyszłości. Próby, które w 2020 roku odbyły się podczas spotkania ministrów ds. europejskich trzech państw oraz wizyta prezydenta Emanuela Macrona w Warszawie, można uznać kontynuację

³⁰⁰ Na temat projektu Via Carpatia czytaj więcej: B.T. János, *The Three Seas Initiative after the Bucharest Summit of September 2018*, Institute for Foreign Affairs and Trade, Budapest 2018, s. 5, i W. Gizicki, P. Łoś, *Geopolityka Trójkąta*, „Przestrzeń Społeczna (Social Space)” Styczeń 2019, s. 7.

³⁰¹ Waszczykowski i Steinmeier za aktywną współpracą w Trójkącie Weimarskim, ze strony www.dzieje.pl/aktualnosci/waszczykowski-i-steinmeier-za-aktywna-wspolpraca-w-trojkanie-weimarskim [dostęp: 18.06.2020].

³⁰² O Trójkącie Weimarskim czytaj więcej w: B. Koszel, *Trójkąt Weimarski: Bilans i perspektywy współpracy*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, XIII, nr 1, Kraków 2016, s. 65–82.

³⁰³ *MON, Koniec polskiego dyżuru w Grupie Bojowej UE*, ze strony <https://www.defence24.pl/koniec-polskiego-dyzuru-w-grupie-bojowej-ue>, [dostęp: 18.06.2020].

współpracy³⁰⁴. Aby ta współpraca pogłębiła się, niezbędne jest odłożenie zgrzytów i konfliktu politycznego wobec tematu praworządności Polski w UE i migracji. Potencjał tych trzech państw stanowiłby najsilniejsze ugrupowanie w ramach UE po Brexicie. Natomiast różnice wobec ewolucji instytucji UE i systemu bezpieczeństwa europejskiego między Paryżem a Warszawą stanowią w dalszym ciągu największe przeszkody pogłębienia współpracy.

Inicjatywa strategii na rzecz regionu naddunajskiego powstała w 2011 roku jako sukces prezydentury węgierskiej w UE. Jest to koncepcja współpracy 14 państw, z czego 9³⁰⁵ należy do UE, a 5 jest spoza³⁰⁶. Dla Węgier szczególne znaczenie mają 3 obszary współpracy wśród 11, które są podejmowane wspólnie przez państwa³⁰⁷. Do tych trzech należą: promocja zrównoważonej polityki energetycznej, ochrona środowiska i ochrony jakości wód³⁰⁸. Działania w ramach inicjatywy mają na celu nie tylko tworzenie forum współpracy na rzecz ochrony środowiska i jakości wody Dunaju, lecz także stanowią formę zbliżenia się tych państw w celu umożliwienia współpracy w innych dziedzinach. W przyjętej strategii z 2020 roku przez Komisję Europejską, poza rozwojem infrastruktury, współpracy społecznej, turystycznej i ochrony środowiska, znalazła się dziedzina bezpieczeństwa jako jedenasty obszar współpracy. Do głównych celów w ramach bezpieczeństwa należą³⁰⁹:

- bezpieczeństwo ofensywne – pogłębienie współpracy w ramach zwalczania zorganizowanych grup przestępczych;
- długoterminowa współpraca strategiczna – rozwój współpracy;
- ochrona granic;
- promocja praworządności i zwalczanie korupcji.

Organizacja ta dotychczas odegrała znaczącą rolę we współpracy na rzecz ochrony środowiska, w szczególności w zakresie poprawy jakości wód Dunaju. Znaczenie ochrony

³⁰⁴ S. Półciennik, *Powrót Weimaru – perspektywy dla współpracy Francji, Niemiec i Polski*, „Biuletyn PISM”, nr 19(1951), 7 lutego 2020.

³⁰⁵ Austria, Bułgaria, Czechy, Chorwacja, Niemcy, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry.

³⁰⁶ Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Mołdawia, Ukraina, Serbia

³⁰⁷ Rozwój mobilności i multimodalność transportu śródnadwodnego, rozwój mobilności i intermodalności w transporcie kolejowym i powietrznym, rozwój energetyczny, turystyka i współpraca społeczna, rozwój jakości wód, reagowanie na wyzwania środowiskowe, utrzymanie jakości wód, środowiska, powietrza i ziemi, rozwój naukowy, współpraca między przedsiębiorstwami, wspieranie społeczeństwa, rozwój instytucjonalizmu, współpraca w ramach bezpieczeństwa i zwalczania przestępczości.

³⁰⁸ Duna Régió Stratégia, ze strony <https://dunaregiostrategia.kormany.hu/index>, [dostęp: 18.06.2020].

³⁰⁹ European Commission, *Action Plan of European Union Strategy for Danube Region*, Brussels 6.4.2020 SWD (2020) 59 final, s. 76, ze strony <https://dunaregiostrategia.kormany.hu/>, [dostęp: 18.06.2020].

środowiska i współpraca w tej organizacji nie jest natomiast znaczącym elementem architektury bezpieczeństwa europejskiego.

Inną formacją, która stanowi ważne forum dyplomatyczne i w sektorze bezpieczeństwa, jest tzw. Dziewiątka Bukaresztańska, obejmująca kraje wschodniej flanki NATO³¹⁰. Forum powstało w 2014 roku z inicjatywy polsko-rumuńskiej. W 2015 roku w Bukareszcie państwa-strony podpisały porozumienie o utworzeniu forum współpracy w celu połączenia wysiłków na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa za pomocą silnej i wiarygodnej, zrównoważonej obecności militarnej NATO na wschodniej flance. Rola tego forum nabiera znaczenia w razie znalezienia wspólnych interesów tych państw, jakim jest przeciwstawienie się wyzwaniom i zagrożeniom ze strony wschodniej granicy NATO. Od czasu powstania natomiast forum nie odegrało znaczącej roli w budowie bezpieczeństwa w regionie. Formacja ta, podobnie jak inne ugrupowania organizacji NATO czy UE, są forum do debat na temat zadań i wyzwań stojącymi przed państwami. Skuteczność i efektywność tych forów zależy od chęci politycznej do współpracy, a także do podjęcia wspólnej i jednoznacznej decyzji.

5.6. Wnioski

Polska i Węgry są jedynie dwoma członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych wśród prawie 200 państw. Mimo tego, że te kraje były niestałymi członkami Rady Bezpieczeństwa, ich rola jako niestałych członków jest mała w porównaniu do uprawnień stałych członków (prawo weta). Drugą wadą osłabiającą organizację jest jej niedofinansowanie. Składki uiszczane przez państwa nie są wystarczające, aby organizacja posiadająca prawie 200 krajów członkowskich utrzymała potężną aparaturę i przy jej pomocy wywierała wpływ na rozwiązanie konfliktów. Organizacja ta może funkcjonować skutecznie i efektywnie jedynie ze wsparciem mocarstw światowych i członków Rady. Wraz ze zmniejszeniem dofinansowania i wsparcia USA dla ONZ skuteczność i efektywność organizacji spadają. Polska i Węgry ze swoim potencjałem nie są i nie będą głównymi graczami na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych w aspekcie bezpieczeństwa i pokoju.

³¹⁰ Członkami tzw. Dziewiątki Bukaresztańskiej są: Polska, Łotwa, Estonia, Litwa, Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia, Bułgaria.

Dla Polski jak i Węgier członkostwo w sojuszu Północnoatlantyckim stanowi fundament bezpieczeństwa europejskiego i państwa. Od 2008 roku z przyczyn powstającej sytuacji na arenie międzynarodowej system euroatlantycki ewoluuje. Najważniejszym jego elementem jest potencjał sił amerykańskich, co potwierdzają badania przeprowadzone przez Pew Research³¹¹. Brak wiarygodności i solidarności stanowi główne wyzwania stojące przed sojuszem. W celu zapewnienia bezpieczeństwa, Polska jak i Węgry biorą udział w misjach zagranicznych prowadzonych przez NATO, co jest głównym elementem utrzymania ładu i porządku w regionie operacyjnym sojuszu. Negatywne doświadczenia z wojen w Afganistanie i Iraku wzbudziły niechęć co do aktywnego udziału wielu państw w misjach sojuszniczych.

Największy niepokój budzi podejście społeczeństwa do NATO i chęci obrony kraju napadniętego zgodnie z art. 5. Polska ze względu na percepcję zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej będzie podejmować kroki, aby wiarygodność i solidarność w sojuszu umożliwiła odstraszenie strategiczne i w razie konfliktu zbrojnego państwa członkowskie były gotowe bronić sojuszników. Ze względu na własny potencjał militarny i mniejsze poczucie zagrożenia militarnego ze strony zewnętrznej, społeczeństwo węgierskie w mniejszym stopniu wspierałoby udzielanie wsparcia militarnego, przy świadomości, że potencjał Węgier przy wsparciu innego państwa nie mogłoby w obecnej sytuacji zapewnić własnego bezpieczeństwa militarnego. Decydenci Polscy, jak i Węgieńscy, jednoznacznie podkreślają ważność sojuszu dla bezpieczeństwa, a także gotowość do wsparcia wspólnych operacji. Potwierdza to udział obu państw w misjach w Afganistanie i Iraku. Współcześnie kontyngenty wojskowe Wojska Polskiego i Wojska Węgierskiego biorą także aktywny udział w utrzymaniu bezpieczeństwa wspierając misje zagraniczne pod auspicjami NATO. Słabą stroną sojuszu jest natomiast brak sytuacji potwierdzających wiarygodność i solidarność sojuszniczą – art. 5. Jedynie po ataku terrorystycznym 11 września 2001 roku na podstawie 5 artykułu ogłoszono wojnę przeciwko terroryzmowi, natomiast nie można tego porównać do napaści ze strony państwa narodowego. Napaść taka mogłaby doprowadzić do eskalacji światowej, skutkując wybuchem trzeciej wojny światowej, czego ze względu na doświadczenie historyczne powinno się unikać.

Wraz z dołączeniem do Unii Europejskiej Polski i Węgier kraje te stały się członkami systemu bezpieczeństwa europejskiego w aspekcie nie tylko politycznym i militarnym (NATO),

³¹¹ Patrz rozdział 5.4. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego.

lecz także społecznym i gospodarczym (UE). Kraje te dołączyły do społeczności zachodnio-europejskiej. Pomoc gospodarczo-społeczną, którą kraje otrzymały, wspomogły rozwój gospodarczy, a także rozwój kultury i społeczeństwa. Unia po kryzysie w 2008 roku pokazała, że instytucjonalnie i funkcjonalnie nie jest gotowa do tworzenia ogólnoeuropejskiej wspólnoty. Od 2015 roku między UE a rządem polskim i węgierskim powstała linia konfliktów – wobec relokacji migrantów, decyzji politycznych, dystrybucji budżetu UE. Konflikty te wpływają negatywnie na ideę wspólnoty europejskiej. Trzeba natomiast zaznaczyć, że Unia Europejska ze względu na traktatowe ograniczenia nie była gotowa na podjęcia efektywnych kroków wobec kryzysu migracyjnego, a także ze względu na pandemię koronawirusa. Okres 2015–2020 stanowi etap negatywny we współpracy społeczności europejskiej, czego fundamentalnym elementem jest konflikt węgiersko-polski z Unią Europejską i kroki podjęte wobec uruchomienia procedury art. 7 wobec tych krajów.

Współpraca w ramach bezpieczeństwa i obronności wewnątrz Unii w tym okresie osiągnęła wiele sukcesów. Wśród nich warto wymienić powstanie Funduszu Obronnego i PESCO, w których Polska jak i Węgry biorą aktywnie udział. Największym problemem projektów jest brak możliwości współpracy z państwami spoza UE, lecz będącymi członkami NATO. W tym przypadku Wielka Brytania, a także USA mogłoby uczestniczyć i wspierać projekty.

Grupa Wyszehradzka w okresie 2015–2020 stała się bardziej hasłem politycznym niż rzeczywistym sojuszem czterech państw. Przyczyną braku pogłębienia współpracy politycznej są sprzeczne interesy tych państw, jedynie można zauważyć współpracę głębszą w poszczególnych aspektach. Współpraca ta ma charakter głównie dwustronny i nie poszerza się na wszystkich członków. Wśród realizowanych działań warto wymienić pogłębienie współpracy militarnej przy produkcji broni ręcznej między Czechami i Węgrami a Słowacją i Polską w sprawie współpracy w zakupie części do F-16 i wspólnym szkoleniu Jednomyslność V4 można zauważyć jedynie w sprawie relokacji migrantów, która jest widoczna w debacie na forum UE. Grupa Wyszehradzka osiągnęła natomiast sukcesy kulturalno-społeczne i w części gospodarcze. Wyniki te natomiast zostały całkowicie zahamowane i prawdopodobnie zrujnowane przez pandemię koronawirusa. Mimo tej sytuacji Węgry udzielały pomocy krajom w potrzebie (Słowacji i Czech).

Grupa Wyszehradzka w latach 2012–2020 osiągnęła wiele sukcesów, ale poniosła też wiele porażek we współpracy obronnej i bezpieczeństwa. Do intensyfikacji współpracy doszło na skutek kryzysu migracyjnego oraz dzięki wspólnym interesom politycznym przeciwko przyjęciu migrantów do tych krajów. Największy sukces stanowi założenie Grupy Bojowej V4, której początki miały miejsce w 2007 roku na spotkaniu ministrów obrony państw V4.

OBWE, ze względu na brak zainteresowania stron do współpracy i ze względu na to, że państwa należące do NATO i UE straciły zainteresowanie angażowaniem się w organizacji, straciło na znaczeniu w pierwszej dekadzie XXI wieku. Z tego względu węgierskie zaangażowanie jest znikome. Polska aktywność wynika z lokalizacji jednego z biur organizacji w Warszawie.

Inicjatywa Trójmorza jest współpracą dwunastu państw w dziedzinie energetycznej i infrastruktury lądowej. Skuteczność organizacji zależy nie tylko od chęci współpracy politycznej państw, lecz także od ograniczeń finansowych, które mogą zostać rozwiązane za pomocą środków ze strony Unii Europejskiej czy Stanów Zjednoczonych, które mają możliwość udzielenia potrzebnych środków do budowy wyżej wymienionych projektów.

Polska jak i Węgry są członkami i stronami wielu form współpracy, natomiast ich znaczenie w porównaniu do głównych organizacji międzynarodowych (NATO, UE), wewnątrz których powstały, jest marginalna. Skuteczność tych płaszczyzn współpracy zależy głównie od chęci politycznej, co wynika ze wspólnych interesów i potrzeb wspólne. Kiedy tego brakuje, współpraca w ramach tych forów jest tylko politycznymi hasłami w mediach, niemającymi prawdziwego zaplecza do budowy bezpieczeństwa w Europie.

Rozdział VI. Dwustronne relacje polsko-węgierskie w kontekście bezpieczeństwa europejskiego

6.1. Historyczne uwarunkowania i determinanty współpracy

Na temat historycznych stosunków polsko-węgierskich powstała w ostatnim czasie obszerna literatura. Zarówno ze strony polskiej tak i węgierskiej wielu historyków zajmowało i zajmuje się tematyką wspólnej historii i stosunków, wśród których warto wymienić Wacława Felczaka, Endre Kovácsa³¹², Konrada Sutarskiego³¹³, Józsefa Kovácsa³¹⁴, Józsefa Tischlera³¹⁵, Miklósa Mitrovicsa³¹⁶, Tadeusza Kopysia³¹⁷, Ignáca Romsicsa³¹⁸.

Stosunki polsko-węgierskie mają długotrwałą historię ciągnącą się od początków państwowości Polski i Węgier. Okres średniowiecznych stosunków charakteryzował się tym, że książęta polscy uciekali na Węgry szukając wsparcia do zdobycia tronu polskiego. Podobnie działali książęta węgierscy, którzy byli zmuszeni do opuszczenia Ojczyzny. Wiek X–XIII charakteryzował się wspólnymi małżeństwami, co umocniło więzi polsko-węgierskie³¹⁹. Do zbliżenia dwóch państw doszło za czasów Kazimierza Wielkiego i Karola I Andegaweńskiego – w czasie zjazdu w Wyszehradzie na Węgrzech w 1335 roku. Przypieczętowanie sojuszu odbyło się w 1338 roku, kiedy sprecyzowano układ sukcesyjny Kazimierza – jeśli król Polski nie będzie miał syna, tron Polski przejmie syn Karola I, Ludwik Węgierski³²⁰. Pierwszym królem, za panowania którego istniała unia personalna między Polską a Węgrami, był właśnie Ludwik Węgierski³²¹. Za panowania córki Ludwika węgierskiego, Jadwigi, doszło do unii personalnej między Litwą a Polską. Polska i Węgry dwukrotnie posiadały króla z drugiego

³¹² E. Kovács, *Magyarok és lengyelek a történelem sodrában*, Wyd. Gondolat, Budapest 1973.

³¹³ K. Sutarski, *Zarys dziejów Polski z węgierskimi powiązaniami*, Wyd. Antyk Marek Derewiecki, Komorów 2019.

³¹⁴ I. Kovács, *Az 1848–1849. évi magyar forradalom és szabadságharc lengyel résztvevőinek életrajzai*, Wyd. História MTA Történetudományi Intézet, Budapest 2007.

³¹⁵ J. Tishler, *Az 1956-os magyar forradalom lengyel dokumentumai*, Wyd. Windsor, Budapest 1996.

³¹⁶ M. Mitrovits, *A remény hónapjai... A lengyel Szolidaritás és a szovjet politika 1980–1981*, Wyd. Napvilág, Budapest 2010; *Lengyel, magyar „két jó barát”. A magyar-lengyel kapcsolatok dokumentumai, 1957–1987*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2014; strona internetowa na temat historycznych stosunków polsko-węgierskich: <https://polhunation.hu/>.

³¹⁷ T. Kopyś, *Historia Węgier 1526–1989*, Wyd. Avalon, Kraków 2018., T. Kopyś, *Polityka zagraniczna Węgier w latach 1867–1945*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018.

³¹⁸ I. Romsics, *Historia...*, op.cit.

³¹⁹ E. Kovács, *Magyarok és...*, op.cit., s. 15–21.

³²⁰ M.K. Barański, *Historia Polski średniowiecznej*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2012, s. 177.

³²¹ Za panowania Ludwika Węgierskiego Polska nie osiągnęła wystarczającej uwagi króla. Król dostał miano Wielki na Węgrzech z przyczyn wojen prowadzonych przez niego w czasie panowania. W celu osiągnięcia sukcesji przez jeden z córek przekazał prawa szlachcie. Po latach konfliktów 13 października 1384 roku Jadwiga została koronowana na króla Polski.

kraju. Pierwszym królem Węgier z Polski był Władysław Warneńczyk, który tragicznie zmarł w kampanii prowadzonej przez słynnego dowódcę Jánosa Hunyadiego pod Warną w 1444 r. Drugim królem Węgier był Władysław Jagiellończyk, który znany jest w historii Węgier jako II Ulászló.

Długotrwały konflikt wewnętrzny na Węgrzech i najazd Imperium Osmańskiego doprowadził do upadku Królestwa Węgier w 1540 roku. Królestwo zostało podzielone na trzy części, na skutek czego władzę nad Królestwem Węgierskim przejęli Habsburgowie, a Księstwo Siedmiogrodzkie zostało lennym Imperium Osmańskim, środkowa część Królestwa została okupowana przez Turków. W tym okresie Polska prowadziła wojny z Krzyżakami, doszło do unii polsko-litewskiej na mocy unii lubelskiej w 1569 roku. Wiek XVI jest uznawany jako złoty wiek dziejów Polski. Drugim królem Polski z Węgier był Stefan Batory, książę Siedmiogrodzki, panujący nad Polską 10 lat od 1576 r.³²². Za swojego panowania doprowadził do zabezpieczenia granicy wschodniej w wojnie z Rosją i odzyskał Inflanty.

Wiek XVII charakteryzował się rywalizacją i wojnami, w których Rzeczpospolita i podzielone Węgry brały udział po przeciwnych stronach³²³. Franciszek II Rákoczy uciekł do Polski i przybył do Węgier jako wódz powstania antyhabsburskiego (w latach 1703–1711)³²⁴. Do czasu rozbiorów Polski, Węgry jako część Imperium Habsburskiego, nie odegrały większej roli na arenie europejskiej. Polska w XVIII wieku stała się strefą uderzeniową między Rosją, Szwecją a Prusami, co między innymi doprowadziło do tychże rozbiorów Polski.

Od wieku XV węgierska polityka zagraniczna miała swoje interesy na Bałkanach ze względu na bliskość i główne wyzwania i zagrożenia wywodzące się z regionu, natomiast dla Polski z uwagi na geopolityczne położenie – między Prusami, późniejszymi Niemcami a Rosją – głównym interesem stało się utrzymanie państwowości między tymi państwami³²⁵. Przybliżenie dwóch narodów rozpoczęło się ponownie w okresie Wiosny Ludów, w czasie której polscy ochotnicy wspierali dążenia węgierskie o niepodległość w 1848–1849 r. Wśród

³²² Czytaj więcej: W. Felczak, A. Fischinger, *Polska Węgry tysiąc lat przyjaźni*, Wyd. Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1979, s. 30–32.

³²³ *Ibidem*, s. 33–35.

³²⁴ W. Felczak, *Historia Węgier*, Wydanie Drugie, Wyd. Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Warszawa 1983, s. 160–166.

³²⁵ Pod względem analizy historii Polski od XVI wieku do rozbiorów polecana literatura J. Topolski, *Rzeczpospolita Obojga Narodów 1501–1795*, Wyd. Poznańskie, Poznań 2015.

nich warto wymienić gen. Józefa Bema, gen. Henryka Dembińskiego³²⁶, księcia Mieczysława Woronieckiego, gen. Józefa Wysockiego³²⁷. Udział Polski w powstaniu węgierskim stał się podstawą/symbolem dobrych stosunków polsko-węgierskich w XX wieku.

Wiek XX był pełen tragedii narodowych i sukcesów jak i dla Polski tak i dla Węgier. Skutkiem pierwszej wojny światowej była tragedia narodowa Węgier, lecz dla Polski oznaczało to odzyskanie niepodległości. Odzyskanie niepodległości przez Polskę i wojna z Rosją-Bolszewicką³²⁸ określiły kierunki polityki zagranicznej na następne dwadzieścia lat, podobnie jak traktat z Trianon i dążenia do rewizji traktatu na Węgrzech, co spowodowało inne kierunki polityki zagranicznej dla obu państw. Mimo tego, że 1 września 1939 roku Polska stanęła po stronie państw alianckich a Węgry po stronie ościennych, nie stanowiło to przeszkody w udzielaniu pomocy dla uchodźców wojskowych i cywilnych z II RP uciekających do Królestwa Węgier³²⁹. Rząd Węgier także przeciwstawił się Adolfowi Hitlerowi i mimo nacisków nie zaatakował Polski we wrześniu razem ze Słowacją. Udzielenie pomocy dla uchodźców polskich i wspomaganie żołnierzy, by dotarli do Francji, było czynem, który zapoczątkował współczesne braterstwo i przyjaźń polsko-węgierską.

Po drugiej wojnie światowej Polska i Węgry znalazły się w strefie wpływu ZSRR, co ukierunkowało politykę zagraniczną na następne czterdzieści pięć lat. Reorientacja polityki zagranicznej pod wpływem haseł komunistycznych, socjalistycznych i internacjonalistycznych oraz rywalizacja USA z ZSRR były głównym kierunkiem okresu zimnej wojny. Szczególnie ważnym momentem stał się wybuch strajku generalnego i demonstracji w Poznaniu w czerwcu 1956 r., co zapoczątkowało powstanie na Węgrzech. Mimo tego, że powstanie upadło i skutkowało dużymi stratami ludzkimi i materialnymi, w Budapeszcie po interwencji sowieckiej wydarzenie to stanowiło następny krok solidarności i przyjaźni polsko-węgierskiej³³⁰. Stabilizacja komunizmu na Węgrzech pod kierownictwem Jánosa Kádára skutkowała polepszeniem standardów życia na Węgrzech wraz ze złagodzeniem konfliktu

³²⁶ I. Kovács, *Az 1848–1849. évi magyar forradalom és szabadságharc lengyel résztvevőinek életrajzai*, Wyd. História MTA Történettudományi Intézet, Budapest 2007.

³²⁷ Czytaj więcej w: J. Wysocki, *Együtt a szabadságért 1848–1849 Wysocki tábornok emlékiratai*, (tł. I. Kovács), Wyd. Zrínyi, Budapest.

³²⁸ Rząd węgierski udzielił wsparcie amunicji z fabryki Manfreda Weissa z Csepel dla Polski w wojnie z Rosją-Bolszewicką.

³²⁹ Czytaj więcej w: K. Łubczyk, G. Łubczyk, *Pamięć II, Polscy uchodźcy na Węgrzech 1939–1946*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2012.

³³⁰ Czytaj więcej J. Tischler, *op.cit.*

między społeczeństwem a władzą polityczną, nie tak jak w Polsce, gdzie konflikt ten trwał do upadku republiki ludowej. Polska i Węgry w okresie zimnej wojny nie tylko były w strefie wpływu ZSRR, lecz także były powiązane gospodarczo, politycznie i militarnie. Agresja w 1968 roku na Czechosłowację przez Układ Warszawski była jednym z najdramatyczniejszych wydarzeń w Europie Środkowo-Wschodniej. W agresji tej brały udział oddziały wojskowe jak Polskiej Republiki Ludowej tak i Węgierskiej Republiki Ludowej. Z jednej strony wpłynęło to negatywnie na więzi z Czechosłowacją, z drugiej strony było to jedyną agresją zbrojną ze strony Układu Warszawskiego.

Wydarzenia w latach 80 XX wieku w Polsce nie miały większego wpływu na stosunki polsko-węgierskie. János Kádár oddalił się od interwencji w sprawy wewnętrzne PRL i utrzymał dobre stosunki z Wojciechem Jaruzelskim³³¹. Aż do upadku reżimu komunistycznego więzi polsko-węgierskie były uznawane za dobre. Miało to pozytywny wpływ na współpracę regionalną po rozwiązaniu Układu Warszawskiego i powstaniu luki bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 90. Dzięki współpracy Polski, Węgier i Czechosłowacji doprowadzono do integracji regionu z systemem euroatlantyckim. Powstający układ Wyszehradzki stanowił nie tylko forum współpracy, lecz polityczno-militarną współpracę między stronami w latach 90.

W następnej części zostanie przeprowadzona krótka analiza historycznych stosunków między sąsiadami wraz z wyszczególnieniem najważniejszych wydarzeń, które mają wpływ na politykę zagraniczną Polski i Węgier w drugiej dekadzie XXI wieku.

Analizując determinanty współpracy dwustronnej Polski jak i Węgier, aspekt historyczny jest elementem podstawowym do analizy. Dla Polski najważniejszym wydarzeniem w XX wieku było odrodzenie państwowości i doświadczenia z drugiej wojny światowej, natomiast dla Węgier przegrane wojny światowe i traktaty pokojowe, które skutkowały stratami terytorialnymi i ludzkimi. Kontynuacja analizy będzie obejmowała te aspekty historyczne, które warunkowały stosunki z sąsiadującymi krajami i wpływają do dziś na stosunki dwu- i wielostronne z państwami w regionie.

Odrodzenie Polski i walki niepodległościowe stanowią w dużej mierze podstawę uwarunkowań historycznych w stosunkach polsko-sąsiedzkich. Największa tragedia narodowa

³³¹ Na temat stosunków polsko-węgierskich w latach 1957–1987 pisał Miklós Mitrovits. Czytaj więcej w: M. Mitrovits, *op.cit.*

– zabory Rzeczypospolitej Obojga Narodów – odegrały dużą rolę w świadomości historycznej, natomiast wydarzenia w XX wieku znaczącą rolę w stosunkach Polski z sąsiadami. Powstanie Wielkopolskie w dużej mierze nie wpłynęło na stosunki polsko-niemieckie, natomiast napaść III Rzeszy na II RP jest głęboko zakorzeniona w świadomości społecznej i ma wpływ na stosunki polsko-niemieckie w badanym okresie (2015–2020). Różnicę w zakresie historycznych uwarunkowań w stosunkach polsko-niemieckich i polsko-rosyjskich można odnaleźć w przyznaniu się przez władzę niemiecką do winy wojennej w czasie drugiej wojny światowej, do której nie doszło ze strony rosyjskiej.

Wygrana wojna polsko-bolszewicka ustanowiła wschodnią granicę II RP. Wpływ tej wojny stanowi wyraz heroizmu polskiego przeciwko komunistycznej ekspansji rosyjskiej. Wpływ przegranej wojny przez Armię Czerwoną stał się elementem wrogości Rosjan do Polski, doprowadzając do agresji 17 września 1939 roku. Wrogie nastawienie społeczeństwa polskiego przeciwko rosyjskiemu wynika z jednej strony z doświadczeń historycznych w szczególności w czasie rozbiorów, lecz największą tragedią narodową, do której doszło w okresie władzy ZSRR, stanowi ludobójstwo elity i oficerów Wojska Polskiego w Katyniu i okolicach oraz anektowanych terenach w 1939-1941 roku. Wydarzenia te mocno warunkują współczesne złe stosunki polsko-rosyjskie.

Historia polsko-ukraińska, podobnie jak węgiersko-ukraińska, należy do jednych z najtrudniejszych. Sytuację utrudnia fakt, że obecne tereny Ukrainy Zachodniej były zamieszkane w historii przez dużą populację polską. W ramach współczesnej historii, podobnie jak w stosunkach węgiersko-ukraińskich okres międzywojenny i druga wojna światowa stanowią przyczynę konfliktu. Szczególne znaczenie w stosunkach historycznych mają wydarzenia sabotażowe w latach 30. XX wieku w Małopolsce Wschodniej, przeprowadzone przez Organizację Ukraińskich Nacjonalistów i późniejsza pacyfikacja ze strony polskiej, co stanowiło główną propagandę nienawiści nacjonalistycznej tych narodów³³². Konflikt społeczny jak i polityczny między narodem polskim i ukraińskim ulega osłabieniu w okresach, gdy służy to potrzebom elity, natomiast stosunki te pogarszają się, gdy dla władzy, po obu stronach, współpraca nie jest konieczna. Podobnie na owe stosunki wzajemne wpływa umocnienie ruchów nacjonalistycznych i antypolskich czy antyukraińskich. Nienawiść wśród

³³² O wydarzeniach i wpływie tych wydarzeń na bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej czytaj więcej w: A. A. Ostanek, *Wydarzenia 1930 w Małopolsce Wschodniej a bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej*, Wyd. WAT, Warszawa 2017.

Ukraińców przeciwko Polakom wzrosła w okresie międzywojennym, co spowodowało powstanie skrajnie prawicowych i antypolskich ruchów. Ugrupowania te doprowadziły do ludobójstwa na Wołyniu i w Galicji Wschodniej. Stosunkom polsko-ukraińskim nie sprzyjała także Akcja „Wisła” (Operacja „Wisła”), mająca na celu pacyfikację ludności ukraińskiej, polegająca na deportację z terenów południowo-wschodniej Polski na „Ziemie Zachodnie” w latach 1947–1950³³³.

Stosunki polsko-litewskie, mimo długotrwałej unii personalnej i realnej, w XX wieku pogorszyły się. Wynikiem tego była m.in. utrata dużego terytorium po odzyskaniu niepodległości po pierwszej wojnie światowej i przeprowadzonej akcji polskiej na Litwie w celu przyłączenia Wilna i Litwy Środkowej do Polski. W latach 1919–1920 sytuacja doprowadziła do konfliktu zbrojnego. Wydarzenia i konflikt polsko-litewski, wynikały z porozrzucanej mniejszości polskiej na terenach Litwy i w Wilnie. Po tym, jak nie udało się dołączyć Wileńszczyzny do Polski, Józef Piłsudski wydał rozkaz o uzurpowanie buntu i zajęcie Wilna przez gen. Lucjana Żeligowskiego³³⁴. Na skutek konfliktu w październiku 1920 roku dołączono Wilno i Wileńszczyznę do Polski. Akcja ta w świadomości litewskiej jest podstawą nienawiści i ruchów antypolskich, gdyż zabrała stolicę kraju wraz z regionem tzw. Litwy Środkowej³³⁵. Po drugiej wojnie światowej rozpoczęło się przesiedlanie ludności polskiej z Litwy i Białorusi do Polski i w drugą stronę. Wysiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich miało miejsce w latach 1944–1946 (tzw. pierwsza repatriacja) oraz 1955–1959 (tzw. druga repatriacja).

Po odzyskaniu niepodległości II Rzeczypospolita podobnie jak Czechosłowacja miała na celu osłabienie Niemiec. Mimo tego granica południowa II RP nie zadowoliła ani Polski, ani Czechosłowacji. Stanowiła ona temat sporów w okresie międzywojennym. Korzystając z okazji spotkania w Monachium państw Ententy i Niemiec, Wojsko Polskie 2 października wkroczyło do Zaolzia i anektowało tereny sporne. Po rozpadzie Czechosłowacji powstała Słowacja w 1939 roku, która razem z oddziałami Wehrmachtu zaatakowała Polskę 1 września. Dopiero 13 czerwca 1958 roku rząd PRL i CSR podpisały porozumienie

³³³ O stosunkach polsko-ukraińskich czytaj więcej w: B. Grotta (red.), *Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1939–2004*, Wyd. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2004.

³³⁴ Wilno został proklamowany przez Radę Litewską jako stolica państwa 11 listopada 1917 roku.

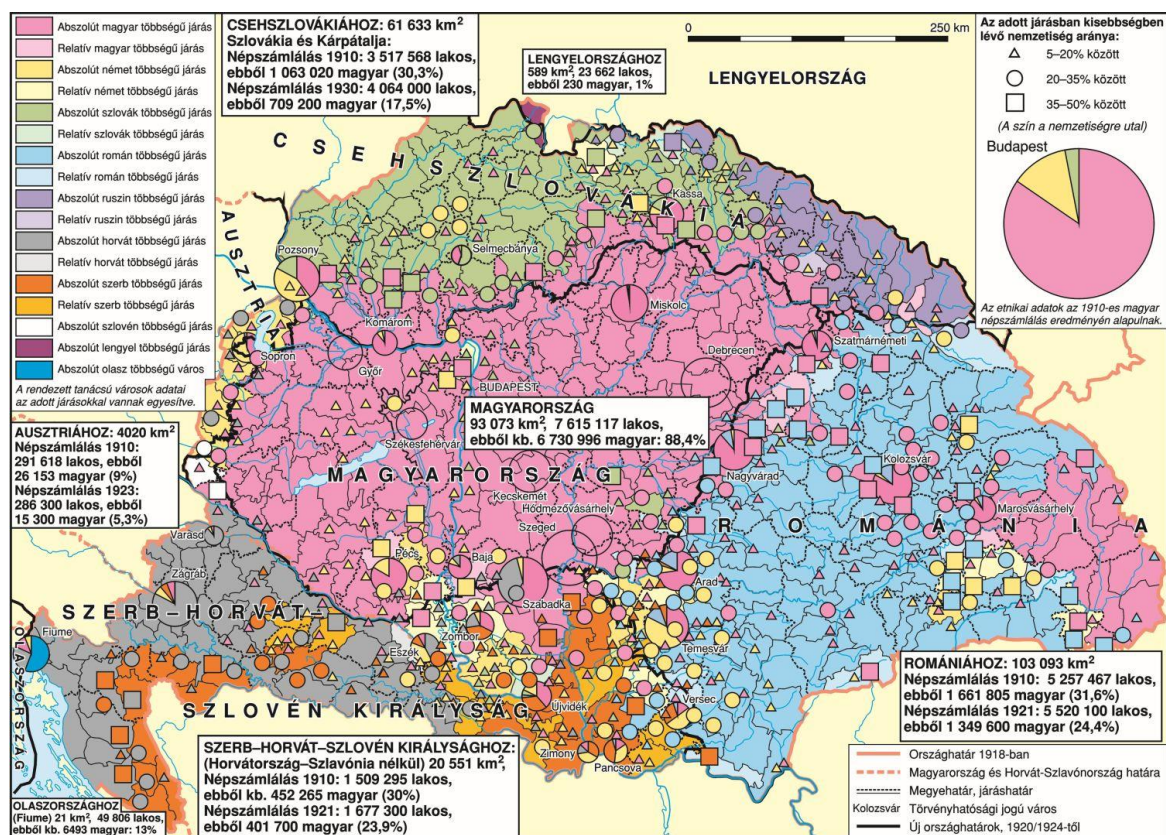
³³⁵ O wydarzeniach i konflikcie polsko-litewskiego czytaj więcej w: G. Łukomski, *Wojna domowa: z dziejów konfliktu polsko-litewskiego 1918–1920*, Wyd. Adiutor, Warszawa 1997.

o ostatecznym wytyczeniu granicy państwowej³³⁶. Stosunki polsko-czechosłowackie o tyle stanowią wyjątek od stosunków z pozostałymi państwami, że współpraca odrodziła się wraz z rozpadem Układu Warszawskiego w ramach współpracy w Trójkącie Wyszehradzkim, stanowiąc do dziś forum współpracy polityczno-gospodarczej i kulturalnej.

Przegrana pierwsza wojna światowa doprowadziła nie tylko do upadku Królestwa i Cesarstwa Austro-Węgier, ale skutkowała dwuletnim chaosem w systemie politycznym kraju, co skończyło się tragedią narodową w Trianon i początkiem Królestwa Węgier z gubernatorstwem admirała Miklósa Horthyego. Skutkiem traktatu pokojowego podpisanego 4 czerwca 1920 roku w pokoju pałacu Wersalskim (tzw. Dużym Trianon), była utrata 2/3 terytorium Węgier oraz 1/3 obywateli węgierskiego. Dotychczas wielonarodowe Węgry stały się państwem jedn narodowym, gdzie prawie 90% stanowił naród węgierski, a drugim największym narodem stał się niemiecki (patrz mapa 10.). Graniczne regiony odłączone z Węgier były zamieszkane głównie przez naród węgierski. W gorszej sytuacji byli i są współcześnie Węgrzy znajdujący się w głębi państwa rumuńskiego w Siedmiogrodzie. Mniejszość ta znalazła się nie tylko daleko od granicy państwa węgierskiego, lecz także znalazła się w państwie, w którym naród węgierski znalazł się w mniejszości. Na skutek traktatu nie tylko straty ludzkie i terytorialne były znaczące, lecz utracenie przemysłu górniczego na Słowacji i w Siedmiogrodzie poważnie pogorszyło sytuację gospodarczą Węgier. Z gospodarki agrarno-przemysłowej Węgry po traktacie stały się gospodarką rolniczą, gdzie przemysł w większości znalazł się spoza granicami państwa. Tragedia ta skutkowała między innymi wrogim nastawieniem narodu do państw zachodnich i tym, że dążenia rewizjonistyczne traktatu stały się wiodącą kwestią w polityce zagranicznej. Skutkiem tego był późniejszy sojusz z III Rzeszą i udział w następnej wojnie światowej. Dla polityki zagranicznej Węgier okres międzywojenny charakteryzował się izolacją od sąsiednich krajów nastawionych wrogo do wzmocnienia państwa węgierskiego. W latach 1920–1939 można mówić o bardzo złych stosunkach dwustronnych z sąsiadującymi krajami (Małe Ententy). W szczególności ograniczenie praw i upokorzenie mniejszości węgierskiej na Czechosłowacji i w Rumunii wpłynęły negatywnie na stosunki.

³³⁶ Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Czechosłowacką o ostatecznym wytyczeniu granicy państwowej podpisanej w Warszawie 13 czerwca 1958 r., ze strony <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19590250159>, [dostęp: 01.03.2021].

Mapa 10. Skutki Traktatu w Trianon i demografia historycznych Węgier

Źródło: B. Nagy, ze strony <http://1914-1918.btk.mta.hu/terkepek/240-a-trianoni-hatarok-es-a-tortenelmi-magyarorszag-demografiaja>, [dostęp: 13.05.2020].

Węgierska polityka zagraniczna nastawiona była się w okresie międzywojennym i w czasie drugiej wojny światowej na odzyskanie ludności i terytorium od sąsiadujących krajów, odtwarzając tzw. Wielkie Węgry. Od 1938 do 1941 roku, ze wsparciem III Rzeszy, odzyskano południową część Czechosłowacji zamieszkaną głównie przez Węgrów (87%), Zakarpacia zamieszkaną przez większość Rusinów (17% Węgrów), terytoria z Jugosławii zamieszkałe przez większość Serbów (32% Węgrów) oraz Północny Siedmiogród wraz z korytarzem do niego, zamieszkałe w dużej liczbie przez Węgrów (51%). Dołączenie tych terytorium było uznane przez politykę węgierską jako sukces, natomiast wielka tragedia w świadomości triańskiej i myśl faszystowsko-nazistowskie dopuściły do ludobójstwa w okresie drugiej wojny światowej i upokorzenie ludności zamieszkałej w tych regionach. Do ludobójstwa ze strony węgierskiej doszło w zimę 1942 roku w Wojwodinie, gdzie oddziały Wojska Węgierskiego i służb porządkowych zabiły 3300–3800³³⁷ osób, wśród nich głównie

³³⁷ Serbskie źródła podają większą liczbę.

Serbów i Żydów. W historii wydarzenie to określone jest jako rozlew „nowa sadzka masakra” (węg. *újvidéki vérengzés*)³³⁸. Odpowiedzią na tą rzeź ze strony serbskiej było ludobójstwo w latach 1944–1945, gdzie szacowano, że Serbscy żołnierze zabili między 30 tys. a 45 tys. Węgrów³³⁹. Wydarzenie to w okresie zimnej wojny było ukrywane, natomiast po rozpadzie Jugosławii groziło powtórzenie historii i ludobójstw wobec mniejszości węgierskiej w czasie wojen w Jugosławii, do której ostatecznie nie doszło w latach 90. XX wieku.

Upokorzenie rumuńskie ze strony węgierskiej ma swoje podłoże historyczne w średniowieczu, a nienawiść do Węgrów fluktuacyjnie wzrasta bądź maleje³⁴⁰. Do okrucieństw w Rumunii w czasie drugiej wojny światowej doszło dopiero po przejściu Rumunii na stronę aliantów. Od września 1944 roku regularne i nieregularne oddziały rumuńskie³⁴¹ aktywnie prowadziły działania przeciwko ludności węgierskiej w Siedmiogrodzie. Okrucieństwa te skutkowały internowaniem ludności węgierskiej i zamknięciem jej w obozach koncentracyjnych. W tym okresie zmuszono do pracy przymusowej 40 tys. osób, 100 tys. uchodźców opuściło swoje domy i więcej niż 100 osób zabito³⁴².

Czechosłowacja planowała przymusowe internowanie mniejszości (niemieckiej i węgierskiej) do państw narodowych, natomiast mocarstwa do tego nie dopuszczały, dlatego doszło do tzw. „wymiany mniejszości”, gdzie część mniejszości słowackiej mogła wyemigrować z Węgier, natomiast Węgrzy byli zmuszeni do opuszczenia Czechosłowacji.

Po drugiej wojnie światowej wszystkie terytoria odzyskane ze wsparciem III Rzeszy zostały utracone i granice triańskie wróciły. W czasie komunizmu zgrzyty narodowe były tłumione, natomiast nie zostały zapomniane. Upokorzenia i okrucieństwa w historii umożliwiają otwarcie ran między narodami, co jest podstawowym podłożem haseł nacjonalistyczno-faszystowskich i nienawiści w regionie.

³³⁸ K. Ungváry, *Magyarország a második világháborúban* [w:] I. Romsics (red.), *Magyarország története*, Wyd. Kossuth, Budapest 2010, s. 23.

³³⁹ MTI, 75 éve a csúrogi mészarlással kezdődtek a délvidéki „hideg napok”, ze strony <https://mult-kor.hu/75-eve-a-csurogi-meszarlassal-kezdodtek-a-delvideki-hideg-napok-20170105>, [dostęp: 14.05.2020]. Ludobójstwo przeciwko mniejszości zostało uznane przez Parlament Serbski w 2013 roku.

³⁴⁰ Konflikt narodowo-społeczny między Węgrami a Rumunią wynika z historycznego poddaństwa Rumunów pod Węgrów w średniowieczu do XX wieku. Wynika to z tego, że większość Węgrów należało do stanu szlacheckiego a Rumuni do stanu chłopskiego w regionie.

³⁴¹ Wśród nich najokrutniejszy była gwardia Maniu oraz dowodzone oddziały przez Gavrila Olteanu.

³⁴² K. Ungváry, *op.cit.*, s. 110.

6.2. Zasadnicze obszary we współpracy polsko-węgierskiej

Współpraca gospodarcza między Polską a Węgrami ma długą historię, ciągnącą się od początku państwowości obu krajów. Po rozpadzie Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej stosunki gospodarcze osłabły, czego skutkiem był między innymi brak wspólnego rynku i podziału produkcji, jak to wyglądało w czasach RWPG. Do intensyfikacji wymiany handlowej doszło dopiero po dołączeniu do Unii Europejskiej i wspólnego rynku europejskiego. Mimo możliwości, jakie stanowiły wspólny rynek i swobodny przepływ towarów i usług, do głębszej współpracy gospodarczej nie doszło. Dopiero po kryzysie migracyjnym i współpracy politycznej można zauważyć powolny wzrost wymiany obrotów towarów i usług, a także rozwój firm rodzimych. Od 2015 do 2019 roku możemy zauważyć wzrost obrotów towarów i usług między Polską a Węgrami³⁴³. Jak pokazują tabele 3 i 4, obroty między Polską a Węgrami spadły w 2020 roku. Wynika to m.in. z zamknięcia przejść granicznych wiosną 2020 roku, a także ze zmiany kultury gospodarczej w okresie pandemii. Eksport z Polski do Węgier spadł aż 0,5 mld euro, lecz import z Polski spadł o 0,3 mld euro.

W 2019 roku polski przewoźnik lotniczy LOT, mający aspirację stania się najważniejszym przewoźnikiem w Europie Środkowej, rozbudował w Budapeszcie sieć linii lotniczych³⁴⁴. Inwestycja LOTu na Węgrzech jest określana jako największa, dzięki czemu, gdyby nie skutki pandemii koronawirusa, miałaby szansę osiągnąć swoje cele strategiczne. Ze względu na kryzys pandemii trwającej od marca 2020 roku, nie tylko LOT, ale inne firmy lotnicze przeżywają kryzys.

W dobie pandemii koronawirusa w celach instytucjonalizacji współpracy gospodarczej 13 października 2020 roku powstała Polsko-Węgierska Izba Gospodarcza. Głównym celem Izby jest wspieranie przedsiębiorstw obu krajów na rynku drugiego kraju. Dotychczas bilateralne relacje biznesowe były oparte na działalności prywatnych firm. Powstanie Izby doprowadziło do ich instytucjonalizacji. Izba ta nie jest nowatorska, ponieważ w latach 1921–1939 z siedzibą w Warszawie funkcjonowała podobna izba w celach rozwijania stosunków

³⁴³ <http://swaid.stat.gov.pl/SitePagesDBW/HandelZagraniczny.aspx>, [dostęp: 22.02.2021].

³⁴⁴ *LOT rozbudowuje się w Budapeszcie. Może przejąć trasy po węgierskich liniach*, ze strony <https://www.money.pl/gospodarka/lot-rozbudowuje-sie-w-budapeszcie-moze-przejac-trasy-po-wegierskich-liniach-6412721826948737a.html>, [dostęp: 14.05.2020].

gospodarczych między II RP a Królestwem Węgier. W okresie międzywojennym Izba ta liczyła aż 138 członków, natomiast nowopowstająca liczy tylko 33 członków³⁴⁵.

Głównymi celami Izby są m.in.³⁴⁶:

- „gromadzenie i rozpowszechnianie informacji rynkowych i finansowo-ekonomicznych, które będą służyły promowaniu wzajemnego handlu i współpracy naukowo-technicznej oraz gospodarczej;
- oferowanie usług firmom zainteresowanym działalnością zarówno na rynku polskim i węgierskim (konsultacje prawne, tłumaczenia, etc.);
- tworzenie sieci kontaktów, organizacja eventów oraz spotkań biznesowych dla członków i partnerów Izby, a także realizacja programów szkoleniowych”.

Powstanie tej Izby w przyszłości będzie wpływało na intensyfikację współpracy gospodarczej. Izba współpracuje nie tylko z ambasadami obu krajów, lecz także z ważnymi podmiotami krajowymi, co ma ułatwić promocję współpracy gospodarczej. Izba ta będzie w dużej mierze wpływać na pogłębienie obrotów towarów i usług między Polską a Węgrami, co w razie rozbudowy sieci logistycznej między tymi krajami jeszcze bardziej ułatwi tą współpracę.

Współpraca obronna między Polską a Węgrami toczy się głównie w ramach NATO i UE. W latach 2015–2020 doszło do wielu spotkań na szczeblu ministrów obrony narodowej, a także rządowym, na których głównym tematem była współpraca obronna i bezpieczeństwa. Głównym dokumentem dotyczącym o współpracy w dziedzinie obronności jest umowa podpisana w Warszawie 24 października 2013 roku³⁴⁷. Dokument ten rozszerza postanowienia współpracy w podpisanym układzie o przyjacielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy z 1991 roku³⁴⁸. Dokument ten umożliwił współpracę w 20 obszarach, wśród których warto wymienić następujące:

³⁴⁵ *List z okazji utworzenia Polsko-Węgierskiej Izby Gospodarczej*, ze strony <https://www.plhucc.com/list-z-okazji-utworzenia-polsko-węgierskiej-izby-gospodarczej/>, [dostęp: 22.02.2021].

³⁴⁶ *Polsko-Węgierska Izba Gospodarcza inauguruje swoją działalność*, ze strony <https://www.gov.pl/web/wegry/polsko-węgierska-izba-gospodarcza-inauguruje-swoja-dzialalnosc> [dostęp: 22.02.2021].

³⁴⁷ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Węgier dotycząca współpracy w dziedzinie obronności, Dz.U. RP Warszawa, dnia 29 kwietnia 2016 r. Poz. 414, ze strony <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20160000414>, [dostęp: 01.03.2021].

³⁴⁸ Układ między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Węgier o przyjacielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Krakowie dnia 6 października 1991 r.

- planowanie obronne;
- misje pokojowe i humanitarne;
- wsparcie logistyczne na potrzeby sił zbrojnych;
- ćwiczenia wojskowe, wraz z wykorzystaniem poligonów wojskowych;
- inicjatywy w dziedzinie uzbrojenia i sprzętu wojskowego;
- przemysł obronny;
- medycyna wojskowa;
- zarządzanie i modernizacja infrastruktury wojskowej.

Umowa ta umożliwiła między innymi intensyfikację udziału polskich żołnierzy w ćwiczeniach odbywających się na Węgrzech oraz węgierski udział w ćwiczeniach w Polsce. Dzięki umowie, węgierskie siły brały udział m.in. w ćwiczeniach Tobruq Legacy 2019, gdzie 12. Pułk Obrony Przeciwlotniczej Wojska Węgierskiego w Győr skorzystał z możliwości poligonowych w Uście³⁴⁹. Także dzięki umowie doszło do zakupu węgierskich radarów przez Polskę. W ramach umowy zostały zakupione 93 radary rozpoznania pola walki³⁵⁰. Poza przedstawionymi elementami, doszło do wielu spotkań dwustronnych na szczecelu ministrów obrony narodowej, a także szefów sztabu generalnego. Do dalszego pogłębienia współpracy doszło 24 lutego 2020 roku, gdy zostało podpisane porozumienie o współpracy w obszarze działania wojsk specjalnych obu krajów. Jako sukces można uznać wspólny projekt w ramach Stałej Współpracy Strukturalnej (PESCO), w ramach której planowane jest stworzenie centrum szkoleniowego dla medyków sił specjalnych. Liczne spotkania natomiast w okresie 2015–2020 nie doprowadziły do dwustronnej intensyfikacji współpracy obronnej bądź zakupu uzbrojenia, co skutkowałoby pogłębieniem współpracy w ramach obronności. Do tego doszło dopiero wraz z podpisaniem umowy o pogłębieniu współpracy militarnej 16 lutego 2021 roku³⁵¹. W jej ramach planowana jest intensyfikacja wspólnych działań w dziedzinach cyberbezpieczeństwa oraz wojsk specjalnych. Polska i Węgry także planują wspólny zakup uzbrojenia do czołgów niemieckich typu Leopard 2.

³⁴⁹ *Jöttek, láttak, lőttek – a Magyar Honvéd magazin legfrissebb számából*, ze strony <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/jottek-lattak-lottek-a-magyar-honved-magazin-legfrissebb-szamabol.html>, [dostęp: 04.03.2021].

³⁵⁰ J. Palowski, *Węgierskie radary pola walki dla Wojska Polskiego?*, ze strony <https://www.defence24.pl/wegierskie-radary-pola-walki-dla-wojska-polskiego/>, [dostęp: 04.03.2021].

³⁵¹ *Közös magyar-lengyel katonai együttműködés kezdődik*, ze strony <https://honvedelem.hu/hirek/kozos-magyar-lengyel-katonai-egyuttmukodes-kezdodik.html>, [dostęp: 04.03.2021].

O współpracy polsko-węgierskiej w dużej mierze można mówić w ramach organizacji i forów, do których należą te państwa. Współpraca polityczno-wojskowa występuje w ramach NATO, lecz polityczno-gospodarczo-kulturalna w ramach UE. Za pomocą już wspomnianych forów, jak V4, Bukaresztańska 9, OBWE, inicjatywa Trójmorza, także występuje aktywna współpraca między tymi krajami, lecz najważniejsze są mimo tego NATO, UE i w okresie badanym aktywna Grupa Wyszehradzka. Poza tym można też mówić o pogłębieniu politycznej współpracy dwustronnej, która zintegrowała się w okresie, gdy te kraje znalazły się w trudnej sytuacji na forum UE ze względu na uruchomienie względem nich procesu art. 7 Traktatu o UE (TUE).

Z początkiem 2015 roku wspólnym interesem polskim jak i węgierskim stało się niedopuszczenie do dalszej integracji w ramach Unii Europejskiej. Państwa dały tego wyraz nie tylko w UE, lecz także próbując namówić Słowację i Czechy na forum Grupy Wyszehradzkiej. Mimo promowanej współpracy w celu przedstawienia projektu nowego traktatu UE ani Węgry, ani Polska nie przedstawiły żadnych dokumentów w ciągu 5 lat.

Polska dysponuje wieloma narzędziami i instrumentami współpracy na Węgrzech, tak samo jak Węgrzy w Polsce. Wynika to z dziedzictwa okresu socjalistycznego, mianowicie instytuty kultury polskiej w Budapeszcie i węgierskiej w Warszawie, która pozytywnie wpływa na rozprzestrzenianie kultury tych narodów za granicami. Duże znaczenie dla praktycznego rozwiązywania przyjaźni polsko-węgierskiej miało ustanowienie dnia 23 marca dniem przyjaźni polsko-węgierskiej³⁵² i organizowanie obchodów na szczeblu prezydenckim, rządowym i parlamentarnym. Spotkanie organizowane w związku ze świętem stanowią dużą szansę do budowy więzi kulturalno-gospodarczych. Następnym krokiem w budowie współpracy kulturalnej jest powstanie Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka w 2018 roku. Instytut ten dysponuje budżetem ok. 6 mln złotych wraz z możliwością zdobycia środków z innych instytucji (V4, UE) i funduszy.

Na Węgrzech na mocy ustawy CLXVI z 2017 roku powstała Fundacja Wacława Felczaka. Fundacja ta wspiera w dużym stopniu wymianę młodzieżową i promocję wspólnej historii i przyjaźni. Wpływ takich działań ma charakter *soft power*, natomiast pozytywne doświadczenia związane z wyjazdami i spotkaniami budują pozytywny wizerunek o drugim

³⁵² 12 marca 2007 roku parlament Węgier uznał 23 marca Dniem Przyjaźni Polsko-Węgierskiej której Polski Sejm przyjął 16 marca.

kraju. Może to także skutkować pogłębieniem współpracy gospodarczo-politycznej przyszłych pokoleń i elity politycznej. W ramach współpracy kulturalnej warto wspomnieć o instytucie kultury polskiej w Budapeszcie i węgierskiej w Warszawie. Polski instytut, powstały 24 marca 1939 roku w Budapeszcie, jest jednym z najstarszych instytutów tego typu. Instytut ten między innymi prowadzi naukę języka polskiego, promuje kulturę i historię Polski, a także organizuje przedsięwzięcia i współpracę z instytucjami węgierskimi³⁵³. Działalność Instytutu jest bardzo ważna dla budowy dobrych relacji społecznych i kulturowych między dwoma krajami.

Warto wspomnieć o oświacie i nauce języka polskiego na Węgrzech. Nauczanie języka polskiego prowadzą dwie instytucje szkoleniowe. Jedna z nich prowadzi oświatę dla uczniów szkoły podstawowej i średniej na podstawie polskich wytycznych. Druga szkoła natomiast posiada filie poza Budapesztem, prowadząc nauczanie uczniów w zakresie nauki języka, kultury i historii polskiej. Warto wspomnieć jeszcze o kierunku „polonistyka” na jednej z uczelni w Budapeszcie, współpracującej z Instytutem Polskim w Budapeszcie. Instytucje te odgrywają dużą rolę w utrzymaniu polskości na Węgrzech. Można wspomnieć także o licznych organizacjach kulturowych i stowarzyszeniach działających aktywnie na Węgrzech. Funkcjonuje parafia polska, archiwum i muzeum, są także polskie gazety. Mniejszość polska posiada swoją rzecznikę narodowości polskiej w Zgromadzeniu Narodowym. Rzecznik nie posiada prawa głosu ze względu na małą liczbę przedstawicieli mniejszości polskiej na Węgrzech (ok. 30 tysięcy)³⁵⁴. Działalność tych organizacji na Węgrzech odgrywa ważną rolę w budowie dobrych relacji polsko-węgierskich i czuwa nad promowaniem kultury polskiej na Węgrzech.

W Polsce, ze względu na mniejszą liczbę Węgrów, nie występuje aż tak rozwinięta sieć kulturowo-oświatowa. Wspomniany już Instytut Kultury Węgierskiej w Warszawie jest jednym z najważniejszych organizacji w Polsce. Mniejszość węgierska nie posiada samorządów narodowych w Polsce ze względu na małą liczebność i słabe zorganizowanie. Warto wspomnieć natomiast o studentach uczących się w uczelniach w Polsce, takich jak Uniwersytet Jagielloński w Krakowie czy Uniwersytet Warszawski. Uniwersytet Warszawski prowadzi także kierunek hungarystyki promując i nauczając języka węgierskiego. Kadra naukowo-szkoleniowa w Polsce współpracuje z Instytutem Kultury Węgierskiej. Współpraca naukowa i w zakresie kształcenia

³⁵³ *O Instytucie Polskim*, ze strony <https://instytutpolski.pl/budapest/pl/o-instytucie-polskim/>, [dostęp: 11.01.2020].

³⁵⁴ *Mniejszość polska na Węgrzech*, ze strony <http://nemzetisegrek.bmknet.hu/2018/01/30/a-magyarorszagi-lengyel-nemzetisegrol/>, [dostęp: 11.01.2020].

ułatwia w dużej mierze uznawalność kształcenia w jednym i drugim kraju, regulowaną przepisami unijnymi.

6.3. Relacje Polski i Węgier z wybranymi państwami w kontekście wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa

W 2012 roku Rząd Węgier ogłosił program pod nazwą „Széll Kálmán 2.0”, który obejmował między innymi nową strategię polityki zagranicznej. W ramach nowej strategii w polityce zagranicznej pojawiło się nowe podejście, tzw. „otwarcie wschodnie” (węg. *keleti nyitás*), obejmujące wzrost handlu zagranicznego z państwami euroazjatyckimi i Azji Środkowo-Wschodniej³⁵⁵. W 2015 roku projekt został poszerzony o tzw. „otwarcie południowe” (węg. *déli nyitás*), które orientuje się na pogłębienie stosunków z państwami afrykańskimi i Ameryki Południowej. Otwarcie na rynek pozaeuropejski zostało określone mianem geograficznej dywersyfikacji. Ma to na celu – przy utrzymaniu rynku wewnątrz Unii Europejskiej – poszerzenie perspektywy dla gospodarki narodowej. Polityka ta stawia wiele wyzwań dla kraju o małym potencjale światowym, nieposiadającego dostępu do morza³⁵⁶ i strategicznych surowców, znajdującego się w regionie euroatlantyckim. Ocenę realności tej polityki, uruchomionej w 2012 roku, zaprezentowano poniżej.

W ramach tego projektu można wspomnieć o połączeniu szybką koleją Budapesztu z Belgradem w wykonaniu chińskim. Węgry od początku otwarcie przyjmują chińskie inwestycje w kraju. Wykonanie tej inwestycji na Węgrzech sfinansują w 85% z kredytu chińskiego. Koszty szacowanej inwestycji wynoszą około 1 mld złotych za 159 km torów szybkiej kolei do granicy serbskiej. Na początku planowano ukończenie inwestycji do 2019 roku natomiast ze względu na opory ze strony Komisji Europejskiej i innych przeszkód zostanie

³⁵⁵ Rząd Węgier, *A következő lépés Széll Kálmán Terv 2.0*, kwiecień 2012, s. 190.

³⁵⁶ Latem 2019 roku minister ds zagranicznych i gospodarki zagranicznej Péter Szijjártó ogłosił rozpoczęcie rozmów o zakupie i budowie węgierskiego portu w Trieście we Włoszech. Celem tego jest między innymi możliwość dostępu do morza dla węgierskiej gospodarki morskiej co ma być szansą dla firm węgierskich w handlu międzynarodowym. Do podpisania umowy koncesyjnej doszło dopiero w grudniu 2020 roku. Za użytkowanie części portu (32 hektarów i 300 metrowy brzeg morza) przez 60 lat zapłacono ok. 31 mln euro. Ma ten port umożliwić przyływ 2 mln tony towarów drogą morską. Czytaj więcej w: Újra van tengeri kikötője Magyarországnak, ze strony <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20210130/ujra-van-tengeri-kikotoje-magyarorszagnak-467544>, [dostęp: 12.03.2021], *Hungary in Expansion: Purchase of Trieste seafont provide access to sea*, ze strony <https://hungarytoday.hu/hungary-port-trieste-sea-access-sea-china/>, [dostęp: 12.03.2021].

ona ukończona dopiero prawdopodobnie w 2022 roku³⁵⁷. Inwestycje chińskie jednoznacznie pokazują, że Węgry są otwarte na współpracę ze wschodnimi krajami.

Na podstawie wschodniego otwarcia rząd węgierski rozpoczął poszukiwania możliwości współpracy z Rosją i Chinami. Pierwszym i dotychczas najbardziej kontrowersyjnym krokiem było podpisanie 14 stycznia 2014 roku rosyjsko-węgierskiej umowy rządowej dotyczącej budowy 2 VVER-1200 bloków elektrowni jądrowej (Paks II). Po jej podpisaniu spotkania formalne i nieformalne rządowe i ministerialne stały się coraz częstsze. W okresie 2015–2017 rząd Węgier był często atakowany jako sojusznik Rosji wewnątrz UE i NATO³⁵⁸. Potwierdza to nie tylko zadłużenie w Rosji³⁵⁹, lecz także sprzeciw Węgier wobec sankcji unijnych nałożonych na Federację Rosyjską oraz hamowanie zbliżenia Ukrainy do Unii i NATO. Ze względu na duże zadłużenie i uzależnienie od gazu i ropy rosyjskiej, Węgry stały się ważnym elementem dla polityki rosyjskiej wewnątrz Unii Europejskiej, co wpłynęło negatywnie na stosunki węgiersko-unijne. Komisja Europejska rozpoczęła dochodzenie w sprawie umowy rosyjsko-węgierskiej o budowie Paks II, natomiast niezgodności nie stwierdzono. 30 czerwca 2020 roku Paks II Zrt. złożył wniosek do Państwowej Agencji Atomistyki (węg. *Országos Atomenergia Hivatalnak*) w sprawie rozpoczęcia budowy. Na podstawie harmonogramu nowe bloki mogą rozpocząć produkcję prądu w drugiej połowie trzeciej dekady XXI wieku.

Węgry nie tylko zadłużyły się od Rosji, lecz także z przyczyn radzieckiej techniki wojskowej miały możliwości przekazania do remontu śmigłowców bojowych i transportowych, co umożliwiło przedłużenie ich służby do przybycia nowych śmigłowców zakupionych z firmy Airbus. Remonty przeprowadziła firma AO Veertioljori Rosszij w latach 2016–2018³⁶⁰. Przedłużenie możliwości lotów śmigłowców Mi-17 i Mi-24 umożliwia utrzymanie gotowości bojowej do wprowadzenia do służby nowej techniki.

Dla Polski, ze względu na historyczne powiązania, partnerstwo wschodnie było i jest ważnym elementem w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, podobnie jak dla Węgier

³⁵⁷ Węgierska Agencja Prasowa, Kihirdették a Budapest-Belgrád vasútvonal felújítására kiírt tender győztesét, ze strony <https://www.origo.hu/gazdasag/20190425-szijasjarto-kihirdettek-a-budapest-belgrad-vasutvonal-felujitasara-kiirt-tender-gyozteset.html>, [dostęp: 12.01.2020].

³⁵⁸ A. Rác, Viktor Orbán walks a tightrope between Brussels and Moscow, FIIA Commen 5/2016, The Finish Institute of International Affairs, February 2016.

³⁵⁹ Koszty budowy dwóch bloków o mocy 1200 MW wynosi ok. 12 mld euro czego w 80% – 10 mld euro – pokrywa się za pomocą kredytu rosyjskiego.

³⁶⁰ Feltámad a magyar harci helikopteres képesség, ze strony <https://www.jetfly.hu>, [dostęp: 03.09.2020].

polityka z państwami w sąsiedztwie południowym na Bałkanach. Ukraina odgrywa szczególną rolę dla bezpieczeństwa w wielu wymiarach. Jest ważnym partnerem gospodarczym, ale pod względem myśli strategicznej jest krajem oddzielającym Polskę od Rosji. Ukraina odgrywa znaczącą rolę dla gospodarki narodowej, ze względu na dużą liczbę pracowników stałych i sezonowych w Polsce. Wspólna historia w czasach Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz okres zaboru austriackiego ma szczególne znaczenie dla obu państw. Utrata ziem wschodnich II Rzeczypospolitej oraz tragedia drugiej wojny światowej i jej skutki stanowią słabe ogniwo stosunków.

Jak twierdzi Łukasz Adamski, największym problemem w stosunkach polsko-ukraińskich jest „deficyt zaufania i nieporozumienie komunikacyjne”³⁶¹. Według Autora, nieporozumienie komunikacyjne wynika z interpretacji wspólnej historii i tragicznych rozdziałów dla jednego jak i drugiego kraju, jakim były działalność UPA i OUN, a także masowe morderstwa na Wołyniu, a z drugiej strony rola „polskiego okupanta”. Konflikt polsko-ukraiński pogłębia polityka pamięci jednego jak i drugiego kraju, zapoczątkowana w 2015 roku, kiedy Ukraina przyjęła ustawę o gloryfikacji UPA. Odpowiedzią ze strony polskiej była uchwała Sejmu 2016 roku, uznająca wydarzenia na Wołyniu jako ludobójstwo. Konflikt został pogłębiony w 2017 r. wraz z projektem nowelizacji ustawy o IPN i późniejszym przyjęciu jej³⁶². Nieporozumienie komunikacyjne nasiliło się z przyczyn braku porozumienia i zaburzenia w komunikacji wobec aktorów polityki zagranicznej polsko-ukraińskiej³⁶³. Zachowanie to skutkuje deficytem zaufania obu stron, co pogłębia kryzys polityczny we współpracy polsko-ukraińskiej. Aby współpraca polityczna wróciła, niezbędne byłoby tworzenie efektywnego kanału komunikacyjnego między aktorami polityki zagranicznej, a także instytucji i elit obu krajów. Łukasz Adamski zaproponował pięciopunktowe zalecenie dla Polski w celu budowy dobrych stosunków z sąsiadem wschodnim³⁶⁴:

³⁶¹ Ł. Adamski, *Jak wyjść z korkociągu polsko-ukraińskiego*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2018, nr 2(73), Wyd. PISM, Warszawa 2018, s. 94.

³⁶² Ustawa z dnia 27 czerwca 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, Dz.U. 2018 r. poz. 1277, ze strony <https://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2018/1277>, [dostęp: 15.10.2021], oraz Ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, ustawy o muzeach oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, Dz.U. 2018 r. poz. 369, ze stron <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2018/pozycja/369>, [dostęp: 15.10.2021].

³⁶³ Czytaj szerzej w: Ł. Adamski, *Jak wyjść z korkociągu polsko-ukraińskiego*, *op.cit.*, s. 99–105.

³⁶⁴ *Ibidem*, s. 115.

- 1) „Wsparcie Ukrainy do dołączenia w struktury NATO i UE oraz inne struktury współpracy wielostronnej, w których Polska jest uczestnikiem;
- 2) Zmiana podejścia w stosunkach polsko-ukraińskich, podnieść go do rangi sprzymierzeńca;
- 3) Wzrost polskich interesów gospodarczych na Ukrainie;
- 4) Deokupacja Krymu przez Rosję;
- 5) Odtwarzanie historycznej więzi polsko-ukraińskiej wraz z rozwiązaniem negatywnej świadomości historycznej”.

Dużym wyzwaniem w więzi węgiersko-ukraińskiej jest element mniejszości węgierskiej na Ukrainie, czym tłumaczy władza węgierska od lat weto ukraińskiej próby pogłębienia współpracy z sojuszem Północnoatlantyckim i Unii Europejskiej. Stosunki polsko-ukraińskie i węgiersko-słowackie są w podobnej sytuacji. Dobrosąsiedztwo zależy w dużej mierze od prowadzących politykę wewnętrzną i zewnętrzną kraju.

Podobnie jak dla Węgier tak i dla Polski Stany Zjednoczone Ameryki są ważnym partnerem strategicznym. Polska ze względu na położenie geopolityczne i doświadczenia historyczne stopniowo nawiązywała bliższe stosunki z USA. Po dołączeniu do NATO współpraca polsko-amerykańska w sektorze militarnym nasilała się. Do przełomu w stosunkach doszło po aneksji Krymu i wzroście zagrożenia dla Polski ze strony Federacji Rosyjskiej. Ścisła współpraca dwustronna pogłębiła się także po przejęciu władzy przez koalicję Zjednoczonej Prawicy w 2015 roku, która prowadzi proamerykańską politykę. Potwierdza to nowa strategia bezpieczeństwa narodowego, gdzie Stany Zjednoczone są określone jako jedyny partner strategiczny. Od 2015 roku nie tylko wzrosła obecność wojska amerykańskiego jako elementu współpracy i odstraszania sojuszniczego³⁶⁵, lecz także władza Polska podjęła decyzję o zakupie uzbrojenia i techniki wojskowej od Waszyngtonu. Współpraca ta nie opiera się tylko na sektorze wojskowym, lecz także energetycznym i gospodarczym.

W analizowanym okresie przełomowymi wydarzeniami było ćwiczenie Anakonda 2016, w ramach którego żołnierze amerykańscy zostali przetransportowani z USA do Polski. Od 2017 roku w ramach bilateralnych ustaleń stacjonuje rotacyjnie brygada pancerna

³⁶⁵ Patrz także, rozdział 4.1.5. Uwarunkowania militarne, s. 119–120.

dowodzona z Żagania. W Poznaniu w tym samym roku powstało późniejsze (od 2019 roku) wysunięte dowództwo dywizyjne. W ramach deklaracji podpisanej w 2019 roku przez prezydentów RP i USA została wzmocniona obecność wojsk amerykańskich o 1000 żołnierzy³⁶⁶. Obecność amerykańska w Polsce wzmacnia potencjał obronny sił lotniczych i przeciwlotniczych, a także lądowych, co ma na celu pogłębienie współpracy i stanowi odstraszenie dla agresji zewnętrznej.

Stosunki węgiersko-amerykańskie natomiast nie są tak jednoznaczne jak polsko-amerykańskie. Ze względu na to, że USA prowadzi silną kampanię demokratyzacji i liberalizacji, w czasach zmian instytucjonalnych i prawnych na Węgrzech od 2010 roku stałym elementem był konflikt rządu węgierskiego z dyplomacją amerykańską. Świadczą o tym wypowiedzi Ambasador Colleen Bell, dotyczące łamania rządów prawa i podważanie praw obywatelskich³⁶⁷. Polityka ta wynika między innymi z tego, że w latach 2015–2018 Węgry prowadziły rozmowy i współpracowały z Federacją Rosyjską w różnych aspektach, jak modernizacja śmigłowców, zakup gazu, czy budowa nowej elektrowni jądrowej. Ruchy te przez władzę amerykańską zostały negatywnie odebrane, czego nie zmienił fakt wygranych przez Donalda Trumpa wyborów.

W 2019 roku można odnotować odwilż w stosunkach węgiersko-amerykańskich, kiedy Michael Pompeo odbył wizytę na Węgrzech, której celem było podpisanie współpracy obronnej. Umowę tą amerykanie podpisali z państwami Europy Środkowej, co było wymogiem, aby siły amerykańskie mogły stacjonować w tych krajach oraz by Kongres USA wydał zgodę na finansowanie baz wojskowych. Umowa ta została uchwalona jako ustawa nr LI z 2019 roku³⁶⁸. Umowa ta ma charakter bilateralny, nie w ramach współpracy NATO-SOFA. Głównym celem tej umowy jest możliwość zwiększenia liczby kontyngentów amerykańskich w kraju, a także uniemożliwienie pogłębienia współpracy obronnej państw regionu z państwami rywalizującymi z USA.

³⁶⁶ O współpracy polsko-amerykańskiej w sektorze militarnej czytaj szerzej w: J. Palowski, *Polsko-amerykańska współpraca wojskowa – wczoraj, dziś, jutro [Analiza]*, ze strony www.defence24.pl/sily-zbrojne/polsko-amerykansko-wspolpraca-wojskowa-wczoraj-dzis-jutro-analiza, [dostęp: 01.07.2020].

³⁶⁷ B. Góralczyk, *Węgry: Zwrot do system neoliberalnego*, [w:] „Rocznik Strategiczny 2017/2018”, t. 23, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018, s. 338–339.

³⁶⁸ 2019 évi LI. Törvény a Magyarországnak Kormányának és az Amerikai Egyesült Államok Kormányának közötti, a védelmi együttműködésről szóló megállapodás kihirdetéséről, z dnia 27 czerwca 2019 roku, ze strony net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1900051.tv, [dostęp: 01.07.2020].

Warto zaznaczyć, że w czasach prezydencji Donalda Trumpa tylko raz odbyło się spotkanie premiera Węgier z prezydentem USA w 2019 roku³⁶⁹. Spotkanie miało znaczenie polityczne, nie miało na celu pogłębienia współpracy czy doprowadzenia do podpisania współpracy. Rząd Węgier w ramach modernizacji sił zbrojnych Węgier podpisał umowę w 2020 roku o zakupie systemu przeciwlotniczego NASAMS-3 z koncernem norweskim Kongsberg i amerykańskim Raytheon. Zakup nowoczesnego systemu zamieni radzieckie uzbrojenie 2K12Kub. System zostanie wprowadzony w 2023 roku dla potrzeb zapewnienia bezpieczeństwa powietrznego Węgier³⁷⁰. Zakup jest symbolicznym znakiem, ponieważ większość uzbrojenia zakupionego dla Wojska Węgierskiego pochodzi z Europy. W odróżnieniu do Polski, Węgry nie pogłębiają w takim stopniu współpracy z USA, co wynika z odległości i bardziej eurocentrycznej polityki rządu Węgier.

Stosunki gospodarcze między Budapesztem a USA można określić jako mało znaczące w porównaniu do więzi gospodarczej węgiersko-europejskiej. W latach 2015–2020 bilans handlowy był dodatni dla Węgier, oscylując między 3 a 4 mld USD³⁷¹. Dla porównania, Polski export do USA wzrósł w latach 2015–2020 z 5,6 mld USD do 8,6 mld USD, natomiast węgierski wynosił ok. 5 mld USD. Polski bilans podobnie jak węgierski również był dodatni, wzrastając z 1,9 mld USD do 3,64 mld USD³⁷². Głównymi elementami spornymi w interesie węgierskim i amerykańskim są:

- Współpraca gospodarczo-polityczna z Federacją Rosyjską;
- Blokowanie poszerzenia współpracy NATO-Ukraina;
- Współpraca gospodarcza z Chińską Republiką Ludową;
- Prawo rządów i sytuacja mediów na Węgrzech.

Elementy te mają wpływ na stosunki bilateralne. Węgry jako mały kraj nie mają takiego znaczenia dla Stanów Zjednoczonych, by wpłynęło to na ich politykę zagraniczną. Współpraca ze Stanami Zjednoczonymi jest dobra w ramach NATO, co jest głównym elementem utrzymania bezpieczeństwa Węgier jak i Europy.

³⁶⁹ Warto zaznaczyć, że ostatnim prezydentem USA, który odbył wizytę w Budapeszcie był George W. Bush w 2006 roku.

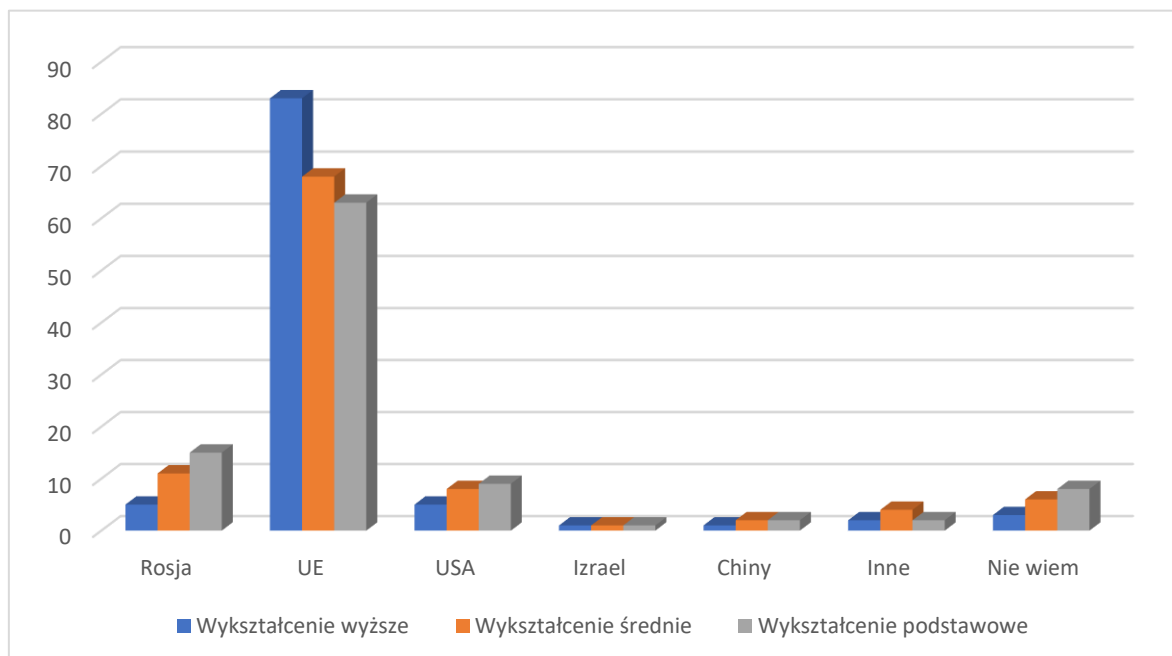
³⁷⁰ B. Révész, Csúcstechnológia a légvédelem szolgálatában, ze strony <https://honvedelem.hu/hirek/csucstechnologia-a-legvedelem-szolgalataban.html>, [dostęp: 10.03.2021].

³⁷¹ *Trade in good with Hungary*, ze strony [census.gov/foreign-trade/balance/c4370.html](https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4370.html), [dostęp: 10.03.2021].

³⁷² *Ibidem*.

Na podstawie badań przeprowadzonych przez instytut IDEA na Węgrzech zapytano 2500 osób w lutym 2020 roku na temat tego, co myślą obywatele o współpracy z wybranymi państwami. W badaniach uwzględniono orientację polityczną, pochodzenie i wykształcenie. Na podstawie badań jednomyślnie można wnioskować, że najważniejszym partnerem Węgier są państwa Unii Europejskiej. Na drugim miejscu znalazła się Federacja Rosyjska i dopiero na trzecim miejscu USA. Pytano jeszcze o stosunki z Chinami i Izraelem, natomiast według badanych współpraca z nimi jest znikoma.

Wykres 4. Najważniejsi partnerzy Węgier zdaniem respondentów według wykształcenia

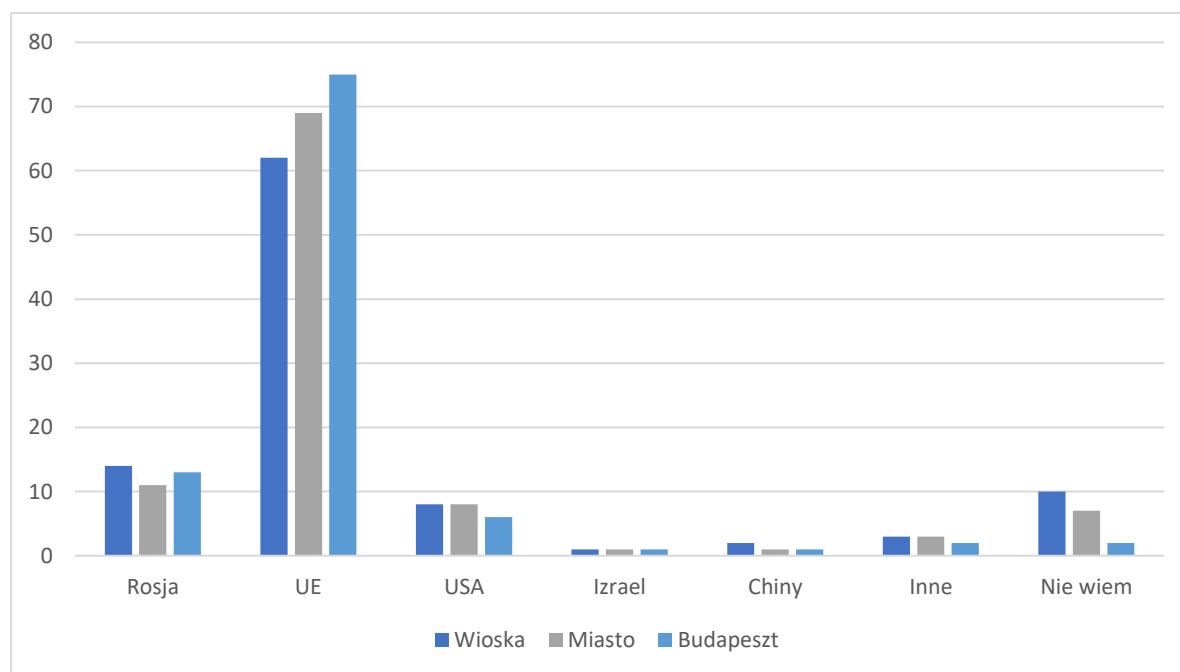

Źródło: <https://hu.euronews.com/2020/02/27/ketteszakadt-a-kozvelemeny-magyarorszag-szovetsegeseivel-kapcsolatban>, [dostęp: 28.02.2020].

Warto zaznaczyć (na podstawie wykresu 4), iż osoby z wykształceniem podstawowym i średnim podkreślają wagę stosunków węgiersko-rosyjskich jako najważniejszego partnera (11–15% pytanych), równomiernie obniżając wagę roli państw Unii Europejskiej (63–68% pytanych). Ciekawe są także wnioski uwzględniające orientację polityczną. Wśród opozycji w większym stopniu podkreśla się wagę stosunków z państwami UE. Pomiędzy 70–100% pytanych wśród opozycji uznało, że państwa UE są najważniejszymi partnerami kraju. Wśród pytanych wspierających partię rządzącą na pierwszym miejscu jest Unia Europejska (37%), następne natomiast zajmuje Federacja Rosyjska (25%) i dopiero na trzecim miejscu są USA (15%). Takie wyniki odzwierciedlają politykę prowadzoną przez Rząd Orbana Viktora i dają

legitymizację realizowanej przez niego polityki zagranicznej³⁷³. Można zauważyć, że również według mieszkańców Budapesztu i innych miast, Unia Europejska także jest określona jako najważniejszy partner. Mimo tego że jednoznacznie Unię Europejską określa się jako najważniejszego partnera, zgodnie z polityką rządową Federacja Rosyjska znalazła się na drugim miejscu, natomiast różnica między UE a Rosją jest znacząca. Wynika to w głównej mierze od wpływu członkostwa w UE na codzienne życie oraz rozwój gospodarczy, do którego doszło od 2004 roku. Federacja Rosyjska odgrywa dla Węgier znaczącą rolę co wynika z uzależnienia od gazu ziemnego i surowców strategicznych z tego kraju.

Wykres 5. Najważniejsi partnerzy Węgier zdaniem respondentów (według miejsca zamieszkania)

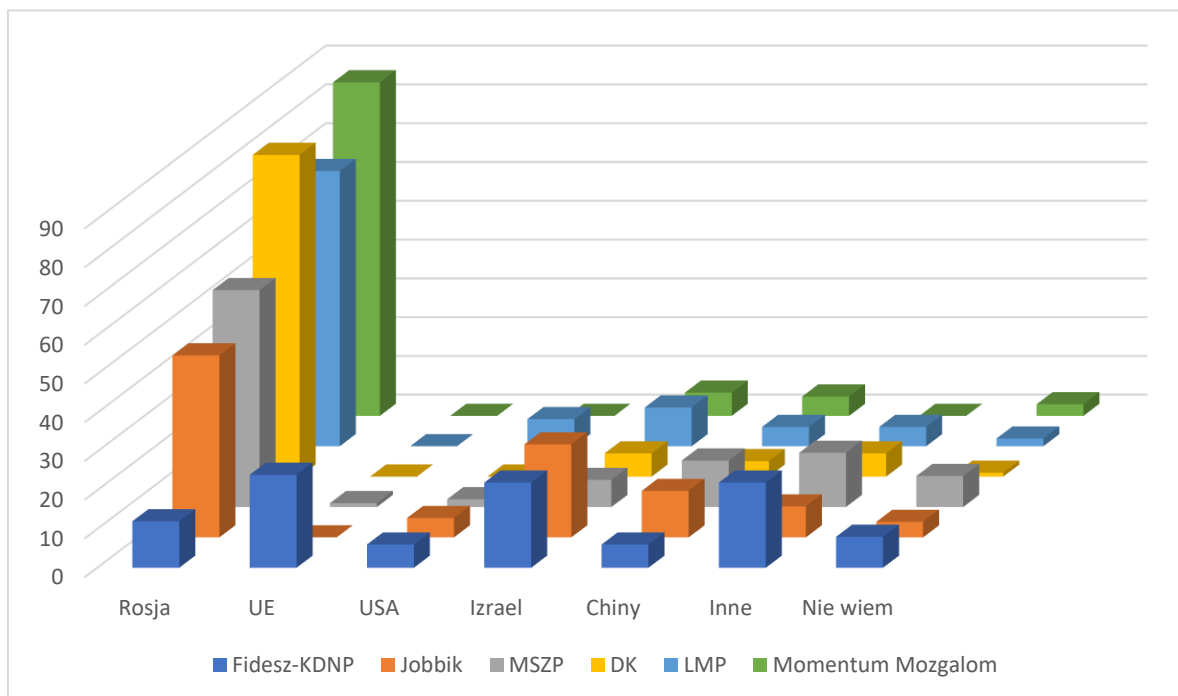
Źródło: <https://hu.euronews.com/2020/02/27/ketteszakadt-a-kozvelemeny-magyarorszag-szovetsegeivel-kapcsolatban>, [dostęp: 28.02.2020].

Natomiast trzecie pytanie dotyczyło drugiego najważniejszego partnera Węgier. W tym miejscu wśród opozycji jednoznaczne jest, iż Stany Zjednoczone Ameryki są ważniejszym partnerem kraju, natomiast wśród wyborców Fidesz-KDNP drugim najważniejszym partnerem jest Federacja Rosyjska (22%) i za nim 1% USA. Co ciekawe mimo

³⁷³ Á. Magyar, (tł. własne) Opinia publiczna wobec sojuszników Węgier, <https://hu.euronews.com/2020/02/27/ketteszakadt-a-kozvelemeny-magyarorszag-szovetsegeivel-kapcsolatban>, [dostęp: 28.02.2020].

uruchomienia polityki „otwarcia wschodniego”, czyli zbliżenia się do państw dalekiego wschodu, Węgrzy nie upatrują w Chinach ważnego partnera dla kraju. Na podstawie powyższego można wywnioskować, że dla Węgrów najważniejszym partnerem jest Unia Europejska, lecz ważne są także stosunki z Federacją Rosyjską i USA. Przedstawia to orientację zachodnią i ważność Europy dla obywateli³⁷⁴.

Wykres 6. Zagrożenie dla Węgier wynikające ze współpracy z wybranymi państwami (według orientacji politycznej)

Źródło: <https://hu.euronews.com/2020/02/27/ketteszakadt-a-kozvelemany-magyarorszag-szovetsegeseivel-kapcsolatban>, [dostęp: 28.02.2020].

Respondentom zadano również pytanie, z jakimi państwami współpracę można określić jako zagrożenie dla Węgier. Wykres 6 przedstawia, że wśród opozycji jest to jednoznaczne, że stosunki węgiersko-rosyjskie mogą spowodować zagrożenie w razie pogłębienia współpracy. Natomiast wśród wyborców partii rządzącej Izrael (22%) i Unia Europejska (24%) znalazły się na pierwszym miejscu. Wynika to w dużej mierze z interpretacji stosunków bilateralnych przez państwowe media.

³⁷⁴ Á. Magyar, (tł. własne) *Opinia publiczna wobec sojuszników Węgier*, <https://hu.euronews.com/2020/02/27/ketteszakadt-a-kozvelemany-magyarorszag-szovetsegeseivel-kapcsolatban>, [dostęp: 28.02.2020].

Węgry nie określają żadnego kraju jako swojego wroga i w razie potrzeby rozstrzygają spory z innymi podmiotami zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych bez użycia siły militarnej czy agresywnych środków³⁷⁵. Potwierdza to Narodowa Strategia Obronności Węgier z 2012 roku. W punkcie 9 potencjalne spory, między podmiotami prawa międzynarodowego, mogą powstać z przyczyn sprzecznych interesów. Jedną wśród problematycznych kwestii jest problem związany z dużą liczbą mniejszości węgierskiej poza granicami kraju w sąsiadujących państwach. Wynika to ze skutków pierwszej i drugiej wojny światowej, spowodowanej przez Traktat w Trianon i pokoju w Paryżu. W wyniku traktatu podpisanego 4 czerwca 1920 r. Węgry utraciły 2/3 terytorium dawnego Królestwa Węgierskiego, około 4 mln Węgrów znalazło się poza granicami państwa, a państwo straciło dostęp do morza³⁷⁶. Większość państw sąsiednich dostała tereny odłączone od Królestwa Węgier, w tym II Rzeczpospolita (Spisz i Orawę). Bezradność, jaką odczuwał naród w tym okresie, przedstawiały plakaty, msze święte w 1920 roku, oraz nieudane powstania, lub bardziej potyczki, przeciwko nowej administracji państwowej na terenach Czechosłowacji, Jugosławii i Rumunii. W tej bezradności nadzieję znalazł naród w decyzji w ramach Układu Monachijskiego w 1938 r., kiedy południowe tereny Czechosłowacji, głównie zamieszkane przez mniejszość węgierską, dołączono do Królestwa Węgier. W latach 1938–1941 do państwa węgierskiego dołączono tereny Ukrainy Karpackiej, Północnego Siedmiogrodu i Północne tereny dzisiejszej Serbii (okolice Suboticy)³⁷⁷. Natomiast tereny te zostały zwrócone państwom sąsiadującym po drugiej wojnie światowej. Skutki tej tragedii narodowej odczuło społeczeństwo, a kult wobec tragedii triańskiej żyje do dziś.

Szczególnie ważny jest 2020 rok. Obchodzono wówczas setną rocznicę podpisania traktatu pokojowego w Trianon, dlatego niezbędne było, by nie pobudzać upokorzeń związanych z tym wydarzeniem. Rocznicę traktatu mogły odmrozić konflikty z sąsiednimi państwami. Każde państwo, które kiedyś było imperium i utraciło swoje tereny, może czuć się skrzywdzone, a także staje się narzędziem dla skrajnie prawicowych partii – jak to było w przypadku partii Jobbik na Węgrzech. Do pogorszenia więzi w związku z uroczystościami stulecia niepodległości sąsiadujących krajów jak i rocznicy Trianon nie doszło. Związane to było także z pandemią koronawirusa i łagodnej polityki ze strony rządu Orbana, niegłoszącej

³⁷⁵ *Ibidem*, punkt 8.

³⁷⁶ Ignác Romsics, *op.cit.*, Poznań 2018, s. 360.

³⁷⁷ L. Püski, *A Horthy-korszak 1920–1941*, (red.) I. Romsics, *Magyarország...*, *op.cit.*, s. 99.

nacjonalistycznych haseł w ramach polityki historycznej i unikającej konfrontacji z sąsiadującymi państwami³⁷⁸.

Na podstawie spisów narodowych w Rumunii w 2011 roku ok. 1,2 mln osób należało do węgierskiej mniejszości narodowej, co oznacza około 6% społeczeństwa. Węgrzy w Rumunii w większości zamieszkują Siedmiogród, gdzie mniejszość węgierska wynosi prawie 20% populacji³⁷⁹. Na Słowacji mniejszość węgierska wynosiła w 2011 roku poniżej 0,5 mln osób. Oznacza to, że 8,5% populacji na Słowacji zamieszkuje mniejszość węgierska³⁸⁰. W Serbii mniejszość węgierska wynosi 250 tys. osób, co wynosiło 3,5% populacji w 2011 roku³⁸¹. Według spisów narodowych w Basenie Karpackim żyło ok. 26 mln osób w 2011 roku, co znaczy, że 10,4 mln przynależało do narodu węgierskiego³⁸². Na podstawie tego można wywnioskować, że na podstawie spisów narodowych na Węgrzech i sąsiadujących krajach na terytorium nazwanym Basenem Karpackim 46% wynosiła populacja przynależąca do narodu węgierskiego. Mimo tego, iż minęło sto lat od Traktatu w Trianon, skutki odczuwalne są do dziś, co potwierdza liczba Węgrów zamieszkujących w Basenie Karpackim.

Ukraina od odzyskania niepodległości mierzy się z konfliktem mniejszości rosyjskiej. Skutkiem tego jest to, że gdy polityka ukraińskiej władzy jest neutralna bądź prorosyjska nie są ograniczane także prawa mniejszości węgierskiej, natomiast kiedy jest na odwrót – prawa mniejszości węgierskiej zostają podobnie ograniczane jak i innych mniejszości – w tym przypadku przeciwko mniejszości rosyjskiej. Na Ukrainie Podkarpackiej oceniano, że z szacowanej na 1,25 mln populacji około 150 tys. stanowią Węgrzy³⁸³. Obecna sytuacja, wynikająca z konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w 2014 roku i toczącej się wojny domowej, jest szczególnie niepokojąca dla władz węgierskich. Przyjęta ustawa o prawie językowym na

³⁷⁸ O setnych rocznicach niepodległości regionu Europy Środkowej czytaj więcej w: M. Gniazdowski, *Środkowoeuropejskie rocznice – wyzwania dla polskiej dyplomacji publicznej*, [w:] „Polski Przegląd Dyplomacji” 2020, nr 2(81), S. Dębski, Ł. Jasina, Ł. Adarowski i inni (red.), Wyd. PISM, Warszawa 2020, s. 127–141.

³⁷⁹ B. Kapitány, *Kárpát-Medencei népszámlálási körkép*, „Demografia” 2013, rocz. nr 1, 56, s. 44.

³⁸⁰ *Ibidem*, s. 49.

³⁸¹ *Ibidem*, s. 53.

³⁸² *Ibidem*, s. 59.

³⁸³ *Ibidem*, 55.

Ukrainie w 2019 roku³⁸⁴, a także ustawa o szkolnictwie z 2017 r.³⁸⁵, spowodowały konflikt dyplomatyczny między Węgrami a Ukrainą – toczący się od 2015 roku – czego skutkiem jest to, że Węgry blokują podjęcie decyzji w Radzie Północnoatlantyckiej w ramach podjęcia współpracy NATO-Ukraina, a także decyzji dotyczących zbliżenia Ukrainy do Unii Europejskiej. Strona ukraińska nie dopuszcza posiadania podwójnego obywatelstwa – co państwo węgierskie uznaje. Po przyjęciu obywatelstwa węgierskiego w wielu przypadkach Ukraina odebrała swoim obywatelom obywatelstwo ukraińskie. Z przyczyn słabego wpływu węgierskich stronnictw na Ukrainie, interesy narodowe są chronione przez władzę Węgier na arenie międzynarodowej – NATO i UE. W obecnej chwili konflikt węgiersko-ukraiński nie jest rozstrzygnięty. Sytuację pogarsza również to, że tereny zamieszkane przez mniejszość węgierską należą do najbiedniejszych regionów, co bez pomocy państwa węgierskiego i wsparcia stowarzyszeń i fundacji działających na rzecz Węgrów oznaczałoby cięższe codzienne życie mieszkańców, a także utrzymanie kultury węgierskiej wraz z językiem.

Sytuacja na Słowacji była kiedyś podobna do ukraińskiej. Rządy słowackie wprowadziły politykę językową, w której język słowacki miał mieć znaczącą rolę, a język węgierski największej mniejszości narodowej mógł być używany tylko w szkolnictwie podstawowym, w kulturalnym życiu i w mediach lokalnych. Polityka ta miała na celu ograniczenie roli języka węgierskiego w społeczeństwie mniejszości węgierskiej, aby funkcja i rola języka węgierskiego w kraju nie została rozszerzona³⁸⁶. W tym celu administracja publiczna zmuszała mniejszość do lepszej znajomości języka większościowego – w tym przypadku słowackiego. Polityka ta w szczególności była niebezpieczna w regionie, gdzie ludność węgierska stanowiła większość. Konflikt powstaje także na poziomie prawnym, ponieważ językiem legislacyjnym jest słowacki, a legislacja nie jest tłumaczona na język węgierski. Ograniczenie języka mniejszościowego na Słowacji nasiliło się w latach 2008–2009, kiedy została uchwalona ustawa językowa, która dała możliwość nałożenia kary pieniężnej w razie braku używania języka oficjalnego – czyli słowackiego – w urzędach państwowych.

³⁸⁴ *Az ukrán parlament elfogadta a nyelvtörvényt*, (tł. Parlament ukraiński uchwalił ustawę językową) ze strony <https://www.origo.hu/nagyvilag/20190425-az-ukranparlament-elfogadta-a-nyelvtorvenyt.html>, [dostęp: 03.12.2019].

³⁸⁵ Ustawa określa, że od 5 klasy większość przedmiotów w szkole muszą być w języku ukraińskim a nie narodowym.

³⁸⁶ I. Csernicskó. G. Szabó Mihály, *Hátrányból előnyt: a magyar nyelvpolitika és nyelvtervezés kihívásairól*, [w:] B. Bitskey (red.), *Határon túli magyarság a 21. században*, Köztársasági Elnöki Hivatal, Budapest 2010, s. 170.

Ostatnim nagłośnionym wydarzeniem, które miało ograniczać prawo do języka mniejszościowego, była ustawa o zakazie śpiewu hymnu innego narodu poza uroczystościami³⁸⁷. Zakaz powstał w 2019 roku, natomiast po nacisku rządu węgierskiego i Unii Europejskiej, po ponownym głosowaniu w Parlamencie w Bratysławie, odrzucono podstawę prawną do karania za śpiew hymnu węgierskiego na Słowacji. Przykład ten jest o tyle znaczący, że takie próby ograniczania kultury mniejszości są częstym przypadkiem pobudzającym zgrzyty, a także konflikty na tle społeczności narodowej. Przy granicy słowacko-węgierskiej w większości mieszka ludność węgierska, co skłania rząd słowacki do negocjacji z partiami węgierskimi w kraju, które są strażnikami nie tylko kultury węgierskiej, ale także języka na Słowacji.

Polityka językowa w Rumunii trochę się różni od wcześniej przedstawionych krajów. Wynika to głównie z tego, że region Północnego Siedmiogrodu prawie w 100% (w wielu miejscowościach) jest zamieszkały przez Węgrów. Ustawy uchwalone przez parlament w Bukareszcie są tłumaczone na język węgierski, natomiast tutaj występuje inny problem, mianowicie niski poziom tłumaczenia na język węgierski³⁸⁸. Przyczyną tego jest nie tylko zatrudnienie tłumaczy o mniejszych kwalifikacjach i znajomości języka, lecz także polityka językowa Rumunii, która z przyczyn lęku dotyczącego nasilania dążeń węgierskich nacjonalistów, tłumi każde dążenia do aktywności mniejszości węgierskiej. Polityczne partie węgierskie w Rumunii odgrywają czasami ważną rolę w utworzeniu koalicji rządzącej, która umożliwia im stać na straży kultury i języka węgierskiego. W Rumunii, tak jak w pozostałych krajach podawanych analizie, powstaje problem ograniczania używania języka w celach urzędowych. Czynnikiem negatywnym jest starzejące się społeczeństwo węgierskie i problem emigracji młodzieży w związku z brakiem perspektywy rozwoju i polepszania sytuacji życiowej. Powoduje to, że młodzież wyjeżdża i asymiluje się z ludnością rumuńską. Drugim wyzwaniem dla mniejszości jest to, iż regiony zamieszkane przez Węgrów są jednymi z najbiedniejszych regionów, co stanowi problem w szkolnictwie, a także w ich życiu prywatnym.

³⁸⁷ Gulyás Gergely: A kormány szerint elfogadhatatlan a magyar himnusz betiltása, ze strony https://mandiner.hu/cikk/20190404_gulyas_gergely_a_kormany_szerint_elfogadhatatlan_a_magyar_himnusz_betiltasa, [dostęp: 26.02.2020].

³⁸⁸ I. Csernicskó. G. Szabó Mihály, *op.cit.*, s. 171.

Niemcy są najważniejszym partnerem strategicznym Polski w UE. Potwierdzają to m.in. dane o obrotach towarowych między Polską a Niemcami. Polska w drugiej połowie 2010 roku była 6 partnerem Niemiec, lecz w 2020 roku osiągnęła 5. miejsce. Z tego względu, mimo różnic politycznych, więzi gospodarcze w latach 2015–2020 pogłębiały się. Wynika to nie tylko z bliskości geograficznej, lecz także ze wspólnego rynku i swobody przepływu towarów i usług w związku z członkostwem w Unii Europejskiej. Główne obszary różności to: Nord Stream II i stosunki niemiecko-rosyjskie, warunki pracy Polaków i brak praw mniejszościowych polonii w Niemczech oraz reparacja i pamięć historyczna. Wraz ze wzrostem znaczenia w regionie w aspekcie gospodarczym, a także politycznym, Polska może stanowić konkurencję dla Niemiec. Polska inicjatywa Trójmorza jako forum współpracy w regionie bez Niemiec może w przyszłości stanowić konkurencję dla Berlina, co zauważono i w związku z tym rozpoczęto zbliżenie do tej inicjatywy. Stosunki polsko-niemieckie można podzielić na dwa aspekty: bilateralne i w ramach członkostwa Unii Europejskiej i NATO.

Jednym z głównych punktów spornych jest brak prawa mniejszości polskiej w Niemczech³⁸⁹. Szacuje się, że w Niemczech żyje około 2 mln Polaków, a około 1,5 mln Polaków mieszkających w Polsce pracuje w Niemczech. Mimo tego, że w Polsce żyje około 150 tys. osób określających siebie jako mniejszość niemiecka, ludność ta posiada prawa mniejszościowe w Polsce, między innymi własnego przedstawiciela w Sejmie od 1991 roku. Sytuacja ta m.in. wpływa na społeczną opinię Niemiec i może stanowić punkt sporny w stosunkach politycznych. Podobnym problemem jest interpretacja historii polsko-niemieckiej, w szczególności dotycząca okresu okupacji przez III Rzeszę. W Polsce pamięć historyczna i okrucieństwa ze strony nazistów są w głębi każdego Polaka, co często jest wykorzystane do celów politycznych w Polsce jak i poza nią. Element ten wraz z reparacjami szkód drugiej wojny światowej od czasu do czasu jest ważnym tematem stosunków polsko-niemieckich, mając głównie cele polityczne. Rozwiązanie problematyki reparacji jest mało prawdopodobne ze względu na to, że jest to możliwe do rozwiązania jedynie za zgodą władzy Polski jak i Niemiec. Trzecim elementem spornym jest wizja rozwoju Unii Europejskiej. Niemcy są liderem organizacji, co wynika z potencjału gospodarczego i odegranej roli w strukturach europejskich. Polska, podobnie jak Węgry, chce aby Unia Europejska stała się

³⁸⁹ Prawa mniejszości polskiej w Niemczech zostały odebrane przez nazistów w 1940 roku. Rozwiązano wówczas także wszystkie polskie organizacje.

sojuszem i wspólnotę suwerennych państw europejskich. Niemcy natomiast proponują rozwijać Unię Europejską w stronę federacji, gdzie państwa narodowe zrzekną się pewnych praw państwowych, przekazując część suwerenności Unii Europejskiej. Do problemu różnic wizji rozwoju Unii Europejskiej, warto dołączyć proces dotyczący praworządności prowadzony przeciwko Polsce i Węgrom w okresie badanym, co wpływa negatywnie na bilateralne stosunki. Ostatnim elementem spornym są stosunki niemiecko-rosyjskie. Współpraca Moskwy z Berlinem w sektorze gospodarczym, mimo sankcji politycznych i gospodarczych, jest jednym z ważnych filarów bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Potwierdza to budowa drugiej linii gazociągowej z Rosji do Niemiec. Współpraca niemiecko-rosyjska ma długą historię, co doprowadziło do rozbiorów Polski. Polska powinna prowadzić politykę nie dopuszczającą do głębokiej współpracy niemiecko-rosyjskiej doprowadzającej do izolacji i osłabienia pozycji kraju w regionie. Aby rozwiązać te elementy sporne, niezbędna jest dobra więź elity polskiej i niemieckiej, a także szybka reakcja władzy polskiej na możliwości poszerzania współpracy, jak i przeciwdziałanie niesprzyjającym decyzjom czy ruchom w stosunkach obu krajów.

W okresie badanym stosunki polsko-niemieckie rozwijały się rok w rok. Exposé ministra spraw zagranicznych, Witolda Waszczykowskiego, w 2016 roku pokazało, że konflikt wewnątrz Unii Europejskiej wobec zagadnień wyżej wspomnianych nie wpłynął najlepiej na stosunki polsko-niemieckie. Minister, uznając Wielką Brytanię jako pierwszego najważniejszego partnera i stawiając Niemcy na drugim miejscu, nie odzwierciedlił realnej roli tego kraju wobec Polski³⁹⁰. W 2017 roku, podobnie jak w latach poprzednich, stosunki polsko-niemieckie były napięte ze względu na krytyczne wypowiedzi jednej jak i drugiej strony. W okresie 2015–2017 można zauważyć ochłodzenie stosunków polsko-niemieckich i poszukiwanie innych sojuszników politycznych Polski w Europie Środkowej. W 2018 roku można zauważyć zbliżenie w politycznych stosunkach bilateralnych. Trudne tematy w tym okresie nie zostały tematem dialogu między Berlinem a Warszawą, co umożliwiło wiele spotkań na poziomie prezydenckim i rządowym. Mimo tego, że rok w rok gospodarka polsko-niemiecka rozwija się, nie dochodzi w wielu tematach do współpracy, co uniemożliwia poszerzenie współpracy politycznej jak i obronnej. Mimo utrzymujących się w miarę dobrych stosunków, rok 2020 ponownie spowodował ochłodzenie stosunków politycznych. Ze względu na to, że

³⁹⁰ *Pełna treść expose Witolda Waszczykowskiego*, ze strony <https://www.rp.pl/Rzad-PiS/160129236-Pelna-tresc-expose-Witolda-Waszczykowskiego.html>, [dostęp: 04.03.2020].

Warszawa zdecydowała się na zakup uzbrojenia głównie amerykańskiego i rodzimego, nie było możliwe pogłębienie bilateralnej współpracy militarnej. Polska podjęła także decyzję dotyczącą remontu niemieckich Leopardów 2A4 i 2A5 w polskich fabrykach, co uniemożliwiło poszerzenie współpracy. Można zauważyć oddalającą się wizję bezpieczeństwa Europy. Niemcy proponują poszerzenie współpracy w ramach UE, co nie jest w interesie Polski. Można więc zauważyć, że stosunki polsko-niemieckie opierające się na trudnych zagadnieniach są lepsze bądź gorsze w zależności od elementów wyżej wspomnianych. Polska ze względu na pogłębienie stosunków gospodarczo-obronnych z USA oddalała się od RFN co skutkuje powstaniem sprzecznych interesów strategicznych, co uniemożliwiło współpracę w latach 2015–2020, a także może to uczynić w przyszłości.

Stosunki węgiersko-niemieckie mają długą historię ze względu na bliskość i położenie geograficzne. Od czasów utraty suwerenności w XVI wieku węgierskie sprawy wewnętrzne jak i zewnętrzne w dużym stopniu zależały od stosunków węgiersko-niemieckich. Ta historyczna przynależność także wpływa na współczesne więzi. Współpraca węgiersko-niemiecka różnie wygląda w zależności od tego, czy mówimy o więzi bilateralnej, czy multilateralnej. Bilateralne stosunki węgiersko-niemieckie można w wielu aspektach porównać do polskich. Głównych podobieństw trzeba szukać we współpracy gospodarczej, co wynika z oczywistej niemieckiej dominacji gospodarczej w regionie Europy Środkowej. Dla porównania, węgierski eksport towarów do Niemiec wynosił 24,361 mld euro, a import 29,174 mld euro³⁹¹. Z powodu czynników jakie zaistniały na skutek pandemii wyniki te spadły: eksport o 8%, import o 3,4%. Dla porównania, polski eksport i import osiągnął odpowiednio 68 mld i 49 mld euro. Warto zaznaczyć, że dla Węgier najważniejszym partnerem gospodarczym są Niemcy, które w wymianie towarowej z Węgrami w całości osiągają prawie 1/3 obrotów. Procent ten jest podobny do obrotów towarów między Niemcami a Polską³⁹².

Ze względu na stosunki węgiersko-niemieckie punktem pogarszającym więzi stał się kryzys migracyjny w 2015 roku. Władza węgierska, jak i niemiecka, inaczej wyobrażała sobie rozwiązanie kryzysu migracyjnego, co ochłodziło stosunki polityczne. Potwierdzeniem tego jest

³⁹¹ 3.5.14. A külkereskedelmi termékforgalom értéke euróban és értékindexei az orszákok szerint 2020. január-december, ze strony ksh.hu, [dostęp: 10.03.2021].

³⁹² Załącznik Tabela nr 1. Podstawowe dane statystyczne o państwach europejskich.

między innymi spadek częstości wizyt kanclerz Angeli Merkel na Węgrzech³⁹³. Głównymi elementami konfliktu politycznego są między innymi polityka prowadzona przez Rząd węgierski wobec migrantów, sprawa praworządności, wizja rozwoju Unii Europejskiej. Mimo tych elementów w ramach współpracy w aspekcie bezpieczeństwa stosunki węgiersko-niemieckie są bardzo dobre. Wynika to między innymi z zakupu uzbrojenia niemieckiego dla Wojska Węgierskiego, co pogłębia także współpracę militarną³⁹⁴. Można mówić o szerokiej współpracy obronnej w ramach wojskowej służby zdrowia oraz w transporcie powietrznym. Sytuacja ta spowoduje strategiczne partnerstwo na następną dekadę ze względu na współpracę w sektorze obronnym, a także współpracę gospodarczą.

6.4. Specyfika strategii bezpieczeństwa narodowego Polski i Węgier względem bezpieczeństwa europejskiego

Według Leszka Sykulskiego „strategia bezpieczeństwa narodowego to jeden z najważniejszych dokumentów w państwie, który wskazuje wizję, miejsce, roli i zadanie Polski w międzynarodowej architekturze bezpieczeństwa. (...) dokument wskazuje najważniejsze priorytety polityki państwa w obszarze bezpieczeństwa”³⁹⁵. Dokument ten powinien określić cele strategiczne, interesy narodowe, prognozę wyzwań i zagrożeń na następne lata, a także przywołać środki i siły do reagowania na nie. Z uwagi na podjęty problem badawczy dokumenty te stanowią podstawę analizy roli i miejsca Polski jak i Węgier w systemie bezpieczeństwa europejskiego.

Porównując dokumenty polskie z 2014 roku i węgierskie z 2012 roku, można określić wiele podobieństw i różnic. W tych dokumentach Polska i Węgry myślą nie tylko regionalnie, ale i globalnie. Bardzo ważne jest dla obu państw bezpieczeństwo energetyczne, co wynika z uzależnienia od surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej – niezwykle istotne jest też przeciwdziałanie niestabilności w regionie oraz cyberbezpieczeństwo. Polska i Węgry są w sojuszu NATO oraz w Unii Europejskiej i w ramach tych organizacji międzynarodowych planują zapewnić bezpieczeństwo w regionie.

³⁹³ W lutym 2015 odbyła wizyta Angeli Merkel na Węgrzech natomiast do następnej wizyty doszło dopiero w 2019 roku w ramach 30. rocznicy pikniku paneuropejskiej.

³⁹⁴ Czytaj szerzej w podrozdziale 4.1.5. Uwarunkowania militarne, 4.2 Interesy narodowe i cele strategiczne Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego.

³⁹⁵ Wykład dr Leszka Sykulskiego na temat: *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2020. Analiza krytyczna* Odc. 144, ze strony <https://www.youtube.com/watch?v=TURc5Xcx7o0&t=1s>, [dostęp: 11.06.2020].

Różnic trzeba szukać nie w teorii, lecz w praktycznych rozwiązaniach. Tak jak polska Strategia Bezpieczeństwa Narodowego wyznacza środki, narzędzia oraz możliwości osiągnięcia celu strategicznego, tak w węgierskiej są tylko wyznaczone narzędzia, ale także występują braki w metodach wykonania, a o środkach nie wspomniano. Dla państwa węgierskiego od czasu kryzysu gospodarczego najważniejszymi celami było utrzymanie bezpieczeństwa socjalnego i społecznego, dlatego kładziono nacisk na te elementy. Strategie węgierskie, wynikające ze specyficznego charakteru historyczno-politycznego, kładą duży nacisk na charakter narodowy i narodowościowy. Spowodowane jest to z problemami węgierskiej mniejszości narodowej poza granicami Węgier. Tabela 14 przedstawia najważniejsze elementy strategii węgierskiej z 2012 i 2020 roku.

Tabela 14. Podsumowanie najważniejszych elementów Strategii Bezpieczeństwa Węgier z 2012 i 2020 roku

	Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Węgier z 2012 roku	Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Węgier z 2020 roku
Podstawowy element strategii	Interesy i wartości narodowe	Suwerenność państwa
Zrozumienie pojęcia bezpieczeństwa	Określa charakterystykę podmiotową (wymienia: jednostkową, grupową, państwową, regionalną i globalną) i przedmiotową (wymienia: polityczną, militarną, gospodarczą i monetarną, społeczną) bezpieczeństwa.	Zakres przedmiotowy rozszerzono o elementy: technologiczny, ekologiczny, zdrowotny, policyjno-porządkowy, informacyjny i cybernetyczny.
Wymienieni partnerzy	USA	Strategiczni partnerzy: V4, Niemcy, Polska, USA, Włochy, Francja, Turcja, Gospodarcze partnerzy: Rosja, Chiny ³⁹⁶
Wymienione organizacje międzynarodowe	ONZ, NATO, UE, OBWE, OECD	NATO, UE, OBWE, Rada Europy
Zakres geograficzny	Basen Karpacki, Region euroatlantycki, Region poradziecki, Zachodnie Bałkany, Północna Afryka, Bliski Wschód	Basen Karpacki, Środkowa Europa, Zachodnie Bałkany, Europa-Wschód, Bliski Wschód, region Sahelu
Znaczenie mniejszości węgierskiej zamieszkującej za granicą	Bezpieczeństwo mniejszości węgierskiej ściśle związane jest z poziomem bezpieczeństwa państwa zamieszanego przez Węgrów wraz z rozwojem stosunków dwustronnych.	Strategia bezpieczeństwa rozszerza podmiotów nie tylko dla kraju lecz także na naród węgierski Węgier i mniejszość węgierską zamieszkującą w Basenie Karpackim.
Rola Wojska Węgierskiego	Podstawowy gwarant bezpieczeństwa narodu	Podstawowe zadanie obrony kraju poszerzono o zakres oddziaływań

³⁹⁶ Federacja Rosyjska i Chińska Republika Ludowa są wymienione nie jako partnerzy strategiczni, a jako partnerzy gospodarczy. Wynika to z charakteru znaczenia tych dwóch państw w ładu światowym. Strategia podkreśla, że sojuszu Północnoatlantyckiego nie zagraża Rosji.

	i kluczowy instrument realizacji polityki zagranicznej.	na reagowanie na zadanie o charakterze terrorystycznym i związane z aktywnością masowej migracji, oddziaływanie mechanizmów hybrydowych, na klęski i katastrofy naturalne i techniczne. Dodano do operacyjnych przestrzeni cyberprzestrzeni (przestrzeń lądowa i powietrzna).
Główne wyzwania dla bezpieczeństwa	Kryzys gospodarczo-monetarny, ataki w cyberprzestrzeni i przeciwko infrastrukturze krytycznej, działalność zorganizowanych grup przestępczych, politycznie skrajne grupy.	Przymusowa lokacja ludności do Węgier, niespodziewana napaść zbrojna i niestabilność w bezpośrednim sąsiedztwie, oddziaływanie na ograniczenie suwerenności, ataki hybrydowe, wyzwania w cyberprzestrzeni, wyzwania demograficzne, wyzwania gospodarcze i energetyczne, wyzwania w bezpieczeństwie wewnętrznym, pandemii, klęski żywiołowe i katastrofy techniczne, zmiana klimatu.
Główne zagrożenia dla bezpieczeństwa	Terroryzm, zbrojna napaść, handel bronią, przemyt narkotyków i organów, klęski żywiołowe i katastrofy techniczne.	Terroryzm, handel bronią, przemyt narkotyków i organów, masowa migracja, mechanizmy manipulacji świadomością społeczeństwa za pomocą fake newsów, proliferacja nowych technologii, proliferacja broni masowego rażenia, działalność zorganizowanych grup przestępczych.

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 14, Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Węgier z 2012 nie określa bezpieczeństwa ekologicznego jako elementu przedmiotowego bezpieczeństwa. Wynika z tego, że twórcy wcześniejszego dokumentu nie uznali strategicznej roli ochrony środowiska w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego. Warto podkreślić także używanie w strategii zamiennie pojęcia zagrożenie i wyzwanie, co wynika z zależności skutków i zasięgu poszczególnych aspektów zagrażających bezpieczeństwu. Głównym autorem strategii na Węgrzech jest Ministerstwo Obrony Narodowej we współpracy z pozostałymi resortami. Dokument ten stanowi podstawę do przygotowania resortowych strategii i określa kierunki rozwoju sektorów strategicznych dla bezpieczeństwa.

Kultura strategiczna rozwijała się od 2012 roku, co podkreśla nie tylko powstanie nowych zagrożeń i przekształcenie wyzwań w zagrożenia, lecz także zmiana polityki

bezpieczeństwa kraju. Ze względu na wydarzenia na świecie i w Europie, dokument z 2012 roku powinien przejść korekty i kontrolę po pojawieniu się nowych wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa Węgier i systemu bezpieczeństwa europejskiego. Nowy dokument z 2020 roku stanowi uzupełnienie tego braku podobnie jak w polskiej myśli strategicznej. Na podstawie ewolucji myśli strategicznej warto podkreślić różnice i zmiany, które zostały wywołane przez zmiany w środowisku bezpieczeństwa i łańdże międzynarodowym, jakim były rewolucje kolorowe i arabska wiosna, wojna domowa w Syrii wraz z użyciem broni masowego rażenia, wojna domowa na Ukrainie i aneksja Krymu przez Federację Rosyjską, kryzys migracyjny i najnowsze zagrożenie, z którym borykał się cały świat w 2020 roku: pandemia COVID-19. Nowa strategia wypunktowuje wyzwania strategiczne, które w każdym momencie wraz ze wzrostem ryzyka wystąpienia i drastycznych skutków mogą przekształcić się w zagrożenia.

Na ewolucję strategii wpłynęła także zmiana orientacji politycznej partii rządzącej na Węgrzech. Rządy Viktora Orbána wraz z programem „otwarcia wschodniego” zbliżyły się do Turcji, Rosji i Chin. Wynika to także ze zgrzytów politycznych w Unii Europejskiej. Zbliżenie Węgier do państw zachodnioeuropejskich odnotowano wraz z umowami zakupu uzbrojenia z Niemiec i Francji co skutkowało tym, że oba państwa stały się strategicznymi partnerami. O strategicznych partnerach możemy mówić, gdy występują dobre stosunki polityczne, a współpraca gospodarcza, wojskowa są na wysokim poziomie. Wraz z uruchomieniem rządowego programu Zrinyi 2026, podpisane umowy o zakupie śmigłowców i samolotów Airbus z francuskiego koncernu oraz armatohaubic i czołgów Leopard 2A7+ z firmy Rheinmetal z Niemiec, współpraca ta została zagwarantowana militarnie i częściowo gospodarczo. Włochy znalazły się wśród partnerów strategicznych ze względu na wspólny interes zatrzymania masowej nielegalnej migracji do Europy. Strategia uwzględnia państwa grupy V4 jako partnerów strategicznych, co wynika ze współpracy kulturalno-politycznej. Współpraca ta ma też wymiar gospodarczy i militarny. Ostatnim krajem uznanymi jako państwo strategiczne jest Polska – w strategii wymieniono Polskę jako drugi kraj – między USA a RFN. Wynika to głównie ze wspólnego interesu przeciwstawienia się na forum Unii Europejskiej i wspólnego veta przeciwko uruchomieniu procedury według artykułu 7 Traktatu Unii Europejskiej. Poza tym warto podkreślić, że zbliżenie polityczne skutkowało rozwojem w wymiany towarów i usług, stosunków wojskowych i kulturowych. Określenie tych państw w porównaniu do dokumentu z 2012 nie oznacza osłabienia znaczenia USA dla polityki

bezpieczeństwa Węgier, lecz pojawienie się podmiotów nowych, jak Berlin, Warszawa, Rzym, Paryż czy Stambuł. Z państwami tymi można odnaleźć, także wspólny interes, które umożliwia ustanowienie partnerstwa strategicznego między Węgrami i w. w. państwami.

Wzrost znaczenia wartości i interesu suwerenności państwa węgierskiego charakteryzuje całokształt strategii. Pojęcie suwerenności polityka węgierska rozszerzyła nie tylko do znaczenia suwerenności państwa, lecz dla narodu węgierskiego w Basenie Karpackim. Podkreślono to ze względu na konflikty wewnętrzne w Unii Europejskiej i pomysły dotyczące rozwoju integracji. Rząd Węgier twierdzi, że w jego interesie jest rozwój Unii Europejskiej bez ograniczenia suwerenności narodowej. Szczególnym elementem jest w tym miejscu przymusowa lokacja cudzoziemców na terytorium Węgier (SBN pkt. 9.), stanowiąca jeden z elementów zgrzytu administracji UE i Rządu Węgier. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w strategii określono chęć do poszerzenia współpracy wojskowej w ramach UE, natomiast ta jest niemożliwa bez dalszej integracji całej organizacji. Własne siły zbrojne każdego państwa są jednym ze skrajnych elementów suwerenności państwa i jej przekazanie – nawet w części – ogranicza suwerenność narodową. Aby suwerenność utrzymać, dokument określa potrzebę rozwoju siły narodowej, w tym rozbudowy potencjału gospodarczego, militarnego (przemysł obronny) porządku publicznego. Innowacyjność państwa jest nowym elementem w strategii, lecz nie nowym hasłem w polityce węgierskiej. Władzy polityczna podjęła próbę, aby Węgry stały się atrakcyjnym sojusznikiem do współpracy i są w poszukiwaniu takich resortów przemysłu i współpracy, które umożliwiają rozwój nowych technologii.

W odniesieniu do systemu bezpieczeństwa europejskiego nie jest nowością stanowisko Węgier wobec NATO. Rola NATO dla bezpieczeństwa Węgier i Europy jest podstawowym gwarantem bezpieczeństwa. Węgry są gotowe reagować na wyzwania ze strony wschodniej i południowej. Zobowiązywały się także osiągnąć budżet obronny w wysokości 2% PKB, co będzie w następnych latach jednym z wyzwań gospodarki narodowej po pandemii SARS-CoV-2³⁹⁷. Drugim znaczącym elementem stało się dodanie cyberprzestrzeni do domeny operacyjnej w znaczeniu ochrony i obrony granicy państwa. Z drugiej strony w odniesieniu do Unii Europejskiej, strategia określa potrzebę rozwoju

³⁹⁷ W trakcie pisania pracy pandemia nie skończyła się, czego skutkiem może być większy kryzys społeczno-gospodarczy w przyszłych latach.

sektorów gospodarczych i militarnych, które umożliwią konkurencyjność w nowym ładzie światowym. Władza Węgier widzi przyszłość Unii Europejskiej nie jako organizacji federacyjnej, lecz jako sojuszu i integrację suwerennych narodów. Zauważono w tym względzie tendencje polityki węgierskiej w podkreślaniu ważności suwerenności narodowej ponad integrację europejską.

Pojawienie się Grupy Wyszehradzkiej jako pierwszego partnera strategicznego jest jednoznacznym stanowiskiem polityki Węgier polegającym na tworzeniu silnych stosunków z tymi państwami. Zaznaczyć należy natomiast, że większy nacisk kładziony jest na współpracę obronną.

Nowym elementem strategii z 2020 r. stało się określenie potrzeby rozwoju potencjału narodowego w konkretnych sektorach. W punktach 132–175 przedstawiono plany narodowego systemu przeciwstawienia się i reagowania na wyzwania i zagrożenia jako budowy elementy odporności (ang. *resilience*) narodowej. Cele stawiane przez twórców są takie, iż węgierska odporność na zagrożenia i wyzwania do 2030 roku będzie stanowiła podstawę stabilności narodowej. Strategia prognozuje, że do 2030 roku Węgry znajdą się na 5 miejscu wśród najbezpieczniejszych krajów w Europie i 10 miejscu na świecie (SBN Węgier pkt 6.)³⁹⁸. W tym celu państwo o małym potencjale ma osiągnąć potencjał o charakterze odstraszenia i przeciwstawienia się wyzwaniom i zagrożeniom. Cel ten jest dosyć subiektywny i mało prawdopodobny do osiągnięcia.

Jak określają badacze węgierscy³⁹⁹, dokument ten jest bardziej funkcjonalny i merytorycznie bardziej rozwinięty niż poprzedni, lecz występują braki, które powinny być uzupełnione i bardziej rozwinięte. Mimo uwzględnienia zmian klimatu jako wyzwania globalnego, nie został rozwinięty jego wpływ na gospodarkę i społeczeństwo. Pojawiają się, także przypadki unikania wyzwań demograficznych, które uniemożliwią stabilizację sytuacji społecznej w regionach skrajnie biednych i nierówności gospodarczo-społeczne, o których wcześniej wspomniano⁴⁰⁰. Autorzy podkreślają, że nierówności gospodarczo-społeczne wobec węgierskiej mniejszości romskiej stanowić będą poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa Węgier w przyszłych latach.

³⁹⁸ Brakuje natomiast definicji pojęcia bezpieczne państwo.

³⁹⁹ P. Tálas, T. Csíki, *Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról*, Wyd. Stratégia Védelmi Kutatóintézet, Elemzés 2020/17 z dnia 04.06.2020 ze strony <https://svkk.uni-nke.hu/document/>, [dostęp: 09.06.2020].

⁴⁰⁰ Czytaj więcej rozdział 4.1.4.

Tabela 15. Podsumowanie najważniejszych elementów Strategii Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 i 2020 roku

	Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2014 roku	Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 roku
Zrozumienie pojęcia bezpieczeństwa	Wymiar: globalny, regionalny i krajowy; Zakres przedmiotowy: polityczny, militarny, społeczny, gospodarczy.	Wymiar: krajowy, regionalny, globalny; Zakres przedmiotowy bez zmian.
Wymienieni partnerzy	Partner strategiczny: USA Poszukiwanie współpracy z: Litwą, Łotwą, Estonią, Grupą Nordycką, Rumunią, państwa Wschodnie bez nazwania ich konkretnie.	Partner strategiczny: USA Poszukiwanie współpracy z: Republiką Finlandii, Królestwem Szwecji, Ukrainą, Gruzją, Republiką Mołdawii.
Wymienione organizacje międzynarodowe	ONZ, NATO, UE, Trójkąt Weimarski, Grupa Wyszehradzka.	ONZ, NATO, UE, Trójkąt Weimarski, Grupa Wyszehradzka, Dziewiątka Bukaresztańska, Trójmorze, OBWE.
Zakres geograficzny	Region Euroatlantycki, Europa Środkowa i Wschodnia, globalnie.	Region Euroatlantycki, Europa Środkowa i Wschodnia, Bałkany, Morze Bałtyckie.
Znaczenie Polonii	Nie uwzględnia.	Wzmocnić współpracę z polonijnymi organizacjami społecznymi w celu tworzenia pozytywnego wizerunku RP.
Siły Zbrojne RP	Główny element potencjału obronnego. Realizują zadania na podstawie punktu 74. SBN RP. Cyberprzestrzeń jako domena operacyjna.	Budowa potencjału do precyzyjnego rażenia celów na dalekie odległości oraz obrona przeciwołtnicza i przeciwpancerna. Kosmos jako domena operacyjna. Dwa priorytetowe działania w ramach rozbudowy potencjału Wojska Obrony Terytorialnej i Marynarki Wojennej.
Główne wyzwania dla bezpieczeństwa	Niekontrolowana migracja; ekstremizm; wzrost zapotrzebowania na energię, żywność i wodę pitną; polityczna, militarna i gospodarcza presja Rosji we Wschodniej Europie, wojny domowe na Bliskim Wschodzie i Północnej Afryce oraz niestabilność na Bałkanach; wyzwania wobec bezpieczeństwa powszechnego i porządku publicznego; wyzwania wobec funkcjonowania systemu teleinformatycznego RP; korupcja; uzależnienie od dostaw surowców od innego państwa; brak konkurencyjności gospodarki.	Presja migracyjna; wyścig technologiczny; wyzwania wobec bezpieczeństwa telekomunikacyjnego; wyzwania dotyczące konkurencyjności produkcji energii elektrycznej; wyzwania finansowe i gospodarcze; starzejące się społeczeństwo; pandemia; wyzwania bezpieczeństwa ekologicznego; mechanizmy wojen hybrydowych.
Główne zagrożenia dla bezpieczeństwa	Zagrożenia militarne; międzynarodowy terroryzm,	Polityka agresywna Federacji Rosyjskiej; konflikty regionalne na

	zorganizowana przestępczość; zagrożenia finansowe; zagrożenia w cyberprzestrzeni; niedobór siły roboczej; katastrofy naturalne i techniczne; działania wywiadowcze; zagrożenia zdrowotne; niekorzystne tendencje demograficzne.	wschodzie i w południowej sąsiedztwie Europy; terroryzm i przestępczość zorganizowana; niekontrolowane, rozwinięte technologie (5G, Internet Rzeczy, chmura obliczeniowa, technologia kwantowa, automatyzacja usług, nanotechnologia, sztuczna inteligencja); zmiana klimatu; zagrożenia związane z manipulacją świadomości; zagrożenia w zakresie: „ciągłości rządu i funkcjonowania państwa, skutecznych dostaw energii, niekontrolowanego przepływu osób i relokacji ludności, gromadzenia, ochrony oraz zagospodarowania zasobów żywności i wody, zdolności do postępowania w przypadku wystąpienia zdarzeń o charakterze masowym, odpornych sieci telekomunikacyjnych i systemów teleinformatycznych, systemów informowania i ostrzegania ludności oraz wydolnego systemu transportowego.” ⁴⁰¹
--	--	---

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 15, SBN RP nie uwzględnia bezpieczeństwa ekologicznego i informacyjnego mimo wskazywania w treści ważności tych elementów. Można zauważyć różnicę ważności kolejności podmiotowej, gdzie autorzy strategii z 2014 r. ważniejszym czynnikiem dla bezpieczeństwa RP uznali sytuację globalną i regionalną niż krajową, natomiast ani ten, ani późniejszy dokument nie podkreśla ważności podmiotowości jednostek. Warto podkreślić, że podobnie jak w węgierskiej strategii tak i w polskiej zamiennie używa się słów „wyzwania” i „zagrożenia”, lecz nie w każdym przypadku. Wraz ze zmianą Rządu RP w 2015 roku zmieniła się także polityka zagraniczna i bezpieczeństwa kraju. Można to zauważyć także w określeniu partnerów strategicznym, czy w ogóle wspomnianych w strategii państw. Oba dokumenty określają Stany Zjednoczone Ameryki jako jedyne strategicznego partnera RP. Brakuje natomiast określenia głównych partnerów gospodarczych i politycznych, wskazano jedynie na organizacje międzynarodowe i współpracę w ramach tychże organizacji, co stanowi

⁴⁰¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP, *op.cit.*, s. 16. pkt 2.7.

słaby element w obu dokumentach w porównaniu do najnowszej strategii węgierskiej, gdzie ten element się pojawia.

Współpraca regionalna uwzględniając doświadczenia ostatnich lat, nie jest najmocniejszą stroną polskiej polityki. Mimo wymienienia w obu dokumentach Trójkąta Weimarskiego jako forum współpracy najsilniejszych gospodarek europejskich – Francji, Niemiec i Polski⁴⁰² – od 2016 roku nie odnotowano spotkania ministrów spraw zagranicznych, a od 2013 roku przywódców państw. Pozostałe organizacje – Grupę Wyszehradzką, Trójmorze i Dziewiątkę Bukaresztańską – można określić bardziej jako forum dyskusji i ustaleń niż rzeczywistą współpracę w wielu aspektach. Grupa Wyszehradzka stanowi jedyne forum, gdzie rzeczywiście występowała od 2015 roku współpraca związana z bezpieczeństwem granicy i przeciwstawieniem się przymusowej lokacji migrantów. Twórcy strategii mogą sugerować ważność nie organizacji, lecz tych państw, które do nich należą, natomiast w nowej węgierskiej strategii została wyodrębniona Polska jako partner strategiczny, co z uwagi na konflikt wewnętrzny między administracją UE a Polską wobec uruchomieniu art. 7 TFUE i w sprawie praworządności można określić jako brak uznania za strategicznego partnera, mimo mało znaczącej współpracy gospodarczej i militarnej. Zarówno Dziewiątka Bukaresztańska jak i Trójmorze znajdują się w strefie wpływu USA, co jednoznacznie oznacza, że polityka Stanów Zjednoczonych Ameryki jako strategicznego partnera wywiera duży wpływ na polską myśl strategicznej współpracy.

Analizując myśl strategiczną, jak już wcześniej wspomniano, można zauważyć pewne przekierowanie się do Basenu Bałtyckiego i utratę myśli globalnej. Odróżnia się to w pewnym sensie od nowej węgierskiej polityki strategicznej, gdzie władza węgierska poszerzyła horyzont do współpracy nie tylko z samą Europą, lecz z Azją i Afryką. Drugi element, który stanowi bardziej obiektywnie przygotowaną i przemyślaną strategię węgierską, świadczy o podkreśleniu znaczenia mniejszości narodowej poza granicami, czego całkowicie brakuje w polskiej strategii z 2014 roku, a nowszy dokument tylko podkreśla jej ważność w budowie dobrego wizerunku Polski na arenie międzynarodowej. Polska diaspora jak i mniejszość narodowa na Białorusi i na Ukrainie, ale także na Zachodzie, jest potencjałem nie tylko demograficznym, lecz także politycznym, co stanowi szansę dla polskiej polityki

⁴⁰² Polski PKB nie przewyższa PKB Hiszpanii i Włoch, natomiast jest najlepiej rozwijającą gospodarką w Unii Europejskiej i znajduje się na 5 miejscu.

strategicznej w walce z dezinformacjami, uszkodzeniem wizerunku państwa i subiektywizacji historii związanej z Polską.

Obronność i ochrona kraju w wielkim stopniu nie różnią się od węgierskiej myśli. Oba kraje podkreślają potrzebę rozwoju i modernizacji potencjału obronnego, w szczególności w przemyśle narodowym. Ważnym elementem stała się we wszystkich dokumentach rozbudowa potencjału w cyberprzestrzeni i zwalczanie zagrożenia w niej. Nowym punktem znalazł się natomiast rozwój potencjału kosmicznego bez szerszego określenia ze strony polskiej. Mimo tego, że o tym strategia węgierska nie wspomina na podstawie wypowiedzi ministra spraw zagranicznych Węgier P. Szijjártó można uznać, że przestrzeń kosmiczna jest obszarem podlegającym pod ten resort⁴⁰³. Może to oznaczać nowy obszar możliwości współpracy w strukturze europejskiej.

Główna różnica dotycząca wyzwań i zagrożeń dotyczy faktu, że nowy dokument polski jednoznacznie określa Federację Rosyjską jako przeciwnika i zagrożenie dla bezpieczeństwa RP. Różni się to całkowicie od podejścia strategicznego Węgier, gdzie Rosja jest źródłem wyzwań, natomiast uznaje się ją za partnera gospodarczego, podobnie jak Chiny. Różnica ta może stanowić w przyszłości główny element oddalenia się Budapesztu i Warszawy, natomiast ma to także duże znaczenie dla systemu bezpieczeństwa europejskiego. Określenie bezpośrednio jednego państwa nienależącego do UE i NATO jako przeciwnika bez analizy zachowań pozostałych członków wobec takiej myśli może stworzyć konflikt wewnętrzny: powstanie przeciwnych ugrupowań państw uznających Rosję jako zagrożenie i państw, które szukają z Rosją współpracy w pewnych obszarach.

Analizując dokumenty strategiczne obowiązujące w badanym okresie można uznać, że ściśle podkreślają one wagę integracji i rozwoju struktury systemu bezpieczeństwa europejskiego wraz z podkreśleniem znaczenia Stanów Zjednoczonych Ameryki i odegranej przez nie roli w bezpieczeństwie europejskim. Najnowsze dokumenty natomiast określają znaczne różnice między Polską a Węgrami, gdzie węgierska myśl mimo podkreślania znaczenia suwerenności państw, stwierdza wagę współpracy z państwami europejskimi, które określają strategicznych partnerów w celu budowy bezpieczeństwa nie tylko państwa, lecz narodu. Odrębnie polski dokument nie podkreśla wagi struktury europejskiej

⁴⁰³ MTI, Szijjártó: Az űr a határon kívül van, ezért külügyi kérdés, ze strony https://hvg.hu/itthon/20200529_Szijjarto_Az_ur_a_hataron_kivul_van_ezert_kulugyi_kerdes, [dostęp: 11.06.2020].

w takim stopniu jak węgierski, nie podkreśla także ważności współpracy z państwami europejskimi spoza obszaru Basenu Bałtyckiego.

6.5. Wnioski

Polityka historyczna w wielu przypadkach generuje wyzwania i problemy w stosunkach sąsiedzkich. Takie wyzwania powstały w polityce historii ostatniego stulecia. Zmiana geopolityczna, do jakiej doszło po pierwszej wojnie światowej i destrukcja, jaka miała miejsce w trakcie drugiej wojny światowej, wpływają do dziś na więzi z sąsiadami. W przypadku Polski i Węgier polityka historyczna odgrywa znaczącą rolę w procesie uzyskiwania poparcia politycznego w kraju, jest także przyczyną potyczek politycznych z krajami sąsiednimi. Polityka historyczna powinna służyć budowie zaufania i współpracy, a nie pogorszeniu stosunków między narodami. Do pogłębienia współpracy mogłoby dojść za pomocą inicjatyw wzmacniających współdziałanie historyków i badaczy, a także inicjujących wspólne badania i politykę przyjaźni w interpretacji historii. Skutkiem tego mogłoby być budowanie kultury i tożsamości środkowego Europejczyka. Wpłynęłoby to pozytywnie na stosunki polskie i węgierskie z sąsiadującymi państwami, z którymi od czasu do czasu dochodzi do sprzecznych, a nawet wrogich postaw.

Polsko-węgierskie stosunki i politykę historyczną można uznać za przyjacielskie, co wynika między innymi z dobrej współpracy kulturowej i interpretacji historyków i badaczy w tych krajach. Z drugiej strony przyjaźń ta wynika z geopolitycznych interesów i stref wpływu tych państw. Polska w pewnym okresie historii była zainteresowana regionem Bałtyckim i Wschodem, Węgry natomiast zainteresowane były regionem Bałkanów, a w mniejszym stopniu Wschodem. Brak skrzyżowania interesów politycznych doprowadził do historycznego dobrosąsiedztwa i braku większych konfliktów militarnych. Szczególny wpływ na dobre stosunki miał natomiast XX wiek, kiedy ta historyczna przyjaźń potwierdzona została w realizacji praktycznych rozwiązań, prowadzących do bliskich stosunków kulturalnych i w pewnym stopniu politycznych w drugiej dekadzie XXI wieku.

Stosunki Polski jak i Węgier z opisanymi państwami są w dużej mierze zależne od prowadzonej polityki władzy politycznej państw, jak i drugiej strony. Historia Europy Środkowej jest krwawa, co stanowi często element nienawiści i upokorzenia. Wraz ze wzrostem antysąsiedzkich ruchów współpraca z tymi państwami ulega pogorszeniu. Szczególnie dotyczy

to państw z którymi doświadczenie historyczne jest szczególnie trudne ze względu na przypadku okrucieństw i ludobójstwa. W owych aspektach spornych można znaleźć podobieństwa i w Polsce i na Węgrzech, co w razie głębszej współpracy historycznej i analizy mogłoby doprowadzić do efektywniej polityki zagranicznej dotyczącej tematyki pamięci narodowej.

Głównym partnerem strategicznym Polski, jak i Węgier jest Republika Federalna Niemiec, która dominuje gospodarczo w regionie Europy Środkowej. Rola ta wynika z bliskości geograficznej oraz ze współpracy handlowej i inwestycji niemieckich w tych krajach. Od 2015 roku można zauważyć pogorszenie więzi politycznej między Berlinem a Budapesztem i Warszawą. Główną tego przyczyną są elementy sporne w stosunkach bilateralnych jak i multilateralnych (UE).

Najważniejsze różnice we współpracach dwustronnych Polski, jak i Węgier, można zaobserwować wobec Federacji Rosyjskiej jak i USA. Elementy te dotychczas nie stanowiły kwestii spornej we współpracy polsko-węgierskiej mimo tego, że państwa te prowadzą całkiem odrębną politykę z tymi państwami. Jest to jeden z głównych elementów, który w przyszłości może doprowadzić do oddalania Warszawy od Budapesztu czy odwrotnie. W latach 2015–2020, mimo istnienia kwestii spornych, nie doszło do ochłodzenia bądź oddalania w stosunkach polsko-węgierskich ze względu na ważniejsze interesy wspólne, które skutkowały budową dwustronnego sojuszu wewnątrz Unii Europejskiej. Wspólny interes wobec praworządności i wizji Unii Europejskiej jest uznany przez rząd Polski jak i Węgier za ważniejszy niż powstanie linii konfliktu z przyczyn więzi węgiersko-rosyjskiej jak i polsko-amerykańskiej.

W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Polski jak i Węgier można odnaleźć różnice i podobieństwa wynikające z prowadzonej polityki, wspólnego członkostwa jak i interesów narodowych. Na podstawie najnowszych dokumentów z 2020 roku można przedstawić główne kierunki współpracy i rozwoju. Szczególne różnice dostrzec można wśród partnerów strategicznych – gdzie dla Polski jest nim USA, natomiast Węgry mają ich wielu, wśród których znajduje się także RP. Drugą sprzeczną kwestią jest określenie polityki Federacji Rosyjskiej jako głównego zagrożenia dla Polski. Jest to jeden z elementów, który w przyszłości może być kwestią sporną między Budapesztem a Warszawą. Polityka rządów Viktora Orbána w latach 2015–2018 opierała się na dobrych stosunkach węgiersko-rosyjskich i umowach

gospodarczych. W 2020 roku doszło do nowelizacji strategii, na których treść w dużej mierze wpłynęły wydarzenia w latach 2015–2020.

Nieprzewidywalność świata w dużej mierze zależy od elity politycznej i władzy politycznej.

Rozdział VII. Rola Polski i Węgier w formułowaniu bezpieczeństwa europejskiego

7.1. Synteza ewaluacji aktualnego stanu bezpieczeństwa europejskiego

Współcześnie występuje wiele dylematów i kontrowersji wobec systemu i stanu bezpieczeństwa europejskiego. W celu utrzymania bezpieczeństwa w Europie niezbędna jest dalsza integracja i poszerzenie podmiotów systemu bezpieczeństwa europejskiego. W tym celu konieczna jest również dalsza kooperacja między państwami członkowskimi UE i NATO. Aby osiągnąć cel, jakim jest utrzymanie bezpieczeństwa w Europie, istotne jest w ramach kooperacji ułatwienie komunikacji i wymiany informacji między członkami, utworzenie wspólnych zasad i podstawowych norm, zatrzymanie zachowań agresywnych, współpraca w ramach przeciwdziałania konfliktom i zagrożeniom, zarządzanie kryzysowe oraz demokratyzacja procedur politycznych, które zmniejszą możliwość wybuchu wojny⁴⁰⁴. Państwa powinny szukać wspólnego mianownika w rozwiązaniu czy przeciwdziałaniu wyzwaniom i zagrożeniom, które często mają charakter ponadnarodowy. Dotychczas Unia Europejska i NATO skutecznie przeciwdziałały wybuchom wojen w Europie między członkami, natomiast liczne spory międzypaństwowe i międzynarodowe doprowadziły do wielu konfliktów wśród nich, nawet do konfliktu zbrojnego⁴⁰⁵.

Rok 2020, podobnie jak 11 września 2001 r., był rokiem przełomowym w historii ludności. Pandemia światowa pokazała słabości obecnej architektury w wielu sektorach: gospodarczym, społecznym, bezpieczeństwa itp. Reakcja Europy na pandemię była impulsywna, lecz niewystarczająca. Rządy poszczególnych państw, kopiując decyzje sąsiadów, przywróciły kontrolę graniczną, hamując tym samym tranzyt towarów i usług – stanowiące elementarną zaletę członkostwa w UE – a także prowadziły agresywną politykę o zdobycie środków medycznych na koszt innych państw. Spowodowało to napięcie i nieporozumienie, co dopiero po zaangażowaniu instytucji UE udało się ustabilizować w pierwszej fali koronawirusa. Ze względu na przedłużający się konflikt i problemy strategii szczepionkowej, UE znajduje się w podobnym kryzysie, w jakim była w 2015 roku. UE słusznie

⁴⁰⁴ Zgodnie z teorią Emanuela Kanta o wieczystym pokoju oraz Immanuela Wallersteina o ideologii liberalnej.

⁴⁰⁵ Inwazja wojsk tureckich na Cypr w 1974 roku była jedynym konfliktem zbrojnym między członkami NATO. Konflikt ten jest przykładem, iż mimo przynależności do sojuszu nie oznacza to realnego sojuszu, gdy tego sojusznicy nie utrzymują. W 2020 roku nie doszło do zaostrzenia konfliktu między Grecją a Turcją, natomiast konflikt na tle grecko-tureckim jest stałym elementem zagrażającym jednności sojuszu.

zauważyła, że w świecie po pandemii najważniejszym zadaniem będzie odbudowa gospodarki państw, a także sieci produkcyjno-konsumpcyjnej w Europie⁴⁰⁶. Ze względu na charakter gospodarczy, najbardziej dotknięte były państwa, w których PKB w dużym stopniu stanowi turystyka (ok. 10%). Francusko-niemiecka propozycja dotycząca funduszu odbudowy stanowi w tym przypadku najważniejszą szansę dla odbudowy gospodarki europejskiej. Tak więc pandemia może stanowić nie tylko zagrożenia, ale i szansę dla Europy. Unia Europejska może na tej sytuacji skorzystać, doprowadzając do pogłębienia współpracy, jeśli odrobi tę lekcję i zda z niej egzamin. Ze względu na to, że pandemia nie osłabła, a dodatkowo pojawiają się inne, zmodyfikowane odmiany wirusa, do końca 2020 roku nie udało się zmniejszyć zagrożenia.

Największa wada Unii Europejskiej jest także jej zaletą. Organizacja Międzynarodowa łącząca w latach 2015–2020 28 państw (wliczając jeszcze Wielką Brytanię, która wystąpiła pod koniec 2020 roku), utrzymuje pokój i bezpieczeństwo wśród państw członkowskich. Mimo wielu wyzwań i zagrożeń, które występowały w tym okresie, nie doszło do konfliktu zbrojnego między członkami. Główne zagrożenia, które w tym okresie występowały rozpoczęły nowe procesy i rozwój integracji, co skutkowało nowymi wyzwaniami dla UE. Głównym aspektem, który spowalnia w dużym stopniu pogłębienie integracji, jest zróżnicowany interes państw, w tym podobnie Polska jak i Węgry posiadają inną wizję ewaluacji wspólnoty od państw zachodnich. Mimo tego państwa członkowskie wraz z nasilaniem wyzwań i zagrożeń w otoczeniu UE jak i całej Europy będą musiały podejmować decyzje o kierunkach pogłębienia i poszerzenia funkcji i roli integracji bądź jej osłabienia.

Europejska autonomia jest jedną z szans dla Unii Europejskiej do utrzymania bezpieczeństwa jak i pokoju. Wizja ta nie jest nowa, lecz wraca do debaty europejskiej w latach, gdy poziom bezpieczeństwa obniża się i wymaga od państw europejskich podjęcia wspólnych działań. W latach 2015–2020 takimi zagrożeniami były: konflikt na Ukrainie, masowa migracja, napięcia między państwami ze względu na brexit, pandemia, nasilające się niezadowolenie wewnętrzne jak i zewnętrzne, wpływ podmiotów zewnętrznych na politykę wewnętrzną, wzrastająca tendencja wojny informacyjnej i polityki dezinformacyjnej oraz nieustający terroryzm w Europie. Do zwalczania tych zagrożeń niezbędna jest współpraca nie tylko między podmiotami Unii Europejskiej, lecz także współpraca międzypaństwowa. Wraz

⁴⁰⁶ O działalności Unii Europejskiej na rzecz zwalczania pandemii i konfliktu między państwami członkowskimi czytaj więcej w: M. Szczepanik, J. Szymańska, *Świat w czasach zarazy*, [w:] „Polski przegląd dyplomatyczny” 2020, nr 3(82), Wyd. PISM, Warszawa 2020, s. 43–52.

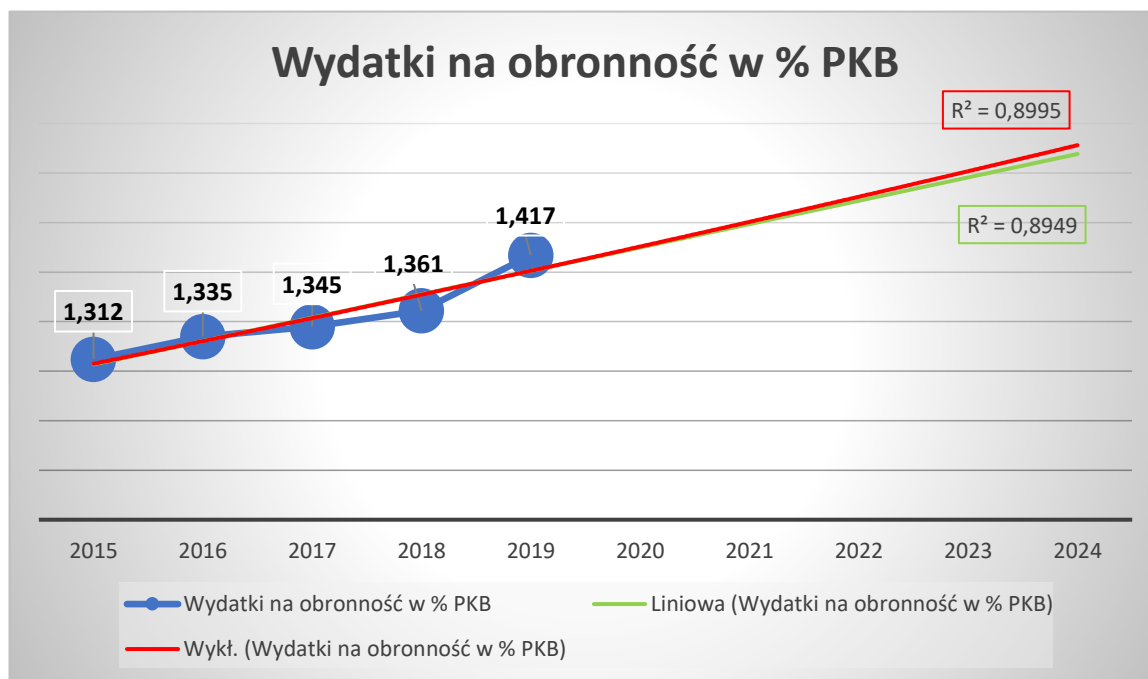
ze wzrostem napięć między członkami współpraca ta osłabła. Unia Europejska ze względu na swój charakter i aparaturę, małymi krokami rozpoczęła budowę tejże autonomii europejskiej. Główną przyczyną w dużej mierze nie były wyżej wymienione zagrożenia, lecz polityka prowadzona przez prezydenta USA, Donalda Trumpa wobec Europy. Rywalizacja i retoryka amerykańska doprowadziły do tego, że część Europy (głównie państwa zachodnie) zaczęła tworzyć strategię autonomii europejskiej, stając się czynnym twórcą bezpieczeństwa, a nie biernym jak dotychczas. Wizja ta natomiast była czymś przeciwnym w porównaniu do polityki polskiej i po części dla węgierskiej, co skutkowało powstaniem następnego elementu spornego wewnątrz Unii. Pomimo tego, w ciągu tych pięciu lat Unia rozpoczęła budować podstawy wspólnego bezpieczeństwa za pomocą funduszy obronnych, projektów PESCO, jak i budowy wspólnej sieci logistyczno-transportowej (TEN-T), bez której nie ma możliwości skutecznego przeciwdziałania wewnętrznym jak i zewnętrznym zagrożeniom o charakterze naturalnym jak i cywilizacyjnym.

Okres 2015–2020 miał także pozytywny wpływ na proces bezpieczeństwa europejskiego. Mimo polityki prezydenta USA wobec Unii Europejskiej i NATO doszło do niespotykanej od lat 90. tendencji – wzrostu wydatków na obronność. Wynika to z kontrowersyjnej polityki Donalda Trumpa, ale także z tego, że elita europejska i władze polityczne zauważyły zmniejszenie się roli Europy w polityce Stanów Zjednoczonych, co skutkowało mniejszą obecnością potencjału amerykańskiego w regionie i większym zainteresowaniem Azją Wschodnią. Wraz ze zmniejszeniem aktywności USA w Europie, niezbędne było podjęcie wyżej wymienionych kroków w celu budowy autonomii europejskiej. Elementem najbardziej widocznym w tym okresie był wzrost budżetów obronnych państw europejskich, które nie były zainteresowane przekierowaniem funduszy na obronność z innych sektorów – głównie gospodarczych.

Wykres 7, dotyczący wydatków na obronność w Unii Europejskiej, przedstawia dane z 2015–2019 oraz prognozę na następne 5 lat, kiedy państwa członkowskie NATO powinny osiągnąć, na podstawie decyzji ze szczytu w Walii z 2014 roku, poziom 2% PKB na obronność. Wykres ten przedstawia członków UE bez Wielkiej Brytanii. Wzrost budżetu obronnego w państwach członkowskich oznacza wzrostu możliwości projekcji siły Unii Europejskiej, a także wzrost jej potencjału i możliwości oddziaływania na otoczenie. Można także wywnioskować, że do 2024 roku budżet obronny w Unii Europejskiej prawdopodobnie

wzrośnie do powyżej 1,5% PKB, lecz nie osiągnie 2% PKB. Warto zaznaczyć także, że nie ma określonego prognozy co do budżetu obronnego w Unii Europejskiej i wzrost ten wynika w większości ze wzrostu budżetu w państwach członkowskich UE jak i NATO. Trzeba natomiast zaznaczyć, że prognoza ta może nie odzwierciedlać prawdy, ponieważ wysokość budżetu obronnego jest zależny od wielu czynników (decyzji politycznej, sytuacji gospodarczej, sytuacji międzynarodowej).

Wykres 7. Wydatki na obronność w Unii Europejskiej w latach 2015–2019

Źródło: opracowanie własne, na podstawie

https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2019&locations=EU&most_recent_year_desc=false&start=2015&view=chart, [dostęp: 11.06.2021].⁴⁰⁷

Ważnym elementem w utrzymaniu bezpieczeństwa i pokoju w Europie jest aspekt militarny w regionie. Ze względu na wzrost konfliktów zbrojnych w otoczeniu Europy (Afryka Północna, Bliski Wschód, Europa Wschodnia), niezbędne jest przeprowadzenie analizy projekcji sił NATO oraz Unii Europejskiej. Warto zaznaczyć, że w przypadku Unii Europejskiej, ze względu na to, że nie posiada własnych sił zbrojnych, nie możemy mówić w pełni o projekcji sił. Unia Europejska nie posiada bazy wojskowe w wyżej wymienionych

⁴⁰⁷ Na podstawie analizy prognostycznej najlepszą prognozę przedstawia wykładnicza linia trendu, gdzie współczynnik determinacji jest bliższy 1. Najlepsza linia trendu jest w przypadku, gdy współczynnik determinacji wyniesie 1, natomiast to jednocześnie określa, że dane statystyczne leżą na linii trendu.

regionach, natomiast angażuje się w regionie⁴⁰⁸. Najważniejszym elementem są operacje militarne i cywilne w celu budowy bezpieczeństwa. NATO posiada szeroko rozumianą projekcję sił. W ramach NATO, w krajach członkowskich zlokalizowane są bazy wojskowe, które umożliwiają obecność wojsk sojuszników i tworzenie wspólnego potencjału. Liczne ćwiczenia o charakterze międzynarodowym i narodowym⁴⁰⁹ są pokazem siły dla potencjalnych przeciwników. Ważnym elementem w projekcji sił jest potencjał strategiczny, jak posiadanie broni jądrowej, strategicznych sił powietrznych, lotniskowców czy strategicznych sił morskich. Ze względu na charakter systemu bezpieczeństwa europejskiego i głównej roli w nim NATO i UE potencjał ten w dużej mierze zależy od obecności wojsk amerykańskich, a także rozwoju potencjału Francji i Wielkiej Brytanii, które potencjał taki posiadają. Polska i Węgry, ze względu na ich ograniczony potencjał, nie posiadają własnego potencjału strategicznego, z którym mogłyby mieć możliwość realnej projekcji sił.

Europę w latach 2015–2020 można określić jako bezpieczną, mimo występujących licznych wyzwań i zagrożeń. Unia Europejska, NATO, a także inne organizacje, skutecznie przeciwstawiły się powstaniu wrogich kroków przeciwko członkom i innym państwom. Nie licząc konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, który stał się permanentnym konfliktem – podobnie jak wojna domowa w Syrii – w Europie nie doszło do konfliktu zbrojnego. Liczne konflikty społeczno-etniczne, polityczne czy gospodarcze nie były na tak znaczącym poziomie, by doszło do większego konfliktu w Europie. Natomiast liczne wyzwania i zagrożenia, jak kryzys migracyjny, ataki terrorystyczne, konflikty polityczne, wpłynęły negatywnie na poziom bezpieczeństwa, jednak elementarny wspólny interes, jakim jest pokój i bezpieczeństwo w Europie, w dalszym ciągu został najważniejszą wartością w regionie.

Pandemia w 2020 roku w dużym stopniu wpłynęła na bezpieczeństwo europejskie, skutkując odejściem od sporów i elementów konfliktowych między państwami europejskimi, powodując powstanie innych ogniw konfliktowych. Największym wyzwaniem dla systemu bezpieczeństwa europejskiego będzie dążenie do zmniejszenia skutków występujących

⁴⁰⁸ W 2020 roku Unia Europejska angażowała się w 6 operacjach wojskowych i 11 operacjach cywilnych w Europie, Azji i Afryce delegując łącznie ok. 5000 osób. Celem tych misji jest utrzymanie pokoju, przeciwdziałanie konfliktów, nadzór i kontrola, wzmocnienie sił bezpieczeństwa, wsparcie prawne, przeciwdziałanie przemytowi i piractwu. Czytaj więcej w: *Military and civilian missions and operations*, https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en, [dostęp: 13.06.2021].

⁴⁰⁹ Ćwiczenia międzynarodowe określają charakter ćwiczeń, gdzie odbywa się ono na terenie wielu krajów sojuszników.

zagrożeń. Mimo tego, że Europa przeżywała w swojej historii liczne pandemie, zapomniano o możliwości jej występowania, co stanowi nauczkę dla całego regionu jak i świata. Można więc wywnioskować, że nie ma możliwości wykluczenia występowania licznych zagrożeń, z którymi region dawno nie miał do czynienia, jakim jest np. wojna. Aby nie doprowadzić do konfliktu zbrojnego w regionie na dużą skalę, niezbędne jest poszerzenie i pogłębienie współpracy między państwami. Współpracę tą umożliwiają liczne fora i organizacje międzynarodowe, które zostały zaliczone do systemu bezpieczeństwa europejskiego i zostały poddane analizie⁴¹⁰.

Na podstawie przeprowadzonego indywidualnego wywiadu eksperckiego można określić, że Europa jest bezpieczna, natomiast to bezpieczeństwo nie jest permanentne. Węgierscy eksperci zgadzają się w tym, że Europa w okresie badanym była bezpieczna mimo licznych wyzwań i zagrożeń. Z drugiej strony, polscy eksperci już nie byli jednomyślni w kwestii, czy Europę można określić jako bezpieczną. Odzwierciedla to w dużym stopniu różnic percepcji bezpieczeństwa w Polsce na Węgrzech. Polscy badacze zwrócili uwagę na wielopostaciowy kryzys europejski, jak i liczne wyzwania i zagrożenia, które obniżają stale poziom bezpieczeństwa w Europie⁴¹¹. W okresie 2015–2020, mimo permanentnego i wielopostaciowego kryzysu, system bezpieczeństwa europejskiego mniej lub bardziej skutecznie reagował na zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne. Sukcesem można określić, że nie doszło do zachwiania tego systemu, mimo wystąpienia z UE jednego państwa z największym potencjałem o znaczeniu strategicznym – Wielkiej Brytanii.

Największym zagrożeniem była i będzie w okresie badanym, a także w następnych latach, pandemia i jej skutki, które wpłynęły nie tylko na podmioty systemu, lecz także na codzienne życie najmniejszej jednostki bezpieczeństwa, jakim jest człowiek. Zarówno polscy badacze jak i węgierscy zgadzają się co do głównych wyzwań i zagrożeń. Kryzys migracyjny, wojna domowa na Ukrainie czy konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie mają krótkotrwałe jak i długotrwałe skutki, wpływające na poziom bezpieczeństwa regionu. Wśród głównych zagrożeń znalazła się nielegalna migracja jak i niestabilność w regionach bliskich (Ukraina, Bliski Wschód, Kaukaz), co jest oczywiste ze względu na zagrożenie możliwością eskalacji konfliktów w regionie, do których może dojść w bliższej czy dalszej przyszłości. Jednoznacznie

⁴¹⁰ Czytaj w rozdziale 5. Polska i Węgry w realizacji zadań na rzecz bezpieczeństwa europejskiego podejmowanych przez organizacje międzynarodowe.

⁴¹¹ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie: Czy Europa jest bezpieczna?

określano politykę Donalda Trumpa jako wyzwanie dla bezpieczeństwa europejskiego, a także neoimperialną politykę Federacji Rosyjskiej. Mimo stosunków węgiersko-rosyjskich, badacze węgierscy jednoznacznie określili politykę Rosji jako zagrożenie, zwracając szczególną uwagę na politykę dezintegracji i podział stabilności w Europie, co jest w interesie Rosji dla powiększenia jej wpływu w regionie. Ze względu na percepcję niebezpieczeństwa ze strony Rosji badacze polscy jednoznacznie określili kraj ten jako źródło zagrożeń i wyzwań, co ma odzwierciedlenie w nowej strategii bezpieczeństwa narodowego RP. Polscy jak i węgierscy badacze zwracali uwagę w szczególności na wyzwania i zagrożenia wywodzące się z braku dywersyfikacji źródeł energetycznych i wyzwanie, jakim jest polityka klimatyczna i skutki globalnego ocieplenia i zanieczyszczenia środowiska. Terroryzm ze względu na zamachy, do których doszło w okresie badanym we Francji, w Niemczech czy w Wielkiej Brytanii oznacza, że prawdopodobieństwo zamachów nie zmalało po ataku na Nowy Jork i Waszyngton w 2001 roku. Eksperci zwracali uwagę w mniejszym stopniu na rywalizację strategiczną między mocarstwami, co nasila się z przyczyn wzrostu znaczenia Chińskiej Republiki Ludowej na świecie. Mimo pojawienia się Chin w grze mocarstw w coraz większym stopniu Federacja Rosyjska pozostaje źródłem destabilizacji bezpieczeństwa europejskiego w obecnej strukturze. Bezpieczeństwo jest procesem ulegającym ciągłej transformacji i doskonaleniu w odpowiedzi na powstawanie nowych zagrożeń i wyzwań, z którymi system ten musi podjąć walkę⁴¹². W tym celu niezmiennie ważna jest obiektywna identyfikacja zagrożeń i wyzwań, a także oszacowanie ich wpływu na bezpieczeństwo podmiotu.

W okresie badanym można określić, że w ramach Unii Europejskiej brakuje spójnej polityki i występują liczne słabości, które spowalniają podjęcie potrzebnych decyzji i kroków. Unia jest niekończącą się integracją, co skutkuje powolnym reagowaniem na wyzwania i zagrożenia. Przede wszystkim brakuje wspólnej polityki wobec migracji, ochrony granic czy obrony Europy. W aspekcie militarnym Unia nie jest gotowa odpowiedzieć na wyzwania, dlatego w tym obszarze NATO jest jedynym gwarantem bezpieczeństwa. Unia ma możliwość przeciwstawienia się zagrożeniom i wyzwaniom wraz ze zgodą suwerennych państw członkowskich, czego w razie braku interesu politycznego brakuje⁴¹³. W sferze militarnej do

⁴¹² Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie o zagrożeniach i wyzwaniach dla systemu bezpieczeństwa europejskiego.

⁴¹³ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie o możliwości przeciwstawienia się zagrożeniom przez system bezpieczeństwa europejskiego.

współpracy w ramach Unii Europejskiej może doprowadzić jedynie zmniejszenie roli USA w regionie czy całkowite wycofanie się co oznaczałoby potrzebę wzrostu znaczenia państw europejskich w wymiarze militarnym w Europie. W okresie badanym można zauważyć wzrost aktywności państw europejskich w tym wymiarze, między innymi we wzroście budżetu obronnego państw członkowskich⁴¹⁴, natomiast to dopiero początek procesu i do osiągnięcia europejskiej autonomii może, ale nie musi dojść w dalekiej przyszłości.

Z przeprowadzonych badań⁴¹⁵ można wywnioskować, iż w przypadku Polski i Węgier występuje różnica w podejściu do procesów integracyjnych w ramach Unii Europejskiej. Mimo interpretacji politycznej i medialnej węgierscy badacze uznają potrzebę dalszej integracji, co zależy od chęci decydentów politycznych a także od zrzeszenia pewnych kwestii suwerenności dla integracji w ramach Unii Europejskiej. Według nich ta integracja efektywniej przeciwstawiałaby się wyzwaniom i zagrożeniom wpływającym na bezpieczeństwo europejskie, natomiast z przyczyn sprzecznych interesów i braku chęci w bliskiej przyszłości do tego nie dojdzie. Polscy eksperci nie są jednomyślni co do dalszej integracji Unii Europejskiej. Integracja w teorii pozytywnie wpływa na bezpieczeństwo, natomiast uzgodnienie i podjęcie wspólnej decyzji przez 27 podmiotów jest trudne i ciężko wykonalne. Możliwość dalszej integracji będzie zależała od wyników wyborów politycznych i chęci polityczno-społecznej, co w okresie badanym było niemożliwe, a w przyszłości będzie dużym wyzwaniem nawet, gdy ta polityczna chęć powstanie. Polaryzacja polityczno-społeczna, jaka występuje w Europie, będzie utrudniała możliwość dalszej integracji Unii Europejskiej.

Warto zaznaczyć w ramach prognozowanych scenariuszy, że chociaż z niskim prawdopodobieństwem, to jednak występuje możliwość rozpadu NATO. Według ekspertów, dla bezpieczeństwa europejskiego scenariusz ten oznaczałby okres konfliktów i wojen w regionie wraz z zachwianiem bezpieczeństwa militarno-politycznego. Eksperci w tym przypadku nie mają jednego zdania i występują opinie, że europejska autonomia stanowi szansę w razie rozpadu NATO, natomiast jest to prognoza na koniec połowy XXI wieku. Według jednego z ekspertów doprowadziłoby to do podobnego podziału, jaki występował

⁴¹⁴ Patrz Wykres 7. Wydatki na obronność w Unii Europejskiej w latach 2015–2019.

⁴¹⁵ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie: Czy dalsza integracja UE umożliwia przeciwstawianie się zagrożeniom?

w okresie zimnej wojny⁴¹⁶. Trzeba podkreślić, że mimo licznych wewnętrznych i zewnętrznych wyzwań oraz zagrożeń, nic nie wskazuje, by sojusz miał się rozpaść w bliskiej przyszłości.

Pokój w Europie jest najważniejszym interesem każdego państwa w regionie, niemającego szczególnych interesów w konflikcie zbrojnym z innym podmiotem. Według ekspertów możliwość wybuchu konfliktu zbrojnego jest znikoma, natomiast jest ona niewykluczona. Eksperci podkreślają, że sytuacja takowa może wystąpić w wielu regionach z różnorodnych przyczyn. Konflikty zbrojne będą prowadzone w inny sposób niż miało to miejsce w przeszłości. Wynika to z elementu zaskoczenia i z przyczyn niewygaszonych źródeł konfliktów⁴¹⁷ np. na Bałkanach czy nawet w Europie Środkowej⁴¹⁸. Zgrzyty, jakie zostały opisane w niniejszej pracy, a także element upokorzenia może stanowić źródło konfliktu, jak miało to miejsce w przeszłości⁴¹⁹. Konflikty na tle USA-Rosja czy Chiny nie można natomiast określić mianem zimnej wojny z przyczyn braku ideologicznych przeciwności oraz braku dwóch silnie powiązanych wewnątrz bloków. Warto mimo tego podkreślić, że wojna i konflikt zbrojny jest najbardziej destruktywnym aspektem dla bezpieczeństwa kraju i niedopuszczanie do nich w skali regionalnej czy globalnej powinno być nadrzędnym celem ludzkości.

Eksperci Polscy jak i Węgierscy są zgodni w tym, że nie występuje potrzeba stworzenia instytucjonalnych organów i podmiotów w ramach V4. Grupa Wyszehradzka nie będzie wpływała w znaczący sposób na bezpieczeństwo europejskie ze względu na częste sprzeczne interesy wewnątrz tego forum. Współpraca w obszarze bezpieczeństwa powinna pozostać w ramach NATO czy Unii Europejskiej, w czym są zgodni w zupełności eksperci polscy jak i węgierscy. V4 stanowi pozytywny element współpracy kulturalnej czy gospodarczej między tymi państwami. Nie stanowi natomiast znaczącego elementu w obszarze bezpieczeństwa, występuje ona na poziomie spotkań i dyskusji – czyli w teorii – lecz w praktyce współpraca ta jest znikoma. Warto podkreślić jednak, że Grupa Wyszehradzka w razie pogłębiania współpracy w dziedzinach politycznych i militarnych stanowiłaby konkurencyjny element dla obecnej

⁴¹⁶ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie: Czy Europa w razie rozpadu NATO miałaby możliwość utrzymać bezpieczeństwo.

⁴¹⁷ A także do obecnie niekończącego konfliktu zbrojnego na Ukrainie w 2022 roku.

⁴¹⁸ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie o możliwości wybuchu konfliktu zbrojnego między państwami w Europie.

⁴¹⁹ O historycznych konfliktach, upokorzeniach i możliwych źródłach konfliktu między państwami czytaj więcej w rozdziale 6.3. Relacje Polski i Węgier z wybranymi państwami w kontekście wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa.

struktury bezpieczeństwa europejskiego, decentralizując je i restrukturyzując, co mogłoby skutkować zmniejszeniem poziomu bezpieczeństwa.

Przy potwierdzeniu hipotezy, iż system bezpieczeństwa europejskiego nie jest systemem ujednoliconym, określenie jego poziomu bezpieczeństwa jest praktycznie niemożliwe. System bezpieczeństwa składający się z organizacji międzynarodowych, forum współpracy i suwerennych państw, tworzy złożoną całość, co wpływa na poziom bezpieczeństwa europejskiego. Na ten system także w dużym stopniu oddziałuje jego otoczenie dalsze czy bliższe. Aby metodologicznie oceniać poziom bezpieczeństwa europejskiego, powinno się oceniać poziom bezpieczeństwa każdego elementu systemu, co w przypadku niniejszej pracy byłoby niemożliwe. Można więc jedynie pozostać przy opiniach ekspertów dotyczących stanu bezpieczeństwa. Ze względu na to, iż bezpieczeństwo jest procesem, by zminimalizować skutki i prawdopodobieństwo zagrożenia w powyższych kwestiach, można określić, że system bezpieczeństwa europejskiego zapewnia bezpieczeństwo w wielu sektorach co nie znaczy, że poziom bezpieczeństwa nie obniża się fluktuacyjnie wraz z pojawieniem się nowych wyzwań i zagrożeń.

7.2. Wnioski i rekomendacje wypracowania nowych kierunków (płaszczyzn) współpracy Polski i Węgier na rzecz bezpieczeństwa

Na podstawie analizy współpracy polsko-węgierskiej można wskazać pozytywne i negatywne elementy wpływające na bezpieczeństwo europejskie. Problemów dotyczących bezpieczeństwa często trzeba szukać w chęci i braku praktycznych rozwiązań mimo deklaracji i przyjaźni politycznej. Ten fakt wynika z różnic priorytetów politycznych i sprzecznych interesów strategicznych.

Współpraca w ramach przemysłu obronnego między Polską a Węgrami jest na bardzo niskim poziomie. Przyczyną z jednej strony jest słaby przemysł zbrojeniowy Węgier, który od 2016 roku jest w tendencji odbudowy i w poszukiwaniu partnerów (jak dotychczas francusko-niemieckich i czeskich)⁴²⁰. W tym partnerstwie natomiast do 2020 roku nie znalazły się firmy polskiego przemysłu zbrojeniowego. Mimo dużego potencjału polskiego przemysłu zbrojeniowego i dużych nakładów w nowe technologie, węgierska polityka nie była zainteresowana pogłębieniem współpracy w tym sektorze. Można natomiast odnaleźć pewne

⁴²⁰ Patrz podrozdział 4.1.5. Uwarunkowania militarne.

obszary do współpracy w tym aspekcie. Wśród nich warto wymienić zakup Leopardów przez Rząd Węgierski. Czołgi te posiada także Polska, co stanowi szansę do współpracy w utrzymaniu stanu operacyjnego pojazdów, a także do wspólnej produkcji czy zakupu części i amunicji z Polski.

Wspólne projekty militarne są prowadzone w ramach NATO i UE, natomiast dwustronna współpraca jest znikoma, co nie stanowi negatywnego aspektu. Dla polityki bezpieczeństwa Polski jak i Węgier znaczącą rolę w obszarach militarnych odgrywa NATO i UE, w ramach których współpraca polsko-węgierska jest efektywna. Sukcesy i porażki można znaleźć w wielu miejscach. Za sukces uznać można między innymi utworzenie i dwukrotną gotowość operacyjną grupy bojowej V4, natomiast na temat skuteczności tej formacji nie można postawić wiarygodnych tez do czasu, aż nie zostaną one użyte. W ramach współpracy w UE sukcesem są wspólne projekty w ramach PESCO i liczne inne projekty w ramach Stałej Współpracy Strukturalnej⁴²¹, której stronami są te dwa państwa. Sukcesem, chociaż małym, był zakup przez Polskę radarów polowych od Węgier, natomiast brakuje na razie inicjatywy pogłębienia handlu sprzętem wojskowym między Polską a Węgrami. Brakuje także kształcenia polskich oficerów na Węgrzech, a także węgierskich w Polsce, jak to miało miejsce od lat 70. w okresie Układu Warszawskiego. W tym kierunku byłaby możliwość do pogłębienia współpracy, ponieważ Polska jak i Węgry są w NATO i UE. Współpraca ta umożliwiłaby także pogłębienie współpracy w przemyśle zbrojeniowym i zakupie sprzętu, a nawet realizację wspólnych projektów badawczych.

Na podstawie analizy SWOT można wskazać mocne i słabe strony stosunków polsko-węgierskich w aspekcie bezpieczeństwa europejskiego, a także na szanse i zagrożenia, które tkwią w tej współpracy. Tabela 16 przedstawia tę analizę opisaną poniżej: Polska jak i Węgry w dalszym ciągu będą członkami NATO jak i UE, ponieważ te dwie organizacje międzynarodowe są obecnie najefektywniejszymi elementami systemu bezpieczeństwa europejskiego, gwarantującymi wieloprzeciwowe bezpieczeństwo dla regionu i dla tych krajów. Mimo sprzecznych interesów i dążeń państw suwerennych te organizacje łączą większość państw europejskich. Ze względu na to, że Polska jest państwem o potencjale średnim, a Węgry – małym, samodzielnie jak i wspólnie kraje te nie mogą odegrać znaczącej roli w bezpieczeństwie regionu. Niezbędne jest więc włączenie sił

⁴²¹ Patrz tabela 11. Udział Polski i Węgier w PESCO.

i środków, by efektywnie i skutecznie przeciwdziałać bądź reagować na występujące zagrożenia. Kraje te więc pozytywnie wpływają na poziom bezpieczeństwa europejskiego w razie połączenia sił i środków przeciwko zagrożeniom, natomiast gdy z różnych przyczyn nie dojdzie do współpracy, mają one wpływ negatywny na całą strukturę. Podobnie wygląda to w przypadku innych krajów. Ze względu na różnorodność, skalę i charakter zagrożeń, często może to być sprzeczne z interesami innych krajów i w takich sytuacjach kraje te pokazują, czy są aktywnymi lub biernymi elementami tegoż systemu.

Przynależność do kultury zachodniochrześcijańskiej i kultury europejskiej umożliwia współpracę między tymi państwami. Najsilniejszym elementem umożliwiającym współpracę polsko-węgierską jest natomiast historyczna przyjaźń, co wynika po części z braku historycznych sporów między tymi państwami i braku przeciwstawienia się interesowi drugiego państwa. Historia XX wieku jest najważniejszym elementem przywoływanym w polityce historycznej jednego jak i drugiego państwa. Wraz z potrzebą polityczną ten element stanowi podstawę dobrych stosunków, w czym przyjaźń ta odegra większą rolę w razie chęci politycznej do współpracy⁴²². W razie braku tej chęci nawet przyjaźń historyczna nie może być aspektem pogłębiającym współpracę dla bezpieczeństwa regionu. Podsumowując, mocną stroną w ramach historycznej przyjaźni w stosunkach polsko-węgierskich ma formę teoretyczną, gdzie realna współpraca zależy w dużym stopniu od decydentów politycznych nie od sympatii wywodzącej się z przyjaznych więzi historycznych. W okresie badanym, wspólny interes w przeciwstawianiu się zachodnioeuropejskiej ingerencji w sprawy wewnętrzne krajów, skutkował praktycznym realizowaniem współpracy polsko-węgierskiej w polityce wobec Unii Europejskiej. Wynika to także z podobnych kierunków politycznych i procesów prowadzonych wewnątrz kraju, a także interesów w regionie Europy Środkowej.

⁴²² Czytaj więcej w rozdziale 6.1 Historyczne uwarunkowania i determinanty współpracy.

Tabela 16. Analiza SWOT stosunków polsko-węgierskich w aspekcie bezpieczeństwa europejskiego

Mocne strony (Strengths)	Słabe strony (Weaknesses)
• Polska jak i Węgry należą do NATO i UE, ONZ, OBWE, V4, inicjatywy Trójomorza, • Polska jak i Węgry należą do kultury zachodniochrześcijańskiej, • Historyczna przyjaźń polsko-węgierska, • Poszerzająca współpraca gospodarczo-kulturalna, • Dobre stosunki polityczne, • Brak zgrzytów historycznych i dobra polsko-węgierska polityka historyczna, • Współpraca w obronie interesów narodowych w Unii Europejskiej (wzajemna ochrona za pomocą wet przeciwko procesowi praworządnościowemu przeciwko Polsce jak i Węgier).	• Różnice kierunków polityki zagranicznej, • Dobre stosunki węgiersko-rosyjskie, • Sprzeczna wizja współpracy NATO-Ukraina, • Różnica potencjału gospodarczo-militarnego, • Trudności językowe, • Brak chęci współpracy w pewnych sektorach (przemysł zbrojeniowy), • Małoznacząca Polonia na Węgrzech i mniejszość węgierska w Polsce, • Sprzeczne interesy narodowe.
Szanse (Opportunities)	Zagrożenia (Threats)
• Pogłębienie współpracy polsko-węgierskiej w ramach NATO i UE, • Wzrost współpracy polityczno-militarnej i jeszcze większa współpraca gospodarcza, • Możliwość budowy wspólnego potencjału w ramach PESCO i innych inicjatyw UE i NATO, • Współpraca w sektorze energetycznym i infrastrukturalnym (sieć dostaw gazu Północ-Południe, sieć dróg lądowych, kolejowych i tras powietrznych), • Wspólna polityka zakupu sprzętu ochronno-obronnego, • Wspólne ćwiczenia militarne i niemilitarne.	• Wzrost uzależnienia Węgier od wpływu Rosji, • Wzrost uzależnienia Polski od wpływu USA, • W razie zmian władzy politycznej ochłodzenie stosunków dwustronnych, • Wzrost wpływu Chin w regionie, • Konflikty na tle narodowym wynikające z dużej liczby mniejszości zagranicą, • Sprzeczne interesy strategiczne powodujące osłabienia współpracy.

Źródło: opracowanie własne.

Najsłabszym ogniwem stosunków polsko-węgierskich w wielu płaszczyznach jest brak chęci politycznej do współpracy. Jest to czynnik pojawiający się w stosunkach dwu- i wielostronnym. Wynika to między innymi ze sprzecznych interesów narodowych, sprzecznej polityki zagranicznej, a także braku dużej liczby mniejszości w tych krajach. Elementy te powodują, że stosunki zależą od chęci politycznej władzy państw, a nie wynikają z potrzeby politycznej, gospodarczej, militarnej czy społecznej. W okresie badanym polityczna władza Polski (Zjednoczona Prawica) jak i Węgier (Fidesz-KDNP) były bliskie sobie, co umożliwiło

pogłębienie współpracy politycznej. Warto zaznaczyć, że mimo całkowicie odrębnych kierunków polityki zagranicznej, główne słabości nie wpłynęły negatywnie na stosunki polsko-węgierskie, natomiast w przyszłości będą miały one duże znaczenie. Określenie przez Polskę Federacji Rosyjskiej jako głównego zagrożenia dla bezpieczeństwa w pośredni sposób stanowi sprzeczny element w stosunku do strategii Węgier⁴²³. Podobnym elementem jest kierunek współpracy polsko-amerykańskiej, a także polityka wobec Ukrainy. Warto zaznaczyć także bariery językowe we współpracy. Język węgierski, uznany za ugrofiński, posiada całkowicie inną gramatykę, słownictwo niż polski – język słowiański. Trudności w porozumieniu i mała liczba osób znających oba języki na wysokim poziomie jest także słabością stosunków.

Szanse dla współpracy polsko-węgierskiej wywodzą się z członkostwa NATO, UE i innych forach oraz organizacjach międzynarodowych, w ramach których mogą te państwa pogłębiać współpracę. W latach 2015–2020 można zauważyć pogłębienie i powstanie elementów współpracy dla bezpieczeństwa regionu. Solidarność i pomoc w okresie kryzysu migracyjnego były pierwszym elementem w tym okresie, który był praktycznym wsparciem dla drugiego państwa dla bezpieczeństwa regionu. Liczne projekty w ramach NATO jak i UE także stanowią szanse. Dla Polski w okresie badanym jak i w przyszłości, podobnie jak dla Węgier, niezbędne będzie wykonanie strategii energetycznej dla zapewnienia bezpieczeństwa w tym sektorze. Współpraca w ramach UE i NATO, jak i Trójmorza oraz V4 może wpłynąć w znaczący sposób na wzrost bezpieczeństwa energetycznego tych krajów. Warto natomiast zaznaczyć, że Polska i Węgry borykają się z licznymi wyzwaniem w sektorze energetycznym co jest specyfiką tych państw⁴²⁴.

Można zauważyć także tendencję wzrostową współpracy w sektorze militarnym między Polską i Węgrami. Wynika to z przynależności do NATO i UE, lecz można zauważyć także aktywności w ramach V4, Trójmorza czy dziewiątki Bukaresztańskiej. W 2020 roku także rozpoczęto proces budowy dwustronnej współpracy militarnej, czego wynikiem były umowy na rzecz bezpieczeństwa i obronności⁴²⁵. Skuteczność tych umów natomiast mogą jedynie

⁴²³ Czytaj więcej w rozdziale 4.2. Interesy narodowe i cele strategiczne Polski i Węgier w kontekście bezpieczeństwa europejskiego, 6.3. Relacje Polski i Węgier z wybranymi państwami w kontekście wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa.

⁴²⁴ Czytaj więcej w rozdziale 4.1.2. Uwarunkowania gospodarcze.

⁴²⁵ Czytaj więcej w rozdziale 4.1.5 Uwarunkowania militarne, 6.2. Zasadnicze obszary aktywności współpracy polsko-węgierskiej, 5. Polska i Węgry w realizacji zadań na rzecz bezpieczeństwa europejskiego podejmowanych przez organizacje międzynarodowe.

potwierdzić liczne spotkania dwu- i wielostronne w ramach ćwiczeń. W okresie badanym Węgry nie zaangażowały się w formacjach Wzmocnionej Wysuniętej Obecności czy w Polsce, czy w krajach Bałtyckich. Jest to elementem dużej słabości współpracy militarnej i braku solidarności i zobowiązań natowskich. Wynika to w części z braku potencjału militarnego, lecz także z dobrych stosunków węgiersko-rosyjskich, z czego wynika mała chęć polityczna angażowania się w działalność antyrosyjską.

Podsumowując, można zauważyć liczne trendy skutkujące pogłębieniem współpracy polsko-węgierskiej. Kraje te, mimo sprzecznych interesów w wielu aspektach, współpracują ze sobą w różnych sektorach. Współpraca ta natomiast najbardziej owocna jest dla obu krajów w ramach członkostwa w systemie bezpieczeństwa europejskiego. Na Węgrzech wybory parlamentarne odbędą się 3 kwietnia 2022 roku, a w Polsce w 2023 roku⁴²⁶. Wynik wyborów będzie miał duże znaczenie dla współpracy tych państw. Dojście do władzy partii politycznych o różnych poglądach wobec Unii Europejskiej może skutkować pogorszeniem stosunków, co może także zminimalizować znaczenie współpracy tych państw dla bezpieczeństwa europejskiego. Współpraca polsko-węgierska nie jest tak głęboka jak więzi z Republiką Federalną Niemiec. Nie występują tak silne stosunki gospodarcze, militarne czy kulturalne, by współpraca ta mogła być pogłębiona. W latach 2015–2020 współpraca wynikała z bliskości politycznej władzy Polski i Węgier jak i ze współdziałania na forum Unii Europejskiej. Wraz z jej brakiem znaczące sprzeczne interesy będą wpływały negatywnie na współpracę tych państw.

Wśród interesów narodowych można zauważyć podobieństwa w aspekcie bezpieczeństwa. Interesem tym jest stabilność i bezpieczeństwo państwa. Eksperci polscy w szczególności zwracali uwagę na konstytucyjne prawa obywateli i państwa, jakimi są niepodległość suwerenność, integralność terytorialna, dobrobyt, wolność indywidualna i inne wartości demokratyczne. Warto do nich dodać stały rozwój, bez którego nie ma możliwości utrzymania tych konstytucyjnych wartości. Węgierscy eksperci, nie zagłębiając się w interes narodowy, odwołują się do głównych dokumentów: strategii bezpieczeństwa narodowego, sektorowego i resortowego. Według autora, głównym interesem w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego powinno być utrzymanie bezpieczeństwa we wszystkich

⁴²⁶ Na podstawie konstytucyjnych zasad przeprowadza się wyborów co cztery lata, chyba, że dojdzie wedle prawa do potrzeby przeprowadzenia wyborów parlamentarnych przed upływem czterech lat.

kategoriach przedmiotowych, a w szczególności stabilność państwa, co ma odzwierciedlenie w konstytucyjnych wartościach i prawach⁴²⁷.

Polska jak i Węgry należą do struktury bezpieczeństwa energetycznego, co wynika z integracji sieci energetycznej, a także z infrastruktury sieci przesyłowej źródeł energetycznych jakimi są ropa czy gaz. Ekspersi wobec dywersyfikacji wypowiadali się różnie na temat tego, jak Polska czy Węgry wpływają na bezpieczeństwo europejskie w tym obszarze. Węgry określano głównie jako negatywnie wpływające albo wskazywano na całkowity brak wpływu na dywersyfikację ze względu na potencjał kraju. Polityka Węgier wobec dywersyfikacji źródeł gazu ziemnego różni się całkowicie od podejścia Polski. Charakteryzuje ją dywersyfikacja nie kraju pochodzenia (Federacja Rosyjska), lecz sieci przesyłowej. Polska polityka dywersyfikacyjna natomiast dąży do niezależności od rosyjskiego gazu i zakłada możliwości dostaw nie tylko przez różne sieci, ale także pochodzących z różnych krajów. Jeden z ekspertów z Węgier dopatruje się źródła ryzyka w projekcie budowy elektrowni jądrowej Paks II⁴²⁸. Odpowiedzi te są szeroko opisane w poprzednich rozdziałach merytorycznych⁴²⁹. Różni się także podejście do Nord Stream II. Z teoretycznego punktu widzenia każda sieć skutkowałaby wzrostem niezawodności przesyłania, natomiast ze strony politycznej już nie była jednoznaczna rola Nord Stream II. Polscy eksperci raczej negatywnie określali wpływ rurociągu na bezpieczeństwo europejskie, lecz ekspert węgierski potwierdzał potrzebę uruchomienia rurociągu⁴³⁰.

Eksperti polscy jak i węgierscy potwierdzają negatywny wpływ na bezpieczeństwo Polski jak i Węgier polityki Trumpa wobec Unii Europejskiej. Wynika to z destrukcji solidarności i współpracy politycznej, a także braku zaufania. Rywalizacja USA i UE nie ma dużego wpływu na bezpieczeństwo poszczególnych krajów jak i nie ma wpływu na rywalizację gospodarczą czy współpracę militarną⁴³¹. Sytuacja ta nie wpłynęła natomiast na strategiczne partnerstwo w obszarze militarnym w drastyczny sposób, lecz uruchomiła proces pogłębiania

⁴²⁷ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie najważniejszych interesów narodowych Polski i Węgier.

⁴²⁸ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie o wpływie dążeń dywersyfikacyjnych Polski, Węgier na bezpieczeństwo europejskie.

⁴²⁹ Czytaj więcej w rozdziale 6.3. Relacje Polski i Węgier z wybranymi państwami w kontekście wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa.

⁴³⁰ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie o wpływie Nord Stream II na bezpieczeństwo europejskie.

⁴³¹ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie: Czy stosunki UE-USA wpływają pozytywnie na bezpieczeństwo Polski, Węgier?

współpracy państw Unii w obszarze militarnym⁴³². Warto w tym miejscu powrócić do okresu badanego i obecności sił natowskich i amerykańskich w Polsce. Polscy badacze jednoznacznie podkreślają, że obecność sił amerykańskich pozytywnie wpływa na bezpieczeństwo Polski jak i regionu. Węgierscy badacze ponownie podkreślają, że obecność ta pozytywnie wpływa na bezpieczeństwo militarne Polski, Węgier jak i regionu natomiast warto zaznaczyć, że wraz ze wzrostem potencjału sojuszniczego w regionie wzrastać będzie potencjał militarny po drugiej stronie – Rosji i Białorusi⁴³³. Będzie to działało napędzająco, nawet z możliwością doprowadzenia do granicznych konfliktów czy rywalizacji, czy wręcz wyścigu zbrojeń na wschodniej flance i po drugiej stronie granicy. Na ten drugi element zwracają uwagę także eksperci z Polski. Na Węgrzech nie ma potrzeby zwiększenia potencjału sił sojusznicznych, ponieważ byłoby to uciążliwe dla kraju, który jest w trakcie procesu zwiększania sił narodowych⁴³⁴. Z drugiej strony, w Polsce nie liczebność sił amerykańskich czy sojusznicznych będzie wpływała w dużym stopniu na bezpieczeństwo, lecz technologia i sprzęt. Wraz ze wzrostem nowych technologii, sprzętu i oddziałów sojusznicznych będzie nasiliła się poczucie niebezpieczeństwa ze strony Federacji Rosyjskiej. Tendencje te będą generowały ze wzrostem potencjału militarnego po jednej i drugiej stronie co nie wyklucza możliwości pojawienia się incydentów militarnych czy konfliktów zbrojnych w regionie.

Polska jak i Węgry prowadzą odrębną politykę bezpieczeństwa i zagraniczną. Polityka ta w dużej mierze pokrywa się z polityką bezpieczeństwa i zagraniczną Unii Europejskiej, natomiast można odnaleźć także różnice. Współpraca polsko-węgierska jak i stosunki z innymi państwami są uwarunkowane interesami narodowymi, państwowymi, a także chęcią decydentów do współpracy. Polsko-węgierska współpraca w dużej mierze występuje w ramach struktury bezpieczeństwa europejskiego, w szczególności w ramach Unii Europejskiej i NATO. Stosunki dwustronne w okresie 2015–2020 pokazały pogłębienie w różnych dziedzinach, między innymi także w ramach bezpieczeństwa. W tej współpracy decydem jest Polska, która przewyższa jednoznacznie potencjał Węgier. Współpraca ta, jak podkreślają to eksperci polscy i węgierscy, najsilniejsza była na linii politycznej w celu ochrony

⁴³² Czytaj więcej w rozdziale 5.3. Unia Europejska.

⁴³³ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie wpływu obecności amerykańskich wojsk w Polsce na bezpieczeństwo Polski/Węgier.

⁴³⁴ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie o potrzebie zwiększenia obecności sił sojusznicznych w Polsce/na Węgrzech.

własnych interesów – wewnątrz Unii Europejskiej. Występuje duża możliwość pogłębienia współpracy, które zależą od chęci politycznej, a najbardziej rozwinięte są kulturowe i polityczne. Możliwości gospodarcze czy militarne natomiast nie są całkowicie wyczerpane⁴³⁵. Jednoznacznie można zauważyć brak angażowania się Węgier we wzmocnionej wysuniętej obecności (eFP), co pozytywnie wpłynęłoby nie tylko na stosunki polsko-węgierskie, lecz także na solidarność i zaufanie w ramach sojuszu. Obszary, w których jest możliwość pogłębienia współpracy w ramach bezpieczeństwa, występują między innymi w dziedzinach: cyberbezpieczeństwa, rozpoznania zagrożeń hybrydowych, technologii wojskowej, wymiany informacji, współpracy logistycznej, technologicznej. W tym celu niezbędna byłaby współpraca z ośrodkami badawczymi, a także instytucjami państwowymi i niepaństwowymi. Potrzeba występuje także w wymianie technologii, procesach rozwojowych i badań, które można byłoby doprowadzić za pomocą pogłębienia współpracy naukowej oraz na szczeblach uczelnianych. Szansą byłyby szkolenia ekspertów w drugim kraju w dziedzinach technologii komputerowej, radiotechnologicznej, telekomunikacyjnej i w innych rozwiniętych technologiach, co w dużym stopniu wpłynęłoby na poziom bezpieczeństwa nie tylko Polski i Węgier, a także na struktury bezpieczeństwa europejskiego. Elementy te w przyszłości stanowią szanse do pogłębienia współpracy między Polską a Węgrami, co będzie pozytywnie wpływać na bezpieczeństwo całego regionu⁴³⁶. Współpraca ta może powstać w ramach organizacji międzynarodowych czy nawet V4. Zbliżenie polityczne umożliwia taką współpracę. Największą barierą w tym przypadku jest trudność i różnice językowe, jakie są między językiem polskim a węgierskim.

7.3. Scenariusze rozwoju (*de lege ferende*) polskiej i węgierskiej polityki wpływające na jakość bezpieczeństwa europejskiego

Wpływ polskiej i węgierskiej polityki bezpieczeństwa na jakość bezpieczeństwa europejskiego jest niejednoznaczny. Wynika to między innymi z odrębnej decyzji i suwerennej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa realizowanej przez te państwa. Mimo wspólnych kierunków i wytycznych w ramach NATO czy Unii Europejskiej, państwa te mogą częściowo prowadzić politykę sprzeczną. Warto zaznaczyć, że każdy element składowy tej

⁴³⁵ Czytaj więcej o stosunkach polsko-węgierskich i relacjach w różnych dziedzinach w rozdziale 6.2. Zasadnicze obszary aktywności współpracy polsko-węgierskiej.

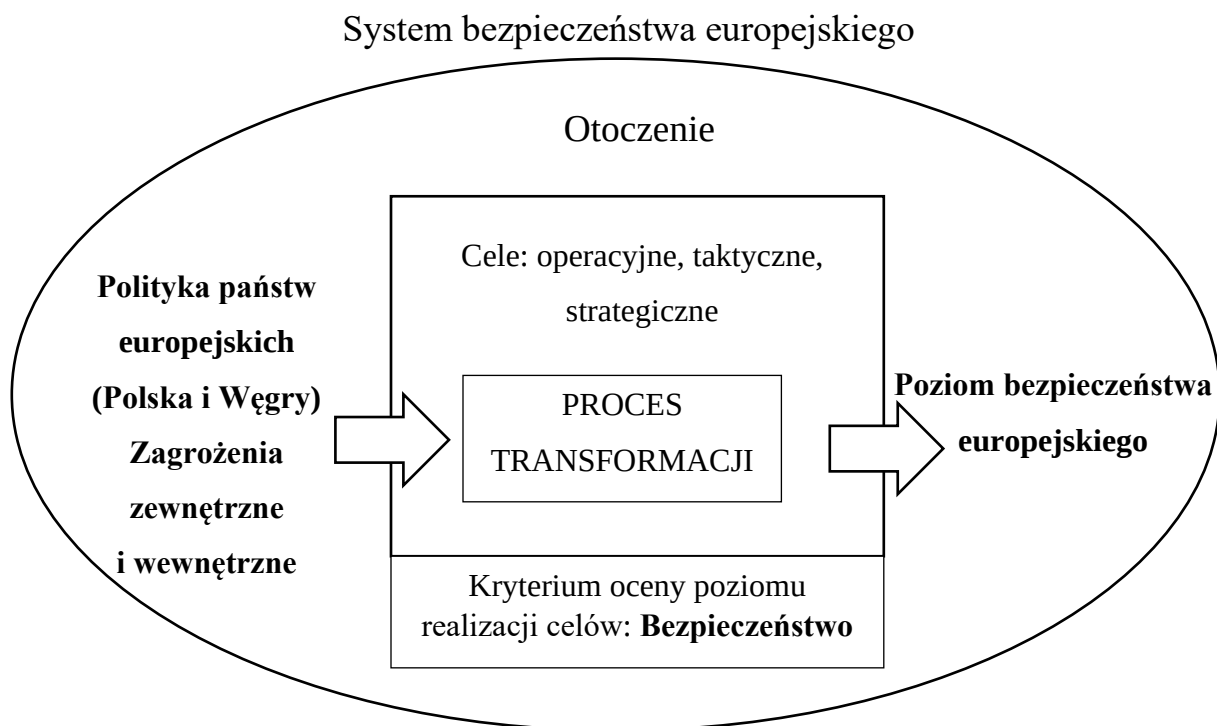
⁴³⁶ Patrz załącznik 11. i 12. Odpowiedzi na pytanie o możliwości pogłębienia współpracy polsko-węgierskiej i określeniu tych dziedzin.

struktury, czyli państwa, narody, organizacje międzynarodowe prowadzą własną politykę, co może wpłynąć pozytywnie bądź negatywnie na jakość bezpieczeństwa europejskiego. Z przyczyn złożoności jakości bezpieczeństwa, co wynika z samej interpretacji pojęcia, a także trudności jednoznacznego wyznacznika, miernika czy określenia poziomu bezpieczeństwa, a co najważniejsze – dynamiki procesów wpływających na sam system, może powstać sytuacja, w której zostanie osiągnięte względne bezpieczeństwo, lecz w drugim momencie zostanie ono całkowicie zachwiane. Jakość ta zależy od decydentów politycznych i podjętych kroków przeciwdziałania czy reagowania na poszczególne elementy zagrażające temu bezpieczeństwu.

Główną przeszkodą dla budowy monolitycznej struktury bezpieczeństwa europejskiego są sprzeczne interesy polityczne, narodowe czy krajowe. Dlatego bezpieczeństwo europejskie warto analizować na płaszczyźnie każdego państwa na poziomie narodowym w różnych dziedzinach bezpieczeństwa i także wpływ tych podmiotów na poziom bezpieczeństwa w poszczególnych dziedzinach i obszarach.

Celem systemu bezpieczeństwa europejskiego jest minimalizacja zagrożenia i maksymalizacja poziomu bezpieczeństwa, jak to przedstawia rysunek 9. Za cel taktyczny i operacyjny można uznać minimalizację zagrożenia w taki sposób, aby skutki zagrożenia miały pozytywny wpływ (generowały szanse) na system, bądź za pomocą małych nakładów materialnych/niematerialnych zminimalizowały jego skutki negatywne. W analizie tej wpływ na system będą miały, poza elementami wejściowymi, także wydarzenia powstające w otoczeniu dalekim i bliskim. W otoczeniu dalekim wyróżnić można kontynenty i regiony kontynentów niegraniczące z Europą na lądzie i morzu. Jako otoczenie bliskie uznano regiony graniczące z Europą przez ląd i morze. Sytuacja i otoczenie zostało przedstawione we wcześniejszych rozdziałach, na podstawie których można wywnioskować, że system ten jest wystawiony na wiele wyzwań i zagrożeń, które wypływają negatywnie na poziom bezpieczeństwa⁴³⁷.

⁴³⁷ Czytaj więcej na temat wpływów wewnętrznych i zewnętrznych skutkujące obniżenie poziomu bezpieczeństwa europejskiego w rozdziale 3.2 Geopolityczne determinanty bezpieczeństwa europejskiego, 3.4. Ewaluacja systemu bezpieczeństwa europejskiego w kontekście obecnych i prognozowanych wyzwań, 6.3. Relacje Polski i Węgier z wybranymi państwami w kontekście wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa.

Rysunek 9. System bezpieczeństwa europejskiego w kontekście bezpieczeństwa

Źródło: opracowanie własne, na podstawie: Piotr Zaskórski, *Asymetria informacyjna w zarządzaniu procesami*, Rozdział I: Organizacja jako system działania, Wyd. WAT, Warszawa 2012, s. 17.

Kryterium, które brano pod uwagę do przeprowadzenia analizy stanu bezpieczeństwa systemu jest bezpieczeństwo, jak przedstawiono na rysunku 9. Poza bezpieczeństwem można byłoby brać pod uwagę inne kryteria mające wpływ na proces wyżej wymienionego systemu, takie jak: ryzyko, efektywność, niezawodność, synergia, jakość, funkcjonalność itp. Współcześnie w XXI wieku większość ośrodków badawczych uznaje, że bezpieczeństwo można mierzyć za pomocą ryzyka. Im wyższe jest ryzyko, czyli wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia niechcianych zdarzeń wraz ze wzrostem skutków tym mniejsze jest bezpieczeństwo. W przypadku zdefiniowania powyższego systemu występuje możliwość określenia wpływu Polski i Węgier na bezpieczeństwo europejskie. W celu analizy tego elementu, przeprowadzono analizę SWOT i PESM.

W okresie badanym 2015–2020 dla decydentów polskich, w sposób jednoznaczny, nie było w interesie pogłębienie współpracy bezpieczeństwa militarnego w ramach Unii Europejskiej. Wynika to z jednej strony z tego, że dla Polski nie jest w interesie duplikowanie działań UE i NATO, a także prowadzenie polityki proamerykańskiej. Wzmacnianie zdolności bezpieczeństwa europejskiego jest w interesie Polski, natomiast powinno być ono realizowane

we współpracy ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki. W tym okresie pomysły na budowę europejskiej autonomii strategicznej wywodzą się z Francji, z przyczyn polityki prezydenta Donalda Trumpa, co rozpoczęło proces osłabienia wpływów amerykańskich i budowę potencjału europejskiego. Proces ten w tym okresie pozostał na niskim poziomie, lecz w przyszłości może nabrać siły i prędkości. Ważnym elementem w budowie europejskiej autonomii strategicznej jest aspekt finansowy. Państwa zachodnie posiadające silną gospodarkę mają możliwość utrzymać większy potencjał obronny, natomiast małe państwa w Europie Środkowej takiej możliwości nie mają. Mimo tego państwa tego regionu utrzymują proporcjonalnie duże wojsko, co wynika z percepcji zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. Wspólna koncepcja, do wyznaczenia której w okresie badanym nie doszło, jako cel wspólnoty musiałaby być oparta na realnych środkach finansowych. Z tego względu większe i silniejsze gospodarki utrzymałyby bezpieczeństwo mniejszym państwom – jak to było i jest w NATO. W latach 2015–2020 dla Polski większym interesem była budowa podejścia europejskiej odpowiedzialności strategicznej niż europejskiej autonomii strategicznej. W tym mogłyby odegrać znaczącą rolę projekty stałej współpracy strukturalnej, które ze względu na wybuch ogólnoświatowej pandemii, zostały zahamowane.

Węgry z drugiej strony są w mniejszym stopniu związane współpracą ze Stanami Zjednoczonymi. Jako mały kraj o małym potencjale gospodarczym i militarnym jest użytkownikiem bezpieczeństwa, jaką stworzy system bezpieczeństwa europejskiego, oparty na NATO i UE. Decydenci węgierscy mimo zgrzytów politycznych i unijnych byliby bardziej skłonni do współpracy w ramach europejskiej autonomii strategicznej. Kontynuując, byliby gotowi w tworzeniu oddziałów w europejskiej armii, stanowiących siłę militarną sojuszu państw europejskich. W perspektywie długofalowej nie można wykluczyć dojścia do takich rozwiązań z tego względu, że interesy USA przechodzą stopniowo do Azji Wschodniej i Europa traci na znaczeniu dla polityki amerykańskiej.

Następnie za pomocą zmodyfikowanej analizy PEST zostanie przedstawiona ocena wpływu Polski i Węgier na bezpieczeństwo europejskie. Analiza ta zostanie zmodyfikowana w jednym elemencie, mianowicie zamiast oceny środowiska technologicznego zostanie wykorzystana ocena środowiska militarnego. Zmiana ta zachodzi z przyczyn przeprowadzonych analiz potencjału Polski i Węgier w tym obszarze⁴³⁸. Tabela poniżej

⁴³⁸ Patrz rozdział 4.1. Specyfika potencjałów bezpieczeństwa Polski i Węgier.

przedstawia opis analizy nazwanej PESM (środowisko polityczno-geopolityczne, ekonomiczne, społeczno-kulturowe, militarne).

Tabela 17. Analiza PESM wobec środowiska bezpieczeństwa europejskiego

Przedmiot oceny	Opis
Środowisko polityczno-geopolityczne	Podejście elity politycznej do bezpieczeństwa, podstawy prawne dotyczące bezpieczeństwa, stabilność rządów, prowadzona polityka zagraniczna, sojusze i współpraca wielostronna, położenie geopolityczne.
Środowisko ekonomiczne	Stabilność finansowa, wymiana handlowa, dywersyfikacja źródeł surowców energetycznych, stan bezpieczeństwa energetycznego.
Środowisko społeczno-kulturowe	Sytuacja finansowa i rozwojowa społeczeństwa, siła robocza, stosunek społeczeństwa do bezpieczeństwa.
Środowisko militarne	Poziom militaryzacji, potencjał techniczny i osobowy, rola wojska w polityce zagranicznej, wrogie nastawienie do innych podmiotów, rywalizacja militarna.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie powyższej tabeli można określić za pomocą wcześniejszej analizy szanse oraz zagrożenia wynikające z roli Polski i Węgier w bezpieczeństwie europejskim. Jej wyniki zaprezentowane zostały w tabeli 18.

Tabela 18. Analiza PESM Polski i Węgier w systemie bezpieczeństwa europejskiego

Polska		Węgry	
Środowisko polityczno-geopolityczne			
Szanse	Zagrożenia	Szanse	Zagrożenia
Stabilna sytuacja polityczna, przynależność do UE i NATO, aktywność na arenie międzynarodowej	Konflikt z instytucjami Unii Europejskiej dotyczący praworządności, niepokoje społeczne wobec polityki, strefa uderzeniowa między mocarstwami	Stabilna sytuacja polityczna, przynależność do UE i NATO, aktywność na arenie międzynarodowej	Konflikt z instytucjami Unii Europejskiej dotyczący praworządności, słabe ugruntowanie systemu wielopartyjnego, niepokoje społeczne wobec polityki, strefa uderzeniowa między mocarstwami
Środowisko ekonomiczne			
Szanse	Zagrożenia	Szanse	Zagrożenia
Możliwość szybkiego rozwoju gospodarczego, przynależność do Unii Europejskiej i rynku wewnętrznego, projekty energetyczne i dywersyfikacyjne	Uzależnienie od rynków zewnętrznych, duży wpływ RFN w handlu zagranicznym, uzależnienie pozyskiwania gazu od zewnętrznych	Możliwość szybkiego rozwoju gospodarczego, przynależność do Unii Europejskiej i rynku wewnętrznego, polityka zagraniczna „otwarcie wschodnie” (<i>keleti</i>)	Uzależnienie od rynków zewnętrznych, duży wpływ RFN w handlu zagranicznym, całkowite uzależnienie od dostaw gazu z Rosji, zbyt głęboka

źródeł surowców energetycznych w ramach inicjatywy Trójmorza, budowa elektrowni jądrowej.	partnerów, brak politycznej chęci do współpracy z Federacją Rosyjską w sektorze energetycznym, problem przestarzałych elektrowni energetycznych, rynek energetyczny oparty na węglu.	<i>nyitás</i>), projekty energetyczne i dywersyfikacyjne źródeł surowców energetycznych w ramach inicjatywy Trójmorza, budowa elektrowni jądrowej.	współpraca w sektorze energetycznej z Federacją Rosyjską, problem przestarzałych elektrowni energetycznych, podatność na kryzysy gospodarcze polityka zagraniczna „otwarcie wschodnie” (<i>keleti nyitás</i>).
Środowisko społeczno-kulturowe			
Szanse	Zagrożenia	Szanse	Zagrożenia
Wzrost PKB na osobę, przedsiębiorczość społeczeństwa, przynależność do Unii Europejskiej.	Starzejące się społeczeństwo, problem ubóstwa i bezrobocia strukturalnego, wysoki poziom wystąpienia chorób cywilizacyjnych, brak efektywnego systemu publicznej służby zdrowia, pandemia.	Wysoki poziom zatrudnienia, wzrost PKB na osobę, przynależność do Unii Europejskiej.	Starzejące się społeczeństwo, problem ubóstwa, wysoki poziom wystąpienia chorób cywilizacyjnych, brak efektywnego systemu publicznej służby zdrowia, pandemia.
Środowisko militarne			
Szanse	Zagrożenia	Szanse	Zagrożenia
Modernizacja sił prewencyjno-uderzeniowych, chęć do zwiększania budżetu obronnego, zakup nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu, wzrost liczby personelu, przynależność do NATO, uczestnictwo w misjach zagranicznych, stacjonowanie sił sojuszniczych w Polsce, w tym sił amerykańskich w Polsce.	Przestarzałe uzbrojenie i sprzęt, średni potencjał, który w znacznym stopniu jest przewyższany przez potencjał militarny Rosji, strefa uderzeniowa.	Modernizacja sił obronnych, chęć do zwiększania budżetu obronnego, współpraca wielostronna w przemyśle obronnym, zakup nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu, wzrost liczby personelu, przynależność do NATO, aktywne uczestnictwo w misjach zagranicznych, stacjonowanie sił sojuszniczych w kraju.	Przestarzałe uzbrojenie i sprzęt, mały potencjał, który w znacznym stopniu jest przewyższany przez potencjał militarny Rosji, brak chęci do zwiększania budżetu obronnego, brak solidarności sojuszniczej, strefa uderzeniowa.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie tabeli 18 nie można jednoznacznie określić pozytywnego lub negatywnego wpływu Polski i Węgier na bezpieczeństwo europejskie w zależności od środowiska i dziedziny. Analiza ta przedstawia główne elementy stanowiące szanse i zagrożenia nie tylko dla bezpieczeństwa tych państw, lecz także dla bezpieczeństwa

europejskiego. Można natomiast twierdzić, że państwa te wpływają w wielu aspektach w istotny sposób na bezpieczeństwo europejskie, w zależności od obecnej polityki pozytywnie bądź negatywnie, podnosząc lub obniżając jakość bezpieczeństwa europejskiego. W każdym sektorze można zauważyć elementy, które oddziałują pozytywnie, lecz także takie, które negatywnie wpływają na bezpieczeństwo europejskie. Działalność i aktywność w tych sektorach ma szczególny wpływ na bezpieczeństwo regionu i w zależności od decyzji władz tych państw wpływa on negatywnie bądź pozytywnie na bezpieczeństwo.

Ważne jest, by identyfikować najważniejsze zagrożenia, które wywodzą się z prowadzonej polityki Polski i Węgier. Według ekspertów węgierskich stosunki węgiersko-rosyjskie nie stanowią zagrożenia dla bezpieczeństwa europejskiego. Według nich więc ta wynika z geopolitycznego położenia i powiązań gospodarczych, w szczególności z uzależnienia Węgier od gazu ziemnego z Rosji. Z drugiej strony, zwracają uwagę na prowadzoną politykę przez władze węgierskie, która jest sprzeczna z działaniami i decyzjami państw europejskich w odniesieniu do dalszej integracji Unii Europejskiej, co można określić jako wyzwanie dla bezpieczeństwa europejskiego⁴³⁹. Mimo opinii ekspertów można uznać, że stosunki węgiersko-rosyjskie stanowią wyzwanie dla bezpieczeństwa europejskiego, co może w przyszłości wpływać negatywnie na bezpieczeństwo europejskie ze względu na przeciwną politykę i decyzje podejmowane w innych państwach europejskich⁴⁴⁰.

Eksperci nie są zgodni co do zagrożeń mających źródło w polityce zagranicznej Polski. Niektórzy określają stanowczą politykę Polski wobec Europy jako pozytywnie wpływający element na bezpieczeństwo europejskie, a są tacy, którzy całkowicie sprzeciwiają się temu. Można podkreślić natomiast, że proamerykańska polityka, a także silna rusofobia, może stanowić wyzwanie dla bezpieczeństwa europejskiego. Warto także zwrócić uwagę na słabą współpracę Polski z państwami europejskimi w wymiarze unijnym i dwustronnym, co doprowadzi do wielu konfliktów na poziomie dyplomatyczno-politycznym⁴⁴¹.

⁴³⁹ Patrz załącznik 12. Odpowiedzi na pytanie o zagrożeniach kryjących się w węgierskiej polityce zagranicznej w stosunku do państw europejskich.

⁴⁴⁰ Przykładem tym może być weto użyte niejednokrotnie przez władze węgierskie wobec zbliżenia się porozumienia NATO–Ukraina i UE–Ukraina. Czytaj więcej na temat w rozdziale 6.3. Relacje Polski i Węgier z wybranymi państwami w kontekście wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa.

⁴⁴¹ Patrz załącznik 11. Odpowiedzi na pytanie o zagrożeniach kryjących się w węgierskiej polityce zagranicznej w stosunku do państw europejskich.

7.4. Wnioski

W analizowanym okresie pojawiło się wiele wyzwań i zagrożeń, które wpłynęły na poziom bezpieczeństwa europejskiego. W latach 2015–2020 najważniejszymi były kryzys migracyjny, konflikt zbrojny na Ukrainie, czy pandemia trwająca od 2020 roku. Poza tym pojawiło się wiele wyzwań i zagrożeń, które wpłynęły na poziom bezpieczeństwa Polski i Węgier, skutkując pośrednio lub bezpośrednio obniżeniem poziomu bezpieczeństwa europejskiego. Największym wyzwaniem w tym okresie były konflikty wewnątrz Unii Europejskiej, doprowadzające do brexitu i konfliktów politycznych. Za główną przyczynę konfliktów politycznych wewnątrz Unii można uznać sprzeczne interesy państw członkowskich. Mimo tego warto zaznaczyć, że system bezpieczeństwa przeszedł znaczącą ewaluację. Zaczęto rozwijać zdolności i współpracę obronną w ramach Unii Europejskiej, co wpływa pozytywnie także na zdolności w ramach NATO. Najważniejszymi kwestiami w budowie unijnego potencjału stał się Fundusz Obronny, PESCO czy TEN-T. W latach 2015–2020 można zauważyć także znaczący wzrost budżetu obronnego w Europie Środkowej, co wpływa pozytywnie na bezpieczeństwa militarne regionu.

NATO wraz z Unią Europejską aktywnie brały i biorą udział we wsparciu i rozwiązywaniu konfliktów w regionie (Afryka, Bliski Wschód). Głównym celem jest zapewnienie nierozprzestrzeniania się konfliktów do Europy i zatrzymanie masowej migracji do Europy, co jest elementem spornym w dialogu unijnym. Pandemia w 2020 roku doprowadziła do wcześniej niewidzianych, niezaważanych wyzwań i zagrożeń. Przez dłuższy okres przerwane były łańcuchy dostaw, rozwój gospodarczy spowalniał, a państwa europejskie zaczęły borykać się z problemami gospodarczymi. Mimo szybkiej reakcji ze strony Unii Europejskiej w sprawie zakupu szczepionek nie doszło do zwalczenia pandemii w całości do 2022 roku.

Współpraca polsko-węgierska w obszarze bezpieczeństwa powinna odbywać się w ramach NATO, UE i innych organizacji oraz forach współpracy międzynarodowej. Budowa odrębnych systemów współpracy spoza NATO i UE może skutkować degradacją spójności i efektywności tych organizacji, które są podstawowymi gwarantami bezpieczeństwa i pokoju w Europie. Współpraca polsko-węgierska ma dużo szans, lecz ma także stoją przed nią także poważne zagrożenia. Szanse wynikają z możliwości współpracy w zwalczaniu wspólnych wyzwań i zagrożeń. Głównym zagrożeniem we współpracy między nimi jest sprzeczny interes

narodowy, jakim jest współpraca węgiersko-rosyjska, mogąca doprowadzić nawet do sporu politycznego między Polską a Węgrami. Przyjaźń historyczna jest największą siłą do pogłębienia współpracy między nimi, lecz niezbędna jest do tego także chęć polityczna i wspólne interesy, które umożliwią tę współpracę. W okresie badanym (2015–2020) takim wspólnym interesem była kwestia migracji, praworządności i reformy Unii Europejskiej. Kwestie te doprowadziły do dobrych polsko-węgierskich stosunków, co nie oznacza jednak kontynuacji takiej współpracy w przyszłości. Wraz z pojawieniem się sprzecznych interesów i rozwiązaniu konfliktów spornych między Unią Europejską, jedna bądź druga strona może w znaczącym stopniu zmniejszyć współpracę.

Trudno jest jednoznacznie oceniać wpływ polskiej i węgierskiej polityki bezpieczeństwa na jakość bezpieczeństwa europejskiego. Wpływ ten występuje pośrednio i bezpośrednio na system bezpieczeństwa europejskiego. Oceny takiej można obiektywnie podjąć w perspektywie następnych lat, które mogą pokazać jak polityki Polski czy Węgier wpłynęło na poziom bezpieczeństwa. Ze względu na to, że oba kraje należą do wschodniej flanki NATO i Unii Europejskiej odegrają one znaczącą rolę komunikacyjną i dyplomatyczną z sąsiadującymi państwami. Polska ze względu na większy potencjał narodowy odegra większą rolę w systemie bezpieczeństwa europejskiego. Wynika to w dużym stopniu z położenia geopolitycznego. Węgry natomiast jako mniejszy kraj z małym potencjałem czy militarnym, czy gospodarczym odegra mniejszą rolę, lecz nie mniej znaczącą. Węgry podobnie jak Polska mają strategiczne położenie geopolityczne w Europie. Wynika to z bliskości do Bałkanów, a także położenia w centrum Europy.

Zakończenie

Przeprowadzone w dysertacji analizy wykazały zależność między poziomem bezpieczeństwa europejskiego a prowadzoną przez Polskę i Węgry politykę zagraniczną jak i bezpieczeństwa. Charakter wpływu na poziom bezpieczeństwa warunkują wspólne cele i interesy z architekturą bezpieczeństwa europejskiego.

Polska jako kraj o średniej potędze w Europie odegra większą rolę w bezpieczeństwie europejskim niż Węgry jako kraj mały. Oba kraje należą do wschodniej flanki NATO, a także graniczą z państwami nienależącymi do Unii Europejskiej. Z tego wynika ich specjalna rola w systemie bezpieczeństwa europejskiego jako łącznika, a także granicy oddzielającej organizację (NATO, UE) od państw nienależących do nich. Z drugiej strony, ze względu na charakter państwa granicznego, wyzwania i zagrożenia dotyczące tych państw mają szczególne znaczenie dla systemu bezpieczeństwa europejskiego. Jak pokazał kryzys migracyjny na przykładzie Węgier, bez realnej kontroli i wystarczających sił i środków państwo samodzielnie nie jest przygotowane do zatrzymania masowej migracji – dopiero po zmianach ustawowo-administracyjnych i uzyskaniu wsparcia wojska dla służb porządkowych udało się ustabilizować sytuację – do Zachodniej i Północnej Europy. Masowa migracja dotyczy nie tylko Węgier, ale także Polski. Z trzeciej strony, jako państwo wschodniej flanki, wyzwania i zagrożenia militarno-polityczne stanowią bezpośrednio zagrożenie. Zagrożenie, jakie stanowi potęga militarna Federacji Rosyjskiej, konflikt domowy na Ukrainie, a także możliwość wybuchu następnej wojny na Bałkanach skutkują wzrost znaczenia Polski jak i Węgier dla systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Po znaczących wyzwaniach militarnych można zauważyć jednoznaczny wzrost potencjału militarnego Polski jak i Węgier a także chęci politycznej do dalszego rozwoju. Decyzja podjęta w NATO w 2014 r. wobec ustalenia poziomu 2% PKB wydatków na obronność miała znaczący wpływ na wzrost potencjału obronnego Polski, lecz na Węgrzech wzrost można odnotować dopiero po kryzysie migracyjnym, co był przykładem słabości potencjału bezpieczeństwa wewnętrznego i pokazał słabość Wojska Węgierskiego. Od 2015 można odnotować drastyczny wzrost potencjału militarnego Węgier, dotychczas nieodnotowany. Wzrost potencjału militarnego wpływa pozytywnie na bezpieczeństwo militarne w regionie. Mimo tego polski potencjał znacząco przewyższa potencjał Węgier, lecz warto zaznaczyć, iż

percepcja bezpieczeństwa wobec zagrożeń konfliktu zbrojnego jest w Polsce wyższa niż na Węgrzech ze względu na agresywną politykę Federacji Rosyjskiej.

Dla Polski jak i Węgier NATO jest podstawowym gwarantem bezpieczeństwa militarnego. Ani jeden ani drugi nie posiada broni masowego rażenia, w tym głowic jądrowych. Z tego wynika, że sojusznicy posiadający taką broń w ramach NATO (*nuclear-sharing*), pełnią niejako rolę tarczy odstraszałającej na wypadek konfliktu zbrojnego, zapewniają bezpieczeństwo, ponieważ konflikt zbrojny między państwami posiadającymi taką broń mógłby doprowadzić do trzeciej wojny światowej albo tzw. wojny nuklearnej, co skutkowałoby niespotykaną dotychczas w historii destrukcją. Roli Polski w odniesieniu do NATO nie ma potrzeby bardziej rozwijać, natomiast warto odpowiedzieć na pytanie: Dlaczego Węgry jako mały kraj są ważne dla sojuszu i jaką rolę w nim odegrają? Odpowiedź na to pytanie wynika z położenia geograficznego i doświadczeń historycznych. Dołączenie Węgier do NATO umożliwiła wojna na Bałkanach i bliskość do tego regionu. Węgry odegrają rolę centrum logistycznego dla sił sojuszników z możliwością do przerzutu sił i środków na Bałkany, a także do Rumunii i Bułgarii. Z drugiej strony warto zaznaczyć, że w razie, gdyby Węgry nie były członkiem sojuszu, stanowiłyby bazę zagrażającą bezpieczeństwu europejskiemu. Wynikałoby to z pojawienia się znaczącego wpływu rosyjskiego bądź chińskiego w Europie-Środkowej. Dotyczy to także pozostałych członków NATO i Unii Europejskiej.

Polska i Węgry działają nie tylko w regionie europejskim, lecz biorą także aktywny udział w misjach humanitarnych i pokojowych w ramach ONZ, NATO, OBWE i UE. Rola tych państw wpływa więc pozytywnie na bezpieczeństwo regionalne i międzynarodowe. Charakter misji i operacji, w jakich biorą udział te kraje, często zależy od możliwości państw, a także od wpływu organizacji na te państwa. Nie oceniając misji, jakie są i były w okresie badanym i ich sukcesów, każdą tego typu aktywność uznać trzeba jako pozytywnie wpływającą mimo często małej efektywności albo braku możliwości rozwiązania konfliktu w regionie objętym misją.

Największe wyzwanie, jakim jest ewolucja i przyszłość Unii Europejskiej, będzie warunkowało przyszłość systemu bezpieczeństwa europejskiego. Polityczne zgrzyty polsko-węgierskie z administracją Unii Europejskiej nie wpływają pozytywnie na bezpieczeństwo w regionie. Warto zaznaczyć, że Unia Europejska ma dużo słabości i wolno podejmuje decyzje, co pokazał między innymi kryzys migracyjny, a także pandemia. Wynika to głównie ze sprzecznych interesów narodowych państw członkowskich i braku porozumienia między nimi.

Skutkiem tego było wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej. Mimo wielu nieporozumień i procedur przeciwko Polsce i Węgrom, Unia Europejska wpływa pozytywnie na bezpieczeństwo społeczno-ekonomiczne w tych krajach, jak w całym regionie. Z drugiej strony warto podkreślić rolę Unii Europejskiej jako organu łączącego część Europy niedopuszczającej do wojny między nimi. Straż nad pokojem mimo mniejszego znaczenia obszaru militarnego w UE jest największym sukcesem całej organizacji.

Warto zaznaczyć na końcu, że stosunki polsko-węgierskie w tym okresie i w perspektywie na następne lata. Historyczna przyjaźń jest powoli w świadomości nie tylko w narodzie polskim i węgierskim, lecz europejskim także. Przyjaźń ta natomiast nie oznacza tak dużego znaczenia w chęci współpracy jak to jest często głoszone. Wspólne interesy i cele strategiczne połączyły Polskę z Węgrami. Współpraca ta wynika w dużym stopniu ze wspólnych interesów wewnątrz Unii Europejskiej, zwłaszcza związanych z uruchomieniem procedury w sprawie praworządności w tych krajach. W razie zmian kierunku władzy politycznej ta współpraca w znaczącym stopniu może ulec zmianie. W latach 2015–2020 można zauważyć natomiast wzrost kooperacji w wielu płaszczyznach – głównie społeczno-kulturalnej, ale także gospodarczej, a nawet militarnej. Mimo sprzecznych interesów i prowadzonej polityki zagranicznej w wielu aspektach współpraca polsko-węgierska w okresie badanym pogłębiła się w znaczący sposób. Główne elementy sporne pozostaną natomiast na dłuższy okres. Takim jest wpływ Rosji na Węgrzech, wynikający z uzależnienia od gazu rosyjskiego i budowy elektrowni atomowej. Także inne występujące kierunki interesów polityki zagranicznej, jakim dla Węgier są Bałkany i Basen Karpacki, lecz dla Polski jest Basen Bałtyku i wschodnie sąsiedztwo. Strategiczne kierunki w bliskiej perspektywie nie ulegną zmianie, co będzie skutkować w razie zmian politycznej oddaleniem się tych państw.

System bezpieczeństwa europejskiego jest skomplikowaną i wieloelementową strukturą. Z tego wynika trudność jego oceniania efektywności i skuteczności, a także analizowania samego systemu. Aby określić jego poziom bezpieczeństwa i perspektywę, powinno się przeprowadzić badania nad wpływem poszczególnych elementów na niego. Praca ta podjęła próbę przedstawienia, jaki wpływ miała na niego państwo polskie i węgierskie w latach 2015–2020.

W niniejszej pracy, a zwłaszcza w 5 rozdziałach merytorycznych, została przedstawiona złożoność systemu bezpieczeństwa europejskiego, składające się na to elementy,

potencjał Polski i Węgier, polityka i wpływ tych państw na system bezpieczeństwa europejskiego. W wyniku przeprowadzonej analizy, można w części potwierdzić następującą hipotezę:

Polska i Węgry odgrywają istotną, chociaż zróżnicowaną rolę w systemie bezpieczeństwa europejskiego ze względu na: a) różnicę potencjału państw; b) percepcję zagrożeń i wyzwań Polski i Węgier; c) politykę zagraniczną wobec Federacji Rosyjskiej i USA; d) odgrywaną rolę w misjach pod auspicjami ONZ, NATO i UE; e) współpracę w budowie systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Czynnikiem, który w największym stopniu negatywnie wpływa na poziom bezpieczeństwa europejskiego jest polityka tych państw, wynikająca z interesów narodowych, lecz sprzeczna z wartościami Unii Europejskiej i NATO. Ze względu na mało znaczący potencjał Węgier w Europie⁴⁴², kraj ten jednoznacznie w mniejszym stopniu oddziaływać będzie na bezpieczeństwo europejskie. Negatywny wpływ, jaki został określony wcześniej⁴⁴³, wynika z polityki bezpieczeństwa jednego jak i drugiego kraju, co w przyszłości może destrukcyjnie oddziaływać na poziom bezpieczeństwa europejskiego. Mimo tego kraje te, zwłaszcza ze względu na ich położenie geopolityczne i charakterystykę bezpieczeństwa europejskiego, odegrają rolę, która mimo przedstawionych negatywnych aspektów, wpływa w większym stopniu pozytywnie i jest elementem, tworzącym architekturę bezpieczeństwa europejskiego. Istotna rola Polski, lecz w większym stopniu Węgier, wynika nie tylko z aktywności w tym systemie, a z samego faktu członkostwa w NATO i Unii Europejskiej. Gdyby te państwa nie należały do owych organizacji, stanowiłyby wyzwanie, a nawet zagrożenie dla bezpieczeństwa europejskiego, ponieważ stałyby się państwami niedemokratycznymi pod wpływem prawdopodobnie Federacji Rosyjskiej, mniej prawdopodobnie Chińskiej Republiki Ludowej. Ryzyko to występuje w szczególności w przypadku Węgier, natomiast członkostwo w tych organizacjach uniemożliwia zbliżenie w takim stopniu do państw rywalizujących z architekturą bezpieczeństwa europejskiego, by stanowiło to wyzwanie.

Proces tworzenia architektury bezpieczeństwa europejskiego, rozpoczęty w ubiegłym wieku, przeszedł ewolucję strukturalną i funkcjonalną, co spowodowane było koniecznością reagowania na impulsy zewnętrzne i wewnętrzne, a także zmiany zachodzące w aspekcie

⁴⁴² Patrz załącznik 1. Podstawowe dane statystyczne o państwach europejskich.

⁴⁴³ Rozdział 7.3 Wpływ polskiej i węgierskiej polityki bezpieczeństwa na jakość bezpieczeństwa europejskiego.

historyczno-kulturowym i geopolitycznym. Pojmowanie bezpieczeństwa poszerzyło się: od bezpieczeństwa militarnego i politycznego do uwzględniania czynników takich jak bezpieczeństwo gospodarcze, społeczne, kulturowe itp. Aktualna infrastruktura bezpieczeństwa europejskiego jest złożona. Składają się na nią interesy i działania podejmowane przez poszczególne organizacje funkcjonujące na obszarze europejskim, ale także interesy narodowe i cele strategiczne poszczególnych państw, co odzwierciedlone jest w realizowanej przez nie polityce zagranicznej. Praktyka pokazuje, że wskazane interesy i cele nie zawsze są zbieżne, co wielokrotnie utrudnia uzyskanie konsensusu. Aktualne interesy, cele i zadania architektury bezpieczeństwa europejskiego koncentrują się wokół promowania pokoju i zapewnienia bezpieczeństwa zarówno w Europie, jak również poza jej granicami. Hipoteza powyższa w pełni została potwierdzona.

Aktualna architektura systemu bezpieczeństwa została osłabiona w 2015 r. poprzez przypływ masowej migracji do Europy. Podzieliło to region na dwa bloki – za i przeciw przyjęciu uchodźców i migrantów. Bezpieczeństwo europejskie boryka się z wyzwaniami i zagrożeniami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi, które obniżają skuteczność odpowiedzi na występujące i pojawiające się wyzwania i zagrożenia. Hipoteza ta została potwierdzona, ponieważ występowały w okresie badanym różne wyzwania i zagrożenia, które w znaczący sposób wpłynęły na poziom bezpieczeństwa i procesy wewnątrz systemu.

Polska pod względem potencjału narodowego przewyższa znacznie w kontekście bezpieczeństwa europejskiego Węgry, co wynika z różnic terytorialnych, położenia geopolitycznego i geostrategicznego. Specyfika potencjału tych państw wynika z historycznych zmian, które zaszły w XX wieku wraz z odzyskaniem niepodległości przez Polskę i utratę 2/3 terytorium państwa węgierskiego. Wizja członkostwa w NATO oraz UE, a następnie członkostwo w tych organizacjach wpłynęło na zbliżenie interesów narodowych oraz celów polityki zagranicznej Polski i Węgier w kwestii utrzymania bezpieczeństwa. Ze względu na różnicę potencjałową można określić, że dołączenie Polski i Węgier do systemu bezpieczeństwa europejskiego pozytywnie wpłynęło na bezpieczeństwo tych krajów, a także na bezpieczeństwo regionu. Wpływ ten natomiast w dużym stopniu uzależniony jest od prowadzonej polityki państw, a także elementów składowych systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Ze względu na sprzeczne interesy narodowe jak i strategiczne, Polska i Węgry nie są w pełni zgodne co do wizji architektury bezpieczeństwa europejskiego. W szczególności można zauważyć różnice co do kwestii pogłębienia współpracy militarnej w ramach Unii Europejskiej. Ze względu na to, że potencjał Polski w znaczący sposób przewyższa węgierski, Polska będzie wpływała w większym stopniu na instytucjonalizację i ujednolicenie systemu bezpieczeństwa europejskiego. Mimo tego proces ten jest niedokończony i niepełny.

Polska i Węgry jako członek rynku wewnętrznego Unii Europejskiej są ważnym elementem gospodarczym systemu. W wyniku tego, że RFN jest głównym partnerem nie tylko tych państw, ale także regionu, największy wpływ na bezpieczeństwo gospodarcze mają Niemcy. Ze względu na to, że jednym z ważniejszych partnerów energetycznych Europy Środkowo-Wschodniej jest Federacja Rosyjska ważne jest, aby więc z tym krajem nie wpłynęła negatywnie na bezpieczeństwo energetyczne innych państw. W wyniku agresywnej polityki Rosji złożona stała się problematyka prowadzona polityki Węgier wobec Kremla, a także antyrosyjska polityka Polski, co nie wpływa pozytywnie na poziom bezpieczeństwa europejskiego.

Ze względu na to, że podstawowymi gwarantami bezpieczeństwa europejskiego są NATO i Unia Europejska, Polska i Węgry nie będą miały na celu wyjścia z tych organizacji, mimo brexitu. Przynależność do tych organizacji wpływa w znaczący sposób pozytywnie na bezpieczeństwo nie tylko Polski i Węgier, lecz na cały region. W perspektywie przyszłości Polska z przyczyn ściślejszej współpracy z USA może odegrać znaczącą rolę w jakości bezpieczeństwa europejskiego w ramach sojuszu Północnoatlantyckiego. Węgry ze względu na wschodnią i bałkańską politykę mogą odegrać rolę mediatora w uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej przez państwa bałkańskie. W przypadku kooperacji Polska z Węgrami mogą osiągnąć pozycję lidera w kwestiach bezpieczeństwa w rejonie Europy Środkowo-Wschodniej.

Proponowanym rozwiązaniem dla systemu bezpieczeństwa europejskiego byłoby jego ujednolicenie oraz stworzenie nadrzędnego systemu nad pozostałymi. Funkcje te mogłyby przejąć organizacja, która będzie obejmowała wszystkie bądź większość krajów europejskich sprawujących kontrolę i nadzór nad rozwojem i funkcjonowaniem państw narodowych. Ujednolicenie skutkowałoby między innymi stworzeniem podsystemów wykonawczych, bardziej skutecznych i efektywnych, a nie różnorodnych i licznych. Ze względu na

różnorodność kulturową i sprzeczne interesy, utworzenie takiego systemu w pierwszej połowie XXI wieku jest utopijne.

Największe utrudnienie w procesie badawczym stanowiła trwająca od 2020 roku pandemia, która w dużym stopniu zakłóciła przeprowadzenie indywidualnych wywiadów eksperckich, a także wpłynęła negatywnie na możliwość współpracy między ośrodkami badawczymi polskimi i węgierskimi. Wynikiem tego utrudnienia był brak możliwości wykonania dwóch wywiadów z węgierskimi ekspertami. Ze względu na tematykę, eksperci z wielu ośrodków badawczych odmówili współpracy głównie ze względu na zagadnienia polityczne, które zostały zawarte w pytaniach.

Z uwagi na fakt, że przeprowadzone badania, których wyniki zaprezentowane zostały w niniejszej pracy dotyczą okresu 2015–2020, wiele utraciło aktualność. Główną przyczyną tego jest rosyjska inwazja na Ukrainę rozpoczęta 24 lutego 2022 roku. Wydarzenie to, oraz walki, doprowadziły do tego, że rola Polski i Węgier w bezpieczeństwie europejskim zweryfikowała się, natomiast część pracy zdezaktualizowała się. Mimo tego według autora praca ta posiada innowacyjne elementy, które będą wartością dodatnią w polskiej dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie.

Bibliografia

Pozycje książkowe

1. Gryz J. (red.), *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Polski*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2013.
2. Aleksandrowicz T.R., *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej*, Wyd. Difin, Warszawa 2011.
3. Baylis J., Smith S. (red.), *Globalizacja polityki światowej Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, Wyd. UJ, Wydanie I, Kraków 2008.
4. Békés M., *Európa jövője: V4-egység és erő*, Wyd. Közép és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, Budapest 2019.
5. Bernek Á., *Közép- és Kelet-Európa a 21. század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban*, Wyd. Akadémia Kiadó, Budapest 2018.
6. Będźmirowski J. *Marynarka Wojenna w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1947*, Wyd. Athenae Gedanenses, Gdańsk 2012.
7. Białoskórski R., Kiczma Ł., Sułek M., *Potęga Państw 2019, Raport potęgometryczny*, Wyd. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2019.
8. Bielen S., „Stosunki międzynarodowe – International Relations” 2014, nr 2, t. 50, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
9. Bitskey B. (red.), *Határon túli magyarság a 21. században*, Köztársasági Elnöki Hivatal, Budapest 2010.
10. Cieślarczyk M., *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Wyd. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczne w Siedlcach, Siedlce 2011.
11. Cohen S.B., *Geopolitics The Geography of International Relations*, Third Edition, Wyd. Rowman & Littlefield, London 2015.
12. Czarnocki A., *Europa Środkowa. Europa Środkowowschodnia. Geopolityczne i historyczno-kulturowe rozumienie pojęć*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1994, t. I.
13. Cziomera E. (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wyd. Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2008., ze strony

- https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/2942/Miedzynarodowe_stosunki_2008.pdf?sequence=8&isAllowed=y.
14. Davies N. [tł. E. Tabakowska], *Europa*, Wyd. Znak, Kraków 1998.
 15. Felczak W., Fischinger A., *Polska Węgry tysiąc lat przyjaźni*, Wyd. Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1979.
 16. Felczak W., *Historia Węgier*, Wydanie Drugie, Wyd. Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Warszawa 1983.
 17. Földesi F., Kiss Z., Isaszegi J., *A Magyar Honvédség negyedszázada – a rendszerváltástól napjainkig*, Wyd. Zrínyi, Budapest 2016.
 18. Gazdag F. (red.), *Biztonságpolitika*, Wyd. ZMNE NI, Budapest 2011.
 19. Gazdag F., Remek É., *A biztonsági tanulmányok alapjai*, Wyd. Dialóg Campus, Budapest 2018.
 20. Grotta B. (red.), *Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1939–2004*, Wyd. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2004.
 21. Gryz J., *Zarys podstaw teorii bezpieczeństwa*, Zakład Podstaw Bezpieczeństwa, Warszawa 2010.
 22. Jaczyński S. (red.), Kubiak M., *Bezpieczeństwo Polski w XXI wieku*, Wyd. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2019.
 23. Jagusiak B., Karski K. (red.), *Teoretyczny wymiar bezpieczeństwa europejskiego*, Bellona, Warszawa 2017.
 24. Jagusiak B., *Wymiar narodowy i ponadnarodowy dialogu społecznego w Unii Europejskiej*, Wyd. Fundacja na Rzecz Czystej Energii, Poznań 2016.
 25. János B.T., *The Three Seas Initiative after the Bucharest Summit of September 2018*, Institute for Foreign Affairs and Trade, Budapest 2018.
 26. Kissinger H., *Porządek światowy*, (tł. M. Antosiewicz), Wyd. Czarne, Wołowiec 2016.
 27. Kitler W., *Organizacje bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Aspekty ustrojowe, prawno-administracyjne i systemowe*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2018.
 28. Koszel B., *Trójkąt Weimarski: Bilans i perspektywy współpracy*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, XIII, nr 1, Kraków 2016.

29. Kovács I., *Az 1848–1849. évi magyar forradalom és szabadságharc lengyel résztvevőinek életrajzai*, Wyd. História MTA Történetudományi Intézet, Budapest 2007.
30. Koziej S., *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–2009*, Warszawa 2010.
31. Kupiecki R., *NATO w polskiej perspektywie 1989–2020*, Wyd. PISM, Warszawa 2019.
32. Laqueur W., (tłum. R. Zawadzki) *Historia Europy 1945–1992*, Wyd. Puls, London 1993.
33. Łaźniewska E., Deszczyński P., *Kompedium wiedzy o organizacjach międzynarodowych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2011.
34. Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie-systemy-uczestnicy*, Wrocław 2000.
35. Łubczyk K., Łubczyk G., *Pamięć II, Polscy uchodźcy na Węgrzech 1939–1946*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2012.
36. Łukomski G., *Wojna domowa: z dziejów konfliktu polsko-litewskiego 1918–1920*, Wyd. Adiutor, Warszawa 1997.
37. Łuszczyn A., *Bezpieczeństwo państwa a rozwój społeczno-gospodarczy aspekt regionalny i lokalny*, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2016.
38. Malendowski W., Mojsiewicz Cz. (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wyd. Fundacji Humaniora, Poznań 1997.
39. Marton P., *A külpolitika elemzése fogalmak és módszerek a külpolitika forrásainak feltárására*, Wyd. Antall József Tudásközpont, Budapest 2013.
40. Mierzejewski D.J., *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2011.
41. Mitrovits M., *Lengyel, magyar „két jó barát”. A magyar-lengyel kapcsolatok dokumentumai, 1957–1987*, Wyd. Napvilág Kiadó, Budapest 2014.
42. Moch N., *System kierowania obroną narodową Rzeczypospolitej Polskiej w perspektywie XXI wieku*, WAT, Warszawa 2018.
43. Moisi D., *Geopolityka emocji*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2012.
44. Módos P. (red.), *Közép Európai Olvasókönyv problémája*, Wyd. Osiris, Budapest, 2005.
45. Multan W., *Wizje bezpieczeństwa europejskiego*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1997.
46. Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego zarządzanie bezpieczeństwem*, Wyd. Difin, Warszawa 2011.

47. Olszewski P., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2008.
48. Ostanek A.A., *Wydarzenia 1930 w Małopolsce Wschodniej a bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej*, Wyd. WAT, Warszawa 2017.
49. Podraza A., *Europa Środkowa. Zakres przestrzenny i historia regionu*, Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU 1993, tom I.
50. Pósán L., Veszprémy L., Boda J., Isaszegi J. (red.), *Őrzők, vigyázzatok a határra!*, Wyd. Zrínyi, Budapest 2018.
51. Remek. É, *Az EBESZ- a biztonsági közösségépítés modellje*, Wyd. Dialóg Campus, Budapest 2018.
52. Romsics I., *Historia Węgier*, Wyd. Media Rodzina, Poznań 2018.
53. Romsics I., *Magyarország története*, Wyd. Kossuth, Budapest 2010.
54. Sienkiewicz P., *Analiza systemowa, podstawy i zastosowania*, Wyd. Bellona, Warszawa 1994.
55. Stańczyk J., *Formułowanie kategorii pojęciowej bezpieczeństwa*, Wyd. FNCE, Poznań 2017.
56. Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Wyd. Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 1996.
57. Stemplowski R., *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej*, PISM, Warszawa 2006.
58. Stepper P., *Central Europe and the Visegrad Cooperation*, Wyd. József Antall Knowledge Centre, Budapest 2018.
59. Sykulski L., *Geopolityka. Skrypt dla początkujących*, Wyd. Grzegoria, Częstochowa 2014.
60. Szenes Z., Siposné Kecskeméthy K., *NATO 4.0 and Hungary – 30 years of membership, 30 years of cooperation*, Wyd. Zrínyi Kiadó, Budapest 2019.
61. Szenes, Z., *Honvédelem – védelempolitika*, Wyd. Dialóg Campus, Budapest 2017.
62. Śmiałek K., Śmiałek W. (red.), *Regionalny wymiar bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, WAT, Warszawa 2019.
63. Śmiałek K., Śmiałek W. (red.), *Ewolucja wojen wielość uwarunkowań*, Wyd. WAT, Warszawa 2019.

64. Świniarski J., Kawalerski P., *Drogi i bezdroża securitologii*, WAT, Warszawa 2019.
65. Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa*, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa–Pruszków 1997.
66. Tálas P., Csíki Varga T. (red.), *Magyar Biztonságpolitika, 1989–2014*, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Budapest 2014.
67. Tischler J., *Az 1956-os magyar forradalom lengyel dokumentumai*, Wyd. Windsor, Budapest 1996.
68. Topolski J., *Rzeczpospolita Obojga Narodów 1501–1795*, Wyd. Poznańskie, Poznań 2015.
69. Williams P.D. (red.), *Studia Bezpieczeństwa*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydanie I., Kraków 2012.
70. Zaskórski P., *Asymetria informacyjna w zarządzaniu procesami*, Wyd. WAT, Warszawa 2012.
71. Zięba R., *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
72. Zięba R., *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Wyd. Poltext, Warszawa 2018.
73. Żurawski vel Grajewski P., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2012.

Czasopisma naukowe i pozycje elektroniczne

1. A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon 2018, KSH 2019.
2. A következő lépés Széll Kálmán Terv 2.0, kwiecień 2012.
3. Balcer A., Buras P., Gromadzki G., Smolar E., *W zwarcu Polityka europejska PiS*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, wrzesień 2017.
4. Bieliszczyk B., Trójmorze: współpraca na rzecz unijnego i regionalnego rynku gazu, „Biuletyn PISM”, nr 63(1505), z 30 czerwca 2017.
5. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” nr 2(77) 2019, PISM, Warszawa 2019,
6. Dyner A. M., *Rosja wzmacnia zachodnią flankę*, „Biuletyn PISM”, nr 173(1746), 19 grudnia 2018.
7. Euro Health Consumer Index 2018.
8. GUS, *Badania spójności społecznej*, Warszawa 2018.

9. GUS, *Kapitał Ludzki w Polsce w latach 2014–2018*, Warszawa 2018.
10. GUS, *Zdrowie i ochrona zdrowia 2018*, Warszawa 2018.
11. GUS, *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2019*.
12. Kapitány B., *Kárpát-Medencei népszámlálási körkép*, „Demografia” 2013, r. 56, nr 1.
13. Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2015/2016”, t.21, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.
14. Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2016/2017”, t.22, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.
15. Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2017/2018”, t. 23, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018.
16. Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2018/2019”, t. 24, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019.
17. Kuźniar R. (red.), „Rocznik Strategiczny 2019/2020”, t. 25, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020.
18. Półciennik S., *Powrót Weimaru – perspektywy dla współpracy Francji, Niemiec i Polski*, „Biuletyn PISM”, nr 19(1951), 7 lutego 2020.
19. Rácz A., *Viktor Orbán walks a tightrope between Brussels and Moscow*, FIIA Commun 5/2016, The Finnish Institute of International Affairs, February 2016.
20. Rocznik Statystyczny Pracy 2019.
21. Stawrowski Z., *Platon o demokracji*, ze strony <https://www.omp.org.pl/artukul.php?artukul=25>.
22. Tálas P. (red.), „Nemzet és biztonság” 2008, nr 1, Wyd. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2008.
23. Tálas P. (red.), „Nemzet és biztonság” 2008, nr 2, Wyd. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2008.
24. Tálas P., Csíki T., *Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról*, Wyd. Stratégia Védelmi Kutatóintézet, Budapest 2020.
25. Tarnogórski R., Zaręba Sz., *Polska w Radzie Bezpieczeństwa ONZ*, „Biuletyn PISM”, nr 1(1574), 3 stycznia 2018.
26. Wendt J., *Geopolityczne uwarunkowania rozwoju i zmian w przebiegu korytarzy tranzytowych w Europie Środkowej*, ze strony

https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/5499/Geopolityczne_uwarunkowania_rozwoju_i_zmian_w_przebiegu_korytarzy_tranzytowych_w_Europie_%20rodkowej.pdf?sequence=1.

Artykuły w czasopismach naukowych

1. Adamski Ł., *Jak wyjść z korkociągu polsko-ukraińskiego*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2018, nr 2(73), 2018, (red.) Dębski S., Jasina Ł., Adamski Ł., Wyd. PISM, Warszawa 2018.
2. Balogh O., Muracka A., *Udział Wojska Węgierskiego w operacjach zagranicznych*, [w:] A. Chabasińska, A. Warchał, *Perspektywy bezpieczeństwa w teorii i praktyce*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2019.
3. Balogh O., *Państwowa Dyrekcja Zarządzania Kryzysowego i jej organy terytorialne jako najważniejszy element w nowym zintegrowanym systemie zarządzania kryzysowego na Węgrzech*, [w:] „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2017, r. VII, nr 11, G. Kostrzewa-Zorbas, A. Warchał (red.), Wyd. WAT, Warszawa 2017.
4. Balogh O., *Program modernizacyjny wojska węgierskiego na lata 2016–2018*, (red.) K. Śmiałek, W. Śmiałek, „Ewolucja wojen wielość uwarunkowań”, Wyd. WAT, Warszaw 2019.
5. Balogh O., *The Hungarian Governmental Defence and Military Development Program „Zrínyi 2026” as a response to the new threats in the region*, [w:] G. Kostrzewa-Zorbas, A. Warchał (red.) „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2019, nr 15, Wyd. WAT, Warszawa 2019.
6. Balogh O., *The importance of Zrínyi 2026 Defence and Military Development Program*, „Vojenské Rozhledy, Czech Military Review” 2019, nr 3, Brno, ISSN 1210-3292.
7. Czachór Z. r, *Aktywność Unii Europejskiej na rzecz bezpieczeństwa i obrony. Analizy w świetle teorii instytucjonalizmu historycznego*, [w:] „Studia Administracji i Bezpieczeństwa” 2018, nr 4, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim 2018.
8. Czachór Z., *Kryzys Unii Europejskiej. Propozycje nowych pól i pytań badawczych*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9, Muzeum Historii Polski.

9. Gazdag F., Tálas P., *A biztonság fogalmának határaitól*, [w:] red. Tálas P., „Nemzet és biztonság” 2008, nr 1, Budapest.
10. Głowacki B., *Węgry się zbroją*, [w:] „Raport Wojsko Technika Obronność”, nr 09/2020, Wyd. Agencja Lotnicza Altair., Sp. z o.o.
11. Gniazdowski M., *Środkowoeuropejskie rocznice – wyzwania dla polskiej dyplomacji publicznej*, [w:] „Polski Przegląd Dyplomacji” 2020, nr 2(81), (red.) Dębski S., Jasina Ł., Adamski Ł., Wyd. PISM, Warszawa 2020.
12. Gryz J., *Relacje transatlantyckie w sferze bezpieczeństwa i obrony*, „Stosunki Międzynarodowe” 2002, nr 1–2, t. 25.
13. Kołodziejczyk A., *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, [w:] „Saculum Christianum: pismo historyczne społeczne” 2007, 14/1, Muzeum Historii Polski.
14. Kucharski B., *Nie tylko Leopardy – Węgry kupują Lynxa KF41*, [w:] „Wojsko i Technika”, nr 9/2020, Wyd. Zespół Badań i Analiz Militarnych Sp. z o.o.
15. Lepionka Ł., *Terytorium współczesnej Polski jako obszar geopolitycznej rywalizacji mocarstw*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2017, r. VII, nr 11, WAT, Warszawa.
16. Mankowska M., Szczepanik M., Szymańska J., *Przyszłość Europy: brak wspólnej wizji na horyzoncie*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2019, nr 3(78), PISM, Warszawa.
17. Sykulski L., *Polska między Wschodem a Zachodem. Spór o definicję regionu w polskiej myśli geopolitycznej po 1989 r.*, [w:] „Racja Stanu. Studia i Materiały” 2012–2013, nr 1–2.
18. Szczepanik M., Szymańska J., *Świat w czasach zarazy*, [w:] „Polski przegląd dyplomatyczny” 2020, nr 3(82), (red.) Dębski S., Jasina Ł., Adamski Ł., Wyd. PISM, Warszawa.
19. Szenes Z., *A védelempolitika fogalma, tartalma és határai*, [w:] (red.) Tálas P., „Nemzet és biztonság” 2008, nr 2, Budapest.
20. Zsolt H., *Villamosenergia termelés a klímaváltozás árnyékában*, „Villanyszerelők Lapja” styczeń–luty 2020, r. XIX, nr 1–2.

Akty normatywne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

2. Ustawa Zasadnicza Węgier z 2012 r., ze strony http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wegry2011_01.pdf.
3. Karta Narodów Zjednoczonych z 1945 r., Dz.U. 1947 nr 23 poz. 90.
4. Traktat Północnoatlantycki z 1949 r., Dz.U. 2000 nr 87 poz. 970.
5. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 2012 r., Dz.U. C 202 z 7. 6. 2016.
6. Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej 2017–2021, ze strony <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/strategia>.
7. Decyzja Rządu Węgierskiego 1035/2012 o Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Węgier z dnia 21 lutego 2012 roku,
8. Decyzja Rządu Węgierskiego 1136/2020 o Strategia bezpieczeństwa narodowego Węgier z 21 kwietnia 2020 r.
9. European Comission, Action Plan of European Union Strategy for Danube Region, ze strony https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/danube/.
10. Strategia bezpieczeństwa narodowego Polski z 2014 r, ze strony <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf>.
11. Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Czechosłowacką
12. o ostatecznym wytyczeniu granicy państwowej podpisanej w Warszawie 13 czerwca 1958 r., Dz.U. 1959 nr 25 poz. 159.
13. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Węgier dotycząca współpracy w dziedzinie obronności, Dz.U. RP Warszawa, dnia 29 kwietnia 2016 r., MP 2016 poz. 414.
14. Układ między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Węgier o przyjaźnielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Krakowie dnia 6 października 1991 r., Dz.U. 1992 nr 59 poz. 298.
15. Polityka Energetyczna Polski do 2040 roku, Ministerstwo Energii, Warszawa 2018.
16. CXIII. Ustawa o obronie narodowej, Wojsku Węgierskim oraz o środkach prowadzonych w czasie stanów nadzwyczajnych z dnia 27. VII. 2011 r.
17. Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej wraz ze zmianami (stan na 31 grudnia 2019 r.), Dz.U. 1996 nr 10 poz. 56.

18. Rozporządzenie Rady Ministrów Węgier 1401/2015 z dnia 17 czerwca 2015 r. w sprawie podejmowania ważnych czynów w celu reagowania na migrację nieregularnej.
19. Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie lotnictwa wojskowego z dnia 28 sierpnia 2019 r., M.P. 2020 poz. 395.
20. Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening their Defence Cooperation, ze strony www.visegradgroup.eu
21. Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Republiki Czeskiej, Rządem Republiki Węgierskiej oraz Rządem Republiki Słowackiej dotyczące współpracy w zakresie modernizacji śmigłowca Mi-24, podpisane w Piesztanach dnia 30 maja 2002 r., Dz.U. 1993 nr 123 poz. 552.
22. Rozporządzenie Rady Ministrów 1401/2015 z dnia 17 czerwca 2015 r. w sprawie podejmowania ważnych czynów w celu reagowania na migrację nieregularnej.

Strony internetowe

1. www.bankier.pl	16. www.mon.gov.pl
1. www.aps.who.int	17. www.nato.int
2. www.businessinsider.com.pl	18. www.naukowiec.org
3. www.consilium.europa.eu	19. www.osce.org
4. www.defence24.pl	20. www.parlament.hu
5. www.ec.europa.eu	21. www.peacekeeping.un.org
6. www.eeas.europa.eu	22. www.pewresearch.org
7. www.felvi.hu	23. www.pism.pl
8. www.forsal.pl	24. www.polska-zbrojna.pl
9. www.gus.gov.pl	25. www.portfolio.hu
10. www.honvedelem.hu	26. www.rp.pl
11. www.index.hu	27. www.stat.gov.pl
12. www.kormany.hu	28. www.statista.com
13. www.kremlin.ru	29. www.tradingeconomics.com
14. www.ksh.hu	
15. www.mavir.hu	

Wykaz rysunków

1. Miejsce interdyscyplinarnych nauk o bezpieczeństwa wśród nauk społecznych na Węgrzech s. 21.
2. Schemat strefy przecięcia s. 57.
3. Schemat strefy przejściowej s. 58.
4. Geopolityczne położenie Europy Środkowo-Wschodniej s. 60.
5. System bezpieczeństwa europejskiego s. 67.
6. Struktura bezpieczeństwa europejskiego s. 70.
7. Struktura płci i wieku w 1980 i 2019 roku na Węgrzech s. 114.
8. Struktura płci i wieku w 1980 i 2019 roku w Polsce s. 119.
9. System bezpieczeństwa europejskiego w kontekście bezpieczeństwa s. 245.

Wykaz tabel

1. Podział dziedzin i obszarów między prawem Unii Europejskiej a państwowym.....	s. 81.
2. Realna wartość wzrostu PKB w okresie 2015–2020	s. 93.
3. Eksport towarów według krajów z Polski.....	s. 94.
4. Import towarów według krajów do Polski	s. 95.
5. Prognozowana moc produkcyjna elektrowni na Węgrzech do 2033 roku.....	s. 98.
6. Struktura mocy zainstalowanej w Krajowym Systemie Energetycznym w Polsce.....	s. 100.
7. Roczny import gazu ziemnego w mln m ³ w całości z Rosji	s. 102.
8. Porównanie władzy Prezydenta RP z Prezydentem Węgier	s. 106.
9. Stany Nadzwyczajne w Polsce i na Węgrzech wraz z ich charakterystyką	s. 110.
10. Scenariusze na lata 2024–2026 wobec prognozowania budżetu obronnego na Węgrzech.....	s. 128.
11. Udział Polski i Węgier w PESCO	s. 163.
12. Zestawienie wskaźników konwergencji gospodarczej.....	s. 166.
13. Pozytywna opinia publiczna państw członkowskich wobec Unii Europejskiej w %	s. 167.
14. Podsumowanie najważniejszych elementów Strategii Bezpieczeństwa Węgier z 2012 i 2020 roku.....	s. 214.
15. Podsumowanie najważniejszych elementów Strategii Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 i 2020 roku	s. 219.
16. Analiza SWOT stosunków polsko-węgierskich w aspekcie bezpieczeństwa europejskiego	s. 238.
17. Analiza PESM wobec środowiska bezpieczeństwa europejskiego	s. 247.
18. Analiza PESM Polski i Węgier w systemie bezpieczeństwa europejskiego.....	s. 247.

Wykaz map

1. Mapa Ptolemeuszas. 42.
2. Mapa polityczna Europys. 43.
3. Mapa geograficzna Europys. 45.
4. Wschód–Zachód: Linie podziału w Europies. 48.
5. Członkowie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego
w Europie w 2020 roku.....s. 55.
6. Polski przepływ mocy na przekrojach handlowychs. 96.
7. Węgierski przepływ mocy na przekrojach handlowychs. 97.
8. Siły sojusznicze w Polsce w 2017 rokus. 135.
9. Projekty Inicjatywy Trójmorzas. 176.
10. Skutki Traktatu w Trianon i demografia historycznych Węgiers. 190.

Wykaz wykresów

1. Rozwój produkcji energii pierwotnej UE w latach 2007–2017s. 101.
2. Stopa zatrudnienia w wieku produkcyjnym na Węgrzech (15–64 lat)s. 117.
3. Wydatki z budżetu obronnego na cele operacji zagranicznych
(w stu tysiącach forintów)s. 126.
4. Najważniejsi partnerzy Węgier zdaniem respondentów
według wykształcenias. 203.
5. Najważniejsi partnerzy Węgier zdaniem respondentów (według miejsca
zamieszkania)s. 204.
6. Zagrożenie dla Węgier wynikające ze współpracy z wybranymi państwami (według
orientacji polityczne)s. 205.
7. Wydatki na obronność w Unii Europejskiej w latach 2015–2019s. 229.